

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayşe Gül DE FAVERİ

TÜRK MEDYASINDA ENERJİ HABERLERİNİN EKONOMİ POLİTİĞİ

Gazetecilik Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ayşe Gül DE FAVERİ

TÜRK MEDYASINDA ENERJİ HABERLERİNİN
EKONOMİ POLİTİĞİ

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ŞEKER

Gazetecilik Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2022

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Ayşe Gül DE FAVERİ' nin bu çalışması, jürimiz tarafından Gazetecilik Anabilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Doç. Dr. Murad KARADUMAN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr. Mustafa ŞEKER	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Bahar URHAN	(İmza)
Üye	: Doç. Dr. Abdülkadir GÖLCÜ	(İmza)
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Osman Emre OLKUN	(İmza)

Tez Başlığı: Türk Medyasında Enerji Haberlerinin Ekonomi Politikası

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 22/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 28/07/2022

(İmza)
Prof. Dr. Engin KARADAĞ
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Türk Medyasında Enerji Haberlerinin Ekonomi Polisiğı” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerkere uygun bir biçimde tarafımca yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Ayşe Gül De Faveri

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Ayşe Gül de Faveri
Öğrenci Numarası	20165267001
Anabilim Dalı	Gazetecilik Ana Bilim Dalı
Programı	Doktora
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Mustafa ŞEKER
Doktora Tez Başlığı	Tez Başlığı: Türk Medyasında Enerji Haberlerinin Ekonomi Politikası
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1865092830
Rapor Tarihi	30.06.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %5 Alıntılar dahil: %19
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 277 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa ŞEKER İmza	

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
TABLOLAR LİSTESİ	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xiii
SUMMARY	xiv
TEŞEKKÜR.....	xv
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ENERJİ VE İKLİM KRİZİ

1.1. Enerjinin Tanımı.....	6
1.2. İklim Krizi Genel Çerçevesi	7
1.3. Doğa ve Toplum İlişkisi Bağlamında Çevreci Muhalefet	12
1.4. Türkiye'nin Enerji Görünümü.....	16
1.4.1. Türkiye'de Elektrik Enerjisi	17
1.4.2. Türkiye'de Doğal Gaz	23
1.4.3. Türkiye'de Nükleer Enerji.....	26
1.4.4. Türkiye'de Çevre ve İklim Değişikliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler	29
1.4.4.1. Türkiye'de Medya ve Çevre	33

İKİNCİ BÖLÜM ELEŞTİREL EKONOMİ POLİTİK VE İLETİŞİMİN ELEŞTİREL EKONOMİ POLİTİĞİ

2.1. Eleştirel Ekonomi Politik	35
2.1.1. İletişimin Eleştirel Ekonomi Politikasının Gelişimi	40
2.1.2. İletişimin Eleştirel Ekonomi Politikası İçindeki Eğilimler	46
2.1.3. Eleştirel Ekonomi Politik ve Revizyonist Marksist Yaklaşımlar	47
2.1.3.1. Frankfurt Okulu ve Kültürel Çalışmalar.....	48
2.1.3.2. Söylem ve Anlamlandırma	60

2.2.	Haber ve Gazetecilik	66
2.2.1.	Haber Üretimine Yönelik Araştırmalar	69
2.3.	Türkiye’de Basının Gelişimi	75
2.4.	Türkiye’de Medya Sektörünün Dönüşümü	79
2.4.1.	Sabah-atv’nin Ahmet Çalık ve Kalyoncu Grubu Tarafından Satın Alınması	80
2.4.2.	Star Medya’nın El Değiştirmesi: Ethem Sancak’ın Medyaya Girişi.....	82
2.4.3.	Çukurova Grubu’nun El Değiştirmesi: Show Tv’nin Ciner Grubu’na Satılması ve Akşam Gazetesi ve SkyTürk 360’ın Ethem Sancak’a Satışı.....	82
2.4.4.	Doğan Holding’in Medya’dan Çekilmesi	84
2.5.	Türkiye’de Medya’nın Genel Görünümü	87
2.5.1.	Medya Sahiplik Yapısı ve Mülkiyet İlişkileri	92
2.5.1.1.	Albayrak Grubu	92
2.5.1.2.	Ciner Grubu	94
2.5.1.3.	Cumhuriyet Vakfı	96
2.5.1.4.	Demirören Grubu.....	97
2.5.1.5.	Doğan Grubu (2018).....	98
2.5.1.6.	Doğuş Grubu	99
2.5.1.7.	Estetik Yayıncılık	100
2.5.1.8.	ESMEDYA ve Türk Medya Grubu	101
2.5.1.9.	İhlas Grubu	104
2.5.1.10.	Turkuvaz/ Kalyon/ Zirve Grubu	105
2.5.1.11.	Kayyum Atanan ve Sonrasında Kapatılan Medya Organları	106
2.5.1.12.	Uluslararası Haber Şirketleri	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENERJİ HABERLERİNİN ANALİZİ

3.1.	Araştırmanın Problemi	108
3.2.	Araştırmanın Amacı	108
3.3.	Araştırmanın Yöntemi	108
3.4.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	109
3.5.	Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	109
3.6.	Araştırmanın Analizi	111
3.6.1.	Nükleer Enerjiye İlişkin Haberlerin Analizi.....	111

3.6.1.1.	Hurriyet.com.tr	113
3.6.1.2.	Sabah.com.tr	119
3.6.1.3.	Cumhuriyet.com.tr	119
3.6.1.4.	Milliyet.com.tr	121
3.6.1.5.	Ntv.com.tr	130
3.6.1.6.	Haberturk.com.tr	134
3.6.2.	Termik Santraller	139
3.6.2.1.	Soma Maden Faciasına İlişkin Haberlerin Analizi	139
3.6.2.1.1.	Hurriyet.com.tr	142
3.6.2.1.2.	Sabah.com.tr	148
3.6.2.1.3.	Cumhuriyet.com.tr	149
3.6.2.1.4.	Milliyet.com.tr	152
3.6.2.1.5.	Ntv.com.tr	155
3.6.2.1.6.	Haberturk.com.tr	157
3.6.2.2.	Yırca-Kolin Termik Santraline İlişkin Haberlerin Analizi	159
3.6.2.2.1.	Hurriyet.com.tr	160
3.6.2.2.2.	Sabah.com.tr	162
3.6.2.2.3.	Cumhuriyet.com.tr	162
3.6.2.2.4.	Milliyet.com.tr	163
3.6.2.2.5.	Ntv.com.tr	163
3.6.2.2.6.	Haberturk.com.tr	163
3.6.2.3.	Termik Bacalarına Filtre Muafiyetine İlişkin Haberlerin Analizi	164
3.6.2.3.1.	Hurriyet.com.tr	165
3.6.2.3.2.	Sabah.com.tr	166
3.6.2.3.3.	Cumhuriyet.com.tr	167
3.6.2.3.4.	Milliyet.com.tr	167
3.6.2.3.5.	Ntv.com.tr	168
3.6.2.3.6.	Haberturk.com.tr	168
3.6.3.	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi	169
3.6.3.1.	HES Protestosu: Metin Lokumcu'ya İlişkin Haberlerin Analizi	169
3.6.3.1.1.	Hurriyet.com.tr	169
3.6.3.1.2.	Sabah.com.tr	171
3.6.3.1.3.	Cumhuriyet.com.tr	172

3.6.3.1.4. Milliyet.com.tr.....	173
3.6.3.1.5. Ntv.com.tr.....	174
3.6.3.1.6. Haberturk.com.tr	175
3.6.3.2. RES, JES ve GES Haberlerinin Analizi	177
3.6.3.2.1. Hurriyet.com.tr	177
3.6.3.2.2. Sabah.com.tr.....	183
3.6.3.2.3. Cumhuriyet.com.tr	185
3.6.3.2.4. Milliyet.com.tr.....	188
3.6.3.2.5. Ntv.com.tr.....	191
3.6.3.2.6. Haberturk.com.tr	192
3.6.4. Paris İklim Anlaşmasının Onaylanmasına İlişkin Haberlerin Analizi	195
3.6.4.1. Hurriyet.com.tr	196
3.6.4.2. Sabah.com.tr	198
3.6.4.3. Cumhuriyet.com.tr.....	200
3.6.4.4. Milliyet.com.tr.....	201
3.6.4.5. Ntv.com.tr.....	203
3.6.4.6. Haberturk.com.tr.....	205
SONUÇ.....	209
KAYNAKÇA.....	220
EK 1- MEDYA GRUPLARI SAHİPLİK YAPISI	255
Ö Z G E Ç M İ Ş	256

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 3.1 İncelenen Haber Kategorileri	110
--	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 YEK-DEM'in Yıllara Göre Değişimi	21
Tablo 1.2 Türkiye'de 1901-2019 Tarihleri Arasındaki Isı Artışı	30
Tablo 2.1 Albayrak Grubu.....	94
Tablo 2.2 Ciner Holding.....	95
Tablo 2.3 Cumhuriyet Vakfı.....	97
Tablo 2.4 Demirören Grubu	98
Tablo 2.5 Doğan Grubu	98
Tablo 2.6 Doğuş Grubu	99
Tablo 2.7 Estetik Yayıncılık.....	100
Tablo 2.8 ES Medya-Türk Medya.....	101
Tablo 2.9 İhlas Grubu.....	104
Tablo 2.10 Turkuvaz/ Kalyon Grubu	105
Tablo 3.1 İncelenen Haberlerin Dağılım	110

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 3.1 Milliyet, 03.04.2018.....	129
Görsel 3.2 Hürriyet, 14.05.2014.....	143
Görsel 3.3 Yeni Akit, 03.06.2014.....	147
Görsel 3.4 Takvim, 17.05.2014.....	147
Görsel 3.5 Ntv, 11.03.2017	156
Görsel 3.6 Ntv, 07.11.2014	163
Görsel 3.7 Hürriyet, 31.05.2011	170
Görsel 3.8 Hürriyet, 02.06.2011	171
Görsel 3.9 Habertürk, 31.05.2011	176
Görsel 3.10 Hürriyet, 24.09.2021	198
Görsel 3.11 Milliyet, 07.10.2021.....	202
Görsel 3.12 Ntv, 23.09.2021	205
Görsel 3.13 Habertürk, 06.10.2021	206
Görsel 3.14 Habertürk, 11.10.2021	207

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 Elektrik Kurulu Gücü Kamu ve Özel Sektörlere Göre Dağılımı	18
Grafik 1.2 Elektrik Gücü Yıllar İtibariyle Gelişimi	18
Grafik 1.3 Türkiye’de Enerji Tüketimin Genel Dağılımı.....	19
Grafik 1.4 Türkiye’nin İthal Ettiği Doğal Gazın Kaynak Ülkelere Göre Dağılımı.....	24
Grafik 1.5 Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Sera Gazı Emisyonlarının Karşılaştırılması	31
Grafik 2.1 Gazete ve Dergilerin Yıllara Göre Dağılımı (2011-2020)	90

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Associated Press
AYM	Anayasa Mahkemesi
BBC	British Broadcasting Company (Britanya Yayın Kuruluşu)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BİK	Basın İlan Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
BMİDÇS	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Şirketi
BTC	Bakü Tiflis Ceyhan
BTE	Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı
BYEGM	T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CKK	Cengiz-Kolin-Kalyon
CO2	Karbondioksit
COP 21	BM Taraflar Konferansı
ÇED	Çevresel Etkilerinin Değerlendirilmesi
DP	Demokrat Parti
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EÜAŞ	Elektrik Üretim Anonim Şirketi
FCC	Federal Communications Commissions (Federal İletişim Komisyonu)
FETÖ	Fethullahçı Terör Örgütü
GES	Güneş Enerji Santrali
HES	Hidro elektrik Santral
HEAŞ	Hamitabat Elektrik Üretim Santrali
IPCC	Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi

JES	Jeotermal Enerji Santralleri
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
LNG	Sıvılaştırılmış doğal gaz
MİT	Millî İstihbarat Teşkilatı
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MOM	Media Ownership Monitor (Medya İzleme Komitesi)
NGS	Akkuyu Nükleer Güç Santrali
OHAL	Olağanüstü Hal
ÖÇKA	Özel Çevre Koruma Alanları
ÖDP	Özgürlük ve Demokrasi Partisi
PO	Petrol Ofisi
RATEM	Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği
RES	Rüzgar Enerji Santrali
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu
SDG	Sustainable Development Goals (Sürdürülebilir Gelişme Hedefleri)
SOCAR	Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Şirketi
TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TANAP	Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEAŞ	Türkiye Elektrik Üretim-İletim Anonim Şirketi
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TEK	Türkiye Elektrik Kurumu
TENMAK	Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TETAŞ	Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt Anonim Şirketi
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTTAŞ	Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi

TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNFCCC	BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
YEKA	Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı
YEKDEM	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimini Destekleme Mekanizması
Vb.	Ve başkaları ve benzerleri ve bunun gibi
Vd.	Ve diğerleri

ÖZET

Medya endüstrisi ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel sistemlerle arasındaki dinamik ilişkiler içinde yapılanmıştır. Bu durağan olmayan yapılanma haber gerçeği üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Tez kapsamında, medya şirketlerinin enerji sektörü ile bütünleşik sahiplik yapısının ve politik bağlantılarının haber gerçeği üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Haber analizleri ile bu sorun araştırılmıştır. Edward Herman ve Noam Chomsky'in haber süzgeçleri arasında yer alan medya sahipliği, resmi haber kaynaklarına bağımlılık ve eleştirel tepkinin haber üretimi ile ilişkisi incelenmiştir. Veri analizinde John Thompson'un ideolojik işleyiş modeline ve anlamlandırma politikaları çerçevesinde Stuart Hall'un fetişizm ve kültürel olarak kurulan eşdeğerlilikler sistemi çözümlemelerine başvurulmuştur. Haber incelemelerinde Teun van Dijk'ın eleştirel söylem analizinden ve göstergebilimin bazı önermelerinden faydalanılmıştır.

Enerji ve iklim krizi politikalarının iç içe geçen yapısı kabul edilmiş ve ilgili konuda paradigmatic bir değişim öngörülmüştür. Bu paradigmatic değişimin somut bir örneği olarak Türkiye 2021 yılında Paris İklim Anlaşması'nı onaylamıştır. Araştırma kapsamında, ekolojik dengeyi korumaya yönelik politikalar toplumsal ekoloji bağlamında değerlendirilmiştir. Ekolojik denge toplumsal sorunlarla ilişkili olarak ele alınmıştır. Araştırmada, medya sermayesinin enerji alanındaki yatırımları ve enerji politikaları ile ilişkisi bağlamında nükleer enerji, Soma maden faciası, Yırca-Kolin termik santrali, termik santral bacalarına filtre muafiyeti, yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üreten santraller: RES, JES, GES haberleri, HES tepkileri bağlamında Metin Lokumcu'nun yaşamını yitirmesi ve Paris Anlaşması'nın onaylanmasına ilişkin haberler incelenmiştir.

Araştırma bulguları, medyanın enerji sektöründeki varlığının, politik ilişkilerinin ve ideolojik belirlenimin haber gerçeği üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Hegemonik iktidarların yeniden üretilmesindeki süreklilikte haberin konuşmasal yapısının önemli rolünü ortaya koymuştur. Haberlerde ekonomik belirlenimin yanında kültürel hegemonyanın ideolojik olarak işlevselleştirilmesiyle sistemin yeniden üretiminin bir bütün olarak iç içe geçtiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Ekonomi Politik, Haber, Enerji, Toplumsal Ekoloji

SUMMARY

POLITICAL ECONOMY OF ENERGY NEWS IN TURKISH MEDIA

The media industry is structured in dynamic relationships with economic, political, social, and cultural systems. This unstable structure has a decisive effect on news reality. Within the thesis, it is aimed to examine the effect of the ownership structure of media companies integrated with the energy sector and political connections on news reality. This problem has been investigated through news analysis. Media ownership, which are among the news filters of Edward Herman and Noam Chomsky, dependence on official news sources, and the relationship of flak with news production are examined. In data analysis, John Thompson's operating modes of ideology, and within the framework of the politics of signification, Stuart Hall's fetishism and the analysis of the system of culturally established equivalences were applied. In the news analysis, Teun van Dijk's critical discourse analysis and some propositions of semiotics were used.

The intertwined structure of energy and climate crisis policies has been accepted, and a paradigmatic change has been envisaged. As a concrete example of this paradigmatic change, Turkey ratified the Paris Climate Agreement in 2021. Within the research, policies aimed at protecting the ecological balance were evaluated in the context of social ecology. The ecological balance has considered in relation with social problems. In the research, in the context of media capital's investments in the field of energy and its relationship with energy policies, news about nuclear energy, Soma mine disaster, Yırca-Kolin thermic power plant, filter exemption for thermic power plant chimneys, renewable energy power plants: RES, JES, GES news, and in the context of the HES protests news about the death of Metin Lokumcu, and the ratification of the Paris Agreement were examined. The research findings showed that the presence of the media in the energy sector, its political relations and ideological determination have an impact on news reality. The findings have revealed the dialog structure of news plays an important role in the continuity of the reproduction of hegemonic powers. In the news, it has been observed that the reproduction of the system is intertwined with the ideological functionalization of cultural hegemony as well as economic determination.

Keywords: Political Economy, News, Energy, Social Ecology

TEŞEKKÜR

Tez sürecinde bana yol ve yöntem gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Mustafa Şeker'e bütün kalbimle sonsuz teşekkür ediyorum.

Tez izleme komitemde yer alan hocam Doç. Dr. Murat Karaduman'a ve Doç. Dr. Bahar Urhan'a bu süreçte verdikleri akademik ve manevi destekleri için içten teşekkürlerimi sunarım. Akdeniz Üniversitesi'ne ve her kademedeki çalışanlarına bizlere sundukları olanaklar için teşekkürlerimi belirtmeliyim.

Tez çalışma sürecindeki katkılarından dolayı aileme ve emeği geçen yakın dostlarıma saygı ve sevgi ile teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Eleştirel Ekonomi Politik teori toplumdaki kaynakların nasıl dağıldığını ve bu durumun toplumsal refahta nasıl sonuçlar doğurduğunu bütünsel, tarihsel ve etik olarak araştırarak çözüm yolları üretmeyi amaçlayan bir toplumbilim yaklaşımıdır. Toplumsal sistemleri kuran birbirine içkin ekonomik, toplumsal, kültürel ilişkiler durağan değildir ve hegemonik olarak üretilen bir sürekliliğe sahiptir. Toplumsal ilişkilerdeki bu ideolojik sürekliliğin üretilmesinde ve doğallaştırılarak dağıtılmasında medya önemli bir güce ve role sahiptir. Bu teorik çerçevede, tez çalışmasında medya ve enerji sektörü arasındaki bağlantılar, politik ilişkiler ve ideolojik belirlenimin haber gerçeğine yansması araştırılmıştır. Bu amaçla tarihsel betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Haber metinlerinde toplumsal sistemdeki eşitsiz ilişkilerin ideolojik olarak ne şekilde kurulduğu ve rızanın nasıl üretildiği incelenmiştir.

Araştırma kapsamında, ekolojik dengeyi korumaya yönelik politikalar toplumsal ekoloji bağlamında değerlendirilmiştir. Ekolojik denge konusu toplumsal sistemdeki çatışma ve uzlaşmazlıklarla bağlantılı olarak ele alınmıştır.

Araştırma bulguları ilgili konu kapsamında iletilen haberlerin gerçeğine uygun yapılmadığını, bu bozulmada, eşitsiz ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal yapının etkili olduğunu göstermiştir. Bulgular, toplumsal ilişkilerdeki uzlaşmazlık ve çatışmaların görünmez kılınmasındaki hegemonik mücadelenin iktidar lehine yürütülmesinde medyanın işlevselliğini ortaya koymuştur. Bunun yanında, haberin biçimsel yapısının hâkim ideolojilerin yeniden üretiminde önemli bir rol oynadığı gözlenmiştir.

Araştırma kapsamında haberlerin propagandaya dönüşmesine neden olan haber gerçeğinin karartılması, kamusal farkındalık yaratacak düşünce ve ifade özgürlüğünün geliştirilmesinde yapısal bir engel olarak değerlendirilmiştir. İlgili konudaki güncel araştırmaların toplumsal rızanın üretildiği alternatif ve muhafazakâr medyayı da kapsayacak şekilde devam etmesi gerekliliği önerilmiştir.

Ayşe Gül DE FAVERİ

2022/ Datça

GİRİŞ

Toplumsal ilişkiler içinde kendiliğinden gibi görünen örgütlenmelerin doğal ve ebedi olarak kavranması için yeniden üretilmesi gerekmektedir. Toplumdaki uzlaşmazlıkların ve çelişkilerin göz ardı edilerek baskın olan düşüncelerin yeniden üretilmesinde, toplumsal uyuma şekil verilmesinde medya önemli bir güce ve öneme sahiptir. Medya endüstrisinin kendi sahiplik yapısı, diğer sektörlerle olan mülkiyet ilişkileri ve siyasal iktidarlarla olan ilişkileri toplumdaki siyasal, ekonomik, kültürel biçimlerin üretilmesinde, dağıtılmasında ve tüketilmesinde etkili olmaktadır. Çalışmanın problemi haber gerçeği üzerindeki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklı etkinin hegemonik olarak nasıl kurulduğu ve böylelikle medyada toplumsal rızanın nasıl üretildiği oluşturmaktadır. Bu kapsamda haber gerçeği üzerindeki olumsuz etkinin ana akım medyalardan Hürriyet, Milliyet, Sabah, Habertürk, NTV haber sitelerinde yer alan haberlerde ve haber gerçeğinin kurulmasındaki ideolojik farklılığın etkisine örnek olarak Cumhuriyet gazetesi haber sitesinde yer alan haberlerde incelenmesi amaçlanmıştır. Medyada enerji haberleri eleştirel ekonomi politik ve hegemonya kavramı aracılığı ile ele alınmıştır. Araştırma verileri tarihsel betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın soruları şu şekildedir:

1. Medya “kendisini denetleyen ve finanse eden gruplarının çıkarlarına hizmet ediyor mu? Bu grupların lehine propaganda yapıyor mu?” (Herman ve Chomsky, 2010).
2. Medya yatırımı olan şirketler siyasal iktidarla çatışmaktan kaçınıyor mu? Medya şirketleri diğer sektördeki varlıklarını bu yolla koruma altına alıyor mu?
3. Gazeteciler kamu yararı adına gündemde olmayan konularda haber yapabiliyor mu? Resmi haber kaynaklarına bağımlılık ve haber arasındaki ilişki hakkında ne söylenilebilir?
4. Haberlerde enerji ve iklim krizinin kuruluşuna ilişkin ne söylenilebilir?

Araştırmanın soruları çerçevesinde medya endüstrisi ve enerji sektörü arasında ilişkiler, enerji politikaları ve medya sektörünün enerji yatırımları arasındaki ilişkiler, haberlerde enerji konusunda hangi sosyal aktörlerin, hangi perspektiften ve neden yer aldığı, yenilenebilir enerjiye ilişkin haberlerin nasıl aktarıldığı, konunun farklı taraflarının medyada nasıl tanımlandığı, iklim krizi ve enerji politikaları bağlamında haber gerçeğinin nasıl kurulduğu, gazetecilerin kamuoyuna meşru olarak tartışılacak farklı bakış açıları sunup sunmadığı ve haber kaynaklarının yeterli haber üretilmediği araştırılmıştır.

Araştırmanın zaman aralığı olarak medya endüstrisinin sahiplik yapılarında önemli el değiştirmelerin yaşandığı 2008 yılından 2021 yılına kadar olan süreç belirlenmiştir. Bunun yanında, incelenen konu olarak değerlendirildiğinde, maden kanunu, elektrik dağıtımının özelleştirilmesi gibi enerji konusunda en önemli yapısal değişimlerin ve dönüşümlerin 22 Temmuz 2007 seçimleri sonrasında kurulan 60. AKP hükümeti döneminde ve sonrasında gerçekleştiği görülmüştür. Bu politikadaki değişimlerin en sonuncusunu 2021 yılında onaylanan Paris İklim Anlaşması temsil etmektedir. Açıklanan nedenlerle, 2008-2021 arasındaki dönem araştırmanın zaman aralığı olarak belirlenmiştir.

Araştırma, literatürde medya sektörünün enerji yatırımlarının ve bu durumun ekolojik denge ve iklim krizi bağlamında haber gerçeğine olan etkisine yönelik başka bir çalışma ile karşılaşılmasında nedeniyle önem taşımaktadır. Her ne kadar Türkiye’de iklim değişikliği ve çevre ile ilgili haberlerin haber değeri taşımadığı belirtilse de (Şahin ve Üzelgün: 2016), medya sahiplik yapısına bakıldığında medya piyasasındaki beş büyük medya şirketinin enerji, yenilenebilir enerji ve madencilik alanlarında büyük yatırımlarının olduğu görülmüştür (Sözeri: 2014)¹. İkincil olarak, çalışma, ilgili konudaki eksikliğe dikkat çekme ve kamusal farkındalık yaratma ve ifade özgürlüğünün gelişmesinde haber gerçeğinin rolünü ortaya koymayı amaçlaması bakımından önem taşımaktadır.

Enerji, genel anlamda varoluşunun sürdürülmesinin temel koşullarından birini oluşturmaktadır. Endüstri devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmeleri takiben günümüzdeki teknolojik yeniliklerle, modern toplumlar enerjiye bağımlı hale gelmiştir. Ancak, enerji üretiminde kullanılan petrol, kömür ve doğal gaz dünyadaki canlı sistemleri tehdit eden, ekolojik dengenin bozulmasının bir göstergesi olarak değerlendirilen iklim krizinin en önemli nedeni olarak kabul edilmiştir. Bu çerçevede, enerji üretim, dağıtım ve tüketiminde iklim krizini içeren politikalar üretilmeye başlanmış ve ilgili konuda paradigmatik bir değişim öngörülmüştür. İnsanlığın iklim değişimine bağlı olarak yeni bir çağa girdiği ifade edilmiştir. *Antroposen Çağ* tanımlaması endüstri devrimi ile başlatılmış ve insanlığın dünyaya verdiği zararları temel almıştır. Ancak, dünyaya verilen zararları insanların eylemlerinden çok, endüstri ve büyük şirketlerin faaliyetlerine bağlayan *Kapitolosen Çağ* tanımlamaları da mevcuttur (Roussopoulos, 2017: 157).

¹ Araştırma sürecinde medya şirketlerine sahip Albayrak, Ciner, Demirören, Doğan (2018’e kadar), Doğuş, İhlas ve Turkuvaz/Kalyon/ Zirve Grupları olmak üzere yedi şirketin enerji sektöründe de yer aldığı görülmüştür.

Enerji üretiminin bağlı olduğu doğal kaynakların kullanımına ve bunun dünyaya etkisine yönelik günümüzde yeni bir bilincin oluştuğuna işaret eden en önemli sosyologlardan biri Ulrich Beck'tir. Beck, *Risk Toplumu* kavramsallaştırmasında küresel iklim değişikliğine bağlı yaşanan çevre olaylarının önemini vurgulamış ve yeni toplumsallıkların ortaya çıktığını belirtmiştir (2011). Beck, iklim değişikliğinde temel sorunun ulusların yeşil bir modernite yaratıp yaratamaması ile ilgili olduğunu belirtmiştir (2010).

Türkiye, coğrafi konumu itibari ile iklim krizine bağlı toplumsal, ekonomik ve ekolojik değişikliklerden olumsuz etkilenecek ülkeler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Çevre ve Orman Bakanlığı 2010 yılında İklim Dairesi Başkanlığı'nı kurmuştur. Bakanlığın adı 2021'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak değişmiştir. Türkiye'nin Paris Anlaşması'nı onaylamasından sonra 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Bakanlığın ismi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

Tezin teorik çerçevesini oluşturan eleştirel ekonomi politik, genel anlamda kapitalist toplumun incelenmesi ile ilgili bir toplumbilim yaklaşımıdır. Karl Marx, üretim araçlarına sahip olan egemen grupların, toplumdaki düşünce üretimini de kontrol ettiğini belirtmiştir. İtalyan komünist Antonio Gramsci, bu ilişkinin doğrudan değil, ancak toplumun farklı grupları arasında süregiden hegemonik bir mücadele olduğunu ekleyerek, Marksist tezinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Çevre ve ekolojik kaygılara yönelik çalışmalar ekonomi politikçilerin ilgilendiği alanlardan biri olarak değerlendirilmiştir (Wasko, 2018).

Eleştirel ekonomi politik teori, medya incelemelerinde toplumsal sistemin işleyişine ilişkin geniş bir perspektif sunmuştur. Terminolojisindeki kavramlar aracılığıyla üretici güçler, üretim ilişkileri ve toplumsal ilişkilerin siyasal iktidarlara olan bağlantıları ekseninde yeniden üretimini analiz etmeye olanak tanımıştır. Vincent Mosco (2009), toplumda baskın olan düşüncelerin normal olarak kabul edilmesi için sürekli üretilmesi gerektiğini belirterek iletişim alanının önemini vurgulamıştır. Ekonomi politik teorisyenlerden Herman ve Chomsky geliştirdikleri propaganda modeli ile toplumsal rızanın medya üzerinden ne şekilde üretildiğini ortaya koymuştur (2009).

Eleştirel ekonomi politikçilerin kültür ve iletişim analizlerinin birçok ekonomist analizden dört açıdan ayrıldığı belirtilmiştir. Öncelikle, eleştirel ekonomi politik bütünsel bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır. Ekonomi kendi içinde bir uzmanlık alanı olarak ele alınmamıştır. Yaklaşımın diğer bir özelliği tarihsel olmasıdır. Bu yönelimde güncel gelişmelere odaklanılmak yerine modern dönüşümler içindeki kaymalar, çelişkiler analiz edilmiştir. Yaklaşım üçüncü olarak, nesnel bir bilim olabileceğini iddia eden ekonomi

bilimcilerinin aksine felsefe ve tarihle bağlarını koparmamıştır. Kültür ve iletişimin organizasyonu ile toplumsal adalet ve demokratik uygulamalara dayanan iyi bir toplumun oluşumu arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Son olarak, ekonomi politik analizlerin toplumsal değişim için eylem yükümlülüğü getirdiği belirtilmiştir (Wasko vd., 2014: 2).

Çalışmada, alternatif medya, çevre gazeteciliği ve çevre iletişimi kapsam dışında bırakılmıştır. Doğa ve toplum arasındaki ilişkisi bağlamında çevreci düşüncenin gelişimine ve içindeki ayrımlara bu konudaki toplumsal tepkilerin niteliğini açıklamak amacıyla değinilmiştir. İncelenen haberlerde, toplumsal tepkilerin enerji bağlamına odaklanılmıştır. Toplumsal ekoloji perspektifi takip edilerek çevre sorunları toplumsal sorunlar olarak ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında daha önce yapılmış akademik çalışmalar incelenmiştir. Huebner (2018), “Güneş Işığı Yok mu? Florida’nın Güneş Enerjisi için Mücadelesinin Ekonomi Politigi” başlıklı doktora tezinde, Amerika’nın Florida eyaletindeki büyük elektrik şirketlerinin, güneş enerjisini yaygınlaştırmaya yönelik çabaları bastırma mücadelesinin, yerel gazetelerde nasıl temsil edildiğini araştırmıştır. Çalışmasında, 2015-2016 yıllarındaki seçim döneminde ticari baskıların haber üretim sürecine olan etkilerini analiz etmiştir. İlgili konuda sosyal medyada yer alan izleyici yorumlarını çalışma kapsamında incelemiştir. Araştırma sonucunda elektrik enerjisi şirketleri ve destekçi ağları ile güneş enerjisi ve destekçi ağları üzerindeki ekonomik ve politik bağlar ortaya konulmuştur. Bulgular, haber üretim sürecine yönelik ticari baskıların, konunun kamuoyuna dar bir bakış açısıyla anlatılmasına neden olduğunu göstermiştir. Sonuçlar, ayrıca, ilgili konu hakkında yorum yapan Facebook kullanıcılarının, haberlerde yer alan bu sınırlı bakış açılarını ve endişeleri aynı şekilde dijital alana taşıdığını göstermiştir.

“Türk Basınında Enerji İhaleleri” başlıklı doktora tez çalışmasında, Türk medyasında enerji özelleştirmeleri ihalelerinin sunumu ve medyanın ekonomi politik ilişkilerinin haber içeriğine etkisi araştırılmıştır. Tez kapsamında, “2000 ve 2017 yılları arasında gerçekleştirilen POAŞ, BEDAŞ, Gediz EDAŞ, Dicle EDAŞ, Trakya EDAŞ, AYEDAŞ, Akdeniz EDAŞ ve Toroslar EDAŞ ihaleleri, Başkent Doğalgaz Dağıtım ihalesi ve rüzgâr enerjisi (Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanı)” haberleri incelenmiştir. Araştırma bulguları, “enerji ihalelerine katılan ve bu sektörde yatırımı olan medya kuruluşlarının yayınları ile diğer medya kuruluşlarının yayınları arasında belirgin bir farklılaşma olduğunu” ortaya koymuştur (Temüroğlu, 2019).

“İspanya ve Türkiye Örnekleri Üzerinden Nükleer Karşıtı Hareketin Yazılı Basındaki Temsiliyeti” başlıklı doktora tez çalışmasına göre İspanya ve Türkiye basınının nükleer

enerjiye yaklaşımındaki ortak nokta her iki ülkede de devletin nükleer enerji taraftarı olmasıdır (Yavuz Çakıcı, 2018).

“Çevre İletişimi: Çevre Haberciliğinin Yapısal Analizi ve Okuyucu Farkındalığı” başlıklı doktora tez çalışmasında, çevre iletişimi “tüm iletişim türlerini içeren, çevresel konu ve problemler hakkındaki sosyal tartışmaların kesişme noktası” olarak tanımlanmıştır. Çalışma sonucunda gazetecilerin çevre haberleri yaparken çeşitli baskı ve kısıtlamalarla karşılaştığı ortaya konulmuştur. Okuyucu farkındalığı kapsamında çevre sorunlarının sadece mevcut sorunlar çerçevesinde gündelik olarak kavrandığı ortaya konulmuştur (Yüksel Özmen, 2011).

“Türk Basınında Uzmanlaşma ve Çevre Gazeteciliği” başlıklı doktora tez çalışmasında medyada toplumsal gerçekliğin nasıl temsil edildiğine ve bu temsiliyette gazeteciliğin uzmanlığının etkisine odaklanılmıştır (Dağlı, 2012). “Türkiye’de Ulusal Basında Çevre Haberciliği Üzerine Eleştirel Bir İnceleme” başlıklı tez çalışmasında, medyanın çevre haberciliğindeki “etik ve politik sorumluluğu” tartışılmıştır. Araştırma konusu olarak Cerattepe madeni, Akkuyu Nükleer Santrali ve 3. Havalimanına ilişkin haberler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, haberler çevre ile ilişkili olarak ele alınmamıştır. Bu haberler politik ve ideolojik olarak çerçevelenerek aktarılmıştır (Akman Yüceil, 2018).

Bu tez üç bölümden oluşmuştur. Tezin birinci bölümünde, eleştirel ekonomi politik teori takip edilerek araştırılan konuya ilişkin veriler bütüncül, tarihsel bir bakış açısı ile açıklanmıştır. Enerji ve iklim krizi politikalarının içi içe geçen yapısı incelenen haberlerdeki bağlamı görünür kılmak adına tanımlanmıştır. Doğa ve toplum ilişkisinin değişmesine bağlı olarak gelişen toplumsal tepkilerin niteliğine ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Türkiye’nin enerji görünümü kapsamında, nükleer enerji, doğal gaz, elektrik enerjisi hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye’de çevre ve iklim değişikliğine ilişkin yasal düzenlemeler aktarılmıştır. Medya’da iklim ve çevre ile ilgili yayınlara kısaca değinilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, kuramsal perspektif olarak eleştirel ekonomi politik yaklaşım ve iletişim açıklanmıştır. Haber ve gazeteciliğin gelişimine ve haber üretim sürecine yönelik tartışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde, son olarak, Türkiye’de basının tarihsel gelişimi ve medya sektörünün dönüşümü güncel mülkiyet ilişkileri aktararak açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde haber analizleri yer almıştır. Taranan haberler tarihsel betimsel yöntem ile analiz edilmiştir. Araştırmanın son bölümünde bulgular yorumlanmış ve öneriler dile getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENERJİ VE İKLİM KRİZİ

Tez çalışmasında enerji konusu iklim krizi ile ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Araştırma bağlamını görünür kılmak amacıyla enerji ve iklim krizi politikalarının genel çerçevesi tanımlanmıştır.

1.1. Enerjinin Tanımı

Enerji genel anlamda ekonomi, teknoloji, toplum ve politika ile ilişkili olarak çeşitli bağlamlarda kendini gösteren çok boyutlu bir yapıya sahip bir kavramdır. Enerji dünyada birçok şekilde var olabilmekte ve bir şekilden diğerine geçebilmektedir. Hava ve iklim açısından en önemli enerjiyi güneşten gelen ışıınım enerjisi oluşturmaktadır (Kadioğlu, 1994:34).

Yaygın olarak, enerji kaynakları ile bağlantılı tanımlanan enerji, sürdürülebilir-yenilenebilir ya da yenilenemez enerji kaynakları olarak sınıflandırılmıştır. Enerji kaynağının kendini yenileyebilmesine göre yapılan sınıflandırmada, sürdürülebilirlik ya da tükenebilirlik ölçütü olarak kabul edilmiştir.

Yenilebilir enerji, “doğanın kendi bünyesinde bir döngü içinde devamlı olarak bulunan enerji” olarak tanımlanmıştır. Yenilenebilir enerjinin tükenmeyen kaynak yapısı ve sürdürülebilirlik yönü öne çıkarılmıştır. Rüzgâr, güneş, hidrolik, jeotermal, biyokütle, gelgit enerjisi, dalga enerjisi, hidrojen enerjisi yenilenebilir enerji üreten doğal kaynaklar arasındadır.

Yenilenebilir ve sürdürülebilir enerji kaynakları arasında en önemli enerji türü güneştir. Güneş enerjisi petrolden farklı olarak ulaştırma sistemine bağlı olmayıp, bulunduğu bölgede enerji sağlayabilmektedir. Yüksek ve rüzgar alan bölgelere türbinlerin inşa edilmesiyle rüzgar enerjisi üretilmektedir. Havadaki kinetik enerjisi elektrik enerjisine çevrilmektedir. Hidroelektrik enerjinin kaynağı nehirlerdir. Jeotermal enerji yeraltı sularının kullanılmasıyla üretilmektedir. Enerji üretiminde su veya buhar kullanılmaktadır. Biyokütle enerjisinin kaynağı genellikle bitki ve hayvan kalıntılarının yakılmasıyla elde edilen biyolojik atıklardır. Biyokütle enerjisi istenilen her yerde kullanılıp depolanabilmektedir. Hidrojen

enerjisi hidrojen gazının işlenmesi ile elde edilmektedir. Dalga ve gelgit enerjisi okyanus ve denizlerdeki dalgaların yarattığı basınçla üretilmektedir².

Enerji kaynaklarının tanımlanmasında doğrudan ya da dolaylı enerji kaynağı olması ile enerjinin dönüştürülebilmesi arasında da ilişki kurulmuştur. Kömür, nükleer, biyokütle, hidrolik gibi kaynaklar esas nitelikleri değiştirilmediği için birincil enerji kaynakları olarak tanımlanmıştır. Elektrik, benzin, mazot, ikincil kömür, kok, LPG enerjisi ise doğal nitelikleri farklılaştırıldığı için ikincil enerji kaynağı olarak tanımlanmıştır.

Enerji kaynaklarının fiziksel durumuna göre yapılan tanımlamaya göre enerji kaynakları katı, sıvı ve gaz olmak üzere üçe ayrılmıştır. Kömür, odun gibi biyokütle atıkları ve uranyum katı enerji kaynaklarını oluşturmaktadır. Petrol, LPG, mazot, biyodizel gibi kaynaklar sıvı enerji kaynakları olarak tanımlanmıştır. Gaz enerji kaynakları arasında doğal gaz, metan gazı, biyogaz bulunmaktadır.

Kömür madeni 1750-1825 yılları arasında kullanılan temel enerji kaynağı olmuştur. Sonraki yıllarda teknolojinin de gelişmesiyle elektrik enerjisi öne çıkmaya başlamıştır. 1860-1910 yılları arasında elektrik enerjisi yaygınlaşmaya devam etmiş, ancak yeni enerji kaynağı petrol olmuştur. Daha sonra enerji kaynağı olarak nükleer enerji öne çıkmıştır. 1970'lerde başlayan ve yaygınlaşmaya devam eden enerji türü ise yenilenebilir enerji kaynaklarından üretilen enerji ve hidrojenidir. Ancak, petrol ve doğal gaz hala en yaygın kullanılan enerji kaynağıdır³.

1.2. İklim Krizi Genel Çerçevesi

Birleşmiş Milletler'in 2015'te kabul ettiği sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin (Sustainable Development Goals-SDG) temeli gezegenin sınırları tanımlamasına dayanmaktadır. Bu tanımlamada iklim değişikliği kriteri, "okyanus asitlenmesi, stratosferik ozon incelmeleri, azot döngüsü, fosfor döngüsü, küresel tatlı su kullanımı, arazi kullanımında değişim, biyolojik çeşitlilik kaybı, atmosferde asılı kalan parçacık (aerosol) yükü ve kimyasal kirlilik" gibi konularla ilişkili olarak geniş bir çerçevede ele alınmıştır⁴.

² ekolojist.net (erişim tarihi: 03.12. 2020).

³ enerjiportalı.com (erişim tarihi: 10.09.2020).

⁴ <https://stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries/the-nine-planetary-boundaries.html> (erişim tarihi: 20.01.2021).

Gezegeenin sınırları kapsamında iklim değışikliğı kriterinin temel argümanının, gezegeenin kaynaklarının bitmesi ve havadaki karbondioksit (CO₂) oranının, belirlenen 390ppm'in üstüne çıkmış olmasına dayandığı belirtilmiştir. Bu eşik değerin geçilmesi halinde dünya sisteminin dengesini bozacak gelişmelerin yaşanacağı öngörülmüştür. Örneğin, “buzulların erimesi deniz seviyesini yükseltecek, bunu takiben aşırı tuzlanma gibi deniz suyunda yaşanacak değışiklikler denizde yaşayan canlıların hayatını tehlikeye sokacaktır. İklimde yaşanan değışiklikler dünyanın bazı yerlerinde aşırı ve düzensiz yağışlara neden olurken, Türkiye gibi Akdeniz ülkelerinde kuraklığa neden olacaktır. Kuraklık, temiz su, beslenme, sağlık, göç gibi ekonomik, toplumsal ve siyasal sorunlar olarak” değerlendirilmiştir⁵.

Birincil enerji kaynağı olarak fosil yakıt kullanımının iklim değışikliğinin ana etkenlerinden biri olduğu kabul edilmiştir. İklim üzerinde insanlığın etkisi modern endüstriyel komplekslerin kurulmasıyla başlamıştır. Bu süreçte kullanılan kömür, petrol ve doğal gaz atmosferi olumsuz etkilemekte ve en önemli sera gazı olan karbondioksiti yaymaktadır⁶. Atmosferin sera etkisi, atmosferin güneş ışığını kolayca geçirebilmesine rağmen uzaya ısıyı salarken zorluk çıkarması olarak tanımlanmıştır. Ancak, küresel ısınmanın atmosferdeki sera gazlarının etkilerinden sadece birisini ifade ettiği belirtilmiştir. İklim değışimi ise atmosferin kimyasal bileşenini değıştiren, insan kaynaklı iklimde yaşanan değışiklikler olarak tanımlanmıştır⁷ (Kadioğlu, 1994: 192, 241-251; Ediger, 2013: 67; Türkes, 2008).

Havanın değışmesinin çok kısa zaman olabileceğı, ancak iklimin değışmesinin yüzlerce hatta milyonlarca yıl aldığı belirtilmiştir (ekolojist.net; Kadioğlu, 1993). Bu nedenle, insanlık tarihinde ilk kez insan etkinliklerinin bölgesel ve küresel ölçekte iklimi etkilediğı yeni bir döneme girildiğı ifade edilmiştir. Bu değışimde sanayi devriminden bu yana sera gazlarının artışında etkili olan “birincil enerji kaynaklarının (kömür, petrol, doğal gaz)

⁵ <http://climatechange.boun.edu.tr/gezegensel-sinirlar/> (erişim tarihi:20.01.2021).

⁶ “Atmosferde meydana gelen hemen her çeşit yanma CO₂ açığa çıkarır. Özellikle fosil yakıtlar denen kömür, petrol vb. gibi ve orman yangınlarının ortaya çıkardığı CO₂ ile atmosferde CO₂ yoğunluğunun artmasına neden olur...Bu yakıtların yakımı havaya büyük miktarda karbondioksit yüklemiştir.” (Kadioğlu, 1994: 243).

⁷ “Hava şartları, belirli bir zaman ve kısa bir dönemde gözlenen hava olaylarıdır; fakat iklim, hava şartlarının uzun bir dönem boyunca ki ortalamaları veya eğilimleridir. Böylece hava şartları, belirli bir zamandaki hava durumunu ifade ederken, iklim belli bir yerdeki tipik hava şartlarının bir genelleştirmesidir. Hava durumu, bizim maruz kaldığımız; iklim ise geçmişteki tecrübelerle dayanarak beklediğimiz ve öngördüğümüz hava şartlarıdır.” (Kadioğlu, 1993:84).

kullanımı, ormansızlaşma ile yutak alanlarının azalması ve çarpık kentleşmenin” önemli etkisi olduğu aktarılmıştır (Kadioğlu, 1994: 241; Şahin, 2014:13).

İklimin değişmesinde etkili olan fosil yakıt kullanımını azaltma amacı başka enerji kaynaklarının gündeme gelmesine neden olmuştur. Ancak, ülkeler arasında eşit olarak ve yeterli miktarda dağılmayan mevcut enerji kaynaklarının yüzyılın sonlarına doğru tükenmesinin beklendiği belirtilmiştir⁸. Bu çerçevede, küresel çevre politikalarının dünyayı ekolojik yıkımdan korumak için gerekli olan ortak eylemi belirlemeye çalışan uluslararası iş birliği üzerine kurulduğu ifade edilmiştir. Özellikle, 1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’ndan günümüze kadar çok sayıda uluslararası sözleşmenin yapıldığı ve yeni çevre rejimlerinin oluşturulduğu aktarılmıştır. Cerit Mazlum ve İzci’ye göre, “Küresel çevre politikaları sonucu oluşturulan çevre rejimleri ile birçok uluslararası bilimsel, finansal ve siyasal kurumlar, ağlar ve destek mekanizmaları” hayata geçirilmiştir (2012:3).

1972’de yayımlanan Limits to Growth (Büyümenin Sınırları) raporu çevre ve ekonomik kalkınma arasındaki bağlantıyı ortaya koyan ilk çalışma olarak değerlendirilmiştir. Raporun ekonomik büyümeyi durdurmak yerine kalkınma anlayışının niteliğine vurgu yaptığı belirtilmiştir. Rapor, Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın (UNEP) kurulmasına öncülük etmiştir. 1984’te BM inisiyatifinde yayınlanan Brundtland Raporu’nda da sürdürülebilir kalkınma kavramı öne çıkmıştır. Sürdürülebilir kalkınma doğal kaynakların rasyonel biçimde kullanılması gerekliliğine işaret etmiştir (Roussopoulos, 2017; Giddens, 2009). Ancak, sürdürülebilirlik kavramının tartışmalı bir konu olduğu görülmüştür. Urry’ye göre, sürdürülebilirliğin “sürdürülebilir gelişme” olarak kavranmasında neoliberalizm etkili olmuştur (2014:27). Giddens (2009) sürdürülebilirlik ve gelişme kavramının birlikte kullanılmasındaki çelişkiye dikkat çekmiştir. Giddens’e göre, “Sürdürülebilirlik, süreklilik ve dengeye gönderme yaparken, gelişme, dinamizm ve değişim içermektedir. Çevreciler, bu noktada sürdürülebilirlik kavramına öncelik verirken hükümetler ve ticari kuruluşlar gelişme kısmına odaklanmıştır.” (2009:62).

Atmosferdeki kötüleşmeyi önlemek amacıyla 1987’de BM Montreal Protokolü ile ozon tabakasını delen kloroflorokarbonların 2000 yılına kadar tamamen kullanımdan kaldırılmasına yönelik kararlar alınmıştır (Roussopoulos, 2017:52). 1988’de BM Çevre Programı, 2,500’e yakın bilim insanını görevlendirerek sera gazı salımı ve iklim değişikliği arasındaki ilişkiyi araştırması için Hükümetler arası İklim Değişikliği Panelini (IPCC)

⁸ mfa.gov.tr (erişim tarihi:10.10.2020).

kurmuştur. Belli aralıklarla yayınlanan IPCC Raporları iklim değişikliği ile ilgili en önemli belgelerden biridir⁹.

Hükümetlerarası Müzakere Komitesi, iklim değişikliğine çare oluşturabilecek önlemler, bu önlemlerin bağlayıcı taahhütlere nasıl dönüştürülebileceği, karbondioksit gazlarının azaltılması için belirlenecek hedef ve takvim, uygulamada gerekli parasal mekanizmalar ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değişik türdeki sorumluluklarının tartışması sonucu ortaya çıkan BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşme taslağını hazırlamış ve taslak 9 Mayıs 1992’de kabul edilmiştir¹⁰.

BM’nin 1992’de gerçekleştirdiği Rio Yeryüzü Zirvesi’nin gündemi sürdürülebilir kalkınma olmuştur. Zirvede Avrupa Birliği (AB) küresel ısınmanın önüne geçmek amacıyla karbondioksit salımını kontrol altına almak için “eko vergi” önerisini yapmış, ancak öneri ABD’nin kabul etmemesi üzerine uygulanamamıştır (Roussopoulos, 2017:41-43). IPCC’nin iklim değişikliği ile ilgili ilk değerlendirmesi bu zirvede olmuştur. Burada, ortak ama farklılaştırılmış sorumluluklar prensibi iklim değişikliğini stabilize etmek için kabul edilmiştir. İlgili taraflar sorumluluk almayı kabul ettiyse de gelişmiş ülkelere öncelikli eylem zorunluluğu getirilmiştir (Giddens, 2009:187).

İklim değişikliği politikaları çerçevesinde Kyoto Protokolü 11 Aralık 1997’de kabul edilmiştir. Kyoto Protokolü ile gelişmiş devletler ve gelişmekte olan devletlerin sera gazları salımlarının azaltılmasındaki sorumlulukları ve rolleri şu şekilde düzenlenmiştir:

Sözleşme’nin I. Eki’nde yer alan sanayileşmiş devletler, 5 çeşit sera gazı salımını, 2008- 2012 yılları arasında 1990 ölçümlerinin yüzde 5’i oranında azaltmayı taahhüt etmişlerdir. Protokol, ayrıca taraf ülkeler arasında sera gazları salımının dengelenmesine yönelik bazı mekanizmaları da (Temiz Kalkınma Mekanizması ve Salım Ticareti) öngörmüştür. Temiz Kalkınma Mekanizması, özellikle sanayileşmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelerle iş birliğine girerek, bu ülkelerde sera gazları salımının azaltılmasını veya dengelenmesini sağlayacak şekilde yatırımlar yapmasını öngörmektedir. Bir başka deyişle, Ek. I listesinde yer almayan ülkelere, Sözleşme’nin amaçlarına erişmek maksadıyla, sürdürülebilir kalkınmalarında, sanayileşmiş ülkelere mali destek sağlanması öngörülmüştür. Salım ticareti ise yüksek salım düzeylerine sahip sanayileşmiş ülkelerin, salım düzeyi hedefinin altında kalmış olan ülkelere “salım kotalarını” satın alması esasına dayanmaktadır. Bir ülkenin salım düzeyi taahhüdüne erişmek için ya kendi ülkesinde salım azaltıcı önlemler alması ya da salım düzeyi düşük ülkelerle pazarlık yaparak salım kotası satın alması yönünde kararlar alınmıştır¹¹.

⁹ Urry, IPCC’nin yayınladığı raporları, Thomas Kuhn’u takip ederek, bilimsel ve politik bir fikir birliğine varmayı hedeflediği için olağan bilim içinde tanımlamıştır (2014:30).

¹⁰ https://www.mfa.gov.tr/21_yuzyilda-enerji-kullanimi-ve-iklim-decisiklici.tr.mfa (erişim tarihi: 10.10.2020).

¹¹ [mfa.gov.tr](https://www.mfa.gov.tr) (erişim tarihi: 17.01.2022).

Gelişmekte olan ülkeleri kapsamayan ve 2005'e kadar uygulanmayan Kyoto Anlaşması'nda birçok ülke belirlenen hedeflere ulaşmada çok az ilerleme kaydetmiştir (Giddens, 2009: 189). Ancak, Kyoto Protokolü'nün ikinci döneminin ardından AB'nin yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimini destekleyen güçlü politikalar ile teknoloji ve kaynak kullanımı açısından dünyada lider konuma geldiği belirtilmiştir. AB enerjiyi çeşitlendirme, yasal düzenlemeler ve teşvikler yoluyla sera gazı salımını azaltmaya başlamıştır (Kaya, 2016:3). Bu durumun en somut örneğini AB Yeşil Mutabakat Belgesi oluşturmaktadır. AB tarafından hazırlanan Yeşil Mutabakat Belgesi gezegenin sınırları kapsamında kurgulanmıştır¹².

2009'dan 2015 Paris Anlaşması'na kadar geçen süreçte BM iklim değişikliği ile ilgili birçok konferans gerçekleştirmiş, ancak bu süreçte iklim konularına gösterilen ilgi azalmıştır. 2015'te yapılan BM İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması (UNFCCC) Taraflar Konferansı'nda (COP21) devlet bürokratları, ilk kez, oybirliğiyle resmi olarak iklim değişikliğinin gerçek olduğunu ve acil önlemler alınması gerektiğini kabul etmiştir. Konferansta, devletler 2100 yılına kadar endüstri-öncesi dönemden itibaren küresel ısınmanın en fazla 2 santigrat derece, ama "mümkünse" 1,5 santigrat derece artışla sınırlandırılması konusunda uzlaşmışlardır. Anlaşma, devletlere 2018 yılından itibaren ürettikleri sera gazlarını her beş yılda bir ölçme ve raporlama zorunluluğu getirmiştir (Roussopoulos, 2017:128). Anlaşmanın 2020'den sonra yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

Dünyanın ısınmasına bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliğinin aşırı iklim olaylarının sıklık, şiddet, etki alanı ve etki süresinde değişikliklere neden olduğu ve canlıların yaşantısını tehdit ettiği belirtilmiştir. Paris İklim Anlaşması'nda öngörülen küresel sıcaklık artışına ilişkin düzenlemelerin "enerji arz ve tüketiminde ciddi ve radikal politika değişikliklerini gerekli kılacağı" ifade edilmiştir (TMMOB, 2019:12). Endüstriyel ülkelerin enerji ihtiyacının küresel ısınmaya neden olan sera gazı salımını ortaya çıkardığını belirten Giddens, bunu takiben iklim değişikliğine verilecek yanıtın enerji güvenliği sorularıyla

¹² AB Yeşil Mutabakat Belgesi'nin Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'nı imzalamasında etkili olduğu belirtilmiştir. Mekanizma ile 2023 yılından itibaren sanayi ve elektrik sektörleri ürünlerinin emisyon yoğunluklarına göre fiyatlandırılması öngörülmüştür <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/busra-zeynep-ozdemir/2021/10/09/paris-iklim-anlasmasi-ve-turkiyenin-iklim-politikasi> (erişim tarihi: 15.10. 2021).

yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir (2009:10). Urry, iklim değişikliği siyasetinde toplumsal süreçlerin görmezden gelindiğini belirtmiş ve şu şekilde ifade etmiştir:

İklim değişikliği analizlerinde öncelikle ekonomi ve fizik bilimleri egemen olmuştur. Buna bağlı olarak bu konudaki literatür daha çok iklim değişimine bağlı petrol, gaz, su ve gıda hakkındaki kaynak yetersizliği ile ilgilidir. Bu analizlerde ‘toplum’ ve gelecekteki iklim ve doğal kaynak süreçleri ihmal edilmiştir (2014: 2).

Giddens, gelişmiş ülkelerin CO₂ salımının çoğundan sorumlu olduğunu, ancak gelişmekte olan ülkelerin küresel ısınmadaki rolünün daha az olduğunu belirtmiştir. İklim değişikliğinin sonuçları küresel eşitsizlik nedeniyle gelişmekte olan ülkeleri daha çok etkileyecektir. Giddens, şu şekilde açıklamıştır:

Dünya geldiği noktada sürdürülemez görünmektedir. Bu nedenle, düşük karbon modelini içeren bir gelecek yaratılmalıdır. Bu insanların günlük yaşantıları ile bağlantılı olmalıdır. Bu noktada yenilik ve teknolojik gelişmeler çok önem taşımaktadır. Petrol, gaz ve kömüre olan bağımlılığı kırmak çevre kirliliğine neden olan başlıca kaynakları ortadan kaldırmak gerekmektedir. Günümüzde hakim olan bu üç enerji kaynağına bağımlılığı azaltmak ya da onları çevre için daha temiz hale getirmek, iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmek için zorunluluk taşımaktadır. Enerji üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarına dönüşmesi gerekmektedir (2009:10-11).

Endişeli Bilim İnsanları Birliği tarafından 2018 Uluslararası Enerji Ajansı’nın verilerine dayanarak derlenen rapora göre en fazla emisyonu sahip ülke Çin Halk Cumhuriyeti’dir (yüzde 28). Çin’i, ABD (yüzde 15) ve Hindistan (yüzde 7) izlemektedir. Rusya Federasyonu 4.sıradadır (yüzde 5). Türkiye, Brezilya’dan sonra bu verilere göre 15.sırada yer almaktadır (yüzde 1). Dünyanın geri kalan ülkelerinin emisyon toplamı ise yüzde 21’dir¹³.

1.3. Doğa ve Toplum İlişkisi Bağlamında Çevreci Muhalefet

Doğa ve toplum arasında dinamik bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişkiler farklı tarihsel dönemlerde farklı biçimlerde kendini göstermiştir. Giddens, doğa ve çevre bağlamında iklim değişikliği politikalarının oluşmasında yeşil hareketin önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Ancak, bu politikaları ne sağ ne de sol politikalara ait bir konu olarak değerlendirmiştir (Giddens, 2009). Beck, 19.yüzyıldaki klasik sanayi toplumu kavramının doğa-insan karşıtlığı üzerine kurulduğunu belirtmiştir. 20.yüzyılda doğa ve toplum anlayışı değişmiştir. Doğanın toplum olmadan, toplumun ise doğa olmadan anlaşılamayacağını savunan Beck, bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

¹³ <https://www.ucsusa.org/resources/each-countrys-share-co2-emissions> (erişim tarihi: 15.09.2020).

20.yüzyıl'ın sonunda doğa *ne* verili bir şey *ne de* insan için tahsis edilmiş bir şeydir, aksine, tarihsel bir ürüne, uygar dünyanın yeniden üretiminin doğal koşullarında tahrip edilen veya tehlikeye maruz kalan iç sistemine dönüşmüştür. Ama bu da sınai üretimin evrensel dolaşımıyla bütünleşmiş bir doğa tahribatının artık sadece doğa tahribatı olmadığını ve toplumsal, siyasi ve ekonomik dinamiğin içsel bir parçası haline geldiğini gösteriyor. *Doğanın tahrip edilmesi ve tehdit altında bulunmasının toplumsallaşması* ve ekonomik, toplumsal ve siyasi çelişki ve çatışmalara dönüşmesi, doğanın toplumsallaşmasının görünmeyen yan etkisi olarak zuhur ediyor (2011:122).

Beck, *Risk Toplumu* kavramsallaştırmada yeni toplumsal hareketlerin (ekoloji, kadın vs.) toplumdaki yeni risk konumları olduğunu belirtmiştir (2011:137). Risklerin görünmez niteliği sosyal tanımlama süreçlerinin önemini ortaya çıkarmış, bu nedenle toplumun karşı karşıya kaldığı yeni riskleri tanımlayan medya ve diğer yetkili meslekler önem kazanmıştır (2011: 27). Beck, Risk Toplumu'nun aynı zamanda "bilim, medya ve bilgi toplumu" olarak tanımlamıştır. Bu toplumda, sanayii toplumundaki ihtiyaç dayanışmasından, endişe kaynaklı dayanışmaya geçilmiştir. "Eşitsiz toplumun değer sisteminin yerini emniyette olmayan toplumun değer sistemi almıştır. Savunma halindeki bu toplumun temel amacı başına gelecek en kötüyü önlemektir." (Beck, 2011:67, 71-72).

Nükleer ya da kimyasal kirlenmeler, insan sağlığına zararlı maddeler, gıdalardaki zararlı maddeler, radyasyon, toksinler gibi yeni risklerin insanın algısı dışında olduğuna ve bu tehlikeleri tanımlamak için bilimin algı oranlarına ihtiyaç duyulduğunu belirten Beck, bu noktada yapılan kategori hatalarını eleştirmiştir. Örneğin, iklim değişikliğinin abartılmasının nükleer enerjinin risklerini azalttığını belirtmiştir (2011:33-40). Beck, şu şekilde açıklamıştır:

...İhtiyacın somutluğu, risk *algısını* bastırır, ama risklerin gerçekliğini ya da etkisini değil, sadece algısını bastırır. İnkâr edilen riskler özellikle hızlı ve sağlam bir şekilde serpilip gelişirler. Kimya sanayisinin yanı sıra, reaktör teknolojisi, mikro-elektrik ve genetik teknolojinin de gelişmesiyle tanımlanan toplumsal üretimin belli bir aşamasında, servet üretiminin mantığının ve çatışmalarının hakim olması ve dolayısıyla risk toplumunun toplumsal görülemezliği, risk toplumunun gerçekdışı olduğu anlamına gelmez; bilakis risk toplumunun ortaya çıkışının motoru bu aşamadır ve o yüzden de gerçekleşmekte olduğunun ispatıdır (2011:65).

Toplumsal ekoloji düşüncesinin kurucusu Murray Bookchin, toplumsal yaşamdan tahakküm olgusunu kaldırmadan bugünkü toplumsal verilerle ekolojik felaketin önüne geçilemeyeceğini savunmuştur (1999: 9). Bookchin'in toplumsal ekoloji düşüncesinde ekolojik kriz toplumsal krizle beraber ele alınmıştır. Toplum ve ekoloji birbirine bağlıdır. Bu nedenle toplumsal ekolojistler, "çevre ya da ekolojik krizin doğada yaşanan bir sorun değil, yarattığımız toplum türünde ortaya çıkan bir kriz olduğunu" savunmuşlardır. Hem kapitalist hem sosyalist devletlerin ekonomik büyüme modellerine karşı çıkmışlardır (Roussopoulos,

2017: 156-157). Beck’de bu görüşlere benzer şekilde şöyle açıklamıştır: “Bugünkü tehlikelerin temelinde sanayideki *aşırı üretim* vardır. Bu yüzden, günümüzdeki riskler ve tehlikeler (insanlar, hayvanlar ve bitkiler üzerindeki) tehdidin *küresel doğası* ve tehdidin *modern* sebepleri olması sebebiyle yüzeysel olarak genellikle benzer oldukları Ortaçağ’daki risk ve tehlikelerden ciddi şekilde ayrılmaktadır. Bunlar *modernleşmenin* riskleridir.” (2011:25).

Çevreye ilişkin ilk toplumsal kaygılar endüstri devrimi sürecinde ortaya çıkmıştır. 19.yüzyılda doğaya ilişkin görüşler çeşitlenmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında çevreyi korumaya yönelik ilgi artmıştır. 1960’lar ve sonrasında ise çevre sorunları toplumsal hareketlere dönüşmüştür (Roussopoulos, 2017:16). Çevreci düşüncenin farklı önceliklere yer vermesine ya da doğayı kavrayıştaki farklılıklara göre çeşitlendiği görülmüştür. Çevreci düşüncenin kökeninde doğayı olduğu gibi korumayı amaçlayan korumacılar ve sonrasında tüm doğal kaynakların planlı bir şekilde kullanılmasını savunan doğa korumacıları yer almıştır. Doğacılığın, II. Dünya Savaşı’ndan 1960’lara kadar çevreciliğin ana ideolojisi olduğu belirtilmiştir (Roussopoulos, 2017: 12). Ana akım çevrecilik anlayışı liberal düşüncelerden etkilenmiştir. Bu nedenle çevre sorunları teknik sorunlar olarak ele alınmıştır. Devlet ve şirket politikalarına karşı alternatif bir politika geliştirilmemiştir. Ana akım çevreci örgütler arasında Greenpeace, Friends of Earth, The Sierra Club gibi örnekler yer almıştır. Çevreci düşünce içinde yer alan Derin Ekolojistler doğayı kutsayan, insan merkezci ahlak ve siyaset yerine biyomerkezci siyaseti koyan, nüfus artışının doğa üzerindeki baskısını öne çıkaran politikaları ile tanınmıştır. Derin Ekolojistlerle, siyasal ya da toplumsal değişimden önce kişisel değişimi savunan *New Age* akımı arasındaki benzerliklere dikkat çekilmiştir¹⁴. Bio-Bölgeselci’ler ise çevreyi “kendi içinde ekolojik bütünlüğe sahip biyo-bölgelerin toplamı” olarak ele almışlardır (Roussopoulos, 2017: 61- 67). Derin ekoloji kavramını geliştiren Arne Naes, çevreci hareketin zenginleşmesinde ve bölünmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Naes, ekolojinin insanın doğadaki yeri ile değil, eşit temelde doğanın her parçasıyla ilgilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yaklaşıma göre, doğal düzen, insani

¹⁴ “New Age, ruhsal konulara ilişkin bireysel eklektik yaklaşımla nitelendirilen çağdaş Batı kültüründe yirminci yüzyıl sonlarında ortaya çıkan ve sınırları ve alt gruplarıyla geniş bir uygulama ve inanç alanına işaret eden ve alternatif ruhsal hareketlerin üst başlığı ve türsel bir terimdir https://tr.wikipedia.org/wiki/New_Age (erişim tarihi: 12.12.2020).”

değerleri aşan kendi içinde içsel bir değere sahiptir. Naes, yeşil hareketin gezegeni insanları kurtarmanın yanında gezegenin kendisi için de koruması gerektiği yönünde uyarmıştır (Guardian, 15.06.2009).

Giddens, “Yeşiller” olarak çevrecileri şöyle tanımlamıştır:

İktidarın hükümetler ya da büyük şirketler biçimindeki yerleşik kurumlarına karşı çıkarlar. Ekonomide üretimin merkeze alınmasına ve ekonomik büyümenin öncelikli ekonomik değer olarak vurgulanmasına itiraz ederler. Yeşillerin çoğu kapitalizme ve piyasalara karşı güvensizdir. Bilim karşıtı değildirler ama bilimciliğe karşıtılar. Teknolojiye, insanlığa ve biyosfere zarar vermediği kanıtlanana kadar bilime karşı çıkarlar. Ekolojik bilgelik, toplumsal adalet, katılımcı demokrasi, şiddetsizlik, sürdürülebilirlik, çeşitliliğe saygı gibi prensiplerde birleşirler (2009: 52).

Politik Ekolojist'lere göre politik ekoloji siyasi düşünceyi içermektedir. Ana akım çevreci düşünceden farklı olarak, ekolojik düşünceyi oluşturan konu başlıkları şu şekilde belirtilmiştir: “Kapitalist (devlet ya da özel şirketler) sanayi” yerine “sürdürülebilir bir kalkınma için ekolojik bir çerçeve”, “çevrecilik” yerine “ekoloji”, “nükleer enerji” yerine “yenilenebilir kaynakları kullanma”, “yüksek enerji tüketimi” yerine “enerji tüketiminin azaltılması.” (Roussopoulos, 2017: 74-75).

Gelişmekte olan ülkelerde çevresel bozulmanın yaşama doğrudan bir müdahale olarak anlaşıldığı ve bu bozulmanın işgücüne, geçim kaynaklarına ve sağlığa bir tehdit olarak kavrandığı belirtilmiştir (Roussopoulos, 2017:58). Kırsal alanda doğanın kültürel kimliğin kurucusu olduğuna dikkat çeken Çoban, madencilik sektörü üzerinden bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

Maden, doğaya zarar verirken aynı zamanda doğayla birlikte topluluğu da yok edecek bir ekolojik bozulmaya yol açacaktır...Köylülerin metalaştırıcı madencilik etkinliğine karşı çıkmalarının gerekçesi, toplulukla ilişkisel bir bütünlük olarak kurdukları doğa kavrayışında yatar...metalaştırma bağlamından koparılmış bir tekilleştirmeye gerek duyarken köylülerin yaşam biçimi sosyo-ekolojik bağlama bağlıdır (2018:218).

Modernleşme süreçlerinin doğanın metalaştırılması üzerindeki etkisi olduğu belirtilmiştir. Çoban, metalaştırmanın siyasal boyutları olarak tanımladığı devlet müdahalesini ve toplumsal mücadeleye olan etkisini şu şekilde değerlendirmiştir: “Toplumun, herhangi bir metanın üretimi ile doğal bir varlığın metaya dönüştürülmesi arasında, kültürel, hukuki, topluluk değerleri, ahlaki ya da yol açtığı ekolojik sorunlar ve benzeri gerekçelerle bir fark gözetip gözetmediği konusu, metalaştırmaya karşı oluşacak toplumsal tepkiler bakımından önem taşımaktadır.” (2018: 209).

Madencilik sektörünü düzenleyen gelişmeler Türkiye'nin enerji politikaları hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır. 2004 yılında 5177 sayılı yasada yapılan

değişiklikle maden tanımının genişletildiği belirtilmiştir. Yasa değişikliği ile başka yasaların konusu olan petrol, doğal gaz, jeotermal ve su kaynakları dışında kalan, yer kabuğunda ve su kaynaklarında doğal bulunan ve ekonomik değeri olan her türlü maddenin Maden Kanunu'nun kapsamına alındığı ifade edilmiştir¹⁵. Çoban şu şekilde açıklamıştır: “Maden kavramı içinde kum, çakıl, deniz, göl, kaynak suyuna kadar bir çeşitlilik söz konusudur. 2016’da yapılan yasa değişikliği ile Ekonomi Bakanlığı’nın desteklenmesini uygun gördüğü madencilik, enerji üretimi, mega projeler gibi yatırımların, mevzuatta yer alan her türlü ruhsat, izin, lisans, tescil ve olası çevresel etkilerinin değerlendirilmesi (ÇED) işlemlerinden muaf tutularak yürütülmesine, ayrıca bu yatırımlar için hazine arazilerinin bedelsiz olarak sermayeye devredilmesine ve pek çok mali teşvikler sağlanması kararında Bakanlar Kurulu yetkilendirilmiştir.” (2018: 226-230).

1.4. Türkiye’nin Enerji Görünümü

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’na göre, Türkiye’nin enerji politikası “enerji arzının güvenilir, yeterli ve teminat altına alınması” üzerine yoğunlaşmıştır¹⁶. Türkiye’de enerji üretiminde petrol, kömür, doğal gaz, hidro-enerji, biyo-enerji ve yenilenebilir enerji kullanılmaktadır¹⁷. Türkiye’nin 2009-2018 yılları arasındaki birincil enerji arzının 2008 ve 2013 yılları dışında sürekli yükseldiği belirtilmiştir. 2018 yılında petrol ve doğal gaz tüketiminin birincil enerji kapsamında yüzde 57,8 paya sahip olduğu açıklanmıştır¹⁸.

Türkiye, yenilenebilir enerji potansiyeli yüksek bir ülke olarak değerlendirilmiştir. Enerji tüketiminde yenilenebilir kaynaklara yönelmenin sürdürülebilir bir gelecek kurmak için bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir. Türkiye’nin enerji alanında yaşanan gelişmelerle paralel paradigma değişikliğini kaçırması halinde yakın dönemde zorluklarla karşı karşıya kalacağı ifade edilmiştir (Saygın vd., 2019:1). Konak, Türkiye’nin 2017 yılı itibarıyla doğal gaz tüketiminin yüzde 99,36’sını ithal ettiğini belirtmiştir. Türkiye’nin doğal gaza olan bağımlılığından kurtulması için alternatif enerji kaynaklarına ağırlık vermesi, yasal düzenlemeler ile alanı organize etmesi ve bu alana yönelik yatırımlar için kaynak ayırması gerekliliği önerilmiştir (2019:1).

¹⁵ “Doğal zenginliklerin ve kaynakların meşrulaştırılmasında devlet, sermayeyle birlikte ana aktördür. Anayasa madde 168’e göre, tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.” (Çoban, 2018:22).

¹⁶ <https://www.iaea.org> (erişim tarihi: 20.11.2020).

¹⁷ <https://www.teias.gov.tr> (erişim tarihi: 19.11. 2020).

¹⁸ <https://www.tpao.gov.tr/file/2005/2019-tpao-sektor-raporu-3185ed3b4af5442c.pdf> (erişim tarihi: 19.11.2020).

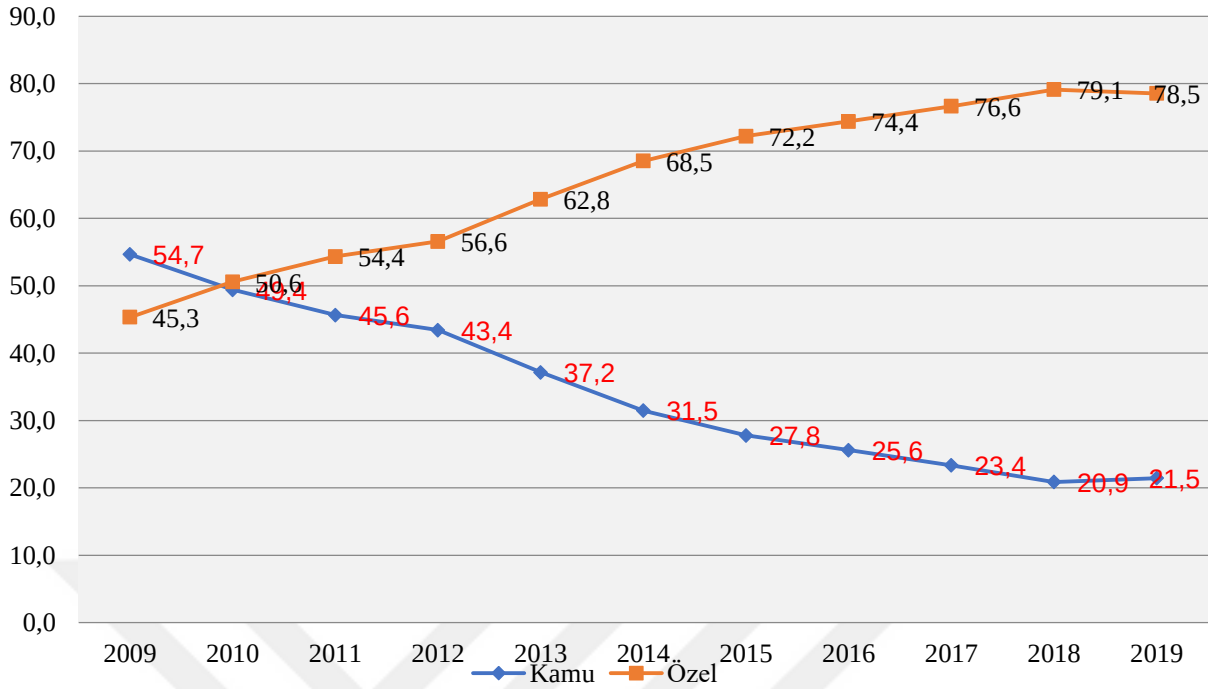
1.4.1. Türkiye’de Elektrik Enerjisi

Türkiye’de elektrik enerjisi sektörünün genel olarak üç dönemde incelendiği görülmüştür. 1984 yılı ve öncesindeki dönemde Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) ile sektör kamu tekelinde bulunmaktadır. 1984 sonrasında 3096 sayılı “Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun” çıkartılmış ve ilk özelleştirmeler başlamıştır. 2002 ve sonrasındaki dönemde özelleştirmeler devam etmiştir. 6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ve 4628 sayılı yasa ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) kurulmuştur. Özellikle, 2000’li yılların başından itibaren Türkiye’de artan enerji ihtiyacını karşılamak için, yatırım teşvik paketleri içeren yasal düzenlemeler yürürlüğe konulmuştur (Sevim ve Karaman, 2019: 100).

Elektrik sektöründe tekel olan Türkiye Elektrik Kurumu, 1993’te ikiye bölünerek elektrik üretimi ve iletim hizmetleri için 1994 yılında Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ), dağıtım hizmetleri için ise Türkiye Elektrik Üretim-İletim A.Ş. (TEAŞ) olarak yeniden düzenlenmiştir. 2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu ile üretim, iletim ve ticaret hizmetleri birbirinden ayrılmış ve bu hizmetler 3 ayrı şirket olarak yeniden düzenlenmiştir. 2013’te 6446 Sayılı yeni Elektrik Piyasası Kanunu 30.03.2013 tarih ve 28603 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni düzenleme ile Türkiye’de 21 elektrik dağıtım bölgesi belirlenmiş ve bu kurumların özelleştirilmesine 2008 yılında başlanmış, 2013 yılında sektörde özelleştirme tamamlanmıştır¹⁹.

Elektrik üretim yatırımlarının gerçekleştirilme süreci Enerji Piyasası Kanunu’nda tanımlanmıştır. Bu süreç EPDK tarafından yönetilmektedir. Türkyılmaz ve Bayrak bu süreci şu şekilde açıklamıştır: “Üretim yatırımı yapmak isteyen bir yatırımcı, EPDK’ye ilk başvurusunu yaptıktan sonra elektrik iletim sistemine bağlantı yapılması için Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi’nden (TEİAŞ) görüş almaktadır. Yenilenebilir kaynaklara bağlı üretim tesisi başvuruları ise belirlenen miktarda kapasite için ihale açılmak suretiyle alınmaktadır. İletim sistemine bağlantı görüşü alındıktan sonra, istenen diğer koşulları da sağlayan başvuru sahibi yatırımcıya EPDK tarafından lisans verilmektedir.” (2020: 51).

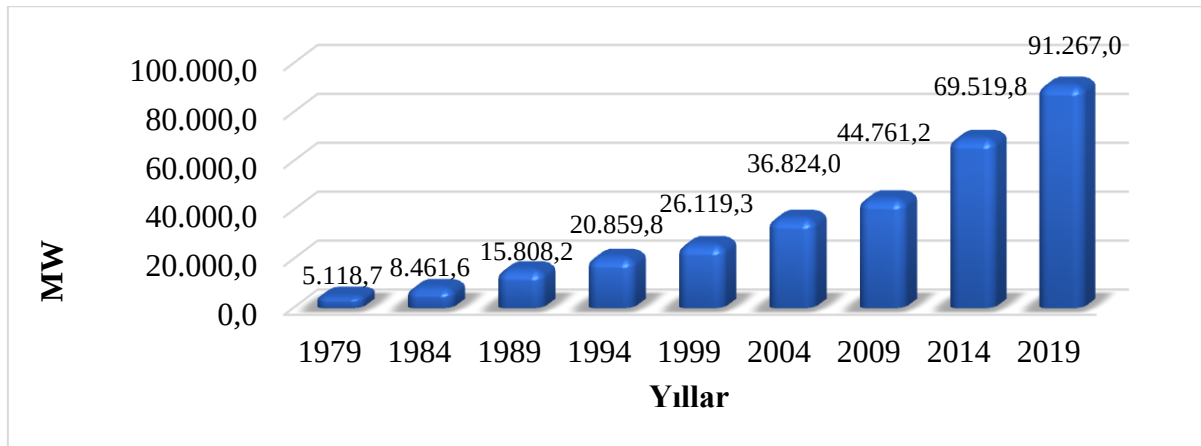
¹⁹ <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> (erişim tarihi: 05.02.2021).

Grafik 1.1 Elektrik Kurulu Gücü Kamu ve Özel Sektörlere Göre Dağılımı

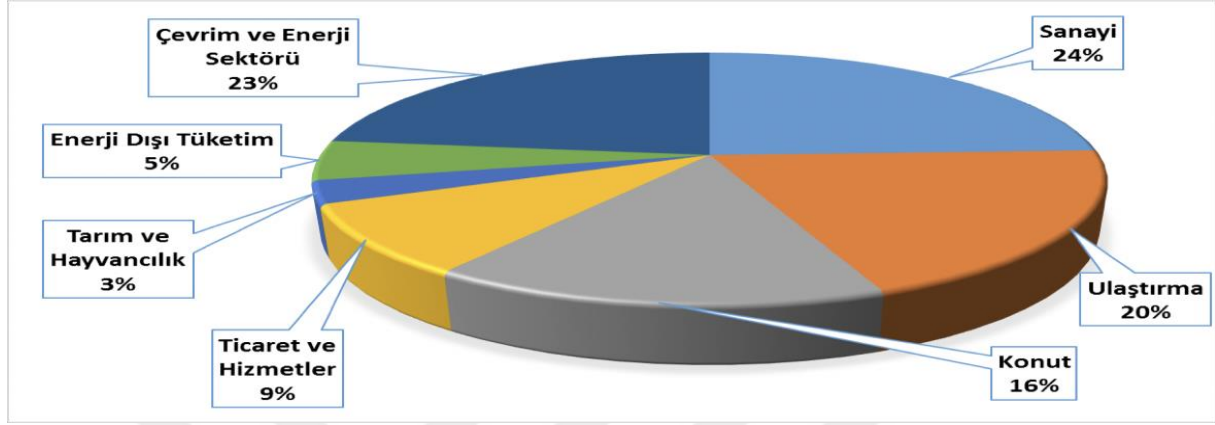
TEİAŞ 2019 raporuna göre, 2009’da kamuya ait yüzde 45,3 olan elektrik kurulu gücü, 2019’da yüzde 21,5’e düşmüştür. Özellikle 2010’dan sonra kurulu gücün özel sektör lehine arttığı ve yüzde 50,6’dan 2019’a gelindiğinde yüzde 78,5’e ulaştığı görülmüştür.

TMMOB 2020 yılı raporuna göre elektrik üretiminde özel şirketlerin payı yüzde 80,5’e yükselmiştir. Kamu payı ise 2019 yılı ile karşılaştırıldığında düşmeye devam etmiş ve yüzde 19,5 olmuştur.

Grafik 1.2 Elektrik Gücü Yıllar İtibariyle Gelişimi

Grafığe göre, Türkiye’de elektrik kurulu gücü 2000’li yıllarda yükselmeye başlamış ve 2019’a gelindiğinde neredeyse üç kat artmıştır. 2004’te 36.824,0 MW olan elektrik kurulu gücü, 2019’da 91.267,0 MW’a ulaşmıştır (TEİAŞ, 2019).

Grafik 1.3 Türkiye’de Enerji Tüketimin Genel Dağılımı

Türkiye’de elektrik tüketimi yüzde 24 ile en fazla sanayi sektöründe gerçekleşmiştir. Bu tüketimi yüzde 23 ile çevrim ve enerji sektörü izlemiştir. Ulaştırma yüzde 20 ile üçüncü sırada yer almıştır. Konutlardaki tüketimin payı yüzde 16, ticaret ve hizmetlerin payı yüzde 9 olmuştur. Enerji dışı tüketim yüzde 5, tarım ve hayvancılıkta tüketim ise yüzde 3 olarak açıklanmıştır (TMMOB, 2019).

Elektrik enerjisinin 2008’de başlayan özelleştirme sürecine ve 2009 ekonomik krizinden sonraki enerji dağıtım ihalelerine, inşaat şirketlerinin yoğun ilgi gösterdiği belirtilmiştir²⁰. TEDAŞ’ın yüksek satış gelirlerinin olduğu bir dönemde özelleştirilmesi eleştirilmiştir. Özelleştirmeler elektrik dağıtımının dışında elektrik üretimini de kapsamış ve

²⁰ “Medya sektöründe de faaliyet gösteren Mehmet Emin Karamahmet ve Turgay Ciner, elektrik dağıtım özelleştirmelerinde başlangıçta başarılı olmuş, ancak finansman sorunları gerekçesiyle söz konusu dağıtım şirketlerini devralamamışlardır. 2009 yılında YEDAŞ ihalesini kazanan ve 29 Aralık 2010’da şirketi devralan Sabah gazetesinin sahibi Çalık Grubu Dicle EDAŞ ihalesi için teklif vermiş, ancak bu ihaleyi kazanamamıştır. Doğan Grubu, söz konusu elektrik dağıtım ihalelerinde varlık göstermemiş olsa da enerji sektöründe birçok yatırımı bulunan önemli holdinglerden birisidir. Günümüzde bu medya gruplarına ait sahiplik yapılarında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Aynı durum, bu holdinglerin enerji sektöründeki yatırımları için de geçerlidir.” (Temüroğlu, 2019: 141).

bu sektörler inşaat şirketlerine satılmaya başlanmıştır. Elektrik üretiminde santrallerin satış bedellerinin düşük olmasının yanında elektrik üretiminin özel şirketler tarafından yürütülmesi için teşvikler verilmiştir. Örneğin, “1 Temmuz 2019’da özelleştirmeler yoluyla santral satın alan özel şirketlere, çevre izni olması halinde elektrik satış tarifelerine yüzde 3’lük bir avantaj getirileceği açıklanmıştır. Kanuna göre zaten zorunlu olan yasal düzenlemeyi yapan şirketlerin, ürettikleri elektriği devlete yüzde 3 daha pahalı satmalarının yolu açılmıştır.” (Birgun.net, 27.11.2019).

2013-2015 yılları arasında özelleştirme yoluyla Elektrik Üretim A. Ş.’den (EÜAŞ) kömür santralı satın alan şirketlere, ihale sürecinde taahhütte bulunmalarına rağmen, daha sonra, tesislerin çevre mevzuatına uyumunu sağlamaları için tanınan sürelerin uzatıldığı ve 2019 yılı sonuna kadar süre tanındığı belirtilmiştir. Firmaların bir kısmı “bu sürede mevcut filtre, baca gazı kükürt arıtma tesisleri vb. gibi çevre koruyucu ünitelerini çalıştırmamış ve bu süreyi çevreyi kirletme hakkı, özgürlüğü süresi” olarak kullanmışlardır. Bu santrallerin çevre mevzuatına uyum zorunluluklarının 2 yıl daha uzatılması konusu, 7 Aralık 2018’de bazı AKP milletvekillerince TBMM Başkanlığı’na verilen “Maden Kanunu İle Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” kapsamında yer almıştır. Bu torba kanun ile çeşitli kanunlarda madencilik, çevre ve enerji alanlarında birçok olumsuz değişiklik önerilmiş ve TBMM’deki görüşmelerin ardından yasalaşmıştır. Süre uzatımına ilişkin madde ise muhalefet partilerinin girişimleri, sivil toplum örgütleri ve çevreci kamuoyunun baskısı ile Genel Kurul’da kanun tasarısından çıkarılmıştır. İlgili tasarı 2019’da yasalaşmış, ancak Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir (TMMOB, 2019; TMMOB,2020).

TMMOB raporuna göre “2016’da Bakanlar Kurulu kararıyla yerli kömür kaynaklarından elektrik üretimi maliyetlerinin piyasada oluşan elektrik satış bedellerinin altında kaldığı gerekçesiyle, bu santrallerin üretimlerinin belirli bir kısmının, Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş (TETAŞ) tarafından piyasa fiyatından daha yüksek bedel ile alınmasını temin edecek düzenlemelere gidilmiştir²¹.” Bu düzenlemeler kapsamında yerli kömürden üretilen elektriğe sabit fiyatla alım garantisi 2018 ve daha sonrasına yönelik olarak,

²¹ “Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. 2018’de kapatılmıştır. TETAŞ’ın tüm hak ve yükümlülükleri ile görevleri Elektrik Üretim A.Ş.’ye devredilmiştir. TETAŞ, 2001 yılında çıkarılan Enerji Piyasası Kanunu öncesi dönemden kalan Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet ve İşletme Hakkı Devir şirketleri ile olan uzun vadeli elektrik satın alım anlaşmaları da dahil olmak üzere elektrik toptan satış faaliyetlerinden sorumludur.” <https://yesilekonomi.com/tetas-kapatildi/> (erişim tarihi: 15.11.2020).

Aralık 2017’de Bakanlar Kurulu Kararı ile değiştirilmiştir. Yapılan değişikliklere göre alım garantisi uygulaması 7 yıl uzatılmıştır (2024’e kadar). Elektrik üretim şirketlerine verilen elektrik alım garantisinde döviz endeksli enflasyona göre artış öngörülmüştür (TMMOB, 2020).

Türkiye’de 5346 sayılı yasanın 2005’ten sonra işletmeye girmiş ve 2020 yılı sonunda kadar işletmeye girecek olan yenilenebilir enerji kaynakları için (Hidrolik, Rüzgar, Jeotermal, Güneş ve Biyokütle) 10 yıl süre ile teşvikler tanımlandığı belirtilmiştir. TMMOB (2020) raporuna göre “(...) ayrıca lisanslı tesislerde kullanılan ve aynı kanun ekinde tanımlanan yerli üretim aksamı için işletmeye giriş tarihinden itibaren 5 yıl süre ile ek teşvikler tanımlanmıştır. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimini Destekleme Mekanizması (YEKDEM) başvuruları ilk olarak 2011 yılı için alınmış ve fiili uygulama başlamıştır. YEK-DEM’in hedefi küçük kapasiteli, ancak verimli ve ulaşılması zor alanlardaki kaynakların, elektrik üretimine katılmasını destekleme politikaları olarak belirlenmiştir.” Rapora göre YEK-DEM’in yıllara göre gelişimi şu şekildedir:

Tablo 1.1 YEK-DEM’in Yıllara Göre Değişimi

Santral Sayısı									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Hidroelektrik	4	44	19	40	126	388	418	447	463
Kanal	3	43	19	39	125	337	365	390	404
Rezervuar	1	1	0	1	1	51	53	57	59
Jeotermal	4	4	6	9	14	20	29	37	45
JeoTermal	4	4	6	9	14	20	29	37	45
Rüzgar	9	22	12	21	60	106	141	151	160
Rüzgar	9	22	12	21	60	106	141	151	160
Güneş	0	0	12	0	0	0	2	3	9
Fotovoltaik	0	0	12	0	0	0	2	3	9
Biyokütle	3	8	16	20	34	42	57	70	100
Bitkisel ve Hayvansal Atık	0	0	2	4	10	13	20	27	41
Biyogaz	1	0	1	3	7	7	4	5	7
Çöp Gazı	2	8	13	13	17	22	32	35	49
Lastik Atığı	0	0	0	0	0	0	1	3	3
Genel Toplam	20	78	65	90	234	556	647	708	777

YEKDEM, “rüzgar, güneş, hidroelektrik, biyokütle ve jeotermal gibi enerji kaynaklarına piyasa fiyatlarının üzerinde alım garantisi verilmesini sağlayan bir destek yöntemi olarak” tanımlanmıştır. Ancak, Türkiye’de bu destekten, teşvik almadan bu işi yapabilecek büyük şirketlerin de faydalandığı belirtilmiştir²². (Gürbüz, 18.04.2019). Bayrak’a

²² “YEKDEM kapsamında 2019 yılındaki listede, 200 megavatın üstünde, büyük denilebilecek dokuz baraj bulunmaktadır. Cengiz İnşaat, Özaltın İnşaat, Doğu Enerji, Sanko Enerji, Bereket Enerji, Limak Enerji, Akköy Enerji (Kolin) ve Enerjisa’ya ait bu büyük barajların YEKDEM listesinde yer almasının nedeni ilgili yönetmeliğe konulan ‘rezervuar alanı on beş kilometrekarenin altında olan’ koşuludur. Yönetmelikteki bu tanım,

göre “destekleme mekanizmasının gerçek amacı ile çelişecek özelliklerde birçok hidroelektrik ve rüzgâr santrallerinin sisteme dahil edilip destekten yararlandırılması sağlanmıştır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretiminin desteklenmesine yönelik kararların biçimlenme ve uygulama süreçlerinde, bu yatırımlara yönelen özel şirketler etkili olmuştur.” (2020: 348)²³.

YEKDEM’in elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının artmasını sağladığı belirtilmiştir. Ancak, yanlış uygulamalar çevreye zararlı yatırımlara neden olmuştur. TMMOB raporlarında “büyük enerji tesislerinin desteklenmesi, elektrik fiyatlarını yükseltmiştir. Bunun yanında, kapasite mekanizması ile üretim maliyeti nedeniyle çalıştırılmayan seçilmiş santrallara ödeme yapılması, yerli kömürden üretilen elektrik için piyasa takas fiyatlarının üzerinde fiyatla alım garantisi verilmesi ve bu santrallarda çevre koruyucu önlemlerin göz ardı edilmesi YEKDEM’in ortaya çıkardığı sorunlar” olarak değerlendirilmiştir (TMMOB, 2019: 129; Bayrak, 2020:348).

Elektrik üretiminde kullanılan termik santraller suyun ısıtılması ile ortaya çıkan buharı elektrik enerjisine çeviren sistemlerdir. Suyun ısıtılmasında kömür kullanılmaktadır. Kömür maliyeti düşük bir yakıt olduğu için kolay bir enerji üretim kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Ancak, bu üretimde ortaya çıkan azotoksit, kükürtdioksit ve birçok diğer partikül salımı çevre, hava ve insan sağlığına zarar vermektedir. Türkiye’de kömür üretiminin ve tüketiminin arttığı belirtilmiştir (bianet.org, 26.03. 2020). Türkiye’nin 2019’da Çin’den sonra inşaat öncesi aşamada en fazla kömürlü termik santral projesine sahip ülke konumunda olduğu belirtilmiştir²⁴.

Kömür yakıtlı termik santrallerin çevreye olumsuz etkileri şu şekilde özetlenmiştir:

- “Yanma sonucu meydana gelen atıklardan kaynaklanan en geniş yayımlı çevresel etki (SO_x, NO_x, CO, CO₂, HF, HCl, Hg, toz salımı, asit yağmurları) olan hava kirliliği;
- CO₂ sera gazlarının salımından kaynaklanan sera etkisi ve iklim değişikliğine etkisi;

büyük barajların da desteğe ihtiyacı olan diğer yenilenebilir enerji santralleriyle aynı avantajlara sahip olmasının yolunu açmıştır.” (Gürbüz, birgun.net, 18.04. 2019).

²³ 2020 kapasite mekanizmasından yararlanacak şirketlerin çoğu kamu ihalelerinde de yer almaktadır. Bu şirketler arasında Ciner Grubu ve Kolin Holding bulunmaktadır. <https://www.birgun.net/haber/9-firmaya-ait-15-termik-santral-1-5-milyar-tl-tesvik-alacak-tesvik-santrallari-tam-gaz-devam-281174> (erişim tarihi: 23.12.2019).

²⁴ <https://www.iklimadaleti.org/2020/04/22/mart-2020-termik-santral-gundemi/> (erişim tarihi: 06.08.2020).

- Doğadan önemli miktarda su çekimi (projelendirilmesine bağlı olarak), daha yüksek sıcaklıkta ve kimyasallar içererek doğaya geri verilmesi şeklindeki su kullanımı;
- Kömürün depolanması sırasında içten yanma sonucu oluşan zararlı gazlar, toprak ve yer altı suyu kirliliği;
- Tonlarca cüruf, kül, arıtma çamurları ve alçı taşı atığı, bunların toprağa, suya, havaya etkileri;
- Kül kaynaklı radyoaktif kirlilik;
- Uçucu küllerde bulunan ağır metallerin yağmur sularıyla yer altı suyu ve içme suyu kaynaklarına karışması;
- Hurda malzemeler, ünitelerin bakımları sırasında oluşan endüstriyel nitelikli katı atıklar;
- Ambalaj atıkları, organik atıklar gibi evsel nitelikli katı atıklar;
- Soğutma suyu, proses atık suları, tehlikeli kimyasallar ve ünitelerin bakımı sırasında oluşan atık yağlar gibi endüstriyel nitelikli sıvı atıklar;
- Evsel nitelikli sıvı atıklar;
- Gürültü;
- Arazi kullanımı (başka amaçlar için kullanılmakta olan veya kullanılabilecek olan tarım ve orman arazileri, kıyı şeritleri vb. alanların santrallara tahsis edilmesi).” (TMMOB, 2020: 237-238).

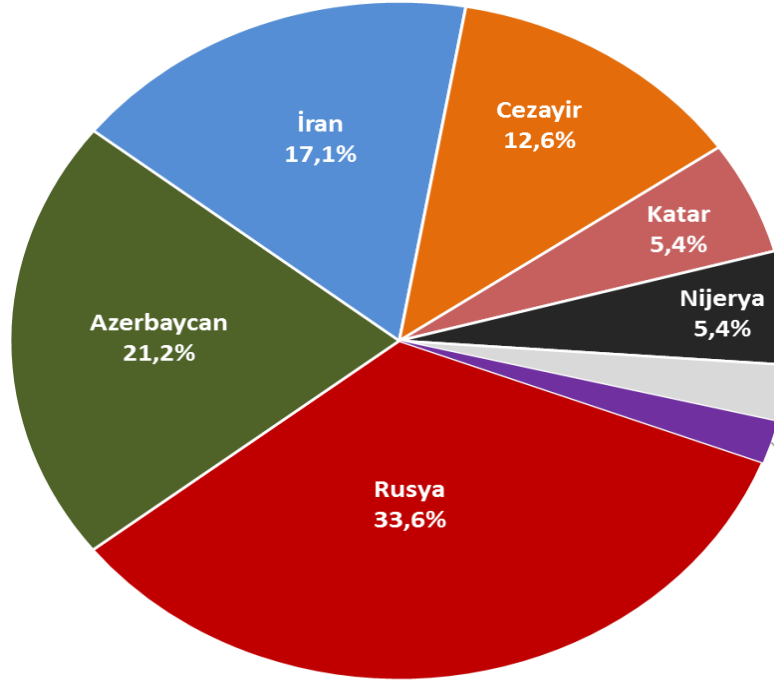
1.4.2. Türkiye’de Doğal Gaz

Yerkabuğundaki “fosil kaynaklı bir çeşit yanıcı gaz karışımı” doğalgaz olarak tanımlanmıştır. Doğal gaz bir petrol türevi olarak petrolden sonra en önemli enerji kaynaklarından biridir²⁵. Doğal gazın en verimli ve ucuz taşıma yönteminin boru hatları olduğu belirtilmiştir. Günümüzde enerji tüketiminin yüzde 24’ü doğal gazlardan karşılanmaktadır.

Türkiye’de “elektrik üretiminde, sanayide, konutlarda temel bir enerji kaynağı olarak kullanılan doğal gazın yüzde 99’undan fazlası ithal edilmektedir.” (TMMOB, 2019). Türkiye, ithal edilen doğal gazın yüzde 99’unu Rusya, Azerbaycan, İran’dan almaktadır. ABD,

²⁵ “Türkiye’de petrol rezerv oranı oldukça düşüktür. Mevcut üretim miktarı dikkate alındığında, kalan üretilabilir ham petrol rezervinin yaklaşık 18 yıllık ömrü bulunduğu belirtilmiştir.” (TPAO, 2019: 36).

Norveç, Katar, Cezayir ve çeşitli ülkelere de sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ithal edilmektedir (milliyet.com, 24.08. 2020).

Grafik 1.4 Türkiye'nin İthal Ettiği Doğal Gazın Kaynak Ülkelerine Göre Dağılımı

TMMOB 2019 raporuna göre Türkiye en fazla Rusya'dan doğal gaz ithal etmektedir. Bunu Azerbaycan izlemektedir. Türkiye, doğal gaz arama çalışmaları kapsamında Doğu Akdeniz'de 2019 yılından itibaren yoğun bir şekilde faaliyet göstermektedir (Özen, 2020:151). Türkiye'de halihazırda yer alan doğalgaz boru hatları ve projeleri şunlardır:

“Rusya – Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı): Hat, 23 Haziran 1987 tarihinde Hamitabat'a ulaşmış ve bu tarihten itibaren yerli doğal gazın yanı sıra ithal doğal gaz da Hamitabat'taki Trakya kombine çevrim santralinde elektrik enerjisi üretiminde kullanılmaya başlamıştır²⁶.”

“Mavi Akım Gaz Boru Hattı: Hat, 20 Şubat 2003 tarihinde işletmeye alınmış, 17 Kasım 2005 tarihinde açılmıştır.

²⁶ “Türkiye'nin ilk doğalgaz kombine çevrim santrali olan Hamitabat Elektrik Üretim Santrali (HEAŞ), 2013 yılında özelleştirme yolu ile LİMAK'a satılmıştır.” <http://www.hamitabatelektrik.com/limak> (erişim tarihi: 06.12.2020).

Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı: 8 Ağustos 1996 tarihinde İran ile Türkiye arasında Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması imzalanmıştır. 10 Aralık 2001 tarihinde İran'dan gaz alımı başlamıştır.

Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE): 2001'de anlaşma imzalanmıştır. 4 Temmuz 2007 tarihinde gaz akışı başlamıştır. BTE'nin Azerbaycan ve Gürcistan topraklarındaki kısmının (Güney Kafkasya Doğal Gaz Boru Hattı) Şah Deniz sahasının ikinci aşama üretimine paralel olarak kapasitesinin artırılması projesi kapsamında çalışmalara 2015 yılı içerisinde başlanmış, Haziran 2018'de TANAP sistemine ilk gaz akışı sağlanmıştır. Söz konusu projenin 2022 yılı içerisinde tam kapasiteyle devreye alınması planlanmıştır.

Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Enterkoneksiyonu: Avrupa Birliği kapsamında geliştirilen Güney Avrupa Gaz Ringi'nin ilk aşaması Türkiye ve Yunanistan doğal gaz şebekelerinin enterkoneksiyonunu ile doğal gazın Türkiye'den ve/veya Türkiye üzerinden Yunanistan'a arz edilmesine olanak sağlayan boru hattıdır. Anlaşmalar 2003'te yapılmış, 18 Kasım 2007 tarihinde açılış töreni yapılmıştır. Projenin devamında hattın Yunanistan'dan İtalya'ya uzatılması planlanmış ve bu konuda Türkiye, Yunanistan ve İtalya arasında 26 Temmuz 2007 tarihinde Hükümetlerarası Anlaşma imzalanmıştır.

Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) Projesi: 25 Ekim 2011 tarihinde 2018 yılından başlayarak yıllık 6 milyar m³ Azeri gazının arzını öngören anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca, yıllık 10 milyar m³ Azeri gazının inşa edilecek yeni bir boru hattı ile Türkiye üzerinden Avrupa'ya transit taşınması için 26 Haziran 2012 tarihinde Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı diğer adıyla TANAP Projesi'ne ilişkin anlaşma imzalanmıştır. Azerbaycan'da üretilecek gazın Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını öngören karar 2013'te alınmıştır. Türkiye, TPAO vasıtasıyla Şah Deniz Faz II ile Güney Kafkasya Boru Hattı Genişleme Projesi'nde yüzde 19 ve BOTAŞ vasıtasıyla TANAP Projesi'nde yüzde 30 hisseye sahiptir. Türkiye'ye ilk gaz akışı 2018 yılında başlamıştır. Avrupa'ya gaz tedarikinin ise 2020 yılı içerisinde gerçekleşmesi öngörülmüştür²⁷.”

TANAP, Avrupa bağlantısı Kasım 2019'da Yunanistan sınırındaki İpsala ilçesinde açılmıştır. TANAP, “Azerbaycan'ın Şahdeniz Doğal Gaz Sahasında üretilen doğal gazı

²⁷ enerji.gov.tr (erişim tarihi: 30.11. 2020).

Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşımak amacıyla inşa edilen Güney Gaz Koridoru'nun en uzun halkasını oluşturmaktadır. TANAP'ta Azeri enerji şirketi SOCAR'ın yüzde 51, BOTAŞ'ın yüzde 30, BP'nin yüzde 12 ve SOCAR Türkiye Enerji AŞ.'nin de yüzde 7 hissesi bulunmaktadır.” (bbc.com, 30.10. 2019).

Azerbaycan gazının Avrupa bağlantısı Trans Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı'nın (TAP) inşaatının tamamlandığı bildirilmiştir. Bu hat ile “Türkiye-Yunanistan sınırından İtalya'nın güneyinde bulunan alım terminaline kadar gaz verilecektir.” (Hürriyet, 13.10.2020).

“TürkAkım Gaz Boru Hattı Projesi: TürkAkım Gaz Boru Hattı Projesi Anlaşması Türkiye Hükümeti ile Rusya Hükümeti arasında 10 Ekim 2016 tarihinde imzalanmıştır. Proje, Rusya Federasyonu'ndan başlayarak Karadeniz üzerinden Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki alım terminaline ve devamında Türkiye üzerinden Türkiye'ye komşu devletlere gaz taşıyacak iki hattan oluşan boru hattı sisteminden oluşmaktadır²⁸.” Rus doğalgazını Karadeniz ve Türkiye üzerinden Doğu Avrupa ülkelerine taşıyacak olan TürkAkım doğalgaz boru hattı 2020'de açılmıştır (bbc.com, 08. 01. 2020).

1.4.3. Türkiye’de Nükleer Enerji

Birleşmiş Milletler içinde faaliyet gösteren Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), nükleer enerjiyi temiz, güvenilir ve ekonomik olarak karşılanabilir bir enerji türü olarak tanımlanmıştır. Önümüzdeki yıllarda nükleer santral sayısının artacağını öngörmüştür²⁹. Günümüzde, 30 ülkede 443 nükleer güç reaktörü faaliyet göstermektedir. 2011 yılından bu yana, nükleere olan ilginin yükselme eğiliminde olduğu belirtilmiştir. 31 Aralık 2019 tarihi itibarı ile 54 reaktör 19 ülkede inşaat halindedir³⁰.

En önemli nükleer enerji üreticisi olan ABD, nükleer reaktörlerden en yüksek oranda verim sağlayan ülkenin ise Fransa olduğu belirtilmiştir. 1979 Amerika’da yaşanan Three Mile adası ve 1986 Çernobil nükleer kazalarından sonra nükleer enerjiye karşı azalan ilgi, Kyoto Protokolü sonrasında karbondioksit salımlarını azaltmaya çalışan ülkeler nedeniyle artışa geçmiştir. Nükleer enerji endüstrisi 2001 yılına kadar yeni girişimlerde bulunmamış, ancak yükselen enerji fiyatları, enerji güvenliği, terörist saldırılar, küresel ısınma gibi faktörler

²⁸ enerji.gov.tr (erişim tarihi: 30.11. 2020).

²⁹ <https://www.iaea.org/topics/energy> (erişim tarihi: 20.11.2020).

³⁰ <https://www.iaea.org/newscenter/news/iaea-releases-2019-data-on-nuclear-power-plants-operating-experience> (erişim tarihi: 20.11.2020).

nedeniyle 2001 yılından sonra tekrar hareketlenmiştir. Bu dönem “Nükleer Rönesans” olarak tanımlanmıştır. 2011’de Japonya’da yaşanan Fukushima nükleer kazası nükleer enerji konusundaki şüphelerin artmasına neden olmuştur (Kaya, 2016:14).

Türkiye’de, nükleer enerji alanındaki ilk çalışmalar Atom Enerjisi Komisyonu’nun kurulması ile başlamıştır. Kurum, 1955 yılında Başbakanlığa bağlı olarak çalışmaktadır. Aynı yıl Türkiye ve ABD arasında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Türkiye, 1957 yılında UAEA’na üye olmuştur. 1976’da Başbakanlık Atom Enerjisi Komisyonu Mersin Akkuyu’da nükleer santral yapımı için yer lisansı vermiştir. 1980’e kadar üç nükleer santral kurma girişimi çeşitli nedenlerle iptal olmuştur. 1982’de Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) kurulmuştur. 1988’de Çernobil nükleer kazası nedeniyle nükleer çalışmalar durdurulmuştur. 1996’da Akkuyu Nükleer Güç Santrali (NGS) uluslararası ihaleye açılmıştır. 2000’de sekiz kez ertelenen karar açıklamasından sonra, proje ihalesi Bakanlar Kurulu tarafından iptal edilmiştir. 2002’de TAEK, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmaya başlamıştır. TAEK, 2004’te Sinop’ta nükleer tesis kurma çalışmalarına başlayacağını duyurmuştur. 2007’de “Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun Tasarısı” Meclis’te kabul edilerek yasalaşmıştır. 2010’da Rusya ve Türkiye Hükümetleri arasında “Türkiye’de Nükleer Santral Tesisi Konusunda İş birliği Ortak Beyannamesi” imzalanmış ve 20 Temmuz 2010’da dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanmıştır. 2013’te Sinop NGS tesisi ve işletmesi için Japonya Hükümeti ile anlaşma imzalanmıştır. 2014 yılında Akkuyu NGS için “Çevre Etki Değerlendirmesi (ÇED) Raporu’nda olumlu görüş alındığı” belirtilmiştir. 2018’de Akkuyu NGS inşaatına başlanmıştır³¹.

Türkiye’de 2030 yılına kadar üç nükleer enerji santrali yapılması planlanmıştır. Bu santraller ile artan enerji ihtiyacının karşılanacağı ve ithal edilen enerji kaynaklarına bağımlılığın azaltılacağı savunulmuştur. Türkiye, yakın zamanda nükleer güç santrali kurma çalışmalarına Birleşik Arap Emirliği (2012), Belarus (2013) ve Bangladeş’ten (2017) sonra başlayan dördüncü ülke konumundadır. UAEA, en son 2017’de Türkiye’nin nükleer programını incelemek üzere Akkuyu’ya gelmiş ve yürütülen programı desteklediğini açıklamıştır. Kurum, ülkelere nükleer kurulumunda yer seçimi, yer değerlendirmesi, yapıların

³¹<http://nukleerakademi.org/nukleer-enerji/ulkemizde-nukleer-enerji/> (erişim tarihi: 20.11.2020);

<https://m.bianet.org/bianet/kent/199819-igneada-da-yapilmasi-planlanan-nukleer-santral-neleri-yok-edecek> (erişim tarihi: 20.11.2020).

deprem ya da sel gibi çevresel faktörlere göre düzenlenmesi, insan kaynakları, radyasyon koruması, radyasyon atık yönetimi, çevre koruma gibi konularda değerlendirmeler ve öneriler sunmaktadır³².

Akkuyu’da yapımına başlanan nükleer enerji santrali birçok açıdan toplumsal tepki ile karşılaşmıştır. Akkuyu NGS’e ihtiyaç olmadığına ve santralin kurulmasından önce düzenleyici ve denetleyici yapıların oluşturulması gerekliliğine dikkat çekilmiştir. TMMOB (2019) raporuna göre, “Rus şirketleri tarafından inşa edilecek ve çalıştırılacak olan bu santral, dünyada nükleere dayalı elektrik üretiminde ilk Yap-Sahip Ol-İşlet uygulamasıdır. Kullanılan reaktör modeli de Rusya dışında ilk kez uygulanacaktır. Bunun yanında, üretilen elektriğin yarısına on beş yıl süre ile ve bugünün piyasa fiyatlarının çok üzerinde bir fiyat olan 12,35 USD cent/kWh fiyatla alım garantisi verilmiş olması sorunludur.” Rapora göre, “Türkiye’nin birincil enerji arzında yüzde 27,8 enerji girdileri ithalatında yüzde 36,7 gibi yüksek oranlarda Rusya Federasyonu’na bağımlıdır. Bu nedenle, proje ile enerjide dışa bağımlılığın azalacağı iddiaları doğru değildir. Aksine bu proje yakıt, teknoloji, işletmesi ve mülkiyeti olmak üzere her boyutta Rusya’ya bağımlılığı arttıracaktır.” (TMMOB, 2019: 155-157; Türkyılmaz, 2020:263). Ayrıca, “santralin yüzde 51’lik kısmının Rus şirketine ait olması ve kullanımı boyunca Ruslar tarafından işletilecek olması” ve “Akkuyu NGS ile dünyada ilk kez bir ülke başka bir ülkenin topraklarında bir nükleer santrale sahip olması” sorunlu bulunmuştur (Kaya, 2016:6)³³.

2015’te dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Ali Rıza Alaboyun, Türkiye’de üçüncü nükleer enerji santralinin Kırklareli İğneada’da yapılacağını açıklamıştır. Ancak, Orman ve Su İşleri Başkanı Veysel Eroğlu kendilerine bu konuda bir başvuru olmadığını belirtmiştir (t24.com, 16.10.2015). 2018 yılında dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez, İğneada’da yapılması planlanan üçüncü nükleer santralin Çin ortaklığıyla

³² <https://www.iaea.org/newscenter/news/turkey-starts-construction-of-its-first-nuclear-power-plant> (erişim tarihi: 20.11.2020).

³³ “Rosatom, Haziran 2017’de yüzde 49 hissesini Cengiz Holding, Kalyon İnşaat ve Kolin İnşaat konsorsiyumuna satacağını açıklamasına rağmen bu hisse devri gerçekleşmemiştir. Şu an projede tek Türk ortak olarak Elektrik Üretim AŞ (EÜAŞ) görünmektedir. 2021’de hisse devrinin Akkuyu’daki 6 Rus ortakdan biri olan Inter Rao’dan ana hissedar olan Rosatom’a geçtiği belirtilmiştir.” <https://www.haberturk.com/yazarlar/guntay-simsek-1019/1902876-nukleer-santralin-kuresel-etkileri-olacak> (erişim tarihi: 03.04.2018); <https://www.dunya.com/kose-yazisi/akkuyuda-ruslar-arasinda-hisse-satisi-tamamlandi/613600> (erişim tarihi: 20.03.2021).

hayata geçirileceğini açıklamıştır (diken.com.tr, 08.08. 2018; Anadolu Ajansı, 20.01.2020). 2019'da Türkiye'nin 2023 hedefleri arasında sayılan ve Japonya ile yapılması planlanan Sinop nükleer enerji santrali projesinin durdurulduğu açıklanmıştır. Bu kararın ekonomik nedenlere dayandığı belirtilmiştir (Yetkin, 27.06. 2019). Durdurulan santralin, Türkiye, Japonya ve Fransa tarafından işletilmesinin öngörüldüğü belirtilmiştir. Enerji Atlası'nda yer alan habere göre "Türkiye adına EÜAŞ yüzde 49 hisseye, iki Japon şirketi toplam yüzde 30 hisseye ve bir Fransız şirketinin ise yüzde 21 hisseye sahip olması planlanmıştır"³⁴.

1.4.4. Türkiye'de Çevre ve İklim Değişikliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Türkiye, çevre konusundaki uluslararası düzenlemelerde yer alan bir ülke olarak tanımlanmıştır. Cerit Mazlum ve İzci'ye göre Türkiye, "1970'li yıllardan itibaren çevre politikaları geliştiren, birçok bölgesel ve küresel çevre antlaşmasına taraf bir ülkedir." (2012: 4). Örneğin, Türkiye, BM'nin 1993'te Rio Deklarasyonu'nda imzaya açtığı Gündem 21, Biyolojik Çeşitlilik ve Orman Prensipleri anlaşmalarını imzalamıştır (Kadioğlu, 1994: 264). 2001 yılında Fas'ın Marakeş kentinde düzenlenen BM 7. Taraflar Konferansı'nda "Türkiye'nin isminin Ek-II'den silineceği ve özel şartları tanınarak diğer EK-I ülkelerinden farklı bir konumda Ek-I'de yer alacağı yönünde karar alınmasının ardından, Türkiye, 24 Mayıs 2004 tarihinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (BMİDÇS), 26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü'ne taraf olmuştur"³⁵.

Kyoto sözleşmesi ile sanayileşmiş ülkelere sera gazı salımlarını stabilize etmeleri yönünde bağlayıcı olmayan sınırlama ve azaltım yükümlülükleri tanımlanmıştır. Kyoto Protokolü'nde öngörülen sistem değişimi başarı ile tamamlanamadığı için Kyoto dönemi 2013-2020 aralığına kadar uzatılmıştır. 2013- 2020 dönemi İkinci Kyoto Dönemi olarak tanımlanmıştır. Türkiye'ye Protokol gereği 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük döneminde sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü tanımlanmamıştır³⁶.

Türkiye'nin Polonya'da düzenlenen BM İklim Konferansı'nda gelişmiş ülkeler listesinden çıkarılma ve gelişmekte olan ülkeler kategorisine dahil edilme yönünde diplomasi

³⁴ <https://www.enerjiatlası.com/nukleer/sinop-nukleer-santrali.html> (erişim tarihi: 21.11.2020).

³⁵ <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-iklim-degisikligi-ve-uluslararasi-muzakereler> (erişim tarihi: 09.12.2021).

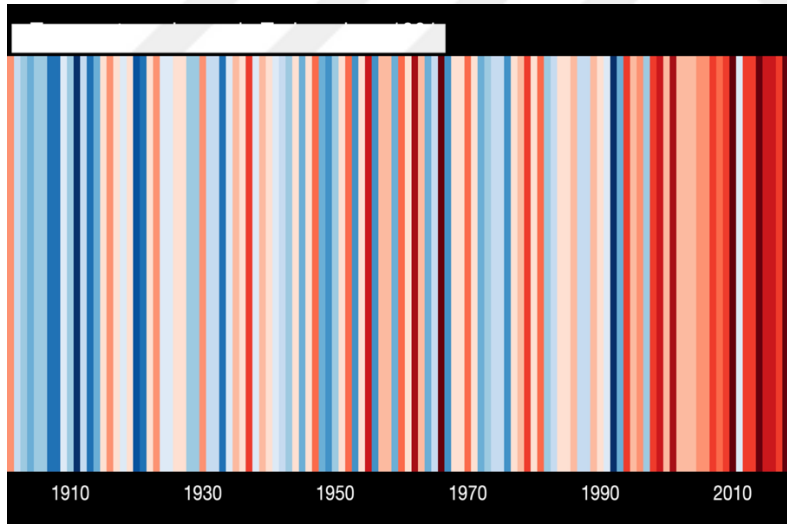
³⁶ <https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363> (erişim tarihi: 09.12.2021).

yürüttüğü belirtilmiştir. Türkiye'nin bu politikalarla iklimi koruma önlemleri doğrultusunda sağlanan yenilenebilir enerji yardım fonlarından ve EK-2 ülkelerine getirilen ayrıcalıklardan yararlanabilmeyi ve bazı kısıtlamalardan muaf kalmayı hedeflediği bildirilmiştir. Konferansın en önemli yönü Paris İklim Anlaşması'nın etkin bir şekilde uyarlanması için gerekli görülen kuralların belirlenmesine ilişkindir (t24.com, 08.12 2018).

2015 yılında yapılan COP21 toplantısı çerçevesinde BMİDÇS sekreteryasına sunulan Niyet Edilen Ulusal Katkı Belgesi'nde, Türkiye 2030 yılına kadar CO2 emisyonlarını yüzde 21 oranında azaltmak üzere bir politika çerçevesi sunmuştur (TEPAV, 2016: 22). BM'ye sunulan niyet mektubunda, 2030 yılına kadar sera gazı salımlarının arttırmasına devam edileceği belirtilmiştir.

2021'de Paris İklim Anlaşması onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye'nin anlaşmaya taraf olması uluslararası iklim politikalarında söz sahibi olması açısından ve enerji geçişinde öngörülen paradigmatik değişim yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 1.2 Türkiye'de 1901-2019 Tarihleri Arasındaki Isı Artışı

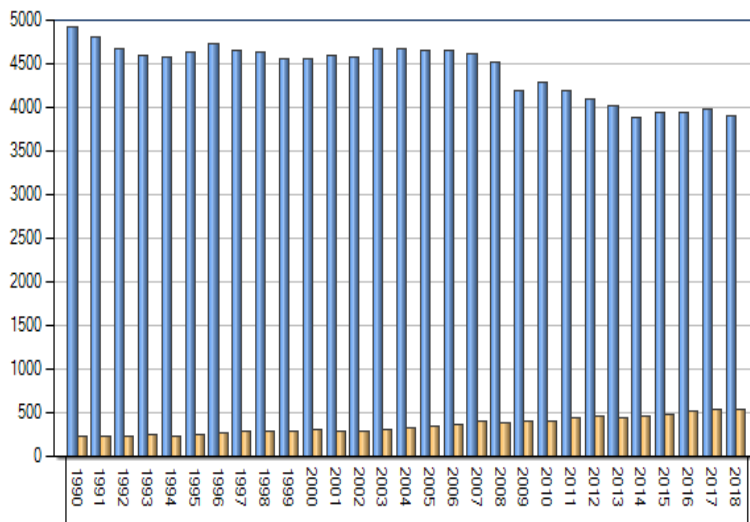
Türkiye'nin 1901'den 2019 yılına kadar olan hava sıcaklık değerleri girilerek oluşturulan tablo ısı artışını göstermektedir. Kırmızı renkli çizgilerin yoğunluğu Türkiye'de ısının 2000'lerden sonra belirgin bir şekilde arttığına işaret etmektedir³⁷. Bunun yanında, Türkiye'nin 2001'deki AB üyeliği sürecinde AB Çevre Müktesebatına uyumunun büyük

³⁷ <https://showyourstripes.info> (erişim tarihi: 20.03.2021).

ölçüde gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Uyum programı çerçevesinde, 21 Aralık 2009'da Avrupa Çevre Başlığı açılmıştır. Ancak, çevre konusu sahip olduğu dinamik yapısı nedeniyle zorlu bir müzakere başlığı olarak değerlendirilmiştir (Cerit Mazlum ve İzci, 2012: 4). Şahin, Türkiye'nin iklim politikalarını şu şekilde açıklamıştır:

Türkiye, çevresel işbirliği çabalarına ancak ulusal çıkarlarına uygun olduğunu gördüğü takdirde katılma eğilimindedir ve çevresel işbirliğinde ulusal çıkar da ekonomik kalkınma, doğal kaynaklar üzerindeki egemenlik hakkı ve güvenlik üzerinden tanımlanmaktadır. Çevreyle ilgili sözleşmeler ilk başta dış politikayla ekonomik gerçeklerin uyuşmaz görünmesinden kaynaklanan tepkisel ve dikkatli bir duruşla karşılanmaktadır...Türkiye'nin uluslararası iklim rejiminde, ozon tabakasının korunmasıyla ilgili süreçte olduğu gibi bir ekonomik destek bulamaması da bu alandaki yavaş ve isteksiz pozisyonunun nedenleri arasındadır (Mazlum'dan akt. Şahin, 2014: 59).

Yakıt yakılan sektörler dikkate alındığında küresel emisyonların dörtte üçünün enerji kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Gürbüz'e göre "Sera gazı salımının yüzde 25'i elektrik ve ısı üretiminden, yüzde 24'ü tarım ve ormansızlaşmadan, yüzde 21'i sanayiden, yüzde 14'ü ulaşımdan, yüzde 9,6'sı diğer enerji kullanımından ve yüzde 6'sı da binalardan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de emisyonların yüzde 71,6'sı enerji kaynaklıdır. Bu sayının geri kalan yüzde 12,5'ini endüstriyel işlemler, yüzde 12,5'ini tarım ve yüzde 3,4'ünü atıklar oluşturmaktadır." (2020: 21).

Grafik 1.5 Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Sera Gazı Emisyonlarının Karşılaştırılması ³⁸

³⁸ “<https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer>.” (erişim tarihi: 09.12.2020).

Grafiğe göre, 1990-2018 yılları arasında Türkiye'nin sera gazı emisyonları artış eğiliminde olmuştur. Avrupa Birliği üye ülkelerinde bu eğilim azalma yönündedir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye'nin iklim değişikliği kapsamındaki ulusal vizyonunun “kalkınma politikaları, yaygınlaştırılmış enerji verimliliği, temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırma, iklim değişikliğiyle mücadeleyle özel şartlar çerçevesinde aktif katılım sağlama, tüm vatandaşlara düşük karbon yoğunluğu sunabilen bir ülke olma hedeflerinden oluştuğunu” açıklamıştır³⁹. Bakanlığın belirlediği bu hedeflere rağmen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019 yılında yerli linyiti teşvik eden kömür madenleri ihaleleri açıklamıştır. Aynı yıl Avrupa'nın en büyük termik santrali olacağı belirtilen Hunutlu termik santrali'nin inşaatına başlanmıştır. Bu gelişmeler Türkiye'nin 2030 yılına kadar elektrikte kömür kullanımını sıfıra yaklaştırma hedefiyle güçlü bir tezat olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanında, LNG ithalatı 2019'da rekor seviyeye ulaşmıştır ve Türkiye'nin ilk nükleer enerji santralinin deprem riski nedeniyle ulusal ve uluslararası protestolara rağmen başlatılması sorunlu bulunmuştur. Enerji Verimliliği Eylem Planı ve yenilenebilir enerji ihalelerinin yanı sıra Türkiye'nin iklim değişikliğine uyum politikalarında çok az ilerleme kaydettiği belirtilmiştir⁴⁰.

Şahin, Türkiye'nin iklim politikalarına etki eden aktörleri sınıflandırdığı çalışmasında kamu kuruluşlarını ana aktör olarak tanımlanmıştır. Şahin'e göre iklim politikalarında en belirleyici Bakanlıklar “Çevre ve Şehircilik, Orman ve Su İşleri, Kalkınma ve Dışişleri Bakanlığı'dır. Birlik ve dernekler aracılığıyla iklim çalışmalarında yer alan özel sektör temsilcileri ise özellikle küresel alanda enerjide verimlilik ve enerji tasarrufu, sürdürülebilirlik gibi konularla öne çıkmaya başlamıştır. Uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri (ağlar, platformlar, toplumsal hareketleri), akademi ve medya iklim politikalarının diğer aktörleri arasında yer almaktadır.” (2014: 7-8).

Türkiye'de gerçekleştirilen “İklim Değişikliği Algısı ve Enerji Tercihleri Araştırması” küresel ısınma konusunda tüm katılımcıların neredeyse hemfikir olduklarını ortaya koymuştur. Araştırmaya göre, “küresel ısınmanın gerçek olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 86,8'dir. Araştırmaya katılan her dört kişiden üçü iklim değişikliği konusunda endişeli olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 83'ü kömür yerine çevreye daha az zarar veren enerji kaynaklarının tercih edilmesi gerektiğini” vurgulamıştır (iklimhaber.org, 15.10.2020).

³⁹ <https://iklim.csb.gov.tr/bmidcs-ve-turkiye-i-4376> (erişim tarihi: 04.02.2022).

⁴⁰ <https://climateactiontracker.org/countries/turkey/> (erişim tarihi: 15.09.2020).

Bunun yanında, insan, çevre ve ekonomik refahı göz önünde alarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporu Çevre Performans İndeksi 2020 sonuçlarında Türkiye 180 ülke içinde 99. sırada yer almıştır⁴¹.

1.4.4.1. Türkiye’de Medya ve Çevre

Türkiye’de çevreye yönelik ilginin 26 Nisan 1986’da Çernobil nükleer santralinde yaşanan patlama sonrasında arttığı belirtilmiştir. Cumhuriyet gazetesinde Deniz Som’un 1986’da yayınlanan bir haberi doğaya karşı olan ilgiyi arttırması bakımından bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Haber, Muğla’da Dalyan sahilinde *Caretta* deniz kaplumbağalarının üreme alanına bir turizm projesine yapılması planlarıyla ilgilidir. Proje, Som’un ve çevrecilerin baskılarıyla iptal edilmiştir. Tepkiler sonucunda Dalyan Türkiye’nin ilk özel çevre koruma bölgesi ilan edilmiştir. Buna ek olarak, 1987’de Ankara Güvenpark’a otopark yapılması projesinin medyada geniş yer aldığı belirtilmiştir. Kamuoyunun baskısı ile İdare Mahkemesi projeye iptal kararı vermiştir (Bildirici, t24.com, 26.04. 2020).

Medya’da çevre ile ilgili haberlerin toplumsal tepkiler bağlamında daha çok gündeme geldiği görülmüştür. İzmir Bergama köylülerinin uluslararası madencilik şirketlerine karşı gerçekleştirdiği eylemler basında uzun süre yer almış ve Türkiye’de ekolojik direnişin başlangıcı olarak kabul edilmiştir⁴². İklim haberciliğinin Türkiye’de ekoloji mücadelesi ile görünürlüğünün arttığı belirtilmiştir. Bu konuda çalışma yürüten gazetecilerle yapılan görüşmelerde iklim gazeteciliği “çözüm gazeteciliği” bağlamında tanımlanmıştır⁴³. İklim ve çevreye ilişkin belli başlı gazeteler arasında dijital alanda yayın yapan iklim gazetesi, yeşil gazete, yeşil BirGün sayılabilir.

Türkiye’de medyanın iklim değişikliğine ilgisiz kaldığı ve konunun ekonomi ve siyasetle olan bağlantılarını kurmada yetersiz olduğu belirtilmiştir. İlgili konudaki gelişmelerin haber değeri olmayan konular olarak değerlendirildiğine işaret edilmiştir (Şahin ve Üzelgün, 2016; Şahin:2014).

Medyada yer alan iklim değişikliği konulu yayınların sınırlı olduğu görülmüştür. Medyada yer alan yayınlar şu şekilde aktarılmıştır:

Açık Radyo’da yayınlanan ‘Açık Gazete’ programı iklim değişikliği haberlerini düzenli olarak takip etmiştir. Kadioğlu’nun, Açık Radyo’da yayınlanan ‘Havadan Sudan’ isimli programı iklim

⁴¹ <https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20200911.pdf> (erişim tarihi: 15.09.2020).

⁴² <https://ekolojibirliigi.org/bergama-belgeseli-gibi/> (erişim tarihi: 03.03.2022).

⁴³ <https://www.sivilsayfalar.org/tag/turkiyede-iklim-medyasi/> (erişim tarihi: 05.03.2022).

hareketlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Marmara Üniversitesi'nden Semra Cerit Mazlum'un, 2005-2010 arasında 'İklim Değişikliği ve Sürdürülebilirlik' ve Boğaziçi Üniversitesi'nden Levent Kurnaz'ın 2009'da başlayan 'Son Buzul Erimedenden' adlı programları bu konudaki bilginin yayılmasında etkili olmuştur. Birgün gazetesinde iklim değişikliğiyle ilgili haberlere (Yeşil Birgün sayfasıyla) düzenli olarak yer verilmektedir. Son yıllarda çevre ve ekoloji alanındaki haber ve yazıların Türkiye'de ağırlıklı olarak internet üzerinden yayınlanmaktadır (Şahin, 2014:189).

İklim değişikliği söylemi ile bir termik santrale karşı düzenlenen ilk eylemin 2005'te gerçekleştiği belirtilmiştir. Eylem, Greenpeace Akdeniz tarafından Çan termik santralına karşı yapılmıştır. Şahin, Türkiye'de iklim değişikliği ile ilgili kamuoyunun oluşmasında "2004 ABD Savunma Bakanlığı Raporu'nun, 2005'te ABD'de yaşanan Katrina kasırgasının, Türkiye'de yaşanan 2006-2007 kuraklığının, Kyoto Protokolü tartışmaları sürecinde gerçekleşen küresel eylemlerin ve tartışmaların ve 2009'dan bu yana düzenlenen 350.org eylemlerinin" etkili olduğunu belirtmiştir (2014:62).

Türkiye'de çevreye karşı artan ilgilinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilecek *Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi* 2012 yılında kurulmuştur. Parti, ekolojik sosyalist görüşlü bir siyasi parti olarak tanımlanmıştır⁴⁴. 21 Eylül 2020'de *Yeşiller Partisi* kurulmuştur. Partinin talepleri arasında "ekolojik yıkıma karşı karbonsuz ekonomi, enerjide dönüşüm ve verimliliği hedefleyen yeşil yeni düzen, herkes için su hakkı, herkesi için temiz ve sağlıklı gıda, cinsiyet ve cinsellik alanında hak, eşitlik ve özgürlük gibi taleplerinin" yer aldığı görülmüştür⁴⁵

⁴⁴ https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeşiller_ve_Sol_Gelecek_Partisi (erişim tarihi: 10.12.2020).

⁴⁵ <https://yesiller.org.tr/2020/09/21/yesiller-partisi-kuruldu/> (erişim tarihi: 10.12.2020).

İKİNCİ BÖLÜM

ELEŞTİREL EKONOMİ POLİTİK VE İLETİŞİMİN ELEŞTİREL EKONOMİ POLİTİĞİ

2.1. Eleştirel Ekonomi Politik

Alman düşünür Karl Marx'ın (1818-1883) iktisat ve toplum hakkındaki düşünceleri ve analizleri eleştirel ekonomi politik teorinin kaynağını oluşturmaktadır. Marx, toplum teorisinde kapitalist sistemi tanımlamış, üretim ilişkilerini mercek altına alarak işçi sınıfının kapitalist sistem içindeki devrimci gücüne vurgu yapmıştır. Ancak, kapitalist sistemin gelişmesine rağmen Marx'ın öngördüğü toplumsal devrimin gerçekleşmemesi bu düşünce geleneği içindeki birçok düşünürü bu sorunun yanıtını aramaya yöneltmiştir. Marksizm'in farklı yorumlarına dayanan bu arayışlarda, Marksist terminolojinin sunduğu kavramlar mercek altına alınmış, tartışılmış ve geliştirilmiştir.

Marx, toplum teorisini Adam Smith ve dönemin diğer iktisatçılarının ekonomi ve zenginliğe ilişkin görüşlerinin eleştirisi üzerinden kurmuştur. Wasko, eleştirel ekonomi politiği şu şekilde tanımlamıştır:

Ekonomi politik hakkındaki genel çalışmalar, 18.yüzyıldaki İskoç aydınlanma düşüncesi ve 19.yüzyılda bunun eleştirisi üzerinden ortaya çıkmıştır. Adam Smith, David Ricardo ve diğerleri, ekonomi konularındaki çalışmalarını ekonomi politik olarak tanımlamış ve toplumsal teoriye taşımıştır. Smith, ekonomi politiği “zenginliğin” (maddi varlık) ya da kaynakların tahsisinin incelenmesi olarak tanımlamıştır. Ekonomi politik, zenginliğin üretim, dağıtım, değişim ve tüketimine ve bunun toplumun ve bireylerin refahında ne gibi sonuçlar doğurduğuna odaklanmıştır. Ekonomi politikçiler kaynakların paylaşılmasındaki düzenlemeleri, toplumsal bir üretim sistemi olarak kapitalizmi incelemişlerdir. Kapitalizm geliştikçe klasik ekonomi politik de gelişmiştir. 19.yüzyılda Marks ve Engels tarihsel materyalizm ve sınıf analizi çalışmalarıyla, gelişen kapitalist sistemin radikal bir eleştirisini yapmış ve sistemin adaletsiz karakterine ahlaki bir karşı duruş sergilemiştir (2004: 309-310).

Eleştirel ekonomi politik, kapitalist toplumun incelenmesi ile ilgili bir toplumbilim kuramı olarak değerlendirilmiştir. Ancak, Marksizm'in sadece bir sosyoloji kuramı mı yoksa toplumu eyleme yöneltmenin bir aracı mı olduğu konusundaki belirsizliğe ve anlaşmazlığa dikkat çekilmiştir (Bottomore ve Nisbet:2019). Huebner'e göre, Marx, klasik ekonomi politikçilerden farklı olarak kapitalizmi sömürü ve tahakküme dayalı üretim ilişkileri sistemi olarak tanımlamıştır (2018:29). Marx, ekonomi politiği sınıf ve artı değer kuramları ile açıklamıştır (Adaklı, 2006: 10). Marx ve Engels, *Alman İdeolojisi* adlı çalışmalarında şöyle belirtmiştir:

“(...) yöneten sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda, egemen olan düşüncelerdir, diğer bir deyişle, toplumda baskın maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda baskın entelektüel güçtür. Maddi üretimi elinde tutan sınıf, aynı zamanda entelektüel üretim üzerinde de denetime sahiptir. Sınıf olarak hüküm sürdükçe ve çağın kapsamı ve içeriğini belirledikçe bunu yapmaya devam edecektir. Diğer şeylerin yanında kendi çağlarının düşüncelerinin üretim ve dağıtımını da düzenleyecektir: böylelikle onların düşünceleri çağın hükmeden düşünceleri olacaktır.” (Barlow ve Mills, 2009: 142).

Marx ve Engels’in üretim araçlarına sahip olan sınıfın, toplumdaki düşünce üretimini belirlediği, bu nedenle o toplumdaki egemen düşünceleri oluşturduğu ve sınıf olarak gücünü korumak için bu üretimi denetlediğine ilişkin analizleri Marksist düşüncenin temel argümanlarından birini oluşturmaktadır. Altyapı-üstyapı metaforu, ideoloji ve işçi sınıfına ilişkin farklı Marksist ve Neo-Marksist kavrayışlar, farklı tarihsel dönemlerde çeşitli Marksist yorumların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu kavrayışların en önemli örneklerinden birini İtalyan Komünist Antonio Gramsci’nin (1891-1937) düşünceleri oluşturmıştır. Gramsci, *Hapishane Defterleri*’nde şöyle belirtmiştir:

Ekonomi ve ideoloji. Politika ve ideolojideki her değişimi yapının dolaylı bir dışavurumu olarak sunulabileceği ve açıklanabileceği yollu sava (tarihsel materyalizmin temel bir koyutu olarak sunulmaktadır bu) karşı, kuramda bunu ilkel bir gelişmemeşlik diye mahkûm ederek, pratikte ise somut siyasal ve tarihsel eserlerin yazarı olan Marx’ın otantik tanıklığına başvurarak, mücadele edilmelidir (Hoare ve Nowell-Smith’den akt. Forgacs, 2010).

Forgacs’a göre, Gramsci, altyapı-üstyapı paradigmasının mekanik ya da ekonomist yorumuna karşı çıkmıştır. Gramsci altyapı ve üstyapının bütünlüğünü savunmuştur. Gramsci’ye göre Marx’ın praksis felsefesinin anlamı bu bütünlüğe işaret etmektedir (2010:37). Gramsci’de praksis felsefesinin, ideolojinin sadece yanlış bilince indirgenmesine (ya da hapsedilmesine) karşı bir duruş olarak kavrandığı belirtilmiştir. Praksis, içinde üretimin gerçekleştirildiği bir olanak olarak kavranmıştır. Gramsci, praksis felsefesini proletaryaya öncülük edecek felsefi bir dünya görüşü olarak benimsemiştir. Gramsci’ye göre Marksizm: “kendi kendine yeterlidir...toptan ve bütüncül bir dünya görüşünü, bir felsefeyi ve doğa bilimi kuramını yapılamak için gerekli bütün temel öğeleri ve yalnızca bunları değil, bütünlenmiş bir uygarlığa can vermek için gereken her şeyi de içinde taşır.” (Bottomore ve Nisbet, 2019: 160).

Marx’ta egemen düşünce maddi ilişkilerin ifadesi olarak tanımlanmıştır. Bu egemen düşüncelerin aslında düşünce halinde kavranan ilişkiler olduğuna dikkat çekilmiştir. Böylece, “egemen sınıfın düşünceleri, döneminin egemen düşünceleri haline gelmektedir. Düşünsel üretim araçlarından yoksun olanlar ise bu egemenliğin altına girmektedir.” (Erdoğan ve Alemdar 2002:286). Erdoğan ve Alemdar’a göre, Marksist düşüncedeki belirlenim

konusundaki eleştirilere verilecek en uygun yanıt, yine Marx'ın tarihsel materyalist analizinden çıkarılabilir: Marx, insanların kendi tarihlerini kendilerinin içinde bulunduğu koşullarda yaptıklarını, ancak bunu kendilerinin belirlemediği koşullarda yaptıklarını belirtmiştir (2002: 290).

Marksist düşünsel gelenek içinde belirlenim konusunun yanında en çok tartışılan diğer konunun ideoloji kavramına ilişkin olduğu görülmüştür. Beşikçi, Marx ve Engels'in Alman İdeolojisi adlı çalışmasında ideolojileri şu şekilde tanımladığını belirtmiştir: “İdeolojiler, toplumsal sınıfların durumlarını haklı göstermek amacını güden, düşüncelerden ve tasarımlardan meydana gelen sistemler olarak sunulmaktadır...Demek ki, Marksist anlamda ideolojiler, sınıf yapılarını yansıtmaktadır. Kapitalist devlette egemen sınıfın, öteki sınıflar üzerindeki tahakkümünü gizlemeye çalışmaktadır.” (Beşikçi, 1976: 111).

Genel bir yorumlayışta, bağımlı sınıfların egemen ideolojiyi görmedeki yetersizliği Marx'ın “yanlış bilinç” kavramı ile açıklanmıştır⁴⁶. Kapitalist sınıfın egemen ideolojisi tarafından oluşturulan yanlış bilinç, kapitalist sistemin gerçek eşitsizliklerini karartmakta, dikkatleri başka yöne çekmekte ya da bilinçli olarak çarpıtmaktadır (Barlow ve Mills, 2009: 142).

Sancar, Marx'ın ideoloji açıklamasının üç şekilde ele alındığını belirtmiştir. İlk bağlamında ideoloji, gerçekliği perdeleyen yanlış bilinç şeklinde kavranmıştır. Bu kavrayış Marx'ın ideolojiyi maddi gerçekliğin tersine dönmüş bir ifadesi (*Camera Obscura*) olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, burada ifade edilen nesnel gerçeklikteki çarpıklığın bilinçteki yansımasıdır. İkinci olarak, ideolojinin toplumsal sistemi bir arada tutan ve yeniden üreten hegemonya kavramı ile ilişkili egemen ideoloji anlamında kullanıldığı belirtilmiştir. Gramsci'de ideoloji kavramı toplumsal sınıfların *dünya görüşüne* dönüşmüştür. Üçüncü yaklaşım da ise dilin toplumsal sistemlerin kuruluşundaki önemi vurgulanmıştır. Bu nedenle ideolojinin sabitlendiği bir yer olarak söylem kavramı öne çıkarılmıştır (2014:7-8, 34).

⁴⁶ “İdeoloji, Marksist yaklaşımda işçi sınıfının gözünde -onların çevrelerindeki gerçek dünya ile olan ilişkilerini filtreleyen ya da gizleyen bir çeşit perde gibidir ve ideolojinin işlevi de kendinde ve kişinin tarihle olan ilişkisinde yanlış bilinç oluşturmaktır.” (Turner, 2003 :18-19).

Larrain, Marx'ın ideolojinin egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmesi ile bu sınıf tarafından üretilmiş olması arasında direkt bir ilişki kurmadığını belirterek, bu ilişkiyi şu şekilde açıklamıştır:

“(...) İdeolojinin egemen sınıfın çıkarlarına hizmet etmesi, ideolojinin bu sınıf tarafından üretildiği anlamına gelmez. İdeoloji ile egemen sınıf çıkarları arasındaki ilişki genetik değildir. Diğer sınıflarda, aynı zamanda pratikte üstesinden gelemeyecekleri bilinç çelişkilerinde, çözmeye çalıştıkları sınırlı bir maddi faaliyet tarzına katılarak, ideoloji üretebilirler. Bu durum ortaya çıkan çelişkilerin maskelenmesinde çarpıklıklara yol açar. Bu yüzden düşünceleri ideolojik olabilir, ancak bu kendi çıkarlarına hizmet etmelerinden kaynaklanmaz: antagonizmaların gizlenmesi, nesnel olarak egemen sınıf çıkarlarının lehine çalışmasından kaynaklanır. Bunun anlamı, egemen sınıfların çıkarlarına tam olarak hizmet eden bir ideoloji olamayacağıdır (1984).”

Gramsci, ideolojiler arasında ayrıma gitmiş ve organik ideolojiler ve zorunlu olarak tanımladığı ideolojileri şu şekilde değerlendirmiştir:

“Dolayısıyla, tarihsel açıdan organik ideolojilerle, yani verili bir yapı için zorunlu olan ideolojilerle, keyfi, ussalıcı, istenilen biçimde kurulan ideolojileri birbirinden ayırt etmek gerekir. İdeolojiler tarihsel açıdan zorunlu oldukları ölçüde psikolojik bir gerçekliğe sahip olurlar; insan kitlelerini örgütlerler, insanların hareket ettiği, kendi konumlarına, mücadelelerine vs. ilişkin bir bilinç kazandıkları alanı oluştururlar. İdeolojiler keyfi oldukları ölçüde bireysel hareketler, polemikler vs. (bunlar bile bütünüyle yararsız değildir, çünkü hakikatle karşılaştırıldığında onu tanımlayan bir yanlış gibi işlev görürler) yaratır ancak.” (Hoare ve Nowell-Smith'den akt. Forgacs, 2010).

Macar düşünür György Lukacs'ın yanlış bilinç olarak ideoloji kavramına farklı bir anlam yüklediği belirtilmiştir. Lukacs, ideolojiyi işçi sınıfının bilincinde tarihsel dönüştürücü bir olanak olarak ele almıştır. Şeyleşme olgusu ile kapitalizmin ideolojik olarak doğallaşması ve değişimin mümkün olmadığına yönelik bir bilinç oluşması arasında bağlantı kuran Lukacs'a göre kendisi için sınıfın kavranması ile kapitalizmin çöküşü mümkün olabilecektir (Özbek, 2011: 99).

Şeyleşme kavramının Marx'ın meta fetişizmi kavramına bağlı olduğunu belirten Goldmann, şeyleşmeyi şu şekilde tanımlamıştır: “Şeyleşme özne ve nesnenin, üretici ve ürünün, zihin ve maddenin birliğini koparır ve düşünür daha sonra bu kopmayı insan yaşamının başlıca ve doğal bir olgusu gibi ele alarak belirtmekten başka bir şey yapmaz.” (1998: 83). Goldmann'a göre, “şeyleşme temelde nitel olanın nicel olanla, somut olanın soyut olanla yer değiştirmesine dayanır ve pazar için yapılan üretime, özellikle sermayeci üretime sıkı sıkıya bağlıdır, sermayeci üretimin gelişmesine koşut olarak toplumsal yaşamın bütün alanlarını sürekli bir biçimde ele geçirmeye ve onların yerine başka bilinç biçimleri koymaya yönelir.” (1998: 117).

Sancar, ideolojinin işçi sınıfının gözünü perdeleyen yanlış bilinç olarak kavranışından, Eleştirel Okul ve Habermas'taki tanımlamayla egemen sınıfın çıkarlarına hizmet eden ve onların çıkarlarını yeniden üretmesini sağlayan düşüncelere dönüştüğünü belirtmiştir (2014: 23).

İncelemelerinde Marksist kuramsal gelenekten faydalanan iletişimin ekonomi politiği perspektifi, dar anlamda, toplumsal ilişkilerin, özellikle toplumsal kaynakların üretimi, dağıtımı ve tüketimini oluşturan ve iletişim kaynaklarını da içeren iktidar ilişkilerinin incelenmesi olarak tanımlanmıştır. Mosco, daha genel ve iddialı bir tanımlamada, ekonomi politiğin, toplumsal olarak varlığını sürdürme ve toplumsal kontrol konularıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Kontrol, özellikle, toplumun kendisini kaçınılmaz değişimlerle karşı karşıya kaldığında, nasıl organize ettiği, ilişkilerini nasıl yönettiği ve uyum sağladığı ya da uyum sağlayamadığıyla ilgilidir. Varlığını sürdürme, insanların kendilerini ve toplumlarını yeniden üretmek için ne üretmeleri gerektiği anlamındadır. Bu yorumlamaya göre kontrol, topluluk içindeki ilişkileri düzenlendiği için siyasal bir süreç olarak tanımlanmıştır. Varlığını sürdürme süreçleri toplumun kendi ihtiyaçlarının üretimi ve yeniden üretimini içerdiği için daha çok ekonomik alan olarak değerlendirilmiştir (2009 :156).

Eleştirel ekonomi politiğin dört merkezi niteliği olarak tanımlanan toplumsal değişim ve tarihsel dönüşüm, sosyal bütünsellik, ahlak felsefesi ve praksis şu şekilde açıklanmıştır:

Toplumsal değişim ve tarihsel dönüşüm ile ekonomi politiğin klasik teorisyenlerinin geleneği takip edilerek, kapitalizmin döngüsel doğasının, tekelci sermayenin gelişiminin, devlet aygıtı gibi dinamiklerin araştırılması anlaşılmaktadır. Sosyal bütünsellik ekonomi politiğin yaklaşımına ilişkindir. Örneğin, iktidar ve zenginlik arasındaki ilişki ve bu ilişkinin kültürel ve toplumsal hayatta birbirine nasıl bağlandığı gibi konular bir bütün olarak incelenmektedir. Ahlak felsefesi eleştirel ekonomi politikçilerin araştırmalarında sadece ekonomik sistemin bir analizini değil, ancak sistemden kaynaklanan ahlaki konuların ve politika problemlerinin de bu araştırmalara dahil edilmesiyle ilgilidir. Düşünme ve eyleme geçmenin temel birliği olarak tanımlanan praksis ise ekonomi politikçilerin, araştırmalarını güncel sosyal değişimlere yönlendirmesine vurgu yapmaktadır. Bu kavrayış, Marx'ın filozofların dünyayı sadece çeşitli yollarla yorumladıkları, ancak, meselenin onu değiştirmek olduğuna ilişkin görüşleri ile paralellik taşımaktadır (Mosco, 2009; Wasko, 2004: 310).

Mosco'ya göre, "ahlak felsefesi" bazı modern yaklaşımlarla karşılaştırıldığında ekonomi politiğin ayırt edici yönünü oluşturmaktadır. Ahlak felsefesi, etiği, demokrasiyi, eşitliği ve egemen özel çıkarlar karşısında kamusal alanı savunduğu için Marksist ekonomi politiğin önemli bir boyutudur (2009). Bunun yanında, Wasko, Mosco'nun ekonomi politik tanımının Avrupalı ekonomi politikçiler Peter Golding ve Graham Murdock'ın geliştirdiği tanımlamayla benzerlik taşıdığını belirtmiştir. Yazarlara göre ekonomi politik: "Bütüncül,

tarihsel bir bakış açısıyla kapitalist girişim ile kamu müdahalesi arasındaki dengeyi merkeze almaktadır. Adalet, eşitlik ve kamunun yararı gibi temel etik sorularla ilgilenip, klasik ekonomi politikçilerin aksine verimlilik gibi teknik konuların ötesinde araştırmalar yapmaktadır.” (2004: 311).

Golding ve Murdock, iletişimin ekonomi politiğinin pratikte üç önemli görevi olduğunu belirtmiş ve şu şekilde açıklamıştır:

“Birincisi, kültürel malların üretimi ile ilişkilidir, ki ekonomi politik kültürel üretimin kültürel tüketim silsilesi üzerinde sınırlandırıcı (ama bütünüyle belirleyici olmayan) bir etki yaptığı varsayımına özel önem atfeder. İkinci olarak, medya ürünlerindeki temsillerin, onların üretim ve tüketimindeki maddi gerçeklerle bağlantılı ilişkilendirme biçimlerini göstermek için metinlerin ekonomi politiğini inceleriz. Son olarak, ekonomi politiğin özel olarak ilgilendiği maddi ve kültürel eşitsizlik arasındaki ilişkiyi göstermek için kültürel tüketimin ekonomi politiğini değerlendiririz.” (2002: 76).

Yazarlara göre, liberal ekonomi politikçilerden farklı olarak ekonomi politikçiler, mülkiyetin ve üretimin örgütlenmesinde Marx’ın getirdiği kuramsal çerçeveden faydalanmaktadır. Bu eleştirel görüşte, üretim ve tüketim içinde bulunduğu yapılar bağımlıdır. Bu nedenle çözümleme, iktidar ve toplumsal ilişkiler ile bağlantılı olarak bu yapılandırmadan başlamaktadır (Golding ve Murdock, 2002: 66).

Eleştirel ekonomi politikçilere göre, kapitalizm, piyasaların küreselleşmesi ile genelleştirilmiş bir fenomen haline gelmiştir. Bu nedenle özel çıkarlarla kamu yararı arasındaki gerginlik önemli ölçüde artmıştır. Kamu yararına yönelik politikalar sınırlandırılırken özelleştirmeler genişlemeye devam etmiştir. Özel iktidarın kötüye kullanılması ise yaygınlaşmış, sıradanlaşmıştır. Bu nedenle, modern medya ve iletişimin açıklanmasında eleştirel ekonomi politiğin önemi artmıştır (Wasko vd., 2014: 2).

Özetle, iletişimin ekonomi politiği Marksist düşünce sistemi ve analizlerinin rehberliğinde araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Kapitalist toplumda toplumsal üretim, dağıtım, değişim ve tüketim biçimlerinin analizleri, sermaye kaynaklarının dağılımı, kontrol ve denetim mekanizmaları, devlet müdahalesinin değişik biçimleri ve bu ilişkilerin yeniden üretimi tarihsel, bütünsel bir şekilde ele alınmaktadır. Bunun yanında, kapitalist sistem içindeki yapısal çelişkilerin ve uzlaşmazlıkların analiz edilmesi ve bu çelişkilerin kamu yararı adına eşitlikçi, adaletli bir şekilde giderilmesi için politikalar geliştirmeyi amaçlaması bu yaklaşımın ayırt edici bir özelliği olarak tanımlanmıştır.

2.1.1. İletişimin Eleştirel Ekonomi Politığının Gelişimi

Ekonomi politik içindeki iletişim çalışmalarının gelişmesinde iletişim endüstrilerindeki değişim ve bu endüstrilerin ekonomi politiği arasındaki bağlantının

araştırılması ve iletişim alanındaki üretim süreçlerine odaklanması etkili olmuştur (Mosco, 2009). Mosco, şu şekilde açıklamıştır:

Hükümetlerin iletişimdeki üretici, dağıtıcı, tüketici ve düzenleyici gücünün artmasıyla ekonomi politik çalışmalar genişlemiştir. 1930'lardaki büyük depresyon, büyük kapitalizmin büyük hükümetlere ihtiyacı olduğunun bir göstergesidir. II. Dünya savaşı da bu düşünceyi güçlendirmiştir. Bunun sonucunda hükümetlerin istihbarat ağları, bilgi toplama aktiviteleri, propaganda, yayıncılık ve telekomünikasyon sistemleri genişlemiştir (2009:71).

İletişimin ekonomi politiğinin ilk temsilcileri davranışçı paradigmaya ve onun içinde yer aldığı Ortodoks ekonomilere, siyaset bilimine, psikolojiye ve sosyolojiye eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir. Davranışçı paradigma, akademinin görevinin gözlenebilen ve ölçülebilen davranışları inceleyerek, matematik dilinde tanımlanan bir toplum bilimi yaratmak olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu nedenle, bireysel etkilere odaklanılmış ve psikoloji yönelimli çalışmalar yapılmıştır. Medyanın içinde üretildiği, dağıtıldığı ve tüketildiği ekonomik bağlama çok az ilgi gösterilmiştir. Her ne kadar radikal eleştiriler ya da medya yapılarının ve pratiklerinin kurumsal analizlerini temsil eden çalışmalar yapılmış olsa da ekonomi politiğe net referanslar yetersiz kalmıştır. Bu çalışmalarda etiğe, felsefi değerlendirmelere dayanan eleştirel görüşe ve praksiye yer verilmemiştir (Mosco, 2009; Wasko, 2004).

1960'lar da Amerikalı akademisyenler arasında ekonomi politik yaklaşımın çok yaygın olmadığı belirtilmiştir. Ancak, Dallas Smythe, Herbert Schiller ve Thomas Guback gibi az sayıda akademisyen bu alana odaklanmıştır. 1950'lerde ve 1960'ların başlarında eski Federal İletişim Komisyonu (Federal Communications Commissions- FCC) ekonomisti ve Illinois Üniversitesi profesörü olan Smythe, iletişimin, ekonominin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmesi ve ekonomik bir varlık olarak anlaşılması gerektiği konusunda akademiye uyarmıştır. Smythe'in yaklaşımı radikal ya da Marksist terminoloji içermese de o dönemdeki yaygın kitle iletişim incelemelerinden ciddi bir kopuş olarak değerlendirilmiştir (Wasko, 2004: 311).

İletişimin ekonomi politiği içindeki ilk tartışmanın Smythe'in başlattığı "kör nokta tartışması" olduğu belirtilmiştir. Smythe, bu tartışmada iletişimin ideolojiye ilişkin konulara en çok ilgi duyan Batılı Marksistler tarafından göz ardı edildiğine işaret etmiş ve medyanın ana ürününün medya tarafından reklamcılara satılan izler kitle olduğunu savunmuştur (Wasko, 2004). Smythe'e göre, medyanın temel işlevi tekeli kapitalist reklamcılara satılacak izleyici blokları oluşturarak, üretimin dolaşımı tamamlayacak tüketim eğilimleri yaratmaktır (Golding ve Murdock, 2002: 36). Murdock, bu tartışmalarda, reklama bağımlı izler kitle

metasının sınırlı olmasının ve program içeriğinin dikkate alınmamasının ciddi bir sorun olduğunu belirtmiştir. Ancak, özelleştirilmiş ve reklam destekli medyanın artması sonucunda izler kitle metası kavramı birçok ekonomi politikçi ve diğer iletişim teorisyenleri tarafından kabul edilmiştir (Wasko, 2004: 313).

Schiller, kültür emperyalizmi tezi ile ekonomi politik çalışmaların gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır. 1960'lı yılların sonlarında geliştirdiği kültürel egemenlik tezinin ilk biçiminin belirli bir tarihsel döneme ilişkin olduğunu belirten Schiller'e göre, her ne kadar bu dönem sona erse de kültürel egemenlik hala devam etmektedir.

(...) ancak, bu dönemin bitmiş olması kültürel egemenliğin hala var olmadığı anlamına gelmez. Bugünkü fark ulusal (büyük oranda Amerikan) medya -kültürel gücünün büyük ölçüde (tam olarak olmasa da) ulus ötesi kurumsal otoriteye tabi olmasıdır. Film, TV, müzik, spor, tema parkları, alışveriş merkezlerinden vb. oluşan kültürel paket dünya çapında az sayıdaki multi milyar dolarlık medya tekelleri tarafından sunulmaktadır. İletişim araştırmaları bu gelişmeleri görmezden geldiği veya göz ardı ettiği ölçüde açıklayıcı gücünü kaybetmektedir (Schiller, 1991).

Kitle medyası, kitle kültürü ve diğer emperyalist biçimler arasındaki özel ilişkiye dikkat çeken Schiller, medyanın aynı zamanda ideolojik yönüne de vurgu yapmış ve medyanın bilinçleri manipüle ederek zihinleri yönlendirdiğini belirtmiştir. Schiller'e göre medya şu mitler aracılığıyla zihinleri kontrol etmektedir: "Bireyselleşme ve kişisel tercih miti, yansızlık miti, değişmeyen insan tabiatı miti, sosyal çatışmanın mevcut olmadığı miti, medya plüralizm miti." (Yaylagül, 2016 :166)

Wasko, 1970'lerde iletişimin ekonomi politiği içindeki bazı gelişmeleri şu şekilde özetlemiştir:

Murdock ve Golding medyanın ilk ve en önemli rolünün meta üreten ve dağıtan endüstriyel ve ticari örgütler olduğunu belirtmiştir. Nicolas Garnham, 1979'da iletişimin ekonomi politiğinin kapitalist toplum içinde gelişen kültürel üretim ve tüketim biçimlerinin analizi olduğunu belirtmiştir. Medyanın, ilk olarak hem meta üretiminde artı değer yaratıcısı anlamında direkt ekonomik rolünün hem de değişim ve diğer sektörlerin meta üretiminde, reklamcılık üzerinden dolaylı olarak- artı değer yaratıcı rolünün bir arada görülmesi gerektiğini savunmuştur. 1979'da Mattelart, medya ve iletişim çalışmalarında medyanın ve iletişimin küresel genişlemesi ya da kendisinin ve diğerlerinin kültürel emperyalizm olarak tanımladığı alana özel ilgi göstermiştir (2004:312).

1980'lerde Herman ve Chomsky'nin kitle medyasında rızanın imalatını açıklamakta kullandıkları propaganda modeli iletişimin ekonomi politiğinde önemli bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Herman ve Chomsky'nin propagandayı medyanın en önemli görevi olarak tanımladığı belirtilmiştir (Özer, 2012: 31).

Yazarlar, çalışmalarında rızanın üretiminde rol oynayan, yapısal güçlerden etkilenen ve yapısal güçlerce belirlenen beş haber süzgeci tanımlamıştır. Tanımlanan birinci süzgeç, medya sahipliğidir. Medya sahipliği ve kâr amaçlı medya ürünü, aynı medyanın çıkarlarını korumak için haberlerde yanlılığa neden olmaktadır. Bu durum, beraberinde medya ürünüde, endüstrinin ya da ilgili çıkarların statükosunu sorgulayan her şeyden kaçınılmasını getirmiştir⁴⁷. İkinci filtreyi reklamcılık oluşturmaktadır. Çünkü, haberlerin gelirlerinin çoğu reklamcılıktan gelmektedir. Yazarlara göre, üçüncü filtre resmi haber kaynaklarına olan bağımlılıkla ilgilidir. Bu filtrede habercilerin, haber kaynaklarından gelen bilgi akışını takip etme zorunluluğuna işaret edilmiştir. Eleştiri, dördüncü filtre olarak tanımlanmıştır. Eleştiri, medya çıktısının ya da gazetecinin eleştirel haberlerine verilebilecek olumsuz tepki olarak açıklanmıştır. Bu eleştiriler, aynı zamanda hükümetten ya da siyasal partilerden de gelebilmektedir. Beşinci filtre, anti-komünizm olarak tanımlanmıştır. Medyada düşmanın ya da “diğerinin-ötekinin” çerçevelenmesinde kullanılmaktadır. Böylece, haberlerin kuruluşunda özgürlük ideallerinin saldırı altında olduğunun yayılması ve bir kontrol mekanizması olarak kamuda korkunun şekillendirilmesi söz konusu olmaktadır. Herman ve Chomsky, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra anti-terörizmin bir korku denetim mekanizması olarak anti-komünizmin yerine geçtiğini belirtmiştir (Huebner, 2018).

Herman ve Chomsky, toplumsal rızanın üretimini açıkladıkları propaganda modelinde, medyanın elitlerin çıkarlarından ödün vermeden, elitlere hizmet ettiğini belirtmiştir. Ancak, yazarlara göre Irak Savaşı örneğinde (2003) görüldüğü gibi, propaganda, kimi durumlarda medya elitlerinin üzerinde sağlam bir fikir birliği oluşturamadığı konularda da işleyebilmektedir. Bu duruma, medyanın Amerikan hükümetinin Irak Savaşı’ndaki eylemini “saldırgan” olarak tanımlamaması ve savaşı desteklemeye devam etmesi örnek gösterilmiştir (2009). Propaganda modelini oluşturan haber süzgeçlerini 2008’de güncelleyen Herman ve Chomsky, yaşanan değişimleri şu şekilde değerlendirmiştir:

2008’deki sahiplik yapısı 1988’den bu yana daha çok yoğunlaşmış ve küreselleşmiştir. Reklamcılık geleneksel medya çıktıları ve internet çıktıları arasındaki rekabet nedeniyle daha önemli bir güç haline gelmiştir. Aynı zamanda, sağ kanat siyasal güçleri, kamuya ait radyo ve televizyonu reklamcılığa daha bağımlı hale getirmiştir. (...) Bu değişiklikler kablolu hizmetler, halkla ilişkiler kurumlarının teklifleri,

⁴⁷ Herman ve Chomsky, haber süzgeçleri arasında yer alan medya sahipliğinin büyük sermaye yatırımı gerektirdiğini ifade etmiş ve medyanın hükümete bağımlılığını ve hükümetle bağlantılarını bir diğer önemli yapısal ilişki olarak tanımlamıştır (2012). Chomsky, basın kuruluşlarının her şeyden önce “büyük şirket faaliyetleri” olarak anlaşılması gerektiğini belirtmiştir (2012).

resmi açıklamalar ve uzman açıklamaları, basın açıklamaları gibi kaynaklara olan bağımlılığı arttırmıştır. Eleştirel tepki, medya üzerinde bir kısıtlama olarak 1988’de olduğundan çok daha önemli hale gelmiştir. Medyayı kısıtlayan hükümet, medya hattının resmi çizgiden sapmalarını destekleme ve cezalandırma konusunda daha agresif bir tutum göstermektedir.

Anti-komünizm Batı medyasında ideolojik bir faktör olarak gerilemiştir, ancak ölmemiştir. Stalin veya Mao veya Sovyet Rusya ile ilişkilendirilebilecek bireyleri aşağılamak için hala gerektiğinde kullanılmaktadır. Ancak, “teröre karşı savaş” Sovyet tehdidinin yerine geçmiştir. Böylece, Komünizmin anti-tezi olarak “serbest pazar” daha belirgin ideolojik statü kazanmıştır. Bu durum neo-liberalizm’in yeni dünya düzeninde, günümüzde biraz dağınık olsa da ideolojik bir rakibi olmadan güç kazanmasında etkili olmuştur (2009).

İletişimin ekonomi politiği yaklaşımının ilk dönem çalışmalarında temel kaygının, kamunun erişimi ve kontrol kurmaya çalışan sistemlere karşı toplumsal hareketleri desteklemek olduğu belirtilmiştir. Sonrasında özelleştirme amaçlı küresel baskılar, ekonomi politiği bu sürecin araçsal ve yapısal köklerini tanımlamaya yöneltmiştir. Bu tanımlamalarda, özellikle piyasa baskılarını yansıtan, erişimde eşitsizlik ve içerikte değişiklikler yaratan özelleştirme eğilimlerini dikkate alan kamusal alan, sivil toplum ve topluluk iletişiminin alternatif biçimleri gibi geniş bir alana yayılan ilgiye dikkat çekilmiştir. Mosco, bu ilgiye ilişkin çalışmaları şu şekilde tanımlamıştır:

Günümüzde, uluslararası şirketlerin gelişmesi, hükümetlerin rollerinin genişlemesi, “Yeni Dünya Enformasyon ve Bilgi Düzeni” için verilen mücadele ve “Bilgi Toplumu” gibi kavramlar iletişimin ekonomi politiği araştırmalarını canlandırmaktadır. Bilgi toplumu kavramı dar anlamıyla, bilginin ve iletişimin üretim, dağıtım, değişiminin tarım ya da insanlık tarihinin çoğunda egemen olan üretim biçimi olan imalatla karşılaştırıldığında, nispeten daha ekonomik bir aktive olarak öne çıkmasını içermektedir. Birçok ekonomi politikçi kapitalizmin doğasının ve dinamiklerinin temelden bir değişime uğramadığını düşünmeye eğilimlidir. Halen, üretimden doğan değişim değeri ve artı değeri maksimize eden ekonomik organizasyon küresel ekonomi politiğin merkezinde yer almaktadır. İletişim ve enformasyon teknolojisi, ürünlerin ve emeğin piyasa büyüklüğünü genişleterek kapitalizmi desteklemiş, ancak kapitalizmin temel doğasını sorgulatmamıştır. Enformasyon toplumu ekonomisini, “dijital kapitalizm” olarak ifade edebiliriz. Ancak, bu öncelikle ve en başta kapitalizmdir (2009: 75).

Mosco’ya göre, Manuel Castells’in geleneksel kapitalist unsurların devam ettiğine *Ağ Toplumu* gibi yeni bir toplum biçiminin ortaya çıktığına yönelik çalışmaları dijital kapitalizm konusuna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü, kapitalizm enformasyona daha bağımlı bir hal almıştır. Mosco, bu ilişkinin şu yönüne dikkat çekmiştir:

Geleneksel kapitalizmin devam eden egemenliğini sorgulayan Castells ve diğerleri için ağ, toplumsal gelişimin merkezi eksenini olarak metanın yerini almaya başlamıştır. Değişen dünya özgür olmak isteyen enformasyon ve bu enformasyonu sadece artı değer yaratmak amacıyla kullanan kapitalizm arasındaki gerilimde tanımlanabilir (2009).

Castells, yeni iletişim teknolojileri ve toplum arasındaki ilişkilere dayanarak kurduğu ağ kuramını şu şekilde tanımlamıştır:

“Ağlar, sınırsız biçimde genişleyebilen, ağ çerçevesinde iletişim kurabilmeleri, açıkçası aynı iletişim kurallarını (örneğin değerler ya da performans hedefleri) paylaşmaları halinde yeni düğümlerle bütünleşen açık yapılardır. Ağa dayalı bir toplumsal yapı, dengesini bozmaksızın yeniliklere gidebilecek, son derece dinamik, açık bir sistemdir. Ağlar, yeniliğe, küreselleşmeye, merkezsiz yoğunlaşmaya dayalı kapitalist ekonomi için; esneklik ve uyarlanabilirliğe dayalı iş, işçi ve şirketler için; sonu gelmez bir yıkım ve yeniden yapılanma kültürü için; yeni değerlerin, kamunun ruh halinin anında işlenmesine ayarlanmış bir politika için; uzamın yerinden edilmesini, zamanın bertaraf edilmesini amaçlayan bir toplumsal örgütlenme için çok uygun amaçlardır. Ancak, ağın morfolojisi, aynı zamanda, iktidar ilişkilerinin anlamlı bir biçimde yeniden örgütlenmesinin de kaynağında yer alır.” (Castells, 2013:623).

Garnham (2014), günümüzde kültürün ekonomi politiği çalışmalarından bilginin ekonomi politiği çalışmalarına yönelik bir dönüşüm olduğunu belirtmiştir. Garnham’a göre,

Ekonomi politik, kültürel tüketim kalıplarına etki eden kapitalist kültürel üretim biçimlerine, bunun doğasına ve üretilen kültürel malların ve hizmetlerin niteliğine ve bunların olası ideolojik etkilerine odaklanmıştır. Ancak, günümüzde bu ilgi kültürel sektör ve daha geniş ekonomi arasındaki ilişkiye kaymıştır (...). Gayri maddi emek ve maddi olmayan meta problemi genel anlamda kapitalist üretim biçimi olarak görülmeye başlanmıştır (2014:51).

Otonomist Marksistler olarak tanımlanan Michael Hardt ve Antonio Negri enformasyon ekonomisi ve kapitalist üretim ilişkilerinin değiştiğini ve bunun sonucunda emeğin gayri maddi bir nitelik kazandığını savunmuştur. İletişim ve enformasyonun üretimde oynadığı merkezi role dikkat çeken Hardt ve Negri, bu niteliği şu şekilde açıklamıştır: “(...) Çoğu hizmet aslında sürekli enformasyon ve bilgi alışverişi üzerinde kurulmuştur. Hizmet üretimi sonuçta ortaya maddi ve kalıcı bir mal çıkarmadığından, bu üretimle ilgili emeği *maddi-olmayan emek* olarak adlandırıyoruz; yani bir hizmet, bir kültürel ürün, bilgi ya da iletişim gibi maddi-olmayan mallar üreten emek.” (2015 :295).

Enformasyon toplumu, ağları, gerçek ve sanal arasındaki çizgileri, gayri maddi emek ve maddi olmayan emek olarak tanımlanan emek arasındaki farkları bulanıklaştırmıştır. Bu görüşe göre, enformasyon ağları etrafında oluşan toplum, bir zamanlar belli sınırları olan iş ve ev, iş ve eğlence, ekonomik değer ve toplumsal değer arasındaki ayrımı silmiştir. Bu yeni bir toplum biçimine işaret etmektedir (Mosco, 2009:76). Mosco otonomist yaklaşımları şu şekilde değerlendirmiştir:

Otonomist teorisyenler, toplumsal bütünlüğü, sermayenin gücünden değil, “çokluk” olarak adlandırılan mücadelelerden başlayarak, yerel ve küresel çatışmalar arasındaki bir dizi ağ bağlantısı olarak inceleyen bir politik ekonomiyi savunurlar. Bu yaklaşımda, sosyal bütünlüğü kapsamlı inceleme çabaları tam

olarak entelektüel anlamda desteklenmemektedir. Örneğin, post modernist ve post yapısalcı düşünceyle hareket edenler, sosyal bütünlük fikrine karşı çıkarlar. Bu görüşler içindeki farklılıklar arasında, *toplum* kavramının gerçekte bölünmüş, bağlantısız ve bu nedenle tanımlanamaz bir söyleme karşılık geldiği konusunda görüş birliği vardır. Bu nedenle söylemdeki birlik çabaları uygulanamaz. Sosyal birlik, bireysel ve söylemsel birlik yoktur. Bu görüşe göre, kısmen yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin gücüyle belirginleşen, yirminci yüzyıl yaşamının içe patlamaları, bir nevi birliktelik sağlayan zaman ve mekân ölçülerini alarak toplumları parçalamıştır (2009:30).

2.1.2. İletişimin Eleştirel Ekonomi Politik İçindeki Eğilimler

Ekonomi politik yaklaşım içinde iki eğilim tanımlanmaktadır. İlk eğilim, iletişimi çeşitli neo-Marksist teorik gelenekler üzerinden açıklayan İngiliz- Avrupalı ekonomi politikçilerdir. İkinci eğilimi Kuzey Amerikalı ekonomi politikçiler oluşturmaktadır. Bu eğilimde, iletişim endüstrisi sömürücü ve anti-demokratik büyük şirketlerin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmiş ve bu durumun ortaya çıkardığı adaletsizlik duygusu öne çıkarılmıştır (Wasko, 2004; McChesney, 2008:12). Bağımlılık ve dünya sistemleri teorisine dayanan Üçüncü Dünya ekonomi politik araştırmaları ve diğer yeni-Marksist gelenekler de ekonomi politik içindeki farklı yaklaşımlara örnek gösterilmektedir. Bu araştırmalarda modernizm paradigmasına meydan okunduğu ve küreselleşme süreçlerinin analizine odaklanıldığı belirtilmiştir. Wasko, ekonomi politik içindeki eğilimleri şu şekilde değerlendirmiştir:

“Hesmondhalgh, iletişim çalışmalarında “Schiller-McChesney geleneği (Amerikan geleneği)” ve “kültür endüstrisi yaklaşımı (Avrupalı)” olarak iki farklı eğilime işaret etmiştir. Hesmondhalgh’a göre, Schiller ve McChesney her ne kadar kültür endüstrilerinin çok değerli analizlerini yapmış olsa da bu yaklaşımın bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Bu yaklaşım sistem içindeki çelişkileri “hafife almaktadır”; kültür endüstrilerinin özel durumunu açıklayamamaktadır, tüketime, üretimden daha az önem vermektedir ve çoğunlukla “sembol yaratıcılarını” görmezden gelmektedir. Eğlence yönelimli medyadan daha çok enformasyon- tabanlı medyaya odaklanmaktadır.” (2004: 313).

Golding ve Murdock, eleştirel ekonomi politik çözümlemelerdeki iki eğilimi şu şekilde tanımlamıştır:

“Araçsalcılar, kapitalistlerin kamusal enformasyon akışının kendi çıkarlarıyla uyumlu olmasını garantilemek için ticari pazar sistemi içinde ekonomik güçlerini kullanma tarzları üzerine odaklanırlar. Bunlar, özel mülkiyet alanındaki iletişim araçlarını sınıf tahakkümünün araçları olarak görürler. (...) yapıları katı, daimî ve sabit bina benzeri yapılar (*building-like edifices*) olarak kavrayan yapısalcılık türlerinden kaçınmak da çok önemlidir. Bunun yerine, yapıları pratik eylem yoluyla sürekli yeniden üretilen ve değiştirilen (*altered*) dinamik oluşumlar olarak görmemiz gerekir...Amaç, yapıların eylem yoluyla oluşturulmasının nasıl gerçekleştirildiğini ve buna karşılık eylemin yapısal olarak nasıl oluştuğunu açıklamaktır.” (2002:68,69).

Wasko, iletişimin ekonomi politiğinin araştırma alanlarındaki çeşitliliğe dikkat çekmiştir. Yazar, alandaki çalışmaları şu şekilde özetlemiştir:

“Tarihsel çalışmalar, tarihsel devamlılığı göstermenin değişimi kanıtlamak kadar önem taşıdığı görüşünden hareketle tarihsel analizleri içermektedir. Medya/ iletişim işletmeleri araştırmalarında kitle iletişiminin kapitalist endüstrilerde kâr amaçlı kurumlar tarafından üretilen ve dağıtılan metalar olarak evrimine odaklanılmıştır. Medya sektörü içinde ve kendi arasında sahiplik modelleri kapsamında metalaştırma-ticarileşme, yatay entegrasyon (medya şirketlerinin genişledikçe ve daha karlı hale geldikçe aynı alandaki diğer işletmeleri de bünyesine alması), dikey entegrasyon (yeni dağıtım teknolojileri ve serbestleşmiş piyasada medya şirketleri de aynı alandaki tedarik zincirleri ya da üretimin farklı aşamalarındaki şirketlerle dikey olarak bütünleşerek işletme alanlarını genişletmesi), sinerji , piyasa yoğunlaşması (mevcut rekabet düzeyini kanıtlayarak -ya da bunun eksikliğini- geç kapitalizmde pazar ekonomisinin rekabetçi mitini sorgulamak), genel medya analizleri ile medya yoğunlaşması ve demokrasi arasındaki ilişkiler, şirket çalışmaları ile belli bir medya organizasyonunun sahipliği ve kontrolüne ilişkin konular araştırılmıştır. Küreselleşme, medya-devlet arasındaki ilişkiler ve direniş-muhalefet kapsamında emek ve işçi sınıfı araştırmaları da bu çalışmalar içinde önemli bir yere sahiptir.” (2004).

Alanın küreselleşmesi, tarihsel araştırmalara yapılan vurgunun genişlemesi, alternatif açılardan yapılan araştırmalardaki artış (özellikle feminizm ve İşçi/ Emek çalışmaları), eski medyadan yeni medyaya geçişe yapılan vurgu, ekonomi politik gelenekle bağlantılı aktivizm konuları iletişimin ekonomi politiği konusundaki yeni eğilimler olarak tanımlanmıştır (Mosco, 2008:1)⁴⁸. Bunun yanında, iletişim alanında teknolojik değişiklikler ve endüstriyel gelişmelerle ilişkili olarak izleyici metası gibi kavramların yeniden ele alındığı görülmüştür. Dijital ortaklık, dijital emek, büyük veri, bulut teknolojisi ve dijitalleşme politikalarına yönelik yeni araştırma yönelimleri ortaya çıkmıştır. Bu konuların ele alınışında şirket ilişkilerindeki, ticarileşmedeki ve metalaştırmadaki devamlılığa vurgu yapılmıştır. Çevre ve ekolojik kaygılara yönelik çalışmalar da ekonomi politikçilerin ilgilendiği bir alan olarak değerlendirilmiştir (Wasko, 2018). Dijital alandaki metalaşmaya ve düzenlemelere dikkat çeken Murdock, bunları 16.yüzyılda İngiltere’de yaşanan çit çevirme hareketine benzetmiştir. İnternet üzerinde kurulan yeni çitleri- tekel oluşturma çabaları kapsamında dijital çitleme olarak tanımlamıştır (2014).

2.1.3. Eleştirel Ekonomi Politik ve Revizyonist Marksist Yaklaşımlar

Marksist teorinin farklı yorumlanışları üzerinden geliştirilen yeni araştırma kavrayışları ekonomi politik alanı geliştirmiştir. Modern toplumlarda iletişim endüstrilerinin

⁴⁸ <https://core.ac.uk/download/pdf/25801540.pdf> (erişim tarihi: 01.02.2020).

hem kendi başlarına endüstri olarak hem de sistemin genel olarak düşünüldüğü ve tartışıldığı başlıca temsil ve tartışma alanlarından biri olarak oynadığı merkezi ve çifte role dikkat çekilmiştir (Wasko vd., 2014: 2). Bu çerçevede, Frankfurt Okulu, Kültürel Çalışmalar ve söylem araştırmalarına giden düşünsel açılımlara yer verilmiştir.

2.1.3.1. Frankfurt Okulu ve Kültürel Çalışmalar

Marx'ın, ekonominin belirleyiciliği, altyapı-üst yapı formülasyonu ve Engels ile yazdıkları Alman İdeolojisinde, üretim araçlarına sahip egemen güçlerin aynı zamanda toplumdaki egemen zihinsel üretimi de belirleyeceğine ilişkin analizleri eleştirel kuramlar içerisinde ideoloji, belirlenim ve kültür üzerine yapılan tartışmaları zenginleştirmiştir.

Sanayi kapitalizminin her yönü ile metalaştırdığı, aurasını kaybeden kültürel üretim (Benjamin, 2015: 19) ve kitle iletişim arasındaki ilişki ilk olarak, 1923'te kurulan Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nde çeşitli disiplinlerden gelen teorisyenlerce incelenmiştir. Döneminin sanatında ilgi çekici yanları sorgulayan Gramsci de kültürel üretimdeki ticarileşmeyi ortaya koymuştur. Gramsci'nin ticari edebiyat konusundaki görüşlerinden yola çıkarak kitle kültürü hakkındaki analizleri ile Frankfurt Okulu kuramcılarının kültürü ele alışları arasında fark görülmüştür. Gramsci, analizlerinde Kültürel Araştırmalar geleneğinden takip edileceği üzere kültürün sıradanlığının önemine vurgu yapmıştır. Gramsci, şu şekilde açıklamıştır:

(...) ulusal halk edebiyatının bir dalı olan ve ticari edebiyat denen şey kanıtlamaktadır: burada, sanat eserinin ticari niteliği, ilginç ögenin saf içten geldiği gibi, sanat görüşü içinde iyice eritilmiş olmayıp, tersine dış etkenlerin baskısı altında, mekanik bir yoldan araştırılmış, kısa vadeli bir başarı ögesi gibi, isteğe ayarlanmış oluşundan gelmektedir. Ama, her ne olursa olsun, ticari edebiyat bile, kültür tarihi bakımından azımsanamaz: hatta bu açıdan, büyük bir değeri de vardır; çünkü ticari bir edebiyat kitabının başarısı, bize çağın felsefesi'ni, yani sessiz yığına etki yapan duygu ve kavramları göstermektedir (çoğu kez de elimizdeki tek gösterge budur). (Gramsci, 1967).

Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitü, 1923'te Almanya'da kurulmuştur. Enstitü, 1923-1933 yılları arasında Moskova'daki Marx-Engels Enstitüsü ile düzenli olarak ilişki içerisinde olmuştur. 1934- 1950 arasındaki dönemde Enstitü'nün çalışmalarında Horkheimer'ın etkisi olmuştur. Nazizm'in iktidara gelmesiyle Enstitü'nün üyeleri Almanya dışına çıkmış, 1950'lerde Almanya'ya geri dönmüşlerdir. 1970'lerde Adorno ve Horkheimer'ın ölümüyle Enstitü'nün çalışmaları sona erse de Okul'un son kuşak temsilcisi olan Habermas'ın çalışmalarına devam ettiği belirtilmiştir (Özçetin, 2018:162).

Enstitü'nün çalışmaları araçsal aklın yükselişini, Alman idealist düşüncesindeki aklın doğasını, kapitalist teori tartışmalarını, aydınlanmanın diyalektiğini, Sovyet sosyalizminin ve Ortodoks Marksizm'in eleştirisini, egemen bilme biçimi olarak pozitivist kavrayışa karşı çıkışı, disiplinlerarası bir araştırma bağlamı oluşturarak toplumun yeniden üretimi ve dönüşümünü, kültürün anlamını ve birey, toplum ve doğa arasındaki ilişkileri mümkün kılan koşullara dair soruları yanıtlamayı amaçlamıştır. Bu soruları sorma biçimlerinde farklılıklar olsa da eleştirel teorisyenler, modern toplumu ve siyasal konuları inceleyerek ideoloji, otoriter ve bürokratik olmayan politikaların gelişimine katkıda bulunacaklarına inanmışlardır (Held, 1980). Held, Frankfurt Okulu düşünürlerinin kültüre ilişkin görüşlerini şu şekilde değerlendirmiştir:

(...) birçok Ortodoks Marksist'in tersine-kültürü toplumun bir üst yapısı olarak gören ve biçim ve içerik analizini alt yapıdan çıkaran analizin aksine, Frankfurt Okulu teorisyenleri kültürel fenomenlerin sadece basit bir altyapı-üstyapı modeli ile incelenemeyeceğinde ısrar etmişlerdir. Kültürü sosyal bütünlükten ayrı düşünen her yaklaşım reddedilmiştir (...). Horkheimer ve diğerleri için kültür, örgütsel toplumun temellerinden, düşünceler demetinden, örf ve adetlerden, yasalardan ve sanatsal ifadelerden ve sanatın mirasından ortaya çıkmaktadır (1980:79).

Enstitü'nün ilk dönem çalışmalarında Marksist kuramın temellerini araştırmaya ve geliştirmeye yönelik bir ilginin varlığından bahsedilmiştir. Ancak, Adorno ve Horkheimer ile bu ilginin yöntembilim sorunlarına, Hegel incelemelerine ve sosyal bilimlerde pozitivism çatışmalarına kaydığı belirtilmiştir. Bu dönemde Sovyet Sosyalizmi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin reformizmi arasında seçim yapmayan düşünürler Marksizm'in eleştirel ruhunu korumaya çalışmış, ancak bu nedenle Okul'daki Marksizm bir ideoloji ya da burjuva kültürünün eleştirisine dönüşmüştür (Bottomore ve Nisbet, 2019:161).

Kültür Endüstrisi ifadesi ilk kez Horkheimer ve Adorno'nun *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı çalışmasında kullanılmıştır ve kavram kitle kültürü kavramının yerine geçmiştir. Bu çalışmada, kültürel ürünün gerçek bir istegin ürünü olmadığı, manipüle edilmiş ve uyarılmış bir talebin sonucu olduğu vurgulanmıştır. Kültür endüstrisinde ürün kitle tüketimi için üretilmektedir ve bu belirgin olarak neyin tüketileceğini belirlemektedir. Bu nedenle insanlar artık işyerlerinde olduğu gibi, iş dışında da nesne ya da makine haline gelmiştir. Kültür tüketicisinin, üretim üzerinde hiçbir hakimiyeti yoktur. Kapitalizm içine entegre olmuş kültür endüstrisi tüketicilerine hükmetmektedir. Amacı üretilen ürünlerin karlı ve tüketilebilir olmasını sağlamaktır. Kültürel sanat eserlerinin değişimi ile fetişizm ideoloji olarak güçlendirilmiş ve böylece süreklileştirilmiştir (Held, 1980 :90).

Aydınlanmanın Diyalektiği çalışmasının, Enstitü'nün önceki çalışmalarından belirgin olarak farklı olduğu belirtilmiştir. Bu farklılaşma, yazarların, araçsal akla ve pozitivizme duydukları tepkiden, toplumsal değişimi gerektiren toplum kuramının terk edilmesinden rasyonelleşme ve toplumsal rasyonelleşme eleştirisinin devrim düşüncesinin yerini almasından, sınıf çelişkisinin yerini insan/doğa çelişkisinin almış olmasından kaynaklanmıştır (Özçetin, 2018:167).

Frankfurt Okulu'nun ikinci kuşağının önemli bir temsilci olan Habermas'ın düşünce felsefesini anlamak için Frankfurt Okulunun tanımak gerekse de Habermas'ın görüşlerinin bazı kritik noktalarda Okul'dan ayrıldığı belirtilmiştir. Giddens'e göre Habermas, "tarihsel materyalizmin yeniden-inşası" ile meşgul olduğunu iddia etmektedir (Giddens, 2013: 161).

Habermas'ın en önemli çalışmalarından biri kamusal alan kavramı üzerinedir. Habermas, Avrupa'da (İngiltere, Fransa ve Almanya'da) burjuva kamusal alanının 18. yüzyılda yükselişi ve 19.yüzyıldan itibaren çöküşünü incelemiştir. Burjuva kamusal alanının, sermaye güdümlü kitle iletişim araçlarının etkisiyle oluşan kamusal alana dönüşümünü tarihsel olarak analiz etmiştir⁴⁹. Habermas, bu kamusal alanın biçimlenmesinde, kökleri 13. yüzyıldaki ticaret kapitalizmiyle başlayan, 16.yüzyılda sermayenin genişlemesiyle devam eden iktisadi faaliyetlerin etkisini açıklamıştır. Kamusal alanın siyasal işlevlerinin dönüşümü ile 19. yüzyılda basın ticarileşmesi arasındaki bağlantıya dikkat çekmiştir⁵⁰ (Habermas, 2012).

Frankfurt Okulu düşünürleri, her ne kadar kendi alanlarında disiplinlerarası araştırmalar yapmayı amaçlamışlarsa da bu amaçlarının oldukça sınırlı kaldığı belirtilmiştir. Okul'un, Grünberg Başkanlığı'ndaki döneminde tarihsel çalışmalar ve tarihçiler yer almamıştır. Tarihin bu dışarda bırakılmışlığı Adorno ve Horkheimer döneminde sosyal teorinin dönemin tek ya da öncelikli eleştirisi haline gelmesinde etkili olmuştur. Düşünürler, Marksizm'in temel kavramlarından biri olan kapitalist toplumun devrimci gücü olarak işçi sınıfı kavramını da reddetmişlerdir. Bu konuda tarihsel incelemeler yapılmadığı gibi ekonomik analizler de ihmal edilmiştir. Okulun çalışmaları Marksizm'den kesin bir ayrılma olarak değerlendirilmiştir. Enstitünün, işçi sınıfı olmayan Marksizm ya da Batı Marksizm'i

⁴⁹ <https://plato.stanford.edu/entries/habermas/>- Jürgen Habermas- (erişim tarihi: 05.02.2020).

⁵⁰ Habermas'ın kuramsal sisteminden faydalanan Castells, ağ toplumu bağlamındaki araştırmalarında dijitalleşme ile ortaya çıkan "Küresel Sivil Toplum ve Küresel Yönetim" kavramlarını yeni kamusal alanlar olarak tanımlamıştır (Castells, 2008).

olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Bazı yazarlara göre ise, I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da yaşanan devrimler ve faşizme karşı verilen mücadele, Okul’un çalışmalarının 20.yüzyılda işçi sınıfının yenilgisini sürdüren felsefi bir meditasyona dönüşmesine neden olmuştur (Bottomore, 2002).

Marksist bir toplum eleştirisine sahip olan ve eleştirel çalışmalar içinde tanımlanan İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu ya da Birmingham Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, 1964 yılında Richard Hoggart, Raymond Williams ve Stuart Hall’ın öncülüğünde İngiltere’de kurulmuştur. Merkezin önde gelen düşünürleri geleneksel Marksizm’den farklı olarak, altyapı-üst yapı metaforuna ve kültürün üstyapının bir ürünü olarak anlaşılmasına karşı çıkmıştır. Merkez’in gerçekleştirdiği çalışmalarda “Gramsci’nin *hegemonya* kavramı, Luis Althusser’in üstyapı ve devletin ideolojik işlevleri konusunda getirdiği açıklamalar, dilbilim ve göstergebilimde yaşanan gelişmeler” etkili olmuştur (Turner, 2003). Turner şu şekilde açıklamıştır:

“Kültürel Çalışmalar yaklaşımı geleneksel Marksizm’i kültür düşüncesinin önemini göz ardı ettiği için eleştirmiştir. Var olan iktidar ilişkilerinin kurulmasında ve meşrulaştırılmasındaki ekonomizme karşı eleştirel Marksist bir yaklaşımın gerekliliğini savunmuştur. Özellikle, Althusser’in argümanındaki ideolojik aygıtları (örneğin hukuk, aile, eğitim sistemi de) ekonomik şartlar kadar önemli gören yaklaşımı benimsemişlerdir. Kültürel Çalışmalar’da kültürün sadece ne ekonomik ilişkilere bağımlı olduğunu ne de onlardan tamamen bağımsız olduğunu savunulmuştur. Daha çok Althusser’in açıkladığı gibi toplumun karmaşık birliğini oluşturmak için ekonomik, siyasal ve kültürel- birbiri ile yarışan ve çelişkili- birçok belirleyici güç olduğunu varsaymışlardır.” (2003 :18-19).

Grossberg’e göre Kültürel Çalışmalar kültürü iktidara indirgememiştir. Görüşlerinde belirli iktidar ilişkilerinin belirli kültürel metinlerde kalıcı ya da içsel olmadığını ifade etmişlerdir.

“(…) kültürel çalışmalar kültürü sadece meta ya da metin olarak ele almaz. Dahası, kültüre iktidarın anlaşıldığı- iktidar üzerinde yapılan bir mücadele ve üretim alanı olarak bakar. Bu iktidarın ille de egemen biçimde olması gerekmez; ancak bu iktidar her zaman nüfusun belli fraksiyonlarının çıkarlarını güden eşitsiz bir ilişki olarak kavranır.” (Grossberg, 1997: 27).

Hall, Kültürel Çalışmalar’ın “özgün bir alan olarak kültür hakkında olduğunu, ancak bunun daha çok kültürel ve diğer toplumsal pratiklerle olan ilişkiler olarak anlaşılması gerektiğini” vurgulamıştır. Hall, kültürel analizlerde ekonominin merkeze alınmamasını ve dışarıda bırakılmasını eleştirerek, kültürün ekonomi ile nasıl *eklemlendiği* sorusunun sorulmamış olmasını, bu çalışmalarda karşılaşılan bir eksiklik olarak değerlendirmiştir (2013 :27). Kendisini revizyonist bir Marksist olarak tanımlayan Hall, altyapı-üstü yapı modelini

hiçbir zaman ikna edici bulmadığını ve kültürün her türlü toplumsal biçimlerde kurucu rolü olduğuna inandığını belirtmiştir (2011a: 759).

Williams, kültür kavramını şu şekilde tanımlamıştır:

“(...) ideal, dinsel ya da ussal düzeydeki <bilgilendiren tin>e yönelik eski vurgusundan şimdi ayrıca tasarlanmış toplumsal süreçlerin-bunlar çoğunlukla siyasal ve ekonomik düzenin özel türleridir- öncelikle belirlediği <yaşanmış kültür>e dönük çağdaş bir vurguya doğru gelişmiştir (...) Bununla birlikte, antropolojik ve geniş sosyolojik kullanımı, ayrı bir halkın ya da başka bir toplumsal grubun<bütün bir yaşam biçimini>kastetmektedir.” (1993 :9).

Eagleton’a göre, Williams kültürü “toplumsal düzenin iletildiği, yeniden üretildiği, deneyimlendiği ve keşfedildiği...anlamlandırıcı bir sistem” olarak kavramıştır (2011). Williams, *Kültür* adlı kitabında 1800’lerden 1970’lere değin kültürün değişen anlamının bir dökümünü sunmuştur. Çalışmasında, kültür kavramının tarihsel analizini yapmış ve kültürün değişen üretim ilişkilerine olan bağlılığını vurgulamıştır (1993). Marksist kültür teorisinde altyapının üstyapıyı belirlediği fikrine “katı, soyut ve durağan niteliğinden” ötürü karşı çıktığını belirten Williams, bunun yerine, “karşılıklı ama eşitsiz şekilde belirleyici güçler alanı” olarak tanımladığı toplumsal bütünselliği analiz etmeyi denediğini ifade etmiştir (2013: 32).

Williams’a göre, “Kültürel üretimin doğrudan ekonomik olarak belirlenmiş belli türlerinin olduğu açıktır. Ama ayrıca bu belirlemenin en azından dolaylı olduğunun söylenebileceği ve bu yüzden belki de ekonominin tümüyle belirleyici olmadığı- böyle bir yolla konuya yaklaşmanın yanlış anlamaya, indirgemeye, hatta onları ortadan kaldırmaya yol açacağı- başka türler de vardır.” (1993:191). Williams’ın diğer bir iddiası ise “egemen grupların her zaman ya da çoğu zaman sistemin bütün anlamlandırma sistemini yönlendirmediği ancak, sistemin üstünde ya da ötesinde olmaktan çok sistemin *içinde* egemen olduğu” yönündedir (1993:218).

Kültürel Çalışmalar’ın ideoloji ve kültür incelemelerinde etkili olan önemli bir diğer kavram hegemonya kavramıdır. Hegemonya kavramının, “bir sınıfın diğer sınıfa hâkimiyetini yansıtan ideoloji kavramının aksine, sosyal sınıflar arasındaki sürekli devam eden iktidar dengelerine” vurgu yaptığı belirtilmiştir (Newbold’dan akt. Flew, 2007:38). Forgacs, Gramsci’nin hegemonya kavramını şu şekilde açıklamıştır: “(...) hegemonya, zorunlu olarak, üretimin ekonomik yönden egemen ya da potansiyel yönden egemen bir tarzından ve temel toplumsal sınıfların (burjuvazi ya da proletarya) birinden köklenir; fakat kesinkes, sınıfın ekonomik çıkarlarının ötesine geçip bir sınıf ittifakları sistemi aracılığıyla siyasal yönetim alanına yayılmak şeklinde tanımlanır.” (2010: 596).

Mosco, Gramsci'nin hegemonya kavramına ilişkin analizinde şu noktalara dikkat çekmiştir:

“Gramsci, özellikle ileri kapitalist toplumlarda, fiziksel baskıdan çok çevrenin rıza üzerinde kurduğu kontrol kapasitesi üzerinde yoğunlaşarak bu özel çevreyi anlamaya çalışmıştır. Hegemonya kavramı ideoloji ve değer kavramı arasına yerleştirilmiştir. İdeoloji ile tipik olarak özel bir çıkarın ve iktidar hiyerarşisinin korunması amacıyla toplumsal gerçekliğin kasıtlı çarpıtılması ya da yanlış yorumlanması kastedilmektedir. Diğer yanda, değerler toplumda geniş alanda farklı yerlerdeki insanları ve toplumdaki farklı zeminleri birbirine bağlayan ortak toplumsal kuralları göstermektedir. Hegemonya, bu ikisinden hegemonyanın bir sağduyu haritası üretmek için devam eden bir bilgi ve imaj oluşum süreci olması açısından farklıdır. Bu birçok insan için yeterli derecede ikna edicidir. Çünkü sosyal ve kültürel koordinatları sağlayarak toplumsal hayatın “doğal” tutumlarını tanımlamaktadır. Hegemonya bu nedenle ideoloji kavramından daha değerlidir. Çünkü sadece sınıf iktidarı ile empoze edilmez, ancak organik olarak toplum içindeki toplumsal ilişkilerin ve toplumsal kurumların içinde yerleşmiş dinamik iktidarın geometrisi ile kurulur. Hegemonya değer kavramında da daha faydalıdır. Çünkü hegemonya iktidar ve sağduyu kavramlarını da kapsar. Bunun yanında değerler kavramı iktidara çok az yer verir. Hegemonya, zora değil de rızaya dayandığı için ideolojiden daha güçlüdür. Ancak, rıza oldukça talepkardır. Baskın görüşlerin doğal olarak görülmesi için gönül rızası ile kabul edilmesi beklenir.” (2009: 206-207).

Mosco, Gramsci'nin kapitalist sistemde toplumsal rızanın üretilmesindeki sürekliliği içeren hegemonya kavramının getirdiği analitik ayrıma özel bir önem atfetmiştir (2009).

Hall'e göre, hegemonya, belirli toplumsal biçimlerin egemenliğinin sadece ideolojik baskı ile değil, ama kültürel liderlikle güvence altına alındığını ima etmektedir. Kültürel liderlik böylece ideoloji teorisinin küçük bir niteliği olmaktan çıkmıştır (1982). Hegemonya hiçbir zaman tamamlanmayacak bir oluş olarak tanımlanmıştır. Hall, bitmiş bir hegemonyadan bahsedilemeyeceğini vurgulamıştır (Hall, 2011a)⁵¹.

Laclau ve Mouffe hegemonik süreçlerde eklemlenme ilişkisinin sadece ekonomik kimlik ile politik kimlik arasındaki zorunlu ilişkiden ibaret olmadığını belirtmiştir. Yazarlar, hegemonyada uzlaş ve çelişkilerden oluşan alanda eş değerlilikler zinciri kurularak üretilen rızanın altını çizmişlerdir. Yazarlara göre, “Her türlü konsesüs hegemonik eklemlenmenin sonucudur.” (2017:22-193).

⁵¹ Gramsci'nin, hegemonya kavramını toplumsal sınıfa eklemlenen iktidar ilişkilerini analiz etmek için kullandığı, Kültürel Çalışmalar 'da ise cinsiyet, ırk, din, etnik, köken ve anlama eklenen iktidar ilişkilerinin açıklamasında kullanıldığı belirtilmiştir (Dağtaş, 1999: 337).

Avrupa’da faşist yönetimlerin iktidara gelmesinde kültürün kurucu rolünü vurgulayan Gramsci, hegemonyanın yanında tarihsel blok kavramını geliştirmiştir. Forgacs’a göre, bu kavramların gelişmesinde Gramsci’nin, değişimlerin sadece ekonomik olarak kendi başlarına oluşmadığı, ancak bunun yanında siyasal olarak elde edilen iktidar ilişkilerinin, bir araya gelme başarısı gösteren siyasal ittifakların ve siyasal bilincin oynadığı önemli role ilişkin görüşleri etkili olmuştur (2010:230).

Gramsci’nin hegemonya kuramında ilgi çeken kavramlardan bir diğeri karşı hegemonya kavramıdır. Eagleton, karşı hegemonya kavramının şu yönlerine dikkat çekmiştir:

“(…) Yönetici sınıfın iktidarı maddi olduğu kadar manevidir de. Herhangi bir “karşı hegemonya”, yürüttüğü siyasi mücadeleyi, bugüne kadar ihmal edilmiş olan, değerler ve alışkanlıklar, dilsel kalıplar ve ritüel pratikler alanına da taşımak zorundadır.” (2015:156).

Kültürel Çalışmalar Merkezi’nin çalışmalarında Althusser’in ideoloji ve devletin ideolojik aygıtlarına ilişkin yaptığı ayrım ve bunların işleyişine yönelik değerlendirmeleri de etkili olmuştur. Althusser, egemen ideolojiyi şu şekilde ele almıştır: “sınıf mücadelesi sonunda ortaya çıkan dolayısıyla sınıf mücadelesinin elinden kurtulamayacak tamamlanmamış bir olgu.” Ancak, egemen ideolojinin basit bir yeniden üretim olmadığı belirtilmiştir. Althusser’e göre egemen ideoloji şu şekilde tasarlanmalıdır:

“Biçimsel açıdan ele alındığında, egemen sınıfın kendi varoluşunun maddi, siyasal ve ideolojik koşulları yeniden-üretmesi gerekir (var olmak, kendini yeniden-üretmek demektir). Ne var ki egemen ideolojinin yeniden-üretimi, basit bir tekrar, basit bir yeniden üretim değildir, hatta *verili* kurumların, işlevleri açısından değişmezcesine tanımlanmış kurumların, otomatik, mekanik olarak, genişletilmiş bir yeniden üretimi de değildir: dağınık ve çelişik halde bulunan *önceki ideolojik unsurların*, sınıf mücadelesi içinde ve bu mücadele sayesinde kazanılmış bir birlik içinde, yeni karşıt eğilimlere ve önceki biçimlere karşı, yenilenmesi ve birleştirilmesi için yapılan sözleşmedir.” (2014:12-13).

Althusser, Marksist gelenekte üst yapı kavramının doğasının ve varoluşunun özünü niteleyen şeyin ancak *yeniden-üretim* ile mümkün olduğunu belirtmiştir⁵² (Sancar, 2014:47). Althusser’e göre Marksist-Leninist devlet teorisinde, devlet aygıtının kendisi ve işlevleri, sınıf mücadelesinde şu şekilde tanımlanmıştır: “(...) egemen sınıfların hizmetinde baskıcı müdahale ve yürütme gücü.” Ancak, Althusser, “Marksist devlet teorisine *devletin ideolojik*

⁵² “Marksist ve eleştirel kuramlarda yeniden-üretim, ekonomik anlamda, bir ürünün belli üretim teknolojisi ve faaliyetleri yapısı içinde tekrar üretilmesidir. İdeolojik anlamda, bu ‘yeniden’ kavramı, üretilenin ve üretim ilişkileri biçiminin hem sembolik anlatılması hem de meşrulaştırılmasındaki sürekliliktir.” (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 278).

aygıtlarının eklenmesi gerektiğini” belirtmiştir. Üretim ilişkilerinin yeniden üretiminde devlet iktidarına özel bir önem veren Althusser’e göre, “yeniden üretim, devlet iktidarının devlet aygıtlarında uygulanmasıyla, yani bir yandan devletin ideolojik aygıtlarında, öbür yandan (baskıcı) devlet aygıtında uygulanmasıyla gerçekleştirilmektedir.” (2014: 45-55).

Althusser’in düşüncelerinde önemli bir etkisi olduğu belirtilen Gramsci, devleti şu şekilde tanımlamıştır:

“(…) hapishane defterlerinde devlet terimi en azından iki farklı anlamda kullanılır. Birinci (dar) anlamıyla devlet bir “tahakküm” alanıdır, bir sınıfın diğer sınıfı ezme organı ya da aracıdır (...) İkinci (daha geniş) anlamıyla devlet “tümleşik” bir devlettir. *Hem zor hem de rıza* işlevine sahiptir. *Hem hükümet ve yargı aygıtlarını hem de sivil toplumu oluşturan çeşitli gönüllü ve özel kuruluşlarla* para-politik kurumları içerir.” (Forgacs, 2010: 504).

Gramsci’nin devlet ve hegemonyanın işleyişine ilişkin değerlendirmesi şöyledir:

“Pozitif bir eğitsel işlev gören okullar ile baskıcı ve negatif eğitsel bir işlev gören mahkemeler, bu açıdan, en önemli devlet etkinlikleridir; fakat gerçeklikte, çok sayıdaki başka özel inisiyatiflerle etkinlikler de aynı amaca yöneliktir- bu inisiyatif ve etkinlikler egemen sınıfların siyasal ve kültürel hegemonya aygıtını oluştururlar.” (Hoare ve Nowell-Smith’den akt. Forgacs, 2010).

Forgacs’a göre, Gramsci devleti önceden birleşmiş bir toplumsal sınıfın dışavurumuna ya da aracına indirgememiştir. Gramsci, devleti şu şekilde tanımlamıştır: “(...) olgun burjuva devletini, daha çok, burjuvazinin rakip fraksiyonları arasındaki çatışmaların düzene kavuşturulduğu ve bir fraksiyonun diğer fraksiyonlar üzerindeki egemenliğinin güvence altına alındığı bir arena.” (2010:38). Gramsci’nin başka bir bağlamda devlet konusundaki görüşleri ise şöyledir: “Öncüller (ekonomik yapı) ile doğurgu (siyasal anayapı) arasındaki ilişkiler asla basit ve doğrudan ilişkiler değildir ve bir halkın tarihi salt ekonomik olgularla belgelenemez. Nedenselliğin gizini çözmek karmaşık ve zorlu bir süreçtir (Hoare’den akt. Forgacs, 2010).

Althusser, ideolojinin bireylere dışsal ve nesnel olduğunu ve ideolojinin özneyi ürettiğini, özne tarafından üretilmediğini belirtmiştir (2014:50). Althusser’e göre “ideolojide temsil edilen bireylerin varoluşunu temsil eden gerçek ilişkiler sistemi değildir. Bireylerin içinde yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları hayali ilişkilerdir. Böylece, ideoloji gerçeklik bilincini oluşturmakta ve biçimlendirmektedir.” (Turner, 2003).

İngiliz Kültürel Çalışmalar ’da Avrupa etkisinin büyük oranda yapısalcı yaklaşımlardan geldiği belirtilmiştir. Turner, yapısalcılığı şu şekilde tanımlamıştır⁵³:

“Yapısalcılığın birçok çeşidi vardır, ama ortak özelliği, anlam üretimine imkan sağlayan ve çerçeveleyen formal yapılar ve ilişkiler düzeneği sistemine olan ilgisidir. Ferdinand de Saussure’un dil

⁵³ Yapısalcılık, bir çözümleme yöntemi olarak da tanımlanmıştır (Asa Berger, 2016:105).

teorisi Kültürel Çalışmaların başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Saussure’a göre dil ilk aşamada bizim neyin “nesneyi” oluşturduğuna, nasıl karar verdiğimizizi belirleyen mekanizmadır. Dil var olan organize ve uyumlu gerçeği isimlendirmez, dilin rolü daha güçlü ve daha karmaşıktır. Dilin işlevi organize etmek, inşa etmek, gerçeğe tek girişimizi sağlamaktır. Saussure, kelime ve anlam arasındaki ilişkinin kalıtımsal ya da doğal olmadığını ama-çoğu durumda oldukça keyfi olduğunu söylemiştir.” (2003: 9).

Hall (1982), ideolojilerin nasıl çalıştığını incelerken dilbilimsel antropolojinin kültüre ilişkin getirdiği hipotezlerin izini sürdüğünü ve Levi-Strauss’un kültürel sistemlerde anlamlandırma pratikleri ve dil arasında kurduğu ilişkiyi önemsediğini belirtmiştir. Anlam sosyal bir inşa, bir pratik olarak ele alınmıştır. Dil, belirli anlamların üretildiği bir araçtır. Anlam verili değildir. Aynı olaylara farklı anlamlar verilebilir. Ancak, bir anlamın düzenli bir şekilde üretilmesi için, inanılabilirlik kazanması, meşrulaştırılması ya da doğal olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Bu da diğer anlam inşalarının marjinalleştirilmesini, önemsizleştirilmesini ya da gayri meşrulaştırılmasını içermektedir. Hall, buradan hareketle toplumsal örgütlenmenin belirli bir biçimi olarak medya kurumlarının toplumsal pratiklerin anlamlandırılmasındaki rolünü incelemeye geçtiğini belirtmiştir. Hall’e göre, medya sembolik üretimi gerçekleştirirken belli anlamları seçmekte ve anlam üretiminde onları birleştirmektedir. Anlamlandırma, söylemsel nesne üretmektedir ve bu nedenle toplumsal pratiği üreten diğer modern emek süreçlerinden farklı ele alınmalıdır. Anlam kurma sürecinde değişim ve kullanım değerleri mesajın içerdiği sembolik değere bağlıdır. Pratiğin sembolik karakteri her ne kadar tek başına olmasa da egemen unsurdur. Hall, diğer eleştirel teorisyenlerin, iletinin sadece farklı bir meta olarak incelenmesini öneren görüşlerinin bu ayrımı gözden kaçırdığını belirtmiştir.

İdeolojinin belirlenemezliği ve toplumsal anlam politikalarına vurgu yapan Hall, ideolojinin kendini güvence altına alma biçimlerine dikkat çekmiştir. Hall, şu şekilde açıklamıştır:

“Olayların anlamlandırılması üzerinde bir mücadele vardır. Bu nedenle ideoloji bağımlı bir değişken, önceden belirlenmiş bir gerçekliğin benlikte yansıması olarak değerlendirilemez. Ne de bazı basit deterministik mantıktan tahmin edilebilir sonuçlar türetilir. Bunlar belli bir tarihsel konjonktürde güçlerin dengesine bağlıdır. Bunlar anlamlandırma politikalarıdır. (...) İdeolojinin hangi koşullar altında ve hangi belirlenmiş ideolojik sınıf eklemlenmeleri mekanizması aracılığıyla aktif ve tarihsel olarak güvence altına alındığını sorgulamak gerekmektedir.” (1982).

Thompson, ideolojiye ilişkin beş işleyiş kipi tanımlamıştır. Thompson’a göre sembolik inşanın bazı tipik stratejileri şu şekillerde işlemektedir:

“Meşrulaştırma: Ussallaştırma, evrenselleştirme, öyküleme; Taslama (dissimulation): Yerinden etme. Hüsniyabirleştirme: Mecaz (örneğin, kapsamlama, düzdeğişmece, eğretileme).

Birleştirme: Standardizasyon, bütünün simgeleştirilmesi.

Parçalama: Farklılaştırma, ötekinin sansüre uğraması.

Şeyleştirme: Doğallaştırma, ebedileştirme, adlandırma/ edilgenleştirme.” (2013:78).

Meşrulaştırma, toplumsal ilişkilerde meşruluk iddiasının savunulması, ikna edici hale getirilerek evrenselleştirilmesini içermektedir. Böylece, özel çıkarlar gizlenmekte ve genel çıkarlar olarak sunulmaktadır. İdeolojinin taslama şeklindeki işleyişinde tahakküm ilişkilerinin olduğundan farklı bir şekilde yerinden edilmesi söz konusudur. Dikkatler bu strateji aracılığıyla farklı nesne ya da kişilere çekilmektedir. Hüsnütabirleşme anlamın kaymasına yol açan imalar şeklinde toplumsal ilişkilerin süreklileştirilmesine gönderme yapmaktadır. Buna dilin mecaz kullanımı da eklenmiştir. Birleştirme sembolik biçimlerin standartlaştırılması yoluyla bir araya getirilmesini içermektedir. İdeoloji parçalama yoluyla ötekinin farklılaştırılıp, sansür aracılığıyla kısıtlanmasını da içermektedir. Son olarak, ideolojik şeyleşme stratejisi ile toplumsal ilişkilerin ebedileştirilmesi söz konusudur. Tahakküm ilişkileri böylece gizlenebilmekte ve doğal olarak kabul edilmektedir. Edilgenleştirme, öznenin, mekânsal ve tarihsel bağlamın şeyleştirilmesi anlamına gelmektedir. Aktörlerin, eylemlerin, zamanın şimdiliğinin tarihsizleştirilmesini içermektedir (Thompson, 2013).

Hall, “baskı altında tutulmanın geri dönüşü” adlı makalesinde medyayı ideolojik kılan niteliğin medyanın yanlış olmasından değil, ancak medyanın parçayı bütün olarak (*fetişizm*) ve olaylara ilişkin kapsamlı ve yeterliymiş gibi kısmi açıklamalar sunmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Hall’e göre güçlü olanın rıza ve meşruluk içinde yönetmeye devam etmesi, özel bir sınıfın ya da iktidar bloğunun çıkarlarının, çoğunluğun genel çıkarları ile yan yana gösterilmesine ya da eşdeğerlilikler kurularak sunulmasına bağlıdır. Çünkü, medya, rıza üretiminde- yansıtarken toplumsal uyuma şekil vererek- devlet içinde temsil edilen egemen sosyal çıkarları yönlendirmektedir. Böylece, özel çıkarlar genel çıkarlar ve genel çıkarlar hakim çıkarlar olarak sunulmaktadır ve ideoloji (Hall: 2011b) en iyi şekilde çelişkili argüman ve duygusal yatırımları -aralarında bir eşdeğerlilikler sistemi bulup- bir araya getirerek çalışmaktadır.

Shoemaker ve Reese, Hall’ü takip ederek “medyaya ideolojik gücünü veren şeyin durum tanımı yapma yeteneği” olduğunu belirtmiştir. Yazarlar, “toplumsal bütünleştirme mekanizması olarak ideolojinin doğasına ve medyanın toplumsal denetim işlevine” dikkat çekmişlerdir (2002: 133).

Hall, *kodlama/ kodaçımı (Encoding/ Decoding)* başlıklı makalesinde medya metinlerinin üretilmesi, dağıtılması ve yorumlanmasına ilişkin teorik bir yaklaşım

geliştirmiştir. İletişim çalışmalarındaki ana akım çizgisel iletişim modeline alternatif olarak Hall, üretim, dolaşım, kullanma/ tüketim/yorumlama ve yeniden üretim yoluyla üretilen süreçsel bir yapıyı içeren bir yaklaşım önermiştir. Hall'ün modeline göre üretim aşaması iletinin kodlama aşamasıdır. Burada anlam, iletinin biçimi, belirgin bir andır ve toplumsal bir yönü vardır. Profesyonel kodların (üst kod) ideolojik olarak işlediği görülmektedir. Üst kod, mesajın oluşumunda toplumun inanç ve değerlerinden beslenmektedir. Tüketim/kullanma aşaması kod açımını gerçekleştirecek aktif izleyiciyi gerektirmektedir. Yeniden üretim aşaması, izleyicinin tüketimden sonra verdiği tepkiyi içermektedir. Hall, medya metinlerinin hegemonik, müzakereci ve karşıt okuma olarak üç farklı biçimde kod açımına uğratılabileceğini belirtmiştir. Bunun yanında, kodlama ve kod açımında her zaman bir simetri bulunmadığını eklemiştir. Hall, “tercih edilen ya da baskın okumada mesajın kurulduğu -verilmek istenilen anlamıyla- kod açımına uğratıldığını belirtmiştir. Müzakereci okuma, tercih edilen okuma ile karşıt okuma arasında bir karışım olarak tanımlanmıştır. Karşıt okumada ise izleyicinin kod açımına uğrattığı anlam üreticinin vermek istediği anlamın karşısında yer almaktadır.” (1992).

Kültürel Çalışmalar içinde değerlendirilen diğer önemli bir isim ise Fransız Sosyolog Pierre Bourdieu'dur. Smith'e göre, Bourdieu'nun geliştirdiği önemli kavramlardan biri olan *habitus* şu biçimlerde anlaşılabilir:

“Belirli tarzlarda davranmaya yönelik ampirik eğilimler olarak (yaşam tarzı); dürtüler, tercihler, beğeniler ve hisler olarak; somutlanmış davranış olarak, aktörlerin sahip olduğu bir çeşit dünya görüşü ya da kozmoloji olarak; beceriler ve pratik toplumsal yetenek olarak, yaşam fırsatlarına ve kariyer yollarına ilişkin büyük amaçlar ve beklentiler olarak.” (2007:188).

Bourdieu, *habitus*'ün “ürünü olduğu nesnel koşullara daima görüldüğünden daha çok uygunlaştırılmış temsillere ve pratiklere” yol açtığını belirtmiştir (2015:357). Habitusu toplumdaki eşitsizlikler ve iktidar ile ilişkilendiren Bourdieu 'ya göre: “Habitus, aslında maddi varoluş koşullarının dayattığı belirlenimlerin tüm etkilerini üretici bir ilkenin kökensel olarak sentetik birliğinde toplar...habitus bedene işlenmiş sınıftır.” (2015: 634). Habitus toplumsal eşitsizliklerden kaynaklanmaktadır. Nesnel yapılar sonucunda üretilmekte ve kendini yeniden üreten eylem yollarını üretmektedir (Smith, 2007:189). Diğer bir deyişle, Eagleton, *habitus* kavramının toplumsal faileri belirli pratiklere yönelten eğilimlerdeki kendi kendiliğin üretimiyle ilgili olduğunu belirtmiştir. Eagleton'a göre, “(...) *habitus*, zihinsel ve toplumsal yapıların günlük toplumsal etkinlik içinde vücut bulmasını sağlayan nakledici veya taşıyıcı mekanizmadır. Habitus, insan diline benzer biçimde, bireylerin beklenmedik, sürekli değişen durumlarla başa çıkmasını sağlayan açık uçlu bir sistemdir.” (2015:209).

Sınıf tahakkümünün yeniden üretilmesi ile kültürel mallar arasında ilişki kuran Bourdieu, *Ayrım* adlı çalışmasında beğeni ve ayrımın toplumsallığını incelemiştir. Beğenin sınıfsal yönünü ortaya koymuştur. Geliştirdiği kültürel sermaye⁵⁴, sosyal sermaye, iktisadi sermaye gibi kavramlar aracılığıyla toplumda iktidar ve eşitsizliğin ve yeniden üretimin kaynaklarını açıklamıştır. Yapılandıran yapı olarak habitusu tanımlamıştır (Bourdieu, 2015).

Kültürel Çalışmalar'ın, 1990'larda ekonomi politik çalışmalara meydan okuduğunu, ancak günümüzde ekonomi politik yaklaşımla bağlarını yakınlaştığını belirten Mosco'ya göre:

Kültürel Çalışmalar pozitivist eleştiriye açmıştır. Öznellik odaklı çalışmalarda ya da insanların kendi dünyalarını nasıl yorumladıkları hakkında, aynı zamanda bilginin toplumsal olarak inşasına ilişkin daha açık felsefi yaklaşımları savunmuşlardır. Kültürel Çalışmalar kültürel analizin, kültürün sıradan sadece ayrıcalıklı yaratıcı bir elit tarafından değil ancak tüm sosyal aktörlerce üretilen bir alan olmasından başlayarak anlamını genişletmiştir. Toplumsalın, sosyal sınıf kadar cins, ırk ve ulusal bölünmeler ve kimlikler etrafında da organize olduğunu göstermişlerdir (2009:18).

Mosco, Kültürel Çalışmalar ve Ekonomi Politik yaklaşım arasındaki tartışmaları şu şekilde değerlendirmiştir:

Kültürel Çalışmalar, iletişimin içeriğini oluşturan metin ve söylem gibi unsurların analizine ağırlık vermiştir. Bunun sonucunda akademisyenler epistemolojiyi, bildiklerimizi nasıl bildiğimizi ve sosyal analizleri iletişime indirgemeye meyillidir. Ekonomi Politikçiler, Kültürelci'lerin öznelliğin önemini abartma eğilimine ve aynı zamanda tarihsel eylemler ve sosyal bütünlük kavramlarını reddeden düşünce eğilimine katılmamaktadır (...) Son olarak, Kültürelci'ler emek ve emek süreçlerine ve emeğin toplumsal değişimde rol oynayan önemine daha fazla ilgi gösterilmesi konusunda uyarılmalıdır (2009:19).

Golding ve Murdock, Kültürel Çalışmalar'ın yöntembilimsel olarak sorunlu olduğunu belirtmiştir. Yazarlara göre, metin analizi her ne kadar önemli ve zorunlu olarak değerlendirilse de "kültürel üretimin toplumbilimsel analizinin" yerine geçememektedir. Kültürelci yaklaşım metodolojik sorunların yanında medya ve devlet arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı için ekonomik dinamiklerin analizini merkezinden etmiş, farklı medya sektörlerindeki iç içe geçmeleri ve bunun sonucunda kontrolün yapısında, ürünün biçiminde yol açtığı değişimleri görememiş, çalışmalarında medya ve ulusaşırı şirket kapitalizmi arasındaki ilişkiyi ihmal etmiştir (2008: 33-34). Bunun yanında, ekonomik belirlenim

⁵⁴ "Toplumsal yapının aynı zamanda pratiğini kuran bileşenlerinden biri olarak kültürel sermaye diğer sermaye biçimleri ile ilişkilidir. Aileden miras alındığı gibi eğitim yoluyla da edinilmektedir (Bourdieu:2015)." Ekonomik sermaye finansal kaynaklara, toplumsal sermaye ise insanların kendi yararları için harekete geçirebilecekleri toplumsal bağlara gönderme yapmaktadır (Smith, 2007:189).

konusunda daha esnek bir düşünmenin gerekli olduğunu belirten Golding ve Murdock, Hall'ü takip ederek Marx'ın belirlenme tasarımının ilk kertede işlediğinin kabul edilebileceğini ifade etmiştir (2002: 69). Yazarlar, kitle iletişim şirketlerinin özelleştirmeler aracılığıyla büyümesinden hareketle, kültürel üretimi biçimlendiren ekonomik belirleyicileri yeterli derecede dikkate almayan ve medyanın işleyişini sadece ideolojik aygıtlar çerçevesinde inceleyen analizleri yetersiz ve tarafgir olarak tanımlamıştır (2008: 23).

Wasko, ekonomi politikçilerin, çoğunlukla dar ve indirgemeci olarak tanımlandığını ve öncelikle ekonomik alana ya da iletişim süreçlerinde üretim alanına odaklanmakla suçlandığını belirtmiştir⁵⁵. Ekonomi politikçiler, metin, izlerkitle ve tüketim konularını ihmal etmekle eleştirilmiştir. Wasko'ya göre, diğer bir yanlış anlama ise ekonomi politiğin sadece sahiplik ve kontrol gibi sorularla ilgilendiğine ilişkindir. Wasko, şu şekilde belirtmiştir:

Ekonomi politik yaklaşım kültürel çalışmaların medya metinleri, kimlik ve izleyici alımlaması ile ilgili konulara çok dar bir şekilde odaklandığını, kültürel tüketimin kurumsal veya yapısal bağlamının tutarlı ve güçlü bir analizinden yoksun olduklarını belirtmektedir. Ekonomi politik özellikle izlerkitlenin medya metinlerini farklı okumalarının bir nevi yıkıcı direnç olarak tanımlanmasını ve siyasal olarak özgürleşmenin yolunu açan egemen ideolojik tanımlamaların altını oyduğu tartışmasını problemli bulmaktadır (Wasko, 2004: 323).

Eleştirel teori içinde farklı yaklaşımlar bulunsa da 21.yüzyılda birçok eleştirel yaklaşımın birbirine entegre olduğu belirtilmiştir. Ekonomi politik ve diğer yaklaşımlar arasındaki ayrımlar üzerine yapılan tartışmalar azalmıştır (Wasko, 2018; Mosco, 2008).

2.1.3.2. Söylem ve Anlamlandırma

Dilbilim ve göstergebilim alanındaki yeni kuramsal kavrayışlar, ideoloji, kültür ve özneye ilişkin yeni araştırma olanaklarını beraberinde getirmiştir. Yapısalcıların bütünsel bir yapı olarak ele aldığı dil, temsiller sistemi üzerinden kurulan anlam, kavramların içerdiği ideolojik varsayımların değişkenliği, anlamın çokluğu, işaretin çokvurgululuğu, söylem ve söylem ile ilişkili olarak ideoloji, yeniden üretim, eklemlenme ve iktidarın işleme biçimlerine ilişkin farklı kavrayışlar ortaya çıkmıştır. Yapısalcı dilbilim anlayışı ve devamında postyapısalcıların anlama ilişkin çalışmaları göstergebilim ve söylem çalışmalarının

⁵⁵ “Marksist kültür sosyologları, kültürel alanın göreceli özerkliğine, özgüllüğüne ve sınıf çıkarlarına ve sınıf kontrolüne indirgenemezliğine vurgu yapmışlardır. Tekelci kapitalizmle olan ilişkisinde değil, onun kapitalist devletle ilişkisinde medyayı iktidar yapılarına bağlayan temel bağlantılara baktılar.” (Golding ve Murdock, 2008: 27).

gelişmesinde etkili olmuştur. Eleştirel teoriye dayanan bu çalışmalar metin analizleri üzerinden iktidarın hegemonik olarak yeniden üretimini araştırmaya imkan tanımıştır.

Genel bir değerlendirmede, 19. yüzyıl bilimsel yaşantısı içinde gözlemlenen pozitivizm ve eleştirelcilik arasındaki ayrımların, 20. yüzyıl'da dilbilim çalışmalarına da yansıdığı belirtilmiştir (Güngör, 2018:222). Yapısalcı dilbilim ve göstergebilimin kuruluşunda Saussure'un dilbilime getirdiği yenilikler etkili olmuştur. Saussure, dili düşüncelerin aktarılmasını sağlayan göstergeler sistemi olarak incelemiştir. *Göstergeyi* gösteren ve gösterilen ikiliğinde toplumsal yapıyı açıklamak için kullanmıştır. Guiraud'a göre, Saussure, göstergeyi şöyle tanımlamıştır:

"Gösterge bir kavramla bir işitim imgesini birleştirir (...) İşitim imgesi gösterenin ses yapısı, kavram ise anlamsal içeriğidir (...) Çünkü dil, tanımına uygun göstergeler arasındaki bağlantılardan oluştuğunu, kısacası bir göstergeler dizgesi olduğunu açık seçik ortaya koyan yapısal bütünlük içerir." (2016: 8).

Göstergeyi oluşturan ikiliği tanımlayan Saussure, dil ve söz'ü (la langue-parole) ayırmıştır. İnal, Saussure'da "dil'in herkesin ortak malı, yani toplumsala ait olduğunu, söz'ün ise bireyin söylediklerinin toplamı" olduğunu belirtmiştir (1996: 47). Saussure, sözcükler ve nesneler arasındaki anlamsal ilişkiyi toplumsal uzlaşmanın kodlar aracılığıyla sağlandığı bir bağlam olarak ele almıştır. Bu uzlaşım değiştiğinde gösterilenler değişebilir. Ancak, Saussure'a göre toplumda bir kere uzlaşma sağlandıktan sonra dil, "toplumdan bağımsızlaşarak kendi içinde, bütünsel ve değişmez bir yapı olarak varlığını sürdürür." (Güngör, 2018:236). Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki şu şekilde açıklanmıştır:

"Yapısalcı dilbilim anlayışında gösterilenler nesnelerin birebir kopyası değil, aksine onların soyutlamasıdır. Gösteren ve gösterilen arasında zorunlu bir ilişki yoktur. Dile ait işaret keyfidir. Dili anlamak için sistemin yapısına bakmak gerekmektedir." (Parsa ve Parsa, 2012).

Saussure'a göre, gösteren ve gösterilen arasında nedensizlik bulunmaktadır. İnal, "materyalist dil kuramında, gösteren ve gösterilen arasında kurulan nedensizlik ilişkisinin gösteren ve gönderge arasında aranması gerekliliğinin vurgulandığını" belirtmiştir (1996: 47). Buna ek olarak, İnal şu şekilde açıklamıştır:

"Bakhtin ve Volosinov, Saussure'un dil ve söz ayrımındaki mutlakçı ikiliğe karşı çıkmıştır. Her ikisi de dile bütüncül bir şekilde yaklaşmanın dildeki çeşitliliğe karşıt bir süreç olduğunu savunmuş ve işaretin sözün doğası gereği karşılıklı 'konuşmasal' niteliğini vurgulamışlardır. Volosinov'un konuşmanın içindeki konuşma olarak tanımladığı "alıntılanan konuşma" bağlamın çokluğunu belirtmesi açısından haber metinlerinin yapısal incelemesinde önemli bir bakış açısı getirmiştir (1996: 51).

Volosinov ve Bakhtin'de "dil maddi bir üretim aracı ve anlamın üretildiği bir üretim alanı" olarak altyapıya aittir. Çünkü hem Volosinov hem de Bakhtin dili, tarihsel, kültürel, dinamik bir yapıya sahip, toplumsal ilişkilerde oluşan ve onu oluşturan, pratik bilince ait,

birbiri ile ilişkili metinler üzerinden varlık bulan bir olgu olarak ele almıştır. Yapısalcı dilbilimin gelişiminde Rus biçimcilerinin de etkisi olmuştur. Moskova Dil Bilim Okulu, özellikle sanat ve edebiyatta önemli olanın içerikten ziyade teknik özellikler olduğunu savunmuştur. Metni kapalı bir yapı olarak ele almışlardır. Okulun üyelerinden biri olan Vladimir Proop'un, Rus masallarındaki anlatı yapılarını incelediği çalışması dilbilim ve göstergebilim alanında önemli çalışmalardan biri olarak değerlendirilmiştir (Güngör, 2018: 229-239).

Moskova Okulu'nun etkisiyle, 1926'da kurulan Prag Okulu'nun önemli bir temsilcisi olan Roman Jakobson ise anlatının değişmez öğeleri olarak tanımladığı anlatının işlevleri üzerinde çalışmalar yapmıştır (Guiraud, 2016:106). Jakobson, ayrıca “konuşmanın anlamını belirleyen tek etkenin iletinin kendisi olmadığını, iletinin kod, ortam, dil kodları, sosyal kodlardan dokunma kodlarına (jest ve mimikler gibi)” kadar geniş bir yelpazede anlaşılması gerektiğini belirtmiştir (Parsa ve Parsa, 2012: 32).

Charles Sanders Pierce, yapısalcı dilbilim kuramı alanında gelişmeye başlayan göstergebilimin önemli bir diğer temsilcisi olmuştur (Güngör, 2018: 245). Pierce, göstergenin dış dünyada üç biçimde bulunduğunu belirtmiştir: Görüntüsel gösterge (ikon) temsil ettiği şeye benzemektedir. Belirtisel gösterge neden-sonuç ilişkisiyle göstergelerin birbiri ile bağlantılandırılmasını içermektedir. Simgesel göstergede ise biçim ve içerik arasındaki ilişki nedenli değil, ancak uzlaşmaya bağlı olmaktadır (Parsa ve Parsa, 2012).

Yapısalcı kültür kuramcısı olarak tanınan Claude Levi-Strauss bir antropolog'tur. Levi-Strauss'a göre, kültürel sistemleri kuran derin ve oluşturucu yapısal bir mantık bulunmaktadır. Levi-Strauss, bu yapıları ortaya çıkarmak için akrabalık, ilkel zihnin düşüncüsü ve mitlerin analizlerini yapmıştır. Mitlerin toplumların bilinçaltını, toplumun kolektif bilincini açığa çıkardığı savunan Levi-Strauss, mitler ve toplumsal çatışmalar arasında ilişki kurmadığı ve çalışmalarında iktidara yer vermediği için eleştirilmiştir. Kültürü insan dışında soyut bir kavram olarak ele almasının ve analizlerinde kurduğu ikilik sisteminin de sorunlu olduğu belirtilmiştir (Smith, 2007: 146).

Yapısalcılığın gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Roland Barthes'ın ilk dönem çalışmaları yapısalcılığın etkisinde, son dönem çalışmaları ise postyapısalcı yaklaşım içinde değerlendirilmiştir. Barthes (2016), ideolojik eleştirinin temel bir yöntemi olarak tanımladığı göstergebilim aracılığıyla “...burjuvazinin, kendi tarihsel sınıf kültürünü evrensel nitelikli doğal olana dönüştürdüğü anlam süreçlerini incelemeyi umut ettiğini belirtmiştir.” Barthes'a göre: “(...) dil eklemler alanıdır ve anlam her şeyden önce bir bölünmedir...bundan şu

sonuç çıkar: Göstergebilimin gelecekteki görevi, nesnelerin adlarına ilişkin dizelgeler düzenlemekten çok, insanların gerçeğe uyguladıkları eklemlemeleri bulup ortaya koymak olacaktır.” (2016: 61).

Göstergeye ilişkin düz anlam ve yan anlam ayrımını geliştiren Barthes’a göre “yan anlamlar ideolojinin taşınmasında ve aktarılmasında kullanılan bir üst dil olarak işlemektedir.” (Yaylagül, 2016:123). “Düzanlam, göstergenin temel, sağduyulu ve apaçık görünen anlamıdır. Yananlam ise öznel yorumları, duyguları, fikirleri, sosyo-kültürel değerleri ve ideolojik düşünceleri kapsamaktadır.” (Parsa ve Parsa, 2012: 60). Guiraud, “düzanlam ve yananlamın anlamının iki temel ve karşıt türünü oluşturduğunu” ifade etmiştir (2016: 46).

Barthes’ın *mit* kavramı göstergebilimin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Barthes’a göre mit daima burjuvadır ve düzeni meşrulaştırmak ya da doğallaştırmak amacındadır. Mitlerin yan anlamları sağduyu aracılığıyla işlemektedir. Barthes, mitlerin toplum içindeki işleyişini şu şekilde açıklamıştır:

“Mitler, kültür, dil ve işaretler aracılığıyla taşınır ve kuşaklar arasında aktarılır. Ancak kültürü taşıyan simgeler ideolojiktir. Kültür sınıflı bir toplum olan kapitalist toplumun kültürüdür. Kapitalizm kendi mitlerini yaratmıştır. Mitler; doğallaştırır, meşrulaştırır, egemen değerleri topluma aktarır, tarihi yok eder, insanlara kimlerle özdeşleşeceklerini gösterir, açıklamaktan ziyade statükoya başvurur, eleştirel aklı köreltir.” (Smith, 2007: 152).

Sancar (2014), Barthes’ın yapısal çözümleme yöntemi olan anlatı çözümlemesi ile metin çözümlemesi arasında bir ayrım yapmak istediğini belirtmiştir. Barthes’a göre “(...) anlatı çözümlemesi bir yapısal çözümlemedir ve bir yorumlama yöntemi olamaz. Çünkü anlam, bir olası durum değil, olasılığın, çoğulluğun ta kendisidir. Anlam bir alıntılama (citation), diğer deyişle metinlerarasılık (intertextuality) söz konusudur.” (2016:156). Barthes’da metin kapalı bir yapı olarak değerlendirilmemiştir. Metin başka metinlerle olan ilişkisi üzerinden anlam kazanmaktadır. Anlatının yapısal çözümlemesine ilişkin Barthes, bütün eylemlerin, ne kadar önemsiz görünürse görünsün, çözümlemesi, betimlenmesi ve düzenlenmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Barthes’a göre, “sözlü anlatımın tersine, metinde, hiçbir söz özelliği anlamsız değildir.” (2016:159).

Smith’e göre, yapısalcılar toplumsal yaşamın yüzeysel bir incelemesi yerine daha derinde olduğunu düşündükleri yapıları incelemeyi amaçlamışlardır. Kendilerini nesnel yorumcular olarak görmüşlerdir (2007:135). Postyapısalcılık, yapısalcılığın devamı ve geliştirilmesi yönündeki çabalar olarak değerlendirilmiştir. Birçok postyapısalcılık tanımlanmıştır. Eagleton, yapısalcılıktan yapısalcılık sonrasına geçişin Barthes’ın belirttiği

gibi “yapıttan”, “metne” geçiş olduğunu belirtmiştir. Yazar ölmüştür. Edebiyatta konuşan, yazarın kendisi değildir. Çoğulluğun içindeki çokanlamlılığın olasılığıdır. Çünkü, metnin anlamını yazar değil, sonsuz anlamlandırma sürecinde okuyucu belirlemeye başlamıştır (2017: 165).

Yapısalcı ve postyapısalcı yaklaşımda farklılıklar olsa da şu eleştirilerde birleştiği ifade edilmiştir:

“İnsan öznesinin eleştirisi: Özne, aydınlanma düşünürlerinin kurduğu “birey” kavramından farklı olarak ele alınır. Özne kategorisi bir bütün olarak ele alınmaz ve yapısökümüne uğratılır. Bilinçdışı pratiklerin bir sonucu olarak ele alınır. İnsan bilinci merkezi bir kavram olarak yerinden edilir.

Tarihselciliğin eleştirisi: Tarihin doğrusal bir çizgi olduğu ve günümüz toplumunun önceki kültürlerden üstün olduğuna yönelik öngörüyü kabul etmezler.

Anlamanın eleştirisi: Yapısalcı dilbilimde gösteren ve gösterilen arasında ayrım bulunmaktadır. Dilsel göstergeler uzlaşılı yoluyla anlam kazanır. Bunun yanında, bir göstergenin anlam değeri orada bulunmayan, onu diğer göstergelerden ayıran karşıtlıklarla da ilişkilidir. Postyapısalcılar da ise genellikle gösterilenin önemini azaltır ve onun hiç kapanmayan, akışkan bir anlam ağına sahip olduğuna inanılır.

Felsefenin eleştirisi.” (Sarup, 2017:16-17).

Yapısalcılar ve post yapısalcılar arasındaki bazı temel ayrımlar ise şu şekilde özetlenmiştir:

“Postyapısalcılar, kültürün özerkliğine önem vermekte, hümanizm ve aydınlanma düşüncesini eleştirmektedir. Onlara göre insan öznesi söylemlerden meydana gelmektedir. Hakikat olarak tanımlanan erişilemez olabilir. Her türlü meta anlatıların reddedilmesi söz konusudur. Yapısalcı yaklaşımın bütünsel ve durağan dilsel yapıları, akışkan ve parçalı anlam yapıları olarak ele alınmaktadır. Birçok yapısalcı için anlam ve gerçek metnin içindeyken, postyapısalcılar’da metin ve okur ilişkisi merkezi üretken-yaratıcı bir alan olarak değerlendirilmektedir. Bu aynı metnin ya da göstergenin okura göre değişmesi anlamına gelmektedir. Metinler kapalı yapılar değildir ve her metin bir başka metne gönderme yapmaktadır.” (Smith, 2007).

Metinlerarasılık kavramının tartışmalı bir konu olduğunu belirten Asa Berger, kavramın içindeki ödünç alma olgusunun yeni bir şey olmadığına dikkat çekmiştir. Yazara göre, Bakhtin’in konuşma/diyalog sırasındaki iletişim kurmanın yolu olarak diyoloji kuramında metinlerarasılıktan bahsedilmiştir. Bakhtin, diyoloji kuramında iletişimi diyalog olarak tanımlamıştır. Kurama göre, yazarken ya da konuşurken zihinde düşünceler varsayılır. Bu varsayımlar aynı zamanda beklenen yanıtlara göre de oluşur. Böylece, metinler geçmişle ve o anda verilecek yanıtla bağlantılı olarak metinlerarası bir hal alır (2014: 45-46-100).

Postyapısalcı düşünürler arasında anılan Jacques Lacan, anlamanın söylem içinde ortaya çıktığını belirtmiştir. Lacan, anlamlamanın diğer anlamlarla arasındaki kaygan ilişkiye ve

gösterilenin değişebilirliğine vurgu yapmıştır. Bunun yanında, Jacques Derrida, dil anlayışında göstergeyi oluşturan gösteren ve gösterilen arasındaki kopuk birlikteliğin akışkan bir yapısı bulunduğunu belirtmiştir. Derrida, bu yapıyı çözümlemek istemiş ve bunun önce yapıyı yok saymakla (üstüne çizgi çekmekle) olabileceğini ifade etmiştir (Sarup, 2017: 28-58). Derrida'nın bu amaçla geliştirdiği yapısöküm bir yakın okuma çabası olarak değerlendirilmiştir. Sarup'a göre Derrida' da yapısöküm şu şekilde işlemektedir:

“Kenara itilmiş, gelecek vaat eden metni ihtiyat payı bırakacak biçimde saptamak, kararverilemezlik anını açıkça ifşa etmek, gösteren manivelasına verilen olumlu güçle boşa çıkan karar verilemezlik anını en ince ayrıntısına varıncaya dek araştırmak, sırf yerinden edebilmek için oturtulduğu hiyerarşiyi tepetaklak etmek; çoktan yazıya geçirilmiş olanları yeniden bir araya getirmek üzere parça parça sökmektir.” (2016: 83).

Derrida'nın yapısalcılığın getirdiği ikili karşıtlıklar üzerinden geliştirilen anlam düşüncesinin yerine, anlamın bağlamına ve söylemin önemine vurgu yaptığı belirtilmiştir. Derrida'ya göre hakim söyleme direnmenin bir yolu olarak kültürel sistem içindeki çelişkili ve zayıf noktalar bulunabilir. Derrida'da anlam, okur ile ilişkisinde sürekli ertelendiği için sabit bir anlamdan bahsedilemez (Smith, 2007).

Postyapısalcılar içindeki anlamın karar verilemezlik anındaki akışı ya da anlamın çoğulluğu gibi konular ve kapitalist ideolojinin bunu sabitleme yöneliminin şüphe ile karşılandığı belirtilmiştir. Eagleton, şu şekilde açıklamıştır:

“(…) Bütün bunların sermayenin kendi istekleri tarafından belirlenen, oldukça temel bir “kapanım içinde olup bittiği doğrudur; fakat ideolojilerin her zaman ve her yerde sabit veya “aşkın” gösterenler, hayali birlikler, metafizik temeller ve teolojik hedefler gerektirdiği inancının safdilliğini açığa vurur. Post yapısalcı düşünce ideolojiyi, karşısına yalnızca “metinselliğin” yarattığı müphemliği veya gösterenin kayganlığı ile başa çıkmayı sürdürmek için, çoğu kez böyle basite indirger (...).” (2015:261).

Post yapısalcı kuram içinde tanımlanan bir diğer önemli isim Michel Foucault'dur. Lacancı düşünceden etkilenen Foucault, söylemin kurulması, modern iktidarın biçimleri ve normalleştirici işleyişi gibi birçok konuda araştırmalar gerçekleştirmiştir (Stevenson, 2015: 235). Sarup, Foucault'nun çalışmalarının temelinde bilgi ile iktidar arasındaki bağımlılık ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Foucault'nun iktidar hakkındaki görüşlerinin şu yönlerine dikkat çekmiştir:

“Foucault' da disipline etme aracı olarak bilgi diğerlerini tanımlama gücüne de sahiptir. Devletten ya da sınıftan kaynaklanan bir iktidar anlayışı reddedilir. Sınıfsal bir karakteri olmayan iktidar düşünsel bilinçte ortaya çıkan bir şey de değildir. Foucault bunu bir balık ağına benzetir.” (2016: 113).

İktidarın her yerde olduğunu savunan Foucault' ya göre, insanlar iktidarı üretirler ama aynı zamanda onun nesnesi haline gelirler. Bunun farkında olmayan insanların bu iktidara

karşı durmaları da söz konusu değildir. Bu mikro-iktidar ağları kılcal damarlar gibi yayılmıştır. Foucault'da önemli olan bir diğer kavram ise söylem kavramıdır. Foucault'un söylemi bir bilgi teorisi olarak ele aldığı belirtilmiştir. Bunu araştırmak için kullandığı yöntem arkeolojidir. Foucault, söylemin arkeolojisini söylenilebilirlik, muhafaza, hafıza ve kendine mal etme kavramları aracılığıyla yapmıştır (Smith, 2007).

Foucault'da söylemin dile karşılık gelmediğinin altı çizilmiştir. Foucault'da söylem, “*programların, Toplumsal stratejilerin ve taktiklerin, direnişin* ve sonuçta benliğin uzamıdır. Toplumsal kaynağı ve gerçek yeridir.” (Tekelioğlu,1999: 116). Tekelioğluna göre, Foucault'da toplumsal ilişkilerin içindeki seslendirme biçimlerini araştırmak, toplumsal öznelerin kullandığı dili çözümleme açısından önem taşımaktadır (1999: 117).

2.2. Haber ve Gazetecilik

Gazeteciliğin bir meslek olarak ortaya çıkmasında toplumsal üretim biçimlerinde yaşanan değişimler, teknolojik ilerlemeler, toplumsal ve siyasal devrimler ve düşünsel hareketlerin etkili olduğu belirtilmiştir. Basının tarihsel gelişimi ülkelere göre değişiklik göstermiştir. İngiltere’de, gazete endüstrisi on yedinci yüzyılın ikinci yarısında hükümet kontrolleri altında hızla gelişmiştir. Bu dönemde yayınevleri üzerinde ciddi denetim ve ruhsat sistemi aracılığıyla resmi bir kontrol kurulmuştur. 1792’de bu denetimlerin yerini “Damga Yasası” adı verilen kontrol mekanizması almıştır. 1830’lardan sonra gazeteler üzerindeki vergiler azaltılmıştır. On sekizinci yüzyılın başlarında Londra’da haftada bir ya da daha fazla yayınlanan yirmi gazete bulunduğu belirtilmiştir. İlk günlük gazete, Courant 1702’de yayınlanmıştır. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar gazete endüstrisinin satış ve reklamcılık gelirleri ile ticarileştiği dönemlerdir. Gazete tirajlarındaki artışta teknolojik yenilikler demiryolları aracılığıyla genişleyen dağıtım ağları, okur yazarlığın artması gibi gelişmeler etkili olmuştur. Bunun yanında, gazete içerikleri de değişmiştir. Bu süreçte haber uluslararası kurumsal bir biçim almıştır. 1835 yılında Paris’te, Charles Havas tarafından kurulan ilk haber ajansı, telgraf teknolojisinin gelişmesiyle önemli bir konum elde etmiştir (Thompson, 2013: 208- 218).

Schudson, modern gazeteciliğin demokratik piyasa toplumunun bir ürünü olduğunu belirtmiş ve Amerika’da basının gelişimini şu şekilde açıklamıştır:

“Modern gazeteciliğin kökleri, geleneksel olarak Amerika’da yayınlanan kuruşluk basına (penny papers) kadar uzanmaktadır ve varlığını demokratik piyasa toplumuna borçludur. Haber aşağı yukarı 1830’larda icat edildiyse, haberci de 1880 ve 1890’ların toplumsal icadıdır. Amerika’daki iç savaş, gazetelerin yaratılan ulusal bir bilinç etrafında toplanmasında etkili olmuştur. Savaşın sona habercilik

oldukça saygın ve ödüllendirilen bir meslek haline gelmiştir. Üniversitelerde gazetecilik eğitimi de artmıştır. Gazetecilik maaşlarında artış görülmüş ve gazetecilik popülerleşmiştir. 1890’larda gazeteciler kendilerini ekonomik ve siyasal yaşantının gerçeklerini ortaya çıkaran bilim insanları olarak görmüştür.” (1978).

Amerika’da, 19.yüzyıl ikinci yarısında iki tür gazeteciliğin ortaya çıktığı belirtilmiştir: Fikir gazeteciliği ve magazin gazeteciliği. New York Times, Boston Times gibi gazetelerde ekonomi ve siyaset üzerine haberler yapılırken, gazeteci Joseph Pulitzer’in yarattığı modern, kitlesel kuruluşluk gazeteler ile günlük hayat gazetelere taşınmıştır. 19.yüzyılın sonlarında (1890’lar) orta sınıf ve sarı basın ya da kuruluşluk gazeteler olarak adlandırılan gazeteler sansasyonel üslupları ile dikkat çekmiştir (Cangöz, 2015:16; Schudson, 1978). Sarı gazetecilik kavramı, 1880-1910 arasındaki dönemde New York’taki gazeteciliği tanımlamak için kullanılmıştır. Bu dönemde, gazetelerin kitleselleştiği ve biçimsel yeniliklerin ortaya çıktığı belirtilmiştir (Özer, 2010:79).

Amerikan Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında, birçok gazetenin yayınlandığı ve bu gazetelerin yayınlarının oldukça partizan olduğunu belirten McChesney, bu süreci şu şekilde açıklamıştır:

“Bu süreçte yayıncılık sistemi geniş kamusal desteğe dayanmaktadır. Ancak, reklamcılık gelirleri arttıkça bu desteğin önemi azalmıştır. 19.yüzyılın son çeyreğinde haber medyasında rekabet kızışmıştır. Neredeyse her gazete tek bir yayıncı tarafından çıkartılmaktadır. Bu yayıncı aynı zamanda editördür ve editöryal sürece de yön vermektedir. Ancak, kâr amaçlı yayıncılık sansasyonel gazeteciliğe yönelmiş ve sarı gazetecilik olarak bilenen süreci getirmiştir. Bu dönemde gazetecilere rüşvet verilmesi, reklamcıların kayırılması ve diğer birçok etik olmayan pratiklerin oldukça yaygın olduğu görülmüştür.” (McChesney, 2018: 85).

McChesney, 1890’larda gazetecilik piyasasının rekabetçi yapısının değiştiğini ve bu kurumların oligopol yapılar haline almaya başladığını hatta monopolistik yapılardan bahsedildiğini belirtmiştir. Bu dönemde, yeni büyük yayıncılar siyasi partilere ihtiyaçları olmadığını görmüştür. Yerel gazetecilik monopolleştikçe, partizan yayıncılık piyasanın bir kısmını kendi aleyhine çevirmiştir. 20. yüzyılın ilk iki on yılında, yanlışlık Amerikan gazeteciliğinin önemli bir krizi haline gelmeye başlamıştır. Haber işletmeleri rüşvet almak ve düzenbazlıkla suçlanmıştır. Partizan yayıncılığın ticari potansiyellere zarar vermesi üzerine bu tür yayıncılık terk edilmeye başlanmıştır. Bu problem, ABD’de gazetecilik endüstrisinin kendisini, profesyonel gazetecilik biçimi olarak düzenlemesi şeklinde çözümlenmiştir. Yeni anlayışa göre haber, eğitilmiş profesyoneller tarafından üretilmeli ve belirlenmelidir. Haber,

nesnel, tarafsız, gerçeklere ve doğrulara dayanmalı, önyargısız olmalıdır⁵⁶ (McChesney, 2018). Liberal basın anlayışının temellerini de oluşturan bu kriterlerin, basının yasama, yargı ve yürütmeden sonra 4. güç oluşu ve objektiflik idealine dayandığı belirtilmiştir (Özer, 2010).

Basının kökenlerini siyasetin demokratikleşmesi, piyasa ekonomisinin genişlemesi, girişimci orta sınıfın otoritesinin büyümesi ile ilişkisi çerçevesinde yorumlayan Schudson (1978), objektifliği, bilgiyi ve otoriteyi meşrulaştıran ve tüm modern mesleklerde egemen ideal olarak değerlendirmiştir. Bu ideallerin tarihsel süreç içinde dönüşüme uğrayarak şekillendiğini belirtmiştir. Schudson, şu şekilde açıklamıştır:

“1830’lardan önce Amerikan gazetelerinden objektiflik bir sorun olarak henüz ortaya çıkmamıştır. Gazetelerden yansız olması değil taraflı bir görüş belirtmeleri beklenmektedir. Haber düşüncesinin kendisi ABD Başkanı Jackson döneminde (1829-1937) icat edilmiştir (...). Basının yüzyılın sonunda partizanlığı bırakması ve sıkı sıkıya gerçeklere bağlı gazeteciliği öne çıkarmasında ajans haberciliği etkili olmuştur. 1848’de Amerika’nın ilk telgraf sistemi Associated Press (AP) kurulmuştur. AP’in farklı siyasal eğilimleri olan değişik gazeteler için haberler derlemesi ve servis etmesi, tüm üyelerinin ve müşterilerinin kabul edebileceği kadar objektif haber yapmasını gerektirmiştir.” (1978 :10).

Schudson, 20.yüzyılın ilk on yıllarında, New York Times’da bile gazeteciler için gerçekler ve değerler arasında kesin bir ayırımın yaygın olmadığını belirtmiştir. 1920’lerden önce gazeteciler, algının öznelliği hakkında çok düşünmemişlerdir. Ancak, I. Dünya Savaşı’ndan sonra bu yaklaşım değişmiştir. Gazeteciler demokratik piyasa toplumuna olan inancını kaybetmiştir. Birçok gazeteci, gerçek olarak kabul edilenlerin güvenilmez olduğunu görmüştür. Bu nedenle, günlük gazetelerde yeni bir tür olan, siyasal köşe yazarlığı gibi öznel habercilik kurumsallaşmaya başlamıştır. Nesnellik bilimsel olarak ele alınmaya başlanmıştır. 1960’lar da ise nesnellik Amerikan gazeteciliğinin amblemi haline gelmiştir (1978: 4)⁵⁷.

İnal, basının özerkliği konusunun liberal siyasal düşüncenin gelişimiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir (1996). Bu yaklaşımda, basın, düşünce ve ifade özgürlüğünün temel yapıtaşlarından biri olarak kabul edilmiştir (McChesney, 2018; Cangöz, 2015; Özer,2010).

⁵⁶“1960’lar ve 1970’lerin başlarındaki toplumsal muhalefet hareketleriyle ilişkili olarak medyaya yönelik eleştiriler de artmıştır. Bu bağlantı sürecinde ABD’de bazı reformlar yürürlüğe girmiştir. Ancak, gündeme getirilen birçok konu çözümlenememiştir. (...) Günümüzde, medya ve iletişim alanında iki önemli kritik kavşak söz konusudur: dijital devrimin var olan medya endüstrilerini ve üretim biçimlerini alt üst etmesi ve gazeteciliğin gelişme döneminden bu yana en düşük seviyeye çekilmesi.” (McChesney, 2018 :67).

⁵⁷ “Gazetecilik meslek söyleminde objektiflik, tarafsızlık, doğruluk, etik ilkelere uygun davranma ve kamu yararına hizmet en temel kodlar olarak ifade edilmektedir.” (Cangöz, 2015:18).

Walter Lippman, gazeteciliğin tarihsel olarak geçirdiği aşamaları şu şekilde açıklamıştır:

“Birinci aşamada basın hükümet tarafından kontrol edilen tekeldir. İkinci aşamada basın hükümetin değil siyasal partilerin kontrolüne girmiştir. Üçüncü aşamada hükümet ve partilerin kontrolünden kurtularak kara dayalı bir ticari işletmelere dönüşmüştür. Birinci Dünya savaşı sonrasına denk gelen dördüncü aşamada ise, profesyonellik yükselmiştir.” (Lippman’dan akt. Shudson,1978: 39).

2.2.1. Haber Üretimine Yönelik Araştırmalar

Geleneksel medya yaklaşımında haberin nesnel, tarafsız, dengeli ve toplumsal yaşam içerisinde 4.güç olabileceğine yönelik varsayımlar baştan kabul edilmiştir⁵⁸. Bunun yanında, haber üretim sürecine yönelik örgüt kuramında ya da fenomenolojik yaklaşımda haberin yanlı olduğu kabul edilmiş, ancak bu yanlılık eleştirel haber yaklaşımlardan farklı olarak, kurumsal örgütlenme, gazeteciliğin rutin pratikleri gibi nedenlerle açıklanmıştır⁵⁹. Eleştirel haber yaklaşımlarında haberlerdeki yanlılık toplumsal dinamiklerle ilişkili yapısal bir sorun olarak ele alınmıştır. İnal, şu şekilde açıklamıştır: “Eleştirel haber çalışmalarının öncelikli olarak sorguladıkları ve paylaşmadıkları görüş, basının toplumda bağımsız bir güç olduğu varsayımı ve kavramlar ve kurallar içinde tanımlanan basının profesyonel bir uzmanlık alanı olduğu ve tabii ki tüm bunlarla ilişkili olarak haberin ‘gerçeğin’ (truth) kendisi olduğu iddiasıdır.” (1993: 158).

Haberde yanlılık araştırmalarıyla öne çıkan Gaye Tuchman (1978), haberi gerçekliğin toplumsal inşası olarak ele almıştır. Araştırmalarında, haberin sınırlarını ve haber kaynaklarının rolünü incelemiştir. Haberciliği, profesyonel bir meslek, gazete ve TV’nin haber odalarını karmaşık kurumlar olarak değerlendirmiştir. Habercilerin gerçekleri nasıl tanımladığını ve olayları, tartışmaları çerçeveyerek paylaştığımız sivil hayatla nasıl ilişkilendirdiklerini araştırmıştır. Aynı zamanda sosyal anlamların inşasında bilincin rolü ve deneyimin örgütlenmesi ile ilgilenmiştir. Tuchman, Schutz’un günlük yaşama ilişkin açıklamalarından, Garfinkel gibi etnometodolojistlerin araştırmalarından, Goffman’ın haber

⁵⁸ ABD’de, 1900’lerde başlayan basın analizlerinde, basın etiğinin iyileştirilmesi, demokrasiye hizmet, aydınlanmış kamuoyu gibi konular önem taşımaktadır. Bu dönemde, “eşik bekçileri”, “iletişimin kademeli akışı” gibi kavramlar öne çıkmıştır. 1940’lardan sonra yapılan medya araştırmalarında medyanın etkilerine odaklanılmıştır (İnal, 1996 :33-34). Shudson, eşik bekçisi kavramının haber üretiminin anlaşılmasında uygun bir metafor olmaya devam ettiğini belirtmiştir (1989: 309).

⁵⁹ “Fenomonolojik yaklaşımın en belirgin haber analizi önermesi haberin gerçek dünyayı olduğu gibi yansıtmadığı, gerçekliği kuran/inşa eden (construct) bir metin olduğudur.” (Dursun, 2004:40).

çerçevesi tanımlamalarından, Berger ve Luckmann'ın gerçekliğin inşasına ilişkin görüşlerinden faydalanmıştır. Haber ideolojisini, nesnelleştiren süreçler olarak ele almış ve söyleşme ile ilişkilendirmiştir (1978: 196).

Tuchman, ideoloji konusunda bilgi ve ideoloji arasında analitik ayrım koymuş ve bilme yöntemlerini incelerken tamamlanan ya da eklemlenenden ziyade söylenmeyen ya da yapılmayanı mercek altına almıştır. Araştırmaları sonucunda haberlerde olguların ortaya çıkarılmak yerine karartıldığını belirtmiştir (1978: 179). Tuchman, şu şekilde açıklamıştır:

“İdeoloji bilmeyi sınırlamaktadır. Sosyal hayatın analitik olarak incelenme olasılığını kapatmaktadır. Haber de bilgi gibi, sosyal gerçekliği tanımlayan ve inşa eden çerçeveler dayatmaktadır. İdeoloji olarak haberler, sosyal aktörlerin kendi kaderlerini analitik olarak anlamasını bloke etmektedir.” (1978: 180).

Haberin sosyal gerçekliği ortaya çıkarmak yerine onu gizlediğini vurgulayan Tuchman, örneğin, devletin kurumsal kapitalizm ile olan yakın ilişkisinin ve desteğinin gizlendiğini, haberlerde devletin meşruiyetinin teyit edildiğini belirtmiştir. Tuchman’a göre haber, kurumsal yapıları hem kullanmakta hem de onları yeniden üretmektedir (1978: 210). Yazar, şu şekilde belirtmiştir:

“Haberciler, olayları ve haber kaynakları ve belli haber bildirme yöntemleri aracılığıyla olgusal gerçekleri tanımlama yolları geliştirirler. Bu olgusal gerçekler karşılıklı olarak kendi kendini oluşturan fenomenlerdir. Böylece, sosyal hayat nesneleştirilir, zaman zaman sosyal fenomenler söyleştirir. Söyleşme, nesnelleştirme sürecinin en aşırı ucu olarak tanımlanabilir. Böylece, nesneleştirilen dünya insan teşebbüsü olarak anlaşılabilirliğini kaybeder ve insan dışı bir olgu olarak sabitlenir... İnsanlar (böylece), dünyanın üreticileri olarak, kendi ürünü tarafından ele geçirilir. İnsan eylemi, insan dışı süreçlerin bir yan tesiri gibi ortaya çıkar.” (Berger ve Luckmann’dan aktaran Tuchman, 1978: 213).

Dursun, Tuchman’ın, haberin nasıl bir ürün olarak belirlediğini, nasıl bir bilgi olarak dolaşıma girdiğini açıklarken hareket noktasının, habercilerin eylemleri ve faaliyetleri olduğunu belirtmiştir (2004 :43). Haberler arasında analitik bir ayrım da geliştiren Tuchman’a göre haberler “ciddi haber (hard news), magazin haber (soft news), kısa haber (spot news), gelişen haber (developing news), süren haber (continuing news) olarak sınıflandırılabilir.” (İnal,1993:167). Tuchman, gazetecilerle yaptığı çalışmalarda ciddi haberlerin önemli konularla, yumuşak haberlerin ilginç konularla ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Ancak, bazı durumlarda aynı konunun iki biçimde de bir arada ele alınabildiğini not etmiştir (1978:48).

Molothch ve Lester, “amaçlı bir davranış olarak haberlerde rutin olayların, kazaların ve skandalların stratejik kullanımı” adlı çalışmalarında farklı haber ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi anlamayı amaçladıklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda, farklı konumlarda şekillenmiş insanların ve bunların karşısında haber işinin örgütlenmesinin toplumsal ve

siyasal bilgiyi nasıl ürettiğini incelemişlerdir (1973). Yazarlar, geçmişin ve geleceğin günlük süreçlerle inşa edildiğini ve bu insanın yeniden üretildiğini ifade etmişlerdir. Yazarlara göre,

“İnşa sürecinde sonsuz sayıdaki ulaşılabilir faaliyetlerden sadece sınırlı olanlar gözlemlenebilir bir şekilde yeniden yaratılmaktadır. Bu inşada üç etken söz konusudur: *Haber teşvikçileri* (bazı nedenlerden dolayı olayları tanımlayarak gözlemlenebilir kılan bireyler ve onların ortaklıkları), *haber toplayıcıları* (haber teşvikçileri tarafından sunulan malzemelerle çalışanlar, teşvik edilen sonlu olayları algılayarak, bunları yazılı yayın ya da radyo, televizyon aracılığıyla kamusal olaylara dönüştürenler), *haber tüketicileri* (medya tarafından sunulan belirli olaylara benzer şekilde katılan ve böylece kendi zihinlerinde kamusal zaman duygusu yaratanlar).” (1973:119-123).

Molothch ve Lester, kamusal kullanım için belirli olayların teşvik edilmesinin yanı sıra, bu olayların kamusal olaylar haline gelmesini önlemeye yönelik ilgiye de dikkat çekmiştir. Araştırmacılara göre:

“Resmi olarak kontrol edilen basına sahip olan toplumlarda, haber teşvikçileri ve haber toplayıcıları arasındaki ilişki daha az gizlidir. Bu toplumlarda medya büyük amaçlara hizmet etmeye yarar. Dolayısıyla, geçerlilik menfaat ile eşit olarak görülme eğilimindedir. Batı kavramsallaştırmasıyla haber, dışarıda tanımlanmayı bekleyen gerçeklik varsayımına dayanır. Bu temel dayanağı kabul etmeyen tüm sistemlerde haber propaganda olarak kavramsallaştırılır. Yine Batı zihinlerinde, haber ile propaganda arasındaki fark, haber toplayıcılarının çalışmalarına içkin olarak görülür. Bu, propaganda amaçlı haber üretimi yapanlar ya da haber üretiminde gerçekliği yansıtmayı amaçlayanları kapsar. Tuchman’ın belirttiği gibi, nesnel bir gerçeklik varsayımı, Batılı gazetecilerin her düzeyden dışarıya ilişkin kendi anlatımlarını açıklayabilmelerini sağlar.” (1973: 124).

Yazarlar, amaçlı bir davranış olarak haberin inşasında etkili olan haber tipolojileri tanımlamalarında kasıtlı ya da kasıtsız insan eylemleri sonucu meydana gelen olaylar arasında ayırım yapmış ve olayları kasıtlı olarak etkinliğe dönüştüren tarafın aynı zamanda haber teşvikçileri olup olmadığını araştırmışlardır. Eğer olay haber teşvikçilerine yönelik düzenlenmişse bunları rutin haberleri oluşturan olaylar olarak tanımlamışlardır (örneğin, basın açıklamaları). Kazalar olarak tanımlanan haber tipolojisinin, kasıtlı olmamaları ve kamusal olaylar olarak teşvik edenlerin farklı olması bakımından rutin olaylardan ayrıldığını belirtmişlerdir. Yazarlara göre skandallar, bazı noktalarda kaza ve rutin haberlerle benzerlik taşımaktadır. Haberlerin oluşumunda bazen tesadüfler de rol oynamaktadır (1973:124).

Molothch ve Lester, medyanın dış dünyayı yansıtmadığını belirtmiş ve medyayı başkalarının deneyimlerini belirleme gücüne sahip olanların pratiği olarak değerlendirmiştir. Yazarlar bu nedenle, kitle iletişim araçlarına gerçekliği bulmak için değil, ancak bir gerçekliğin diğerinin yerine yaratılma stratejisinin altında yatan amaçları ortaya çıkarmak şeklinde yaklaşılabilirliğini belirtmiştir (1973:133).

Toplumsal fenomenlerin inşasında haber medyasının önemli bir rol oynadığını belirten Fishman, bu fenomenlerin yaratılması ile haber üretim süreci arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiği önermesi ile fenomenolojist bir yaklaşıma sahip olan Fishman, geleneksel medya araştırmalarında haber üretim süreçlerinin haber seçme süreçleri olarak anlaşıldığını belirtmiştir. Fishman’a göre gazetecilerin haberi nasıl yazdığı, gördüklerini ya da duyduklarını nasıl habere dönüştürdüğü ilgi çekmemiştir. Bu çalışmalarda haberin gerçekliği bozduğu ya da yansıttığı baştan kabul edilmiştir. Fishman ise haberin yaratılması ile ilgilenmiştir. Bu amaçla gazetecilerin çalışma rutinlerini incelemiş ve çalışma metotlarını haberin kurulmasını belirleyen kritik bir faktör olarak ele almıştır (1980: 14). Fishman şu şekilde açıklamıştır:

“Gazetecilik rutinleri dünyanın ideolojik bir görüşünü iletir. Gazetecilerin nihayetinde bildirdiği gerçekte ne olduğu değildir. Habere dahil olanların gerçekte deneyimledikleri ya da gözlemledikleri olaylar da değildir. Gazeteciler, temel veri etrafında ördükleri hikayeleri iletir. Bu iletiler bürokratik olarak kategorilendirilmiş ve tanımlanmıştır. Herhangi biri bilinçli olarak teşvik etse de etmese de rutin haberler belli çıkarılara öncelik verir. Var olan siyasal düzeni, bürokratik olarak idealize edilmiş dünya görüşünü yayarak ve sorunlu kısımları filtreleyerek meşrulaştırır. Kamu, kendi günlük deneyimleri dışında kalan dünyanın uygun bir resmi (bürokratik) kontrol altında işlediğini tahmin etmeye yönlendirilir.” (1980: 154-155).

Fishman, haber tespit etme, yorumlama, araştırma ve bir araya getirme gibi haber rutinlerinde ideolojik hegemonyanın köklerinin takip edilebileceğini belirtmiştir. Fishman’a göre:

“Haberin ideolojik karakteri ve meşrulaştırıcı işlevi elitlerin haberleri kontrolü ile ilişkili olmak zorunda değildir. İdeolojik hegemonya, yayıncıların ya da editörlerin müdahaleleri sonucunda da oluşmayabilir. Habercilerin içinde sosyalleştikleri resmi olmayan haber ilkelerinin varlığı ve haber kurumlarının belli görüşteki habercileri işe almaları da bunda etkili olmayabilir. Ancak, haberin ideolojik karakteri gazetecilerin rutin olarak bağlı oldukları ham verinin halihazırda ideolojik olmasından kaynaklanır.” (1980:140).

Gazetecilerin toplumu bürokratik bir yapı şeklinde ele aldığını belirten Fishman, bu bürokratik bilincin gazeteciye hareket etme ve kendini savunma imkanı sağladığını da eklemiştir (1980: 51). Fishman, gazetecilerin yanlışlık eleştirisinin tehdidi altında çalıştıklarını (Tuchman’dan akt. Fishman, 1980: 145) ve bu nedenle, haberleri kendilerini savunabilecek şekilde aktardığını ifade etmiştir. Sigelman gazeteciliğin örgütsel yapılanma içinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Habercilikte yanlışlığın örgütsel nedenlerini açıklamayı amaçlayan Sigelman’a göre gazeteler kendi görüşlerine uygun kişileri işe almaktadır. Editörlerin haber

sürecinde yönlendirmesiyle bu kişiler sosyalleşir ve muhabirlerle örgüt arasında karşılıklılık oluşur (İnal, 1993 :162).

Schudson, haber üretim sürecini incelediği çalışmasında ürün ile haber kuruluşunun ekonomik yapısı arasındaki ilişkiye odaklanan ekonomi politik yaklaşım, anayol sosyolojide gazetecinin özerkliğine odaklanan yaklaşım ve kültürel veya antropolojik yaklaşım olmak üzere üç yaklaşım tanımlamıştır. Ekonomi politik yönelimli araştırmaların amacının toplumdaki egemen grupların bakış açısıyla oluşturulan haberlerin tarafsız, nesnel olamayacağını açıklamak olduğunu belirtmiştir. Schudson’a göre, ekonomi politikçiler toplumun büyük resmine bakmaktadır. Haberin genel hatlarını anlamak için bu yaklaşım kabul edilebilir görünse de toplumda iktidara sahip olan sınıfın yönlendirmelerinin sınırlı olduğu kabul edilmelidir. Haberi oluşturan kurumsal mekanizmalar, kültürel gelenekler veya iktidarın çelişkileri de göz önüne alınmalıdır (1989:313).

İnal, haber araştırmalarının odaklanılan konular açısından haber metinlerini inceleyen çalışmalar ve haber üretim sürecini inceleyen çalışmalar olarak ikiye ayrılabilceğini belirtmiştir. Haber metinleri üzerinde yapılan çalışmalarda da iki farklı kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşımda profesyonel gazetecilik ideolojisini oluşturan temel ilkelerin sorgulanmadığını, ancak haberde yanlılığın araştırıldığını belirtmiştir. Bu çalışmalarda basının özerk olabileceğine yönelik varsayım söz konusudur. Diğer yaklaşım ise haberde yanlılığı yapısal bir sorun olarak ele almıştır. Bu çalışmaların gelişmesinde Glasgow Üniversitesi Medya Grubu ve Kültürel Çalışmalar önemli rol oynamıştır (1995:112-113).

Ekonomi politik teorisyenler arasında önemli bir yere sahip olan Herman ve Chomsky geliştirdikleri propaganda modeli ve 2008’de güncelledikleri haber süzgeçleri ile kitle medyasında haber üzerinden rızanın ne şekilde üretildiğini ortaya koymuşlardır. Yazarlar, toplumsal rızanın üretilmesinde siyasal, askeri ve ekonomik seçkinler ve medya arasındaki ilişkiye dikkat çekerek yapısal güçlerden etkilenen ve yapısal güçlerce belirlenen beş haber süzgeci tanımlamıştır. Bu süzgeçler şu şekildedir: Medya sahipliği, reklamcılık, resmi haber kaynaklarına olan bağımlılık, eleştiri, anti-komünizm (hala işlerliğe sahip olsa da yerini anti-terörizm almıştır) (2009)⁶⁰. Kuramcılara göre “(...) kitle medyası çok miktarda olguyu (kelimenin gerçek anlamında) örtbas eder. Fakat bu bağlamda, daha önemli olan bir olguya gösterilen ilgi sorunudur; yani o olguya nasıl yer verildiği, sunulurken nasıl bir tonla

⁶⁰ Ekonomi politğin gelişimine katkıda bulunan teorisyenler bölümünde ilgili çalışmalar detaylı olarak aktarıldığı için burada ilgili çalışmaya kısaca yer verilmiştir.

sunulduğu, kaç kez tekrarlandığı, içinde sunulduğu analiz çerçevesi, ona eşlik eden ve ona anlam kazandıran (ya da anlamayı engelleyen) diğer ilgili olgular.” (2012:70).

Chomsky, basın “tarihin şekillendirilmesi, olayların seçimi ve yorumlanmasındaki” rolünü temel bir mesele olarak tanımlamış ve asıl sorunun “basının bilgiyi tümüyle hasıraltı etmek” olmadığını belirtmiştir (2012:51).

Adaklı, genel olarak medya sektöründeki sahiplik/ mülkiyet ve kontrol ilişkilerini yapısal sınırlılığın özel etmenleri olarak değerlendirmiştir. Medyada “üretim süreçleri ve içerikleri üzerinde doğrudan ve dolaylı kontrol ve mülkiyet ilişkilerinin önemli rolü olduğunu” belirtmiştir. Liberal bakış açısında medyanın kar duygusu ile hareket eden iktisadi bir işletme olduğunun gizlendiğini ifade eden Adaklı, bu ilişkiyi şu şekilde değerlendirmiştir:

“Kapitalizm koşullarında medya sahipleri, medya yöneticileri ve daha alt seviyedeki emek gücü, çeşitli dolayım mekanizmaları ile kar maksimizasyonu hedefine yönelmekte, aktörlerin aktif ya da pasif olarak katıldığı bir “yapılaşma” (Giddens, 1999 akt. Adaklı) sürecinde sınıfsal gereklilikler içselleştirilmektedir. Bu bağlamda bireysel kapitalist, medya içeriğini doğrudan manipüle etmeyi genellikle düşünmediği gibi, bireysel gazeteci de haber peşinde koşarken doğrudan şirket çıkarlarını düşünmez. Bunlar daha ziyade iki farklı özne konumunda içselleşmiştir. Son kertede medya içeriği, kapanmış bir söylem ve şirket çıkarlarını ileriye taşıyan, çoğunlukla kamusal yararın araçsallaştığı bir “meta” olarak karşımıza çıkar.” (2010: 70).

Buna ek olarak, gazeteciliğin kurumsallaşma sürecinde haber üretimine ilişkin içselleştirdiği sınırlandırmalar olarak resmi kaynaklara bağlılık ve profesyonel gazeteciliğin meşru tartışmaları tanımlamadaki gücüne dikkat çekilmiştir. Bu durumu profesyonel gazetecilikteki iki temel sorun olarak tanımlayan McChesney şu şekilde açıklamıştır:

“Gündem belirleyici olarak resmi kaynaklara olan aşırı bağlılık ve profesyonel gazeteciliğin, siyasi kültürde geçerli meşru tartışmaların geçerliliğinde karar verici hale gelmiş olması iki temel sorundur. Haber daha ucuz üretilmeye başlanmıştır. Ancak, gazetecilerin bu haber sisteminin içine girebilmesi için elitlerin istediği şekilde haber yapması gerekmektedir. Örneğin, Amerikan dış politikası söz konusu olduğunda gazeteciler bağımsız değildir. Gazeteciler, bu sistemi sorguladıklarında profesyonel olmamakla ya da ideolojik davranmakla suçlanmışlardır.” (2018: 88).

McChesney, profesyonel gazeteciliğin diğer zayıf noktasının ise halkla ilişkiler endüstrisi ile arasındaki yakın ilişkiden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu süreçte müşterilere verilmek istenen mesajlar meşru haberler haline getirilmektedir. McChesney’e göre, “1980’lerden bu yana ticari baskılar profesyonel gazeteciliğin bağımsızlığının büyük bir bölümünü aşındırmıştır. Kar amaçlı gazetecilik nitelikli gazeteciliği kötüleştirir ve demokrasiye zarar vermiştir.” (2018:85).

Kültürel Çalışmalar’da Gramsci’nin hegemonya, ortak duyu ve toplumsal rızanın üretilmesi gibi kavramları ile Althusser’in ideoloji konusundaki çalışmalarının önemli yere sahip olduğu görülmüştür⁶¹. Bunun yanında, dilbilim alanında Saussure’un çalışmaları ve Marksist dilbilimciler tarafından geliştirilen gösterge, gönderge, özne, bilinç, dil ve anlamlandırma süreçlerine yönelik yapılan çalışmalar haberin bir söylem olarak ele alınmasında rol oynamıştır (İnal,1996: 46).

Hall’ün kodlama ve kodaçımı yaklaşımı ve alımlama analizleri ile medya tüketicilerinin iletişimin aktif unsuru olduğuna yönelik yaklaşımı haber çalışmalarının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ana akım çizgisel iletişim modeline alternatif olarak Hall, medyada üretim, dolaşım, kullanma/ tüketim/yorumlama ve yeniden üretim yoluyla üretilen süreçsel bir yapıyı içeren bir yaklaşım önermiştir. Medya metinlerinin hegemonik, müzakereci ve karşıt okuma olarak üç farklı biçimde kod açımına uğratılabileceğini belirtmiştir (1992b).

Kültürel Çalışmalar’ın farklı okuma biçimleri ve toplumsal konumu gözetilerek ele alınan izleyici konusuna yaptıkları vurgu, medya çalışmalarında alımlama analizlerini önemli ve gerekli kılmıştır. Nicel ve nitel araştırmalar aracılığıyla eleştirel haber çalışmaları geliştirilmiştir (İnal, 1996:153).

2.3. Türkiye’de Basının Gelişimi

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk Türk matbaası 1727’de kurulmuştur. 1795’te Osmanlı Dönemi’nin ilk gazetesi olan “Bulletin des Nouvelles” yayınlanmıştır. İlk Türkçe-Arapça gazete olan “Vakay-ı Mısriye” 1828’de yayınlanmaya başlamıştır. İlk Türkçe gazete “Takvim-i Vekayi” 1831’de yayına başlamıştır. 1840’ta yayınlanan “Ceride-i Havadis” William Churchill tarafından ilk yarı resmi Türkçe gazetesi olarak çıkartılmıştır. İlk özel sermayeli Türk gazetesi Tercüman-ı Ahval’dır ve 1860’ta yayınlanmaya başlamıştır.

Meşrutiyet döneminde “(1876-1919) yeni Gazete, Tanin, Mizan, Hukuk-u Umumiye, Serbesti, Sada- yı Millet, Şura-yı Ümmet, Takvim-i Vekayi, Osmanlı ve Tercüman gazeteleri başta olmak üzere birçok gazete ve dergi yayınlanmıştır. II. Meşrutiyet’in ilanından 1918 yılının sonuna kadar çok sayıda gazete ve dergi yayınlanmaya devam etmiştir. Dönemin

⁶¹ Hall ve arkadaşları gazetecileri konuların ikincil aktarıcıları olarak görür (secondary definer). Akredite kaynakların açıklamaları ise birincil kaynaklardır (İnal, 1993:172).

önemli yayınları arasında Tercüman-ı Hakikat (1878), Sabah gazetesi (1882), Servet-i Fünun dergisi (1891), İkdam gazetesi (1894) bulunmaktadır.” (Basın-Yayın ve Enformasyon, 2013).

Berkes, Takvim-i Vakayi gazetesini, padişahın reformlarını tanıtan resmi bir yayın olarak değerlendirmiş ve yayınlanan ilk gazete olarak tanımlanmaması gerektiğini belirtmiştir. 1840’lardaki ilk özel gazete olan Ceride-i Havadis’in bir Türk gazetecisi tarafından çıkarılmadığı belirtilmiştir. Berkes şu şeklide açıklamıştır: “Türk olarak basın dilinin gelişmesinde ilk rolü oynayan kişi Şinasi (1824-1871) olmuştur. 1861’den önce Agah Efendi tarafından kurulan *Tercüman-ı ahval*’de kısa süre ilk gazete yazılarını yazdıktan sonra, 1862’de kendi gazetesi olarak Tasvir-i efkar’ı çıkarmaya başladı.” (2012:261). Mardin, Tasvir-i efkar gazetesini Osmanlı’da modernleşme hareketlerinin ilk ifadesi olarak değerlendirmiştir. Mardin’e göre, Şinasi’nin gazetesi aracılığıyla Osmanlı’da resmi ve elit kesim ile sınırlanmış olan iletişim süreci değişmiş ve gazetenin yayınları aracılığıyla yeni bir milletin sesi duyulmaya başlanmıştır (2012: 167). Bunun yanında, 19.yüzyılın entelektüel düşünce akımlarından ve siyasi düşüncelerinden etkilenen Jön Türkler’in otoriter kurumları eleştirmek ve bunların modernleşmesi için baskı kurmak amacıyla gazeteleri kullandığı belirtilmiştir. Birinci Meşrutiyet’in kurulmasında (1876) Genç Osmanlı basınının oynadığı önemli role de dikkat çekilmiştir⁶². Ancak, Meşrutiyet dönemi uzun sürmemiş ve basın otuz yıl sürecek ağır bir sansüre maruz kalmıştır. 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanı ile Türk basını ilk kez kısa bir özgürlük süreci yaşamıştır. I. Dünya Savaşı ile sansür düzenlemelerine geri dönmüştür (Kaya ve Çakmur, 2011: 523).

1919-1923 yılları arasındaki Milli Mücadele döneminde, “Mustafa Kemal Atatürk’ün isteğiyle ilk adı Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumisi olan, T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)” kurulmuştur⁶³. Aynı yıl Anadolu Ajansı ve Türkiye-Havas-Reuter Ajansları (1920-1922) kurulmuştur. Milli Mücadele döneminde yerel gazeteler önem kazanmıştır. Bu gazete ve dergiler arasında Yeni Gün

⁶² Mardin’e göre, 1865’e doğru şekillenen Ziya Paşa ve Namık Kemal’in öncülüğünde başlayan Yeni Osmanlılar Hareketi, anayasaya dayalı bir parlamento kurulmasının ülkeyi hürriyete kavuşturacağına inanmışlardı. Batı ahlakına karşı İslam felsefesi yoluyla kitleleri siyasete çekmeyi amaçlamaları, Osmanlı İmparatorluğu’nda dine ideolojik bir eksen kazandırmıştı. Dönemin milliyetçilik düşüncelerinden de etkilenen Yeni Osmanlılar, modernleşme ile milli kültür oluşturma arasındaki ilişkinin öneminin de farkına varmışlardı (2012:88).

⁶³ “Yeni adıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 24 Temmuz 2018 Tarih ve 30488 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 14 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulmuştur.” https://tr.wikipedia.org/wiki/İletişim_Başkanlığı (erişim tarihi: 26.04.2020).

(1920), İrade-i Milliye (1920), Hakimiyet-i Milliye (1920), İzmir’e Doğru (1919) gibi gazete ve dergiler bulunmaktadır. Dönemin dergileri arasında Ümid, Aydede, Büyük Mecmua, Aydınlık yer almıştır (Basın-Yayın ve Enformasyon, 2013).

I. Dünya Savaşı sonrasındaki ateşkes sürecinde, basın, silahlı mücadele ve bağımsızlık savaşına çağıran milliyetçiler ile işgalcilerle iş birliği yapılmasını savunanlar arasında ikiye bölündüğü belirtilmiştir (Kaya ve Çakmur, 2011: 522). 1918- 1923 yılları arasında iki ayrı basından bahsedilmiştir: Osmanlı hanedanlığının hakim olduğu İstanbul’daki siyasal otoriteye karşılık gelen İstanbul basını ve Mustafa Kemal’in liderliğinde başlatılan bağımsızlık hareketine karşılık gelen Ankara basını (Cangöz, 2015: 95).

Cumhuriyet’in ilanının ilk yıllarında basın özgürlüğünden bahsedilmese de 1931’de yürürlüğe giren Basın Kanunu ile karşıt görüşlere daha esnek yaklaşıldığı belirtilmiştir (Kaya ve Çakmur, 2011). Bunun yanında, tek partili rejim döneminde basının devlet tarafından araçsallaştırılmasına vurgu yapılmıştır (Elmas ve Kurban, 2011). Basın tarihinde “Milli Mücadele”, “Milli Müdafaa Basını”, “Bağımsızlık Savaşı Gazeteciliği” gibi tanımlamalarla açıklanan gazeteciliğin yerini, bu dönemde “Cumhuriyet Dönemi” gazeteciliği almıştır. Cangöz’e göre, Osmanlı Dönemi’nde Avrupa’daki düşünsel ve siyasal gelişmeler ile şekillenen modernleşme hareketlerinin etkisiyle ortaya çıkan gazetecilik pratiğinin “devleti kurtarma” ve “halkı aydınlatma” gibi ideolojik ve politik yönleri bu dönemde de devam etmiştir. Siyasal iktidarlar ve gazetecilik arasındaki bağımlılık ilişkisi bu dönemlerde kurulmuştur (2015: 96).

1927’de Türkiye’de ilk radyo yayıncılığına başlanmıştır (Basın-Yayın Enformasyon, 2013). Radyo yayıncılığı ilk olarak 1926’da kurulan Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi (TTTAŞ) tarafından gerçekleştirilmiştir. Şirketin, 10 yıl süreyle yalnızca yayın yapma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Cumhuriyet hükümeti, 1936’da çıkardığı bir kararname ile radyonun yönetimini doğrudan ele aldığını açıklamıştır (Kocabaşoğlu, 2010:171).

Türkiye’nin çok partili hayata geçmesi basın açısından önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Dönemin muhalefet partisi Demokrat Parti’nin (DP) seçimleri kazanmasıyla DP dönemi olarak anılan dönem başlamıştır (1950-1960). Seçimlerden hemen sonra yeni bir Basın Kanunu yürürlüğe girmiş, gazetecilere sendika kurma hakları gibi özgürlükler tanınmıştır. Ancak, ülkede kötüleşen ekonomik durum nedeniyle hükümet politikalarına yönelik eleştiriler artmıştır. DP hükümeti, bir yandan bu eleştirileri susturmaya çalışmış diğer yandan gazete sahipleri ve gazeteciler ile güçlü patronaj ilişkiler kurmuştur (Topuz, 2003).

“1946’da çok partili sisteme geçilmesi ile medya çerçevesi de değişmiştir. Yeni kurulan Demokrat Parti, kendisini karşıt basın ile özdeşleştirmiştir. Siyasal seçim yarışında basın özgürlüğü merkezi bir konu olmuştur. 1948’de *Milliyet* ve *Hürriyet* gazetelerinin yayın hayatına başlaması ile özel bir siyasi çıkar yerine, tek amacı para kazanmak olan ticari basın ortaya çıkmıştır. Bu gazeteler reklamcılık aracılığıyla kendilerini finanse etmeyi amaçlamışlardır. Ancak, medya piyasalarının gelişmemiş olması aynı zamanda basının kitlesel dağıtımını da kısıtlamıştır. Bu durum bütün gazetelerin büyük oranda direkt ya da dolaylı olarak devlet desteğine bağımlı hale gelmesine neden olmuştur.” (Kaya ve Çakmur, 2011: 524).

DP iktidarı da basın özgürlüğüne kısıtlamalar getirmiştir. Elmas ve Kurban, dönemin önemli kitle iletişim aracı olan radyonun hükümetin siyasi aracı haline getirildiğini ve 1950’lerin “partizan radyo yılları olarak anılmasına” neden olduğunu belirtmiştir (2011). Radyoların o dönemdeki partizan yayınlarına en iyi örneklerden biri olarak, 1957 seçimlerinde sandıkların kapanmadan seçim sonuçlarının açıklanması olayı gösterilmiştir (Kocabaşoğlu, 2010: 411).

İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından 1952’de İTÜ TV adıyla ilk televizyon yayınına başlanmıştır. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) 1964’te kurulmuş ve görsel yayıncılığa başlanmıştır (Basın-Yayın Enformasyon, 2013).

Türkiye’de yaşanan 1960’taki askeri darbe sonrasında anayasal hak ve özgürlüklerin genişletildiği görülmüştür. Basın alanında 1961 yılında resmi ilanların dağıtımı için Basın İlan Kurumu (BİK) kurulmuştur. 1972’de Ankara’da ANKA bağımsız haber ajansı oluşturulmuştur (Basın-Yayın ve Enformasyon, 2013). Ayrıca, Milli Birlik Komitesi bu dönemde, “5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkındaki Kanun” ya da bilinen adıyla ‘Basın İş Kanunu’nda’ yaptığı 212 sayılı değişiklikle gazetecilere önemli haklar tanımıştır.” (Sözeri, 2015).

“1960’taki askeri darbe sonrasında basının özgürlüğü genişletilmiş ve aynı zamanda garanti altına alınmıştır. Bu dönemde sivil haklara ve özgürlüklere de anayasal olarak koruma getirilmiştir. Yeni basın teknolojileri ve dağıtım kolaylıkları ile basın sirkülasyonu arttırılmıştır. Popüler basın ticarileşmiştir. Sermaye birikiminin az olduğu birçok diğer ülkede olduğu gibi Türkiye’de de devlet ve medya sahipleri arasındaki karşılıklı ilişki, devlet desteği ya da yasal düzenlemeler ya da kayırmacılık biçimindeki ilişkiler aracılığıyla devam etmiştir.” (Kaya ve Çakmur, 2011: 525).

1980’lerde askeri rejimin ekonomik modernleşmede neoliberal piyasa ekonomisini uygulamaya koymasıyla, Türkiye’de ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda büyük dönüşümler yaşanmıştır. Bu süreçte, serbest pazarın egemenliği devletin düzenleyici iktidarının yerine geçirilmiştir (Tunç, 2018:149; Kaya ve Çakmur, 2011). 24 Ocak 1980’de alınan ekonomik yapısal uyum kararları ülkedeki birçok kurumu etkilendiği gibi basın ve sonrasında medyanın

şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Devlet gazete kâğıdına verdiği sübvansiyonları kaldırmıştır. Bunun yanında, 1980 darbesini gerçekleştiren askeri rejimin özel bir hegemonik projesi olmadığı ifade edilmiştir. Turgut Özal Başkanlığı'ndaki Anavatan Partisi (ANAP) ise yeni bir ideolojik sistem oluşturarak Türk siyasetinde yeni bir hegemonik blok kurmaya çalışmıştır. Başbakan ve daha sonra Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunan Özal'ın, yönetimde olduğu dönemde Türk medya endüstrisinin büyük endüstrilerin kontrolü altına alınması yönünde politikalar yürütüldüğü belirtilmiştir (Kaya ve Çakmur, 2011: 530).

1984'te "TRT tümüyle renkli yayına geçmiştir. Bu dönemin önemli gazeteleri arasında Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Dünya, Sabah, Tercüman, Zaman, Güneş gazeteleri bulunmaktadır. 1990'da özel televizyon yayıncılığı başlamıştır. İlk özel televizyon kanalı Magic Box Star1 adıyla yurt dışından yayınlanmıştır. İnternet yayıncılığı 1990'lar da başlamıştır." (Basın-Yayın ve Enformasyon, 2013).

1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başında Türkiye'de az gelişmiş olan medya, iletişim altyapısındaki dönüşümlerle yenilenmiştir. 1990'larda üç popüler gazetenin Hürriyet, Sabah, Milliyet promosyon dağıtımları gazete okuyan sayısını arttırmıştır. Bu dönemde bankacılık ya da inşaat sektöründe sermaye birikimine sahip olan yeni girişimciler medya sektörüne girmiştir. Geleneksel gazetecilik sermayedarları da medya endüstri dışında yatırım yapmaya başlamıştır (Kaya, 2009). Diğer yanda, 1990'lar siyasal açıdan Türkiye'de belirsizliğin hakim olduğu yıllar olmuştur. 1990'larda altı koalisyon hükümeti kurulmuş ve beş Başbakan görev değiştirmiştir. Bu dönemde medya alanında faaliyet gösteren holdingler arasında rekabet artmıştır. Gazeteler arasında promosyon savaşları öne çıkmış ve özel radyo ve televizyon yayıncılığının başlamasıyla kurumlar arasındaki rekabet çoğalmıştır. Bu süreçte medya, yatay ve dikey birleşmelerle güçlenmiştir (Sözeri ve Güney, 2012).

Türkiye'de siyaset ve medyanın her zaman birbirine yakın olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda, 1980'lerdeki neoliberal dönüşümün, Türk medya sistemindeki siyasi paralelliği azaltmadığı belirtilmiştir. Medyanın hızla endüstrileşmesi hükümet kontrolünü hafifletmemiştir. Bunun yanında, medya endüstrisi güçlenmiş ve böylece medya içerikleri şirket çıkarlarını koruma yönünde araçsallaştırılmıştır (Kaya ve Çakmur, 2011: 522; Adaklı, 2015). Ana akım medyanın devletin üç büyük kolu olan yargı, asker ve hükümet tarafından bir araç haline getirilmeye devam ettiği belirtilmiştir (Elmas ve Kurban, 2011).

2.4. Türkiye'de Medya Sektörünün Dönüşümü

Türkiye'de 1990'ların ikinci yarısında gazete ve diğer süreli yayınlara sahip olan büyük şirketler arasında satın almalar yoluyla birleşmeler gerçekleşmiştir. 2000'lerin

başlarında medya şirketleri büyüyerek holdingleşmeye doğru hızlı bir şekilde değişmiştir. Medya piyasası az sayıdaki grubun hakimiyeti altında girmiştir (Kaya ve Çakmur, 2011: 526; Tunç, 2018: 151; Kurban ve Sözeri: 2012; Adaklı, 2006).

Elmas ve Kurban, 2001’de yaşanan ekonomik krizi nedeniyle medya sektöründe yatırımları olan bazı büyük bankaların iflas etmesinin medya alanını düzenleyen yeni aktörleri ortaya çıkardığını belirtmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) medya sektöründe adı geçen belli başlı kurumlar olarak öne çıkmıştır (2011: 25).

TMSF bağımsız bir organ olarak tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumakla görevlendirilmiş bir kurumdur. Fon, 2000 ekonomik krizi sırasında bankacılık sisteminin batmaması için kurulan BDDK’nın alt organı olarak çalışmıştır. TMSF, BDDK’nın sorunlu bulunduğu bankalara ve bağlı iştiraklerine el konulmasından ve daha sonra satışının gerçekleşmesinden sorumludur. Ancak, bu el değiştirmelerde aracı kurum olan Fon bağımsız davranmamakla suçlanmıştır (Sönmez, 2015; Mavioğlu, 2012:29).

Sözeri, TMSF aracılığıyla satılan medya varlıklarının hükümet yanlılarına tahsis edilerek medyanın hükümet çıkarları doğrultusunda şekillendirildiğini belirtmiştir (2015). 3 Kasım 2002 seçimleri sonrasında iktidara gelen AKP hükümetlerinin 2007 seçimlerini kazanmasının ardından yürüttüğü ılımlı politikaları terk ettiği ve iktidarını güçlendirecek politikalarla yöneldiği belirtilmiştir. 2008 sonrasında medyada yaşanan gelişmelerle medya siyasal iktidar lehine yeniden yapılandırılmıştır. Medyanın sahiplik yapısında gerçekleşen bu değişimler ile AKP medyası olarak tanımlanan medya, 2007’den itibaren rasyonel kar mantığından uzaklaşarak, yayınlarında tamamen iktidarın hizmetine girmiştir. Yandaş medya olarak da tanımlanan bu medyalarda ve diğer haber medyalarında iktidar politikalarına yönelik suskunluğa dikkat çekilmiştir (Adaklı, 2015; Cangöz, 2015: 134; Tunç, 2015).

2.4.1. Sabah-atv’nin Ahmet Çalık ve Kalyoncu Grubu Tarafından Satın Alınması

Dinç Bilgin, basın camiasına İzmir’de yayın yapan Yeni Asır gazetesi ile başlamıştır. Daha sonra İstanbul’a taşınmış ve Sabah gazetesinin isim haklarını satın alarak, 1985 yılında günlük gazete çıkarmaya başlamıştır. Bilgin, 1990’lı yıllara gelindiğinde basının medyalaşma ve Babıali’den İkitelli’deki plazalara taşınma sürecinde önemli rol oynamıştır. Yine aynı dönemde televizyon kanalı kurmuştur. 1992 yılında Satel adıyla yayın yapan kanal 1993’te ismini atv olarak değiştirmiştir. 1990’larda Hürriyet gazetesi ile aralarında promosyon savaşları yaşanmıştır. Bilgin, yine bu dönemde medya dışında yatırım yapmaya başlayan diğer medya patronları gibi yatırımlar gerçekleştirmiş ve Etibank’a ortak olmuştur.

17 Kasım 2003'te Ciner'in sahibi olduğu Merkez Yayıncılık ile bir lisans sözleşmesi imzalanmış ve atv ile Sabah'ın marka ve imtiyaz hakları kiralanmıştır. Mavioğlu, 2005'te Ciner'in TMSF'den ilgili yayınları satın almak için anlaştığını belirtmiştir. Yapılan anlaşmaya Ciner'in sahip olduğu Park Enerji Yatırım Merkez grubu kefil olmuştur. Ancak, “Bilgin, 2007'de TMSF'ye başvurarak Ciner ile aralarında ‘gizli bir protokol’ olduğunu beyan etmiştir. Bu başvuru üzerine TMSF Sabah ve atv ile Ciner'in 63 şirketine el koymuştur. Bilgin bu açıklamasıyla medya alanında çekilmiş, Ciner ise hükümet karşısında şaibeli bir duruma düşmüştür.” (Mavioğlu, 2012: 26).

Sabah-atv'yi 22 Nisan 2008'de 1,1 milyar dolar karşılığında Çalık Grubu satın almıştır. Sözeri, “hükümetle yakın ilişkileri olduğu bilinen Çalık Grubu'na bu satışta devlet bankası olan Halkbank ve Vakıfbank'tan 375'er milyon dolar olmak üzere toplam 750 milyon dolar kredi sağlandığını ve kamu bankalarından alınan bu kredilerin akıbetiyle ilgili CHP İzmir Milletvekili Ahmet Ersin'in Meclis'e verdiği soru önergesinin ‘ticari sır’ olduğu gerekçesiyle açıklanmadığını” belirtmiştir (2015).

Çalık Grubu, daha sonra Sabah ve atv'nin satışı için Rupert Murdoch'un sahibi olduğu News Corp ile görüşmüş, ancak görüşmelerde anlaşma sağlanamamıştır. 2013'te alınan Rekabet Kurulu kararı ile Sabah- atv Kalyon Grubu bünyesindeki Zirve Holding'e satılmıştır (Hürriyet, 20.12. 2013). Satışın iktidara yakınlığı ile bilinen birçok yatırımcının biraraya gelerek oluşturduğu havuza aktarılan finansman aracılığıyla gerçekleştiği iddia edilmiştir. Bu iddialar henüz kanıtlanmamıştır (bbc.com, 11.03.2018). Bu iddialarda “üçüncü köprü ve üçüncü havalimanı gibi dev projelerin ihalesini alan Limak, Cengiz İnşaat, Kolin İnşaat gibi şirketlerin patronlarının adı geçmiştir⁶⁴.” (gazeteduvar.com, 28.03.2018). “Havuz medyası” kavramını doğuran süreçte Çalık Grubu'nun elden çıkardığı Sabah-atv'nin iktidara yakın bir diğer grup olan Kalyon Grubu'na geçtiği belirtilmiştir (t24.com, 07.04. 2018).

⁶⁴ “Kamu İhale Kanunu'nda 2002 yılında gidilen değişikliğin ardından kamu-özel iş birliği projeleri başta olmak üzere kamu ihalelerinden önemli pay alan inşaat şirketleri Makyol, Cengiz, Kalyon, Limak ve Kolin, Dünya Bankası'nın 1990-2017 yılları arasında tüm dünyada devletten en çok ihale alan şirketler sıralamasında ilk sıralarda yer almıştır.” <https://haber.sol.org.tr/emek-sermaye/akpnin-gozdesi-cengiz-kolin-kalyon-limak-aldiklari-ihaleler-150-milyar-dolara-yaklasti> (erişim tarihi: 06.05.2020).

2.4.2. Star Medya'nın El Değiştirmesi: Ethem Sancak'ın Medyaya Girişi

Star TV adıyla bilinen “Magic Box Star 1” 1990’da kurulmuştur. Magic Box Star 1, Türkiye’nin ilk özel televizyon kanalı olmuştur. İş adamı Cem Uzan, kanalın ortağı Ahmet Özal ile yaşadığı sorunlar nedeniyle kanalın adını 1992 yılında İnterstar olarak değiştirmiştir.

Uzan Grubu’nun 1999 yılında Star adında bir gazete çıkarmaya başladığı belirtilmiştir. Grup, Telsim markasıyla iletişim alanında, bankacılık, enerji, inşaat gibi birçok farklı sektörde faaliyet göstermiştir. Star gazetesinin, Sabah gazetesinin sahibi Dinç Bilgin’e ait dağıtım şirketi tarafından dağıtıldığı belirtilmiştir. Ancak daha sonra Star gazetesi yayın fiyatlarını düşürmüş ve diğer medya grupları buna tepki göstermiştir. Bu gelişmeler üzerine Uzan Grubu, Bilgin’e ait şirket çalışanlarının büyük bir bölümünü kendi bünyesine alarak kendi dağıtım şirketini kurmuştur. TMSF, Uzan Grubu’nun İmar Bankası’na olan 7,5 katrilyon liralık borcu nedeniyle 2004’te Gruba ait 219 şirketine el koymuştur (bbc.com, 11.04.2018).

Uzan Grubu’nun el konulan medya şirketlerinden Star gazetesi ve bir televizyon kanalı TMSF tarafından 2006 yılında Ali Özmen Safa adlı bir iş adamına satıldığı ve televizyon kanalının 24 TV adıyla yayınlarına devam ettiği belirtilmiştir. Eski Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Hasan Doğan ve işadamı Ethem Sancak bir yıl sonra medya grubuna ortak olmuştur. Hasan Doğan’ın hayatını kaybetmesinin ardından Grup, Ethem Sancak’ın kontrolüne geçmiş, 2009 yılında Rixos otellerinin sahibi Fettah Tamince kanala ortak olmuştur. Ethem Sancak, 2010’da kanal 24 ve Star gazetesindeki yüzde 51 düzeyinde olan hisselerini elinden çıkarmıştır. Ethem Sancak hisselerini eski AK Parti Milletvekili Tevhid Karakaya’ya devrederek medyadan çekilmiştir. Bu hisseler 2013’te Azeri petrol şirketi Soccar yüzde 50 oranında ortak olmuştur. 2017’de Ethem Sancak’ın yeğeni olan Murat Sancak, Tamince ve Soccar’ın hisselerini satın almıştır (Mavioğlu, 2012: 37; bbc.com, 11.04.2018).

Ethem Sancak’ın “medyaya Başbakan Erdoğan’ı desteklemek için girdiği ve kendisine ihtiyaç duyulmadığı için gazete ve televizyonunu sattığı” belirtilmiştir (t24.com, 26.02.2012).

2.4.3. Çukurova Grubu’nun El Değiştirmesi: Show Tv’nin Ciner Grubu’na Satılması ve Akşam Gazetesi ve SkyTürk 360’ın Ethem Sancak’a Satışı

AKP döneminde ana akım medyada önemli bir diğer el değiştirme Mehmet Emin Karamehmet’e ait Çukurova Medya Grubu’na el konulmasıyla yaşanmıştır. TMSF, devlete olan 455 milyon dolarlık borcu nedeniyle Çukurova Grubu’na ait BMC ve tüm medya şirketlerine 2013’te el konulduğunu bildirmiştir. Fon, Çukurova Grubu’nun Show TV

hisselerinin Ciner Grubu'na 402 milyon dolara satışı konusunda ön protokol imzalandığını açıklamıştır (Sabah, 31.05.2013).

Show TV'nin Ciner'e ihalesiz satılması ve sonrasında karara yapılan itirazlar tartışmalara neden olmuştur. TMSF Çukurova Grubu'nun talebi üzerine satışı gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Yapılan eleştiriler arasında kanalın değer tespitinin bir kamu bankası değerlendirme şirketi tarafından gerçekleştirilmesi ve değer tespitinin bir günde tamamlanmasının yanında açıklanan değer Ciner Grubu'nun TMSF'ye ödediği nakit tutara eşit olması yer almaktadır (medyarakar.com, 20.09.2013).

Milliyet gazetesinde yer alan habere göre "Show TV'nin kanalda yüzde 17 oranında hissesi bulunan İktisat Bankası'nın eski sahibi Erol Aksoy, satışın usulüne uygun yapılmadığını belirtmiş ve Ciner'e dava açmıştır. Aksoy, satışın iptali ile ilgili açılan davada TMSF'nin Show TV'yi 2009'da 400 milyon dolar bedel üzerinden teminat kabul ettiğini belirtmiştir. Dava, 30 Mayıs 2014'te sonuçlanmış ve TMSF'nin Show TV'nin Ciner Grubu'na devri için verdiği onay iptal edilmiş ve kanal TMSF'ye geçmiştir." Ancak, Ciner Grubu karara tekrar itiraz etmiş ve TMSF, 18 Temmuz 2014'te Show TV'nin yeniden resmen Ciner Grubu'na iade edilmesi yönünde karar almıştır (Milliyet, 18. 07.2014).

Çukurova Holding 2015'te Ciner Grubu'nu tekrar dava etmiş, bu nedenle devir işlemleri iptal edilmiş ve kanal tekrar TMSF'ye geçmiştir. Ancak, kanal 5 Haziran 2015'te tekrar Ciner Grubu'na geçmiştir. Son olarak, Show TV ve habertürk'ün Albayraklar Grubu'na satılacağı iddia edilmiştir (Birgun, 17.04. 2018).

Çukurova Grubu'na ait olan Akşam Gazetesi ve SkyTürk 360 televizyonu TMSF tarafından 2013'te Kolin-Limak- Cengiz eşit ortaklığına 60 milyon dolara satılmıştır. Ortaklar arasında bulunan Mehmet Cengiz'e ait olan Cengiz Holding'in son 10 yılda Türkiye'nin önde gelen holdingleri arasında yer aldığı belirtilmiştir. Cengiz Holding'in adının Kolin ve Limak Holding birlikte katıldığı ihaleler nedeniyle duyulduğu belirtilmiştir⁶⁵ (Hürriyet, 20.07. 2013).

⁶⁵ "Grubun elektrik enerjisi üretiminde de ortaklıkları bulunmaktadır. CLK Enerji, CLK Enerji'de yaşanan hisse dağılımından sonra ortaklığın yeni ismini CK Enerji (Cengiz-Kolin) olarak açıklamıştır." <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/clk-enerji-yoluna-ck-olarak-devam-edecek-40277012> (erişim tarihi: 27.04.2020).

2.4.4. Doğan Holding'in Medya'dan Çekilmesi

24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde Doğan Grubu, elindeki Hürriyet, Posta, Kanal D, CNN Türk vd. yayın organlarını toplam 916 milyon dolar nakit ve peşin para karşılığında Demirören Grubu'na devrettiğini açıklamıştır. Medya sektöründe yüzde 60'a varan ağırlığı nedeniyle "kartel medyası" olarak da tanımlanan Doğan Medyası, AKP iktidarı döneminde gücünü yitirmiş ve tüm medya varlıkları AKP iktidarına yakın Demirören Grubu'na geçmiştir (Mavioğlu, 2012:49)⁶⁶.

Doğan Grubu basın sektörüne 1979 yılında Milliyet gazetesini satın alarak girmiştir. Adaklı, Ercüment Karacan'ın Milliyet gazetesini satmasıyla basın sahipliğinde aile geleneğinin kırıldığını ve basın sektörüne ilk kez dışarıdan yatırım yapıldığını belirtmiştir. Milliyet'in satışı basının medyalaşmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir (2006 :107).

Doğan, 29 Haziran 1994'te Hürriyet gazetesini satın aldığını duyurmuştur. Hürriyet gazetesi 1948 yılında Simavi ailesi tarafından kurulmuştur. Simavi'nin 1953 yılında hayatını kaybetmesinin ardından oğulları Erol ile Haldun Simavi gazetenin yönetimini devralmıştır. Gazetenin 1980'lerdeki sıkıyönetim döneminde zaman zaman kapatma cezası aldığı belirtilmiş, ancak bu dönemdeki yayıncılıkta magazin ve daha hafif konulara ağırlık verildiği ve gazetenin Türkiye'nin en yüksek tirajlı gazetelerinden biri haline geldiği aktarılmıştır. Erol Simavi, 1980'lerin sonu ve 1990'ların başlarında iş adamı Asil Nadir, Robert Maxwell ve Uzan ailesi ile Hürriyet'in satışı için görüşmelerde bulunmuş, ancak bu girişimler sonuçsuz kalmış ve gazete Doğan'a satılmıştır (bbc.com, 11.04.2018).

Medya dünyasında 2018'e kadar önemli bir yere sahip olan Doğan Grubu, siyaset medya ve sermaye arasındaki ilişkileri göstermesi açısından önemli bir örnek olarak değerlendirilmiş ve birçok çalışmaya konu olmuştur. Türkiye'de, 1990'lardaki koalisyon hükümetleri döneminde medyanın ve özellikle Doğan'ın gücü artmıştır. Bu gücün artmasında, kamu kurumlarının özelleştirilmesinden elde edilen payın etkili olduğu belirtilmiştir. Doğan Grubu bu özelleştirmelerden en büyük payı almıştır (Kaya ve Çakmur, 2011: 531). En fazla gelirin enerji özelleştirmeleri kapsamında Petrol Ofisi Anonim Şirketi'nin (POAŞ) özelleştirilmesinden elde edildiği belirtilmiştir (Adaklı, 2006).

Türkiye'de ana akım medyayı temsilen Doğan Grubu ile dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Erdoğan ve sonrasındaki AKP iktidarı sürecinde başa gelen hükümetlerle

⁶⁶ Mavioğlu, 2007 sonrasında medya karteli olarak AKP yanlısı medyayı işaret etmiştir (2012:67).

arasında çatışmalar söz konusu olmuştur. Dönemin Başbakanı Erdoğan ve Aydın Doğan arasındaki ilk çatışmanın Ceyhan petrol rafinerisinin Doğan Grubu'ndan alınarak Çalık Holding'e verilmesiyle ortaya çıktığı belirtilmiştir. Şirketin, Başbakan Erdoğan'ın damadına ait olmasının bu satışta etkili olduğu belirtilmiştir (Kaya ve Çakmur, 2011: 533). Bahsedilen olayda, Adana Ceyhan'da rafineri kurulması için arazi gerektiği ve hükümete bağlı olan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın (TPAO) arazisi bulunduğu, hükümete yakın Çalık Grubu'nun bu arazi için Doğan Grubu ile çatıştığı öne sürülmüştür. AKP Grup Başkan Yardımcısı Dengir Mir Mehmet Fırat, "Doğan Grubu'nun rafineri arazisinin kendisine bedelsiz tahsis edilmesini istediğini, Aydın Doğan'ın ise Başbakan Erdoğan ile konuştuğunda Erdoğan'ın kendisine 'Çalık'a söz verdik' dediğini" ifade etmiştir. Ceyhan bölgesinin Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) boru hattı projesi kapsamında bir geçiş noktası olacağı ve enerji terminaline dönüşeceği için önem taşıdığı belirtilmiştir (bianet.org, 11.09.2008).

2000'li yılların sonlarındaki Doğan-Erdoğan çatışmasının arka yüzünde Doğan'ın Hilton Oteli, Ceyhan Rafinerisi ve elektrik dağıtım ihaleleri gibi ekonomik girişimlerinin yanında, Doğan'ın Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği'nde (TÜSİAD) büyük sermayenin temsilcisi olarak görülmesinin de etkili olduğu belirtilmiştir. O dönemde TÜSİAD'da örgütlü büyük sermayenin, AKP ağırlıklı bir siyasetten hoşnut olmadığı ifade edilmiştir (Sönmez, 08. 09. 2008).

Doğan Grubu'na 2009'da 2,5 milyar dolar vergi cezası kesilmiştir. Bu kararın alınmasında dönemin Başbakanı Erdoğan'a yönelik eleştirilerin etkili olduğuna ilişkin yaygın bir kanı olduğu belirtilmiştir. Bu cezadan sonra Doğan Grubu iki gazeteyi (Milliyet ve Vatan) Demirören'e satmak zorunda kalmıştır (Nytimes, 21.03. 2018; Tunç, 2015). Doğan Grubu'na çıkartılan vergi cezasının ardında Deniz Feneri adlı yardım kuruluşuna yapılan bağışlarla ilgili soruşturma ve İslamcı yardım derneği ve AKP arasındaki ilişkiye yönelik haberlerin etkili olduğu belirtilmiştir⁶⁷ (Kaya ve Çakmur, 2011: 533; Tunç, 2015). 2008'de Almanya'da görülen Deniz Feneri davasında para aldığı iddialarını kabul etmeyen Başbakan Erdoğan, Aydın Doğan'ın, Hilton arazisinde imar değişikliği yapılması isteğinin reddedilmesi üzerine ve CNN Türk'e karasal yayın izni alabilmek için bu haberleri yaptığını iddia etmiştir. Erdoğan "Yayın durmazsa daha da açıklayacağım" diyerek Doğan'ı uyarmıştır. Doğan, Başbakan'ın şantaj yaptığını öne sürmüştür (bianet, 08.09.2008). Enerji Bakanlığı'nın bu

⁶⁷ Vergi cezası Doğan Yayın Holding'in (DYH) yüzde 25'inin Alman yayın kuruluşu Axel Springer'e satışı üzerinden çıkartılmıştır (Tunç, 2015; t24.com, 24.04.2020).

vergi cezasından sonra gruba ait olan Petrol Ofisi (PO) ve grubun diğer 9 şirketine 1 yıl süreyle tüm kamu kurum ve kuruluşlarının ihalelerine girme yasağı getirildiğini açıkladığı belirtilmiştir (Milliyet, 21.04. 2009). Vergi cezası, o dönemde Doğan Grubu bünyesinde bulunan Petrol Ofisi'nin Enerji Bakanlığı'yla yaptığı bir anlaşmayı ihlal ettiğine hükmeden Kamu İhale Kurumu'nun bir kararı sonrası verilmiştir. Doğan Grubu'nun "2010'da yaklaşık 3,8 milyar dolarlık vergi cezasından sonra Petrol Ofisi hisselerini Avusturyalı OMV AG şirketine sattığı" belirtilmiştir (Tunç, 2015).

Bunun yanında, Sözeri'ye göre "2011 yılında yürürlüğe giren 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un getirdiği medya kuruluşlarının pazar paylarının yüzde 30 ile sınırlandırılması kuralı, hükümetin Doğan Grubu'nu hedef almasında etkili olmuştur." Grup, bu nedenle, 2005 yılında TMSF'den satın aldığı Star TV'yi Doğu Grubu'na satmıştır⁶⁸ (Sözeri, 2015).

2015 yılında Doğan Holding'in kamu ihalelerine katılması bir kez daha yasaklanmıştır. Enerji Bakanlığı'nın "Doğan Grubu ile 2010'a kadar sahibi olduğu Petrol Ofisi'nin, 2009 yılında verilen kararlar ilgili nihai yargı kararına kadar 237 gün süreyle kamu ihalelerine katılamayacağını açıkladığı" belirtilmiştir. Ceza, Erdoğan'ın Doğan medya şirketlerini eski Türkiye'yi temsil ettiği suçlamasıyla Gruba yönelik eleştirilere devam ettiği bir süreçte gelmiştir (Tunç,2015).

Aydın Doğan, medyadan kendi isteği ile ayrıldığını açıklamıştır. Ancak, uzun yıllar Doğan Grubu'nda da çalışan gazeteci Ayşenur Arslan, "28 Şubat süreciyle ilgili açılan davada Doğan'ın hapse gireceği tehdidi nedeniyle satışa zorlandığını ve Doğan Medya'nın 'ucuza gittiğini' belirtmiştir⁶⁹." (bbc.com, 11.04.2018).

⁶⁸ Doğan Grubu, Star Tv'yi TMSF'den 30,5 milyon dolara almıştır. Grup, 2011'de Star Tv'yi 327 milyon dolar karşılığında Doğu Grubuna satmıştır <https://www.evrensel.net/haber/15782/star-tv-el-degistirdi> (erişim tarihi: 25.04.2020).

⁶⁹ "28 Şubat süreci veya post modern darbe Necmettin Erbakan'ın Başbakan, Tansu Çiller'in Dışişleri Bakanı olduğu 28 Şubat 1997 tarihinde olağanüstü toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nda açıklanan kararlarla başlayan ve irticaya karşı ordu ve bürokrasi merkezli süreç olarak tanımlanmıştır." https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_sureci (erişim tarihi: 20.04.2020).

2.5. Türkiye’de Medya’nın Genel Görünümü

Türkiye’de özel radyo ve televizyonların kurulmasına ve yayınlarına izin veren yasal değişiklik sürecinin 1993 yılında kamu yayıncılığı tekelinin yasal dayanağı olan Anayasa’nın 133. maddesinin değiştirilmesiyle başladığı belirtilmiştir. 1994 yılında 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş ve Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) oluşturulmuştur.

Sözeri ve Güney, “Gelişen teknolojiye uyum sağlama ve 3984 Sayılı Kanun’un 2002 yılında 4756 Sayılı Kanun’la değiştirilmesi, özellikle medya sahipliğinin düzenlenmesini içeren maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi nedeniyle, 3 Mart 2011’de 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un yürürlüğe girdiğini” belirtmiştir (2011). 3984 Sayılı Kanun ile medya mülkiyetinin az sayıda merkezde yoğunlaşmasının engellenmesi amaçlanmış, 2002 yılında Doğan Medya’nın içinde bulunduğu büyük medya şirketleri yasanın değişmesi için geniş çaplı lobi faaliyetleri yürütmüştür (Adaklı: 2015; Elmas ve Kurban: 2011).

6112 Sayılı Kanun’nun 19. maddesi ile radyo ve televizyon kurumlarında kuruluş ve hisse oranlarının düzenlendiği belirtilmiştir. Radyo ve televizyon kanalı kurma hakkı bu yeni kanunda da yalnızca anonim şirketlere verilmiştir. Siyasi partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, dernekler, vakıflar ve mahalli idarelerin radyo ve televizyon kanalı kurmasına izin verilmemiştir. Önceki yasadan farklı olarak, ticari iletişimin oranı, reklam gelirleri ve diğer sponsorluklar medya pazarında rekabeti korumak ve tekelleşmenin önüne geçmek için ölçüt olarak kabul edilmiştir. Tunç, bu düzenleme ile sektörde herhangi bir kuruluşun ticari iletişim gelirlerinin yüzde 30’undan fazlasını almasının engellenmesinin amaçlandığını belirtmiş ve şu şekilde açıklamıştır:

“Bu değişikliklere ek olarak, 6112 Sayılı Kanun, yayıncılık sektöründe doğrudan toplam yabancı sermaye payını da arttırmıştır. Önceki yasaya göre bir medya kuruluşunda yabancı sermaye payı en fazla yüzde 25 olarak belirlenmiş ve yabancı bir kuruluşun Türkiye’de birden fazla işletmede hisse sahibi olması engellenmiştir. 6112 Sayılı Kanunun 19. Maddesinin (f) bendiyle, yabancı sermaye sınırlaması yüzde 50’ye, yabancı sahiplerin doğrudan ortak olabilecekleri medya kuruluşu sayısıysa yüzde 2’ye çıkarılmıştır. Medya mülkiyeti düzenlemelerine getirilen bu liberal yaklaşım, kısa sürede çok sayıda ulusal ve uluslararası şirket evliliğine yol açmıştır. Medya piyasasında 2002 – 2008 yılları arasında 35 ulusal ve 30 uluslararası birleşme ve satın alma gerçekleşmiştir.” (Tunç, 2015).

2011’de ana akım medya, medyayı önceliği yüksek tirajlar yoluyla ticari değerini yükseltmek olan medya ile muhafazakâr/İslamcı/hükümet yanlısı medya olarak iki kampa ayrılmıştır. Medyada muhalif kamplar sadece kendi çıkarlarını ifade etmenin yanında karşı

görüşleri de baskılama yoluna gitmişlerdir. Bunun sonucunda basın ve yayıncılık agresif ve partizan bir hal almıştır (Kaya ve Çakmur, 2011: 533). Türk medyası bölünmüş ve siyasallaşmıştır (Sözeri ve Kurban, 2012). Buna ek olarak, 2007-2012 yılları arasında iktidar yanlısı medyanın muhalif medya karşısında önemli derecede güç kazandığı belirtilmiştir. Bu dönemde ana akım medya iktidar yanlılarına sahiplendirilmiş ya da farklı denetim mekanizmaları aracılığıyla kontrol altına alınmıştır (Mavioğlu, 2012:63).

2013 Gezi protestoları sırasında ve sonrasında ise basındaki partizanlığın arttığı gözlenmiştir⁷⁰. 2013 Gezi Olayları öncesinde kendisinin iktidar muhalifi değil, ancak gazeteci olarak eleştirel bir tavır içinde tanımlayan Gazeteci Kadri Gürsel şu şekilde belirtmiştir⁷¹: “2013’ten sonra ise evet, kaçınılmaz biçimde muhalif oldum, çünkü değişimin iktidardan başlamasını, daha açık ifadesiyle iktidarın değişmesini savundum.” (2018:99).

Bu dönemde öne çıkan bir diğer gelişme 17-25 Aralık yolsuzluk soruşturmaları olmuştur. Bu soruşturmalar, 2013 Türkiye rüşvet skandalı olarak da anılmaktadır. Söz konusu olayda, İstanbul Emniyet Müdürlüğü Organize Suçlarla Mücadele ve Mali Şube Müdürlüğü operasyonları sonucunda aralarında iş adamları, bürokratlar, banka müdürü, çeşitli düzeyde kamu görevlileri ve dört Bakan ile üç Bakan çocuğu hakkında “rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık” suçlarını işledikleri iddiasıyla soruşturma açılmıştır⁷². Hükümet, “bu operasyonların ‘paralel örgüt’ olarak tanımlanan oluşum tarafından hükümeti yıkmayı amaçlayan siyasi operasyonlar olduğunu belirtmiş, muhalefet partisi ise soruşturmalardaki takipsizlik kararıyla hükümet mensuplarının, ailelerinin ve hükümeti destekleyen kişilerin karıştığı büyük yolsuzlukların aklandığını iddia etmiştir (Hamsici, 16.12.2014).”

17-25 Aralık olayları sonrasında dinci cemaat lideri olarak tanınan Fethullah Gülen’e ait yayın kanalları uydudan çıkartılmıştır. Cemaate yakınlığıyla bilinen gazetelere kayyum atanmıştır. Paralel olarak adlandırılan şirketlere de el konulmuştur (Sözcü, 17.12.2015).

15 Temmuz 2016’da Fethullah Gülen’in planladığı belirtilen askeri darbe girişimi sonrasında medyada dramatik değişimler gerçekleşmiştir. Darbe sırasında Cumhurbaşkanı

⁷⁰ “2013’te yaşanan Taksim Gezi Parkı protestoları İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde bulunan ve sadece umumi hizmette kullanılmak koşulu ile tapuda İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne tahsis edilmiş olan Park’a, Topçu Kışlası’nı Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında hükümet tarafından imar izni olmadan yeniden inşa etmesini engellemek için başlatılan eylemlerdir.” (Sözcü, 31.05.2019).

⁷¹ Kadri Gürsel: Gazeteci. Uluslararası Basın Enstitüsü Türkiye Ulusal Komitesi Başkanı.

⁷² “https://tr.wikipedia.org/wiki/17_Aralık_yolsuzluk_ve_rüşvet_soruşturması.” (erişim tarihi: 06.05.2020).

Erdoğan, o dönemde Doğan Grubu'na ait olan CNN Türk'teki yayına katılmış ve Apple şirketine ait FaceTime uygulaması aracılığıyla halka seslenmiştir. Darbe girişiminden 5 gün sonra 20 Temmuz 2016'da Olağanüstü Hal (OHAL) ilan edilmiştir. OHAL kapsamında “toplam 32 Kanun Hükmünde Kararname (KHK) çıkarılmıştır. Hükümet, 19 Temmuz 2018'de iki yıl süren ve yedi defa uzatılan OHAL'i sonlandırmıştır. KHK'lar ile toplam 204 medya kuruluşu, 6 haber ajansı, 70 gazete, 20 dergi, 41 radyo, 38 TV ve 29 yayınevi-dağıtım şirketi kapatılmıştır⁷³.” KHK'ler kapsamında kapatılan yayın kuruluşlarından 17 gazete, 4 radyo, 4 televizyon olmak üzere toplam 25 medya kuruluşu hakkındaki kapatma kararlarının sonradan iptal edildiği belirtilmiştir (bianet.org, 03.05.2019). 16 Nisan 2017'de yapılan Referandum ardından 9 Temmuz 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir.

Medya yapılanmasında dikkat çeken önemli bir diğer gösterge BİK'in verdiği desteklere ilişkindir. Basının desteklenmesinde resmi ilanların önemli rol oynadığı belirtilmiştir. “BİK, resmî ilanlar ve kamu kurum ve kuruluşlarına ait reklamların, tespit edilen süreli yayınlarda yayınlanmasına aracı olan kurum olarak görev yapmaktadır. Kurum, ayrıca basın derneklerine destek verme, süreli yayınlara kredi açma vb. destekleme faaliyetlerinde bulunmaktadır.” (Basın-Enformasyon, 2013). Ancak, BİK'ten ilan almak için belirtilen gazete tirajlarının doğru olmadığı ve verilen desteklerde hükümet yanlısı gazetelerin gözetildiği belirtilmiştir. Özellikle yandaş gazeteler olarak tanımlanan gazetelerin tirajlarını olduğundan fazla göstererek, Kurum'dan daha fazla ilan geliri elde ettiği ifade edilmiştir (Başlangıç, 21.05.2015).

Bu çerçevede, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB), 2017-2019 Haziran tarihleri arasında sağladığı reklam gelirleri şu şekilde açıklanmıştır:

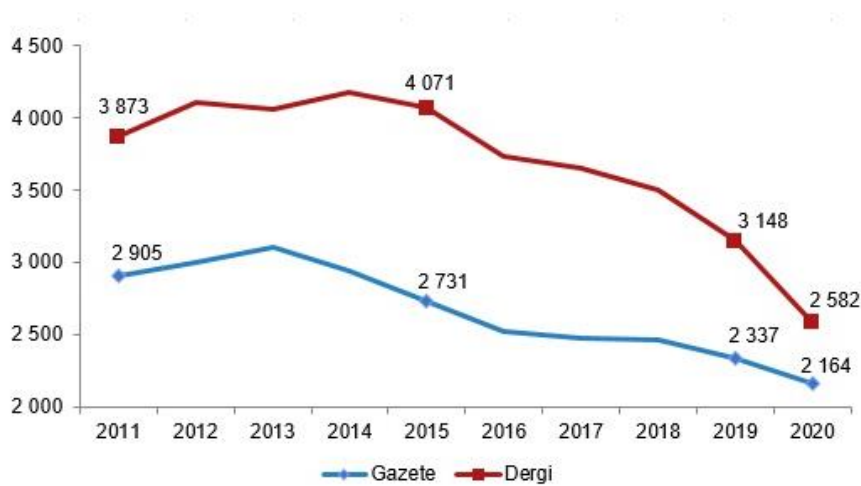
“En fazla reklam geliri Turkuvaz Holding'e bağlı yayın organlarına verilmiştir (15 milyon 293 bin TL). Bunu Albayrak Grubu'nun sahip olduğu Yeni Şafak, TVNET gibi yayın organları takip etmiştir (9 milyon 127 bin TL). Kapanan Türkmedya yayın organlarına sağlanan gelir 5 milyon 764 bin TL'dir. AKİT grubunun sahip olduğu Yeni Akit ve Akit'e 3 milyon 8 bin TL gelir sağlanmıştır. Nokta Elektronik Medya A.Ş. sahibi olduğu Kanal 7, Haber 7, Ülke TV (1 milyon 409 bin TL), İhlas Grubunun sahip olduğu Türkiye gazetesi ve İHA (1 milyon 189 bin TL), Demirören Medya Grubunun

⁷³“OHAL sürecinde çıkarılan KHK'lar şöyledir: 668 (27.07.2016), 675(29.10.2016),677(22.11.2016), 670(17.08.2016), 689 (29.04.2017), 693 (25.08.2017), 695 (24.12.2017) ve 701 (08.07.2018). <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/208089-turkiye-de-medyayi-kimler-kontrol-ediyor.>” (Erişim tarihi: 20.03.2020).

sahip olduğu Milliyet, CNN Türk, Kanal D, Hürriyet 689 bin 647 TL, Ciner Holding'in sahibi olduğu Habertürk, Show TV 493 bin 705 TL.” (birgun.net, 23.01.2020).

Yeni Şafak'ın sahibi Albayrak Grubu'nun ve Sabah'ın sahibi Kalyon Grubu'nun AKP dönemini kapsayan son 25 yıl içerisindeki büyümesinde İBB'den aldığı ihalelerin etkili olduğu belirtilmiştir (Deveci, 06.04 2019).

Türkiye’de yazılı medya istatistiklerine göre “5 bin 962 gazete ve dergi bulunmaktadır. 2018’de yayımlanan gazete ve dergilerin sayısı 2017’ye göre yüzde 2,6 azalmıştır. Bu yayınların yüzde 58,7’sini dergiler oluşturmaktadır. Gazete ve dergilerin tirajı, 2018 yılında 2017’ye göre yüzde 17,6 azalmıştır.” (bik.gov,19.04.2020). Bu azalmanın devam ettiği görülmüştür. “2020 yılında 2019 yılına göre yüzde 20,9 azalma olmuştur. 2020 yılında yayımlanan gazete ve dergilerin yıllık toplam tirajı 996 milyon 516 bin 20 olup, bunun yüzde 94,8’ini gazeteler oluşturmuştur⁷⁴.”

Grafik 2.1 Gazete ve Dergilerin Yıllara Göre Dağılımı (2011-2020)

Radyo Televizyon Yayıncıları Meslek Birliği (RATEM) 2018 raporuna göre “Türkiye’de 196 televizyon kanalı bulunmaktadır. Bunlardan 19 tanesi ulusal, 12 tanesi bölgesel, 165 tanesi ise yerel olarak yayın yapmaktadır.”

Takipçi payları açısından Türkiye’deki ilk on gazete arasında “Sabah, Takvim (Kalyon), Hürriyet, Posta, Milliyet (Demirören), Sözcü (Estetik), Türkiye (İhlas), Yeni Şafak (Albayrak), Güneş, Akşam (Türk Medya)” yer almaktadır. Televizyon kanalları arasında ise “atv, (Kalyon), Fox TV (Fox Yayıncılık), Show TV (Ciner), Star TV, NTV(Doğuş), Kanal D,

⁷⁴ “<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve-Uluslararası-Standart-Kitap-Numarası-Istatistikleri-2020-37204>.” (erişim tarihi: 17.02.2022).

CNNTÜRK (Demirören), TRT 1 (Devlet), Kanal 7 (Hayat Görsel Yayıncılık)” bulunmaktadır (MOM, 2019). 2020 yılında güncellenen Medya Sahipliği İzleme Projesi (Media Ownership Monitor- MOM) raporunda, takipçi payları açısından ilk on gazete arasında “Sabah (Kalyon), Sözcü (BEME MEDIA A.G.’ye devredilen Estetik Grup)⁷⁵, Hürriyet (Demirören), Posta (Demirören), Türkiye (İhlas), Milliyet (Demirören), Akşam (Türk Medya), Yeni Şafak (Albayrak), Takvim (Kalyon), (Açık Mert) Korkusuz (BEME MEDIA A.G.’ye devredilen Estetik Grup)” bulunmaktadır (MOM,2020).

2019 MOM raporunda Türkiye’deki basın-yayın organlarının çoğunun medya dışında da yatırımları olan ticari şirketlerin bünyesinde olduğu belirtilmiştir. Ülkenin en büyük 40 medya kuruluşu, medya haricinde sanayi, ticaret, enerji, madencilik, bankacılık, telekomünikasyon alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin kontrolü altındadır. Rapora göre “Türkiye’de en büyük 40 medya kuruluşuna sahip olan şirketlerden 6’sı (Doğuş, Demirören, Albayrak, Ciner, Kalyon, İhlas) inşaat, enerji, maden ve turizm sektörlerinde faaliyet göstermektedir. Türkiye’de medya sahiplerinin çoğu iktidardaki siyasal parti ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yakın ilişki içindedir. Sözcü gazetesi dışında en çok okunan 10 gazeteden 9’u iktidara yakın gruplara aittir. Doğan Grubu’nun medya sektöründen çekilerek tüm medya varlıklarını Demirören Grubu’na satmasıyla medyada iktidarla ilişkili medya sahiplerinin sayısı artmıştır.” (bianet.org, 03.05.2019).

Türkiye’de en büyük medya kuruluşlarına sahip şirketlerin kamu ihalelerine katıldığı ve ihaleler aldığı belirtilmiştir. Tunç, kapitalist bir işletme olarak kar mantığından uzakta hareket eden bu medya şirketlerinin aldıkları kamu ihaleleri karşılığında propaganda ve manipülasyon yoluyla hükümetin çıkarlarını desteklediğini belirtmiştir. Medya şirketleri ve siyasi oluşumlar arasındaki bu patronaj ilişkileri medyanın demokratik rolünün göz ardı edilmesine neden olmuştur (2015). Medyada iktidarın baskısı ve medya sahipleri ve siyasetçiler arasındaki patronaj ilişkileri sonucu oluşan oto-sansür eleştirel yayıncılığa zarar

⁷⁵ “Ticaret Sicil Gazetesi’ne göre, Sözcü ve Korkusuz gazetelerinin sahibi olan Estetik Yayıncılık, 2020’de Beme Media AG adlı şirkete devredilmiştir. Aralık 2019’da iktidar yanlısı Türk Medya grubuna ait Güneş ve Star gazeteleri kapatılmıştır. Güneş gazetesi, aynı gruba ait Akşam gazetesinin eki olmuştur.” <https://m.bianet.org/bianet/medya/254428-turkiye-de-medya-verilerle-sahipler-bulgularla-seffaflik-ve-yogunlasma> (erişim tarihi: 17.02.2022).

vermektedir Hükümeti destekleyen yayınlar yapan medya patronları kamu ihaleleri ile ödüllendirilirken muhalif olanlar cezalandırılmaktadır (Sözeri, 2015; Yılmaz, 27.08. 2018).

Gazeteci Gürsel, 2018 yılında Türk medya atmosferini şu şekilde yorumlamıştır:

“Bağımsız ana akım medyanın bütünüyle ortadan kaldırıldığı, tüm medya endüstrisinin, gazeteler, televizyon kanalları, matbaa tesisleri ve dağıtım şirketleri ile birlikte iktidarın doğrudan ya da dolaylı yoldan sahipliği altına alındığı bir düzen...Bağımsız gazeteciliğin, kendisine bırakılan daracık alanda yaşamasını mümkün kılan herhangi bir iş modeli geliştirmesinin imkansız olduğu ve dolayısıyla uzun vadede ölüme mahkum edildiği bir düzen...Eleştirel gazetecilerin hapis ve işsizlik tehdidi altında çalışamaz hale getirildikleri bir baskı ortamı. Muhalefetin medyaya erişiminin ya tamamen engellendiği ya da bu erişimin iktidarın siyasi menfaat hesaplarına göre, ancak gerektiği kadar sağlandığı, bunun sonucunda ülke yönetimine dair mesajların halka ulaştırılamadığı bir sistem...Kritik enformasyonun geniş kitlelere erişemediği, ulaşan bir şey varsa onun da iktidar tarafından şekillendirildiği dezenformasyon olduğu bir düzen...Bilgisiz ve habersiz bırakıldığı için mukayese yoluyla sağlıklı siyasi tercihler oluşturamayan bir seçmen...” (2018:238).

1980 darbesini takip eden neoliberal yeniden yapılandırma politikaları çerçevesinde basınının medya endüstrisine dönüşmesi birçok yazar tarafından açıklanmıştır. Günümüzde medya, yatay, dikey, çapraz, ultra -çapraz bütünleşmeler aracılığıyla gerçekleşen sermaye akışları ile büyük bir endüstriye dönüşmüştür⁷⁶.Türkiye’de neoliberal politikaların hayata geçirilmesinde 2002’den bu yana iktidarda olan AKP hükümetlerine özel bir önem atfedilmiştir (Coşar ve Yücesan Özdemir, 2014).

2.5.1. Medya Sahiplik Yapısı ve Mülkiyet İlişkileri

Türkiye’de yazılı, görsel ve işitsel medya şirketleri aynı zamanda farklı sektörlerde de faaliyet göstermektedir. Bu şirketlerin, diğer sektörlerdeki varlıklarına ilişkin veriler tarama yöntemi aracılığıyla oluşturularak araştırma kapsamında değerlendirilmiştir.

2.5.1.1. Albayrak Grubu

Albayrak Grubu’nun inşaat sektörü, maden ve makine sanayisi, ziraat, tekstil sanayisi, enerji sanayisi, savunma sanayisi, limancılık gibi yatırımların yanında, medyada, gazete, dergi, reklam, televizyon, dijital yayıncılık ve dağıtım alanlarında yatırımlara sahiptir (albayrak.com, 21.03.2020).

⁷⁶ Ultra-çapraz bütünleşme kavramı medya şirketlerinin medya dışındaki yatırımları anlamına gelmektedir. Adaklı’ya göre, kavram, Türkiye’deki medya yapılanmasını tanımlamaktadır. Medya, medya dışı yatırımların bir garantörü olarak çalışmakta ve kamu ihale, tahsis ve teşvikler, özelleştirmeler aracılığıyla varlığını devam ettirmektedir (2015).

Bünyesinde Yeni Şafak gazetesini bulunduran Albayrak Grubu'nun, 1952'de faaliyetlerine başladığı ve Refah Partisi'nin 1994'te İBB'yi kazanmasıyla gücünü arttırdığı belirtilmiştir. Deveci, “Akbiil davası⁷⁷ gibi İBB'deki yolsuzluk davalarında yöneticileri yargılanan Albayrak Grubu'nun aldığı ihaleler arasında İSKİ ve İGDAŞ'ın sayaç okuma hizmetleri, İBB'nin araç kiralama işleri, metro ihalesi, atık toplama, İETT'nin motor yenileme fabrikası inşaatı, Kiptaş Genel Müdürlük binası ile toplu konut projelerinin” yer aldığını belirtmiştir. (Deveci, 06.04.2019).

2005 yılında ATR televizyonu kuran Grup 2007 yılında televizyonun adını TV NET olarak değiştirmiştir. Grup, 1999 yılında Birlikte Dağıtım A.Ş. kurmuştur. 2003 yılında Trabzon Port ve aynı yıl özelleştirme kapsamında Varaka Kağıt Fabrikasını satın almıştır. Şirket kağıt fabrikasının olduğu bölgede termik santral kurma girişiminde bulunmuş, ancak bölgede yaşayanların itirazları nedeniyle proje iptal edilmiştir (Hürriyet, 03.07. 2016).

2010 yılında enerji sektöründe KUVVE elektrik enerjisi toptan satış A.Ş. kurulmuştur. 2011'de Somali'de Mogadişu Port'u satın almıştır. Grup, Derin Tarih isimli tarih dergisi, Derin Ekonomi isimli ekonomi dergisi, Lokma, Cins ve Nihayet adlı dergiler, Çocuk dergisi, iki aylık öykü dergisi yayınlamaktadır. 2016'da GZT.com adlı haber sitesi dijital alanda yayın hayatına başlamıştır. Grup, 2018 yılında özelleştirme kapsamında Erzincan Şeker ve Erzurum Şeker Fabrikalarını devralmıştır. 2019 yılında tarım alanındaki faaliyetler için Mezra ziraat şirketini kurmuştur. Gine'de bulunan Canakry limanının 25 yıl süre ile işletme hakkına sahip bulunmaktadır (albayrak.com, 21.03.2020). Grubun 2015'te Milli Savunma Bakanlığı'nın 190 milyon avroluk tank yapımı ihalesini aldığı belirtilmiştir (MOM, 2019). Grubun Yeşil Adamlar Atık Yönetimi şirketi 2010'dan bu yana faaliyet göstermektedir.

⁷⁷ “Grup, 1990'lardan bu yana belediyelerden pek çok kamu ihalesi almıştır. Bu ihalelerde usulsüzlük iddiaları gündeme gelmiştir. İktidar partisiyle yakın ilişki içinde olduğu bilinmektedir <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/208089-turkiye-de-mediyayi-kimler-kontrol-ediyor> (erişim tarihi: 20.03.2020).”

Tablo 2.1 Albayrak Grubu

Medya Sektörü	Yeni Şafak gazetesi	2 TV kanalı: TVNET (2007).	5 Online medya: yenisafak.com.tr dahil	Dergi yayıncılığı:	Reklamcılık: Reklam Piri (2011) Piri Medya Şirketi	Dağıtım: Birlikte Dağıtım
Enerji Sektörü	Kuvve Elektik Toptan Satış A.Ş.	Yeşil Adamlar Atık				
Diğer Sektörler	1 İnşaat şirketi: 2 Albayrak Yapı	3 Endüstri şirketi: Tumosan Traktör ve Motor Fabrikası	4 Lojistik: Trabzon limanı dahil.	3 Hizmet: AL-Bil Data İşlem dahil.	Somali Liman ve Hastahane, Gine Canarky Limanı	Erzincan, Erzurum Şeker, Mezra Ziraat

2.5.1.2. Ciner Grubu

1978 yılında Turgay Ciner tarafından kurulan ve 2004 yılına kadar Park Grubu adıyla bilinen Ciner Grubu'nun ticari faaliyetlerine oto yedek parça üretim, satış ve ithal işleri ile başladığı belirtilmiştir. Grup, 1980'li yılların ikinci yarısında yurtiçi ve yurtdışında makine ve tekstil sektöründe yer almıştır. 1990'lı yıllarda özelleştirme projelerine girerek enerji ve madencilik alanında yatırımlar yapmıştır (parkholding.com, 21.03.2020). Grup, "Enerji ve Madencilik Grubu, Ciner Cam ve Kimyasallar Grubu, Ciner Medya Grubu, Ciner Denizcilik Grubu adı altında 4 ana grup ve diğer çeşitli ticari şirketleri" altında faaliyetlerini sürdürmektedir (cinergroup.com, 21.03.2020).

Ciner Medya Grubu'nun sahip olduğu Sabah ve atv'ye 2007'de TMSF tarafından el konulmasının ardından Grup, medya alanına yeni şirketlerle girmiş ve AKP iktidarı ile çatışma yaratacak tüm yayın politikalarından kaçınmıştır (Adaklı, 2015; Mavioğlu, 2012). Ciner Grubu HaberTürk gazetesinin basılı yayına 2018'de son vermiştir. Dijital alanda haberturk.com adresinden yayın yapmaktadır (bianet.org, 03.05.2019). Ciner Gruba ait Park Teknik'in Akkuyu nükleer santrali ihalelerinden pay almak istediği için medya sektöründe kaldığı belirtilmiştir (Mavioğlu, 2012:59). Şirketin birçok enerji yatırımı bulunmaktadır. 2013'te, Ciner Holding'in Konya Ilgın'da termik santral yatırımı yapmasına iki EPDK bürokratinin engel olduğu, bunun üzerine Ciner'in Enerji Bakanı Yıldız ile konuyu çözmeye

çalıştığı ve çözemeyince de Erdoğan ile görüştüğü basına yansımıştır. Bu görüşmeden sonra, “EPDK’nın Park Holding’e ait bir şirkete Konya’da 500 megavatlık (MW) termik santral için 49 yıllığına üretim lisansı verdiği” belirtilmiştir⁷⁸.

Tablo 2.2 Ciner Holding

⁷⁸ “<https://www.birgun.net/haber/alo-fatih-in-nedeni-konya-ilgin-madeni-68945>.” (erişim tarihi: 20.03. 2021).

Medya Sektörü	Habertürk (2018’de kapatıldı. Dijital olarak yayın yapmaktadır).	3 TV kanalı: Habertürk TV, Show TV, Bloomberg HT dahil.	2 Ciner Medya Yatırım	2 Radyo İstasyonu: Habertürk Radyo dahil.	1 Yayın Şirketi: Ciner Yayın Holding	C yapım Filmcilik
Enerji Sektörü	Konya İlgın Termik Santrali	Konya İlgın Elektrik	Kozan Soda Termik	Kozan Soda Elektrik	Silopi Elektrik Üretim	Silopi Termik Santrali
	Park Termik Santrali	Park Elektrik	Çayırhan Elektrik Santrali	Siirt Madenköy Bakır Madeni	Eti Soda Ankara	
Diğer sektörler	1 Ulaştırma: Havaş	2 Turizm: Larespark Otel dahil	Hopa Limanı	1 Sigorta Şirketi: Park Sigorta	1 Cam Endüstrisi: Park Cam	1 İnşaat Şirketi: Park Yapı

2.5.1.3. Cumhuriyet Vakfı

Türkiye’nin en eski günlük gazetelerinden olduğu belirtilen Cumhuriyet 7 Mayıs 1924’te yayınlanmaya başlamıştır. Kurucusu Yunus Nadi’nin (1880-1945) İstanbul’da yayınlamakta olduğu Yeni Gün gazetesini İstanbul’un işgalinden sonra Anadolu’ya kaçarak yayınlamaya devam ettiği belirtilmiştir. Cumhuriyet gazetesi, 1992’den bu yana Cumhuriyet Vakfı tarafından yayınlanmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin Türkçe ve İngilizce haber portalı ve ayrıca bir spor sitesi bulunmaktadır (Basın, Yayın Genel Müdürlüğü, 2013).

Cumhuriyet gazetesi, Türkiye’de fikir gazeteciliğinin bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Gazetenin uzun yıllar başyazarlığını yapan İlhan Selçuk, gazetenin Ankara temsilcisi ve bazı köşe yazarları 2008’de Ergenekon adı verilen operasyonlar kapsamında gözaltına alınmış ve daha sonra serbest bırakılmıştır. “2 Nisan 2013 seçimlerinde yapılan usulsüzlük iddiaları ve Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ve PKK terör örgütlerine üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek iddiasıyla Cumhuriyet gazetesine suçlamalar yöneltilmiştir. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Murat Sabuncu başta olmak üzere birçok yazar, muhabir ve editör gözaltına alınmıştır. 18 ay süren dava sonunda 15 kişi hakkında toplam 81 yıl, 45 gün hapis cezası verilmiştir⁷⁹.” Gazetenin o dönemki Genel Yayın

⁷⁹ “[https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)).” (erişim tarihi:10.05.2020).

Yönetmeni Can Dünder halen yurtdışında sürgünde bulunmaktadır (Tunç, 2018). Bünyesinde sadece Cumhuriyet gazetesi vardır. Diğer sektörlerde yatırımı bulunmamaktadır.

Tablo 2.3 Cumhuriyet Vakfı

Medya Sektörü	Cumhuriyet Gazetesi	cumhuriyet.com.tr
Enerji Sektörü	Yatırımı görülmemiştir.	
Diğer Sektörler	Yatırımı görülmemiştir.	

2.5.1.4. Demirören Grubu

Demirören Grubu sahibi Erdoğan Demirören, Oto Kolaylık adlı şirket ile ekonomik faaliyetlerine başlamıştır. Erdoğan, 1968’de Alman Kolbenschmidt şirketi ortaklığıyla makine sanayinde yatırımlar gerçekleştirmiştir. Enerji alanına 1972’de Milangaz, 1975 yılında Güneşgaz, Likidgaz, Mutfakgaz şirketlerini satın alarak girmiş, 1978’de Demirören Tüp İmalat Fabrikası’nı kurmuştur. Grubun, bu tarihten sonra 1980’de kurulan Ata Eğitim dışında on altı yıl yatırım yapmadığı belirtilmiştir. 1996’da Dem-Al oto gazı satın alan şirket 1997’de Demirören Enerji Şirketi’ni kurmuştur. Demirören Holding’in diğer sektörlerle açılmasının AKP iktidarı döneminde olduğu ifade edilmiştir⁸⁰.

Demirören, 20 Nisan 2011’de Milliyet ve Vatan gazetelerini Doğan Holding’den satın alarak medya sektörüne girmiştir. Gazetenin satışının ardından Genel Yayın Yönetmeni Derya Sazak, Hasan Cemal ve Can Dünder gibi gazetecilerin de olduğu birçok kişinin işlerine son verildiği belirtilmiştir (bbc.com, 08.06.2018). Vatan gazetesi basılı yayınına son verilmiş ve gazete dijital alana taşınmıştır (bianet.org, 03.05.2019).

2013’te Demirören Dergi Grubu oluşturulmuştur. 2016’da Total Oil Türkiye’yi satın almıştır. Grup, 2018’de Demirören Medya Holding olarak yapılanmıştır. 2019 yılında şans oyunları pazarına giren Demirören, teknoloji alanında da yatırımlar yapmıştır. 2018’de Doğan Medya’nın medya varlıklarını satın alan Demirören, Türkiye’nin en büyük medya grubunun sahibi olmuştur (t24.com, 21.03.2018). Bu satışın gerçekleşmesinde Demirören Grubu’na, 2 yıl geri ödemesiz, 10 yıl vadeyle bir kamu bankası olan Ziraat Bankası’ndan 675 milyon dolar kredi sağlandığı belirtilmiştir. Satıştan sonra madencilik, enerji ve inşaat sektörlerinden gelen servetle, Demirören Grubu’nun Türkiye’deki medya payı yüzde 16’ya yükselmiştir (bianet.com, 03.05.2019).

⁸⁰ “<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43501280>.”(erişim tarihi: 21.03.2020).

Tablo 2.4 Demirören Grubu⁸¹

Medya sektörü:	2 TV Kanalı: CNNTürk, Kanal D dahil	Hürriyet, Milliyet, Posta ve dijital yayınları. gazetevatan.com, dha.com	Dağıtım Şirketi: Yaysat (2018’de kapatıldı).	1 Haber Ajansı: Demirören Haber Ajansı (DHA).
Enerji Sektörü	Milan Petrol (M Oil) Demirören Jeotermal Enerji A.Ş.	Lukoil (2012)	Milangaz Oto Milangaz	Total ve BP (2017) toptan tedariki
Diğer Sektörler	Demirören AVM	Zeyport	Taksim Gayri Menkul	Lidya yapı: Seyhan Park Evleri, Kemer Country.

2.5.1.5. Doğan Grubu (2018)

Tablo 2.5 Doğan Grubu⁸²

Medya Sektörü	6 TV Kanalı: Kanal D, 6 gazete Hürriyet	1 Dergi: Doğan Burda Dergi	2 Kitap Yayıncılık: Doğan Kitapçılık	3 Yayıncılık ve Dağıtım: Doğan Dağıtım	Haber Ajansı: DHA	3 Radyo İstasyonu Radyo D
	1 Dijital TV Platform: D-Smart	10 Online Medya: hurriyet.com.tr .	7 Online Ticaret: MedyaNet	1 Sosyal Aktivite: Aydın Doğan Derneği		

⁸¹ “<https://www.demiroren.com.tr/kurumsal/tarihce/> (erişim tarihi: 21.03.2020).”

⁸² “<https://www.doganholding.com.tr/sektorler/elektrik-uretimi/> (erişim tarihi: 20.02.2020).”

Enerji Sektörü	Galata Wind	Shell&Turcas (2004),	Petrol Ofisi (2008),	Şah RES Taşpınar RES Mersin RES	Çorum GES Erzurum GES	Sunflower Solar
Diğer Sektörler	1 Emlak ve Pazarlama: Milpa Finance DD					

2.5.1.6. Doğu Grubu

Doğu Grubu, 1951 yılında Ahmet Şahenk tarafından kurulmuştur. Grup, “Otomotiv, inşaat, medya, yeme-içme, turizm ve perakende, gayrimenkul ve enerji olmak üzere altı ana sektörde” faaliyet göstermektedir. Doğu Grubu internet sayfasında ayrıca, teknoloji, spor ve eğlence alanında da yatırımlarının olduğu belirtilmiştir.

Doğu Yayın Grubu, 1999 yılında Cavit Çağlar’ın sahip olduğu Nergis Holding’den NTV’yi satın alarak televizyon haberciliğine başlamıştır. Kanal E’yi de aynı yıl satın alan Grup, 2000 yılında CNBC-e kanalı adını almıştır. Kanal, “2015’te Discovery Communications’a satılmıştır. NTV’nin 1999’da Gruba katılmasının ardından MSNBC, CNBC, NBA, Billboard, Virgin, National Geographic ve Conder Nast gibi uluslararası marka ve kuruluşlarla ortaklıkları olmuştur. Gruba ait dokuz TV kanalı, altı dijital medya (NTV dahil), dört radyo istasyonu, altı dergi” bulunmaktadır (Tunç, 2018).

Mavioğlu, “Doğu Grubu’nun en önemli yayın grubu olan NTV’de özellikle 2011 seçimlerinden sonra bünyesinde bulunan iktidara eleştirel yaklaşan birçok gazetecinin işine son verildiğini” belirtmiştir (2012: 57).

Tablo 2.6 Doğu Grubu⁸³

Medya Sektörü	4 TV Kanalı: NTV, Star	6 Online Medya: ntv.com ,	3 Radyo İstasyonu: NTV Radyo	6 Dergi: Vogue dahil	2 Yayıncılık: NTV yayıncılık	10 Denizcilik: D-Marin	3 Sağlık, Eğlence, Spor
----------------------	------------------------	--	------------------------------	----------------------	------------------------------	------------------------	-------------------------

⁸³ “<https://www.dogusgrubu.com.tr/tr/sektorler>.” (erişim tarihi: 21.03.2020).

	TV, Puhu TV, Kral TV, TV8 dahil					Turgutreis	Merkezi: D-Gym
Enerji Sektörü	Doğuş Enerji Grup	Artvin Barajı ve HES (Deriner Barajı)	Boyabat Barajı ve HES	Boyabat Elektrik Üretim ve Dağıtım A.Ş.	Aslancık Barajı ve HES	Aslancık Elektrik Üretim A.Ş.	220 Plus Elektrik Satış
Diğer Sektörler	14 Bankacılık ve Finans Birliği: Garanti Bankası dahil.	1 Otomotiv Şirketi: Doğuş Otomotiv, Satış, 12 Yabancı Araç Şirketi, yan şirketleri ve Lojistik Servisler	3 İnşaat Sektörü: Doğuş İnşaat	7 Turizm Şirketi: Antur Seyahat Acentası 1 Havacılık: Körfez Havacılık	5 Perakende: Armani yetkili satış bayii 2 Emlak Şirketi: Doğuş	4 E-Ticaret: Bonubon	11 Yemek sektörü: Nusr-et dahil

2.5.1.7. Estetik Yayıncılık

Estetik yayıncılık, 2007'den bu yana Sözcü gazetesine, 2012'den bu yana sozcu.com.tr haber sitesine sahiptir. Sözcü gazetesinin yanında Açık Mert Korkusuz gazetesi ve Açık Mert Korkusuz spor gazetesi bulunmaktadır. Mizah Dergisi (Gırgır Dergisi) Şubat 2017'de kapanmıştır (MOM, 2019). MOM Raporu'nda "Ticaret Sicil Gazetesi'ne göre Sözcü ve Korkusuz gazetelerinin sahibi olan Estetik Yayıncılığın 2020'de Beme Media AG adlı şirkete devredildiği" belirtilmiştir (2020).

Tablo 2.7 Estetik Yayıncılık

Medya Sektörü	Gazete: Sözcü	sozcu.com.tr	Açık Mert Korkusuz Gazetesi	Açık Mert Korkusuz Spor Gazetesi
Diğer Sektörler	Yatırımı görülmemiştir.			

--	--	--	--	--

2.5.1.8. ESMEDYA ve Türk Medya Grubu

2004 yılında Uzan Grubu'na ait olan ve Uzan Grubu'nun borcundan dolayı TMSF'nin el koyduğu medya organları arasında bulunan Star gazetesinin ve Kanal 24'ün 2006 yılında Ali Safa Özmen tarafından satın alındığı belirtilmiştir. 2007 yılında Hasan Doğan ve Sancak Holding Yönetim Kurulu Başkanı Ethem Sancak gazeteye ortak olmuştur (Sözeri, 2015). TMSF, 24 Mayıs 2013'te Çukurova Grubu'nun medya şirketlerine el koymuş ve Show TV'yi çok ucuz bir fiyata Turgay Ciner'e devretmiş ve Akşam gazetesi ile Skytürk'ü Cengiz-Limak-Kolin inşaat ortaklığına satmıştır. Ancak, daha sonra Limak'ın sahibi olan Nihat Özdemir'in bu şirketleri satın almaktan vazgeçtiği açıklanmıştır. Adaklı, 2007'de Star Medya Grubu'nu kurarak medya sektörüne giren Sancak'ın Show TV dışındaki Çukurova Grubu'na ait tüm medya şirketlerini 62 milyon dolara satın aldığını belirtmiştir (Adaklı, 2015).

MOM raporuna göre “Türk Silahlı Kuvvetleri için zırhlı personel taşıyıcı ve Emniyet Müdürlüğü için TOMA üreten BMC'nin sahibi Ethem Sancak'ın ES Medya'sı, 2017'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'la yakın ilişkileri olan Hasan Yeşildağ'ın ağabeyi Zeki Yeşildağ'a satılmıştır ve Türk Medya Grup (T Medya Yatırım San. Ve Tic. A.Ş.) adını almıştır.” (bianet.com, 03.05.2019).

Tablo 2.8 ES Medya-Türk Medya⁸⁴

⁸⁴ “(Temüroğlu, 2019:67); <https://www.sancakenerji.com/Kurumsal/Hakkimizda> (erişim tarihi: 22.03.2020).”

Medya Sektörü	3 Gazete: Star, Güneş, Akşam dahil. (Star Medya ve T Medya).	2 Dergi: Alem dahil.	3 TV Kanalı: 360 TV, 24 TV dahil.	2 Radyo İstasyonu: Alem FM, Lig Radyo dahil.	1 Reklamcılık: AD Grup
--------------------------	--	----------------------	-----------------------------------	--	------------------------

Enerji Sektörü	MT Petrol ve Enerji,	Kased Enerji Anonim Şirketi yönetim kurulu.	Yamaçtepe RES İzmir Urla RES,	Kırşehir GES Aksaray GES	
---------------------------	-------------------------	---	--	-----------------------------	--

Diğer Sektörler	2 Otomotiv Şirketi: BMC Otomotiv Endüstri ve Ticaret	2 Sağlık ve Eczacılık Şirketi: MT Sağlık Ürünleri Endüstrisi	5 Servis Hizmetleri: ES Yönetim ve Danışmanlık		
------------------------	--	---	---	--	--

2.5.1.9. İhlas Grubu

İhlas Holding kurucusu Enver Ören 1970’te Hakikat gazetesini çıkarmış, gazetenin adı daha sonra Türkiye gazetesi olarak değiştirilmiştir. Grup, 1981 yılında kendi matbaa tesislerini kurmuştur. 1989’da inşaat sektörüne girmiştir. Grubun internet sayfasında verilen bilgilere göre 1990 yılında İhlas ev aletleri şirketi kurulmuş, 1991 yılında Türkiye gazetesi hastanesi kurularak sağlık hizmetleri sektörüne yatırım yapılmıştır.

Grup, 1993 yılında İhlas Haber Ajansı’nı, TGRT FM radyosunu ve TGRT programlı televizyon kanalını kurarak medya yatırımlarını arttırmıştır. 1993 yılında, şirketler holding çatısı altında birleştirilmiştir. Enerji sektörüne 1997-1998 döneminde giren Grup, “metalik madenler, kömür ve endüstriyel ham maddeler gibi pek çok yeraltı kaynağını işleyebilmek için lisanslar almıştır. 2003’te İhlas Yayın Holding kurulmuştur. 2004 yılında ise tematik bir kanal olan TGRT Haber TV kurulmuştur. 2006’da TGRT TV satılmıştır. TGRT Haber TV ile haber yayıncılığını sürdürmektedir⁸⁵.”

Hükümete yakın bir medya grubu olarak tanınan İhlas Holding’in Gaziosmanpaşa Kentsel Dönüşümü projesini, Bağcılar Belediyesi’nin kablosuz geniş alan ağı ve güvenli internet bağlantısı ihalelerini aldığı belirtilmiştir. Kanal 7 ve Ülke TV gibi medya kuruluşlarının sahibi olan Beyaz Holding’e ait şirketler de belediyelerin neredeyse tüm eğitim, kültür merkezi işletimi ve organizasyon işlerini yürütmektedir.

Tablo 2.9 İhlas Grubu

Medya Sektörü	1Gazete: Türkiye Gazetesi	2 TV Kanalı: TGRT Haber dahil.	1Radyo Kanalı: TGRT FM	1Online Medya: ihlas.net	1Haber Ajansı: İhlas Haber Ajansı (İHA)
----------------------	---------------------------------	--------------------------------------	---------------------------	--	---

⁸⁵ “<https://www.ihlas.com.tr/hakkimizda>.” (erişim tarihi: 22.03.2020).

Enerji Sektörü	İhlas Madencilik Enerji ve Ticaret A.Ş.	Mir Maden İşletmeciliği	İzmir Çinko-Kurşun Madeni	Çanakkale Madeni	CVK Maden, CVK Park Bosphours
Diğer Sektörler	4 İnşaat ve İhlas Gayrimenkul	Armutlu Tatil Köyü	İhlas Marketing Investment Holding	Gaziosmanpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi	

2.5.1.10. Turkuvaz/ Kalyon/ Zirve Grubu

Kalyon inşaat şirketi, 1974 yılında Hasan ve Orhan Cemal Kalyoncu tarafından kurulmuştur. İnşaat, enerji ve sanayi sektörlerinde yatırımları bulunan grubun kurucularından Hasan Kalyoncu'nun oğlu olan Ömer Faruk Kalyoncu'nun Yönetim Kurulu Başkanı olduğu Zirve Holding, 2013 yılında Çalık Holding'den Turkuvaz Medya Grubunu devralarak medya sektörüne girmiştir. Kalyon Grubu'nun İstanbul Üçüncü Havalimanı, Mecidiyeköy-Mahmutbey metro hattı, Taksim'in yayalaştırılması projesi, Bakırköy adliyesi, metrobüs hattı, Türkiye-Kıbrıs içme suyu, Başakşehir Stadyumu ve Çanakkale-Ayancık yolu inşaatı gibi önemli kamu ihalelerini aldığı belirtilmiştir (bianet.com, 03.05.2019).

Sabah gazetesinin sahibi olan Kalyon Grubu dünyada en fazla kamu ihalesi alan ilk 10 şirket arasında yer almaktadır. Deveci, "3. Havalimanı'nda yüzde 40 hissesi olan grubun İBB'den de büyük ihaleler aldığını, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) Genel Müdürü Fatih Turan'nın maliyetini 9 milyar TL olarak açıkladığı Melen projesinde İsale Hattı ihalesinin Kolin Grubuna verildiğini, 849 milyon TL'lik Mecidiyeköy-Mahmutbey Metro Hattı ihalesinin Kalyon Grubu'nun Kolin İnşaat ve Gülermak Ağır Sanayi İnşaat ile birlikte oluşturduğu konsorsiyuma verildiğini, 52 milyon TL'lik Taksim Altgeçit ve Meydan Projesi ihalesinin de aynı gruba verildiğini" belirtmiştir (06.04. 2019).

Tablo 2.10 Turkuvaz/ Kalyon Grubu⁸⁶

Medya	6 Gazete: Sabah,	13 Dergi	4 TV Kanalı:	2 Radyo	1 Dağıtım	2 Kitap
--------------	------------------	----------	--------------	---------	-----------	---------

⁸⁶“<https://kalyonholding.com/enerji/enerji>;<https://kalyonholding.com/enerji/yeka-ruzgar>,
<https://kalyonholding.com/enerji/kurtun-hes>;<https://kalyonholding.com/enerji/torul-hes>,
<https://kalyonholding.com/enerji/ordu-hes>;<https://kalyonholding.com/enerji/dogankent>,
<https://kalyonholding.com/enerji/kalen-ve-aksu-hes>.”(erişim tarihi: 22.03.2020).

Sektörü	Yeni Asır, Takvim, Fotomaç Turkuvaz Haber Ajansı (TOHA)	2 Dijital Medya ve Mobil Servisler	Atv dahil, 1 Yapım Şirketi:	Kanalı:	Şirketi: Turkuvaz Dağıtım.	Yayıncılık:
Enerji Sektörü	Kalyon Enerji Giresun Doğankent HES (2016)	İnegöl Doğalgaz Dağıtım Hattı Giresun Kalen (1-2, 2012) ve Aksu HES Ordu HES	Çayırhan B Termik Santrali Konya Karapınar GES (YEKA)	Gümüşhane Melet HES Edirne, Kırklareli, Eskişehir, Sivas RES (YEKA)	Gümüşhane Kürtün HES (2016)	Gümüşhane Torul HES Etki liman gazlaştırma tesisi (BOTAŞ sözleşmeli)
Diğer Sektörler	Başakşehir Stadyumu ve 26 büyük inşaat projesi, D-100 Karayolu Metrobüs Ulaşım Hattı Kadıköy Kartal Metro	Erbil su arıtma tesisi Mecidiyeköy Mahmutbey Metrobüs3.Köprü ve Kuzey Marmara Otoyolu	KKTC içme suyu boru hattı Ordu- Mesudiye Koyulhisar Yolu Finanskent, Yeşilvadi Konutları	İstanbul 3. Havalimanı Çanakkale- Ezine- Ayvacık yolu Vatan Caddesi Vergi Dairesi Hizmet Binası	Başakşehir Stadyumu	Haliç Metro Geçiş Köprüsü Gebze İzmir otoyolu Dr. Lütfi Kırdar Kartal Hastahanesi Bakırköy Adalet Binası

2.5.1.11. Kayyum Atanan ve Sonrasında Kapatılan Medya Organları

Gazeteci Çakır, 2012 yılında Türkiye’de “Milli İstihbarat Müsteşarı (MİT) Hakan Fidan ile MİT’in eski üst düzey yöneticilerinin PKK ile yürütülen Oslo görüşmeleri nedeniyle

Özel Yetkili Savcılık tarafından ifadeye çağırılması olayını, AKP iktidarıyla Fethullahçı hareket arasındaki ilk ciddi savaş olarak” değerlendirmiştir (2020). Türkiye’de Kürt sorununun çözümüne yönelik yürütülen Oslo görüşmelerinde, MİT üst düzey yöneticileri ifadeye çağırılmış ve daha sonra MİT’çilerin tutuklanmasının planlandığı ortaya çıkmıştır. MİT Krizi olarak tanımlanan olay sonrasında hükümeti destekleyen Gülen cemaati yanlısı medya, AKP karşıtı bir tutum izlemeye başlamıştır. 17-25 Aralık yolsuzluk operasyonuyla birlikte hükümet ve bu medya grupları arasındaki ilişkilerin tamamen koptuğu belirtilmiştir. 15 Temmuz 2016’daki darbe girişiminden sonra cemaat yanlısı medya grubu tamamen kapatılmıştır (Tunç, 2018). 2012’den sonraki süreçte medyada “paralel medya”, “paralel devlet” olarak adlandırılan bu medya gruplarına Gülen hareketi ile fikir ve eylem birliği içinde oldukları gerekçesiyle kapatılmadan önce kayyum atanmıştır (bbc.com, 04.12. 2014; Sabah, 05.03 2014).

Feza Yayıncılığın, tüm medya yayınları FETÖ bağlantısı şüphesiyle kapatılmıştır. Kapatılmadan önce Grubun Zaman gazetesi dahil 10 gazetesi, Aksiyon dahil dört dergisi, bir haber ajansı (Cihan haber Ajansı), zaman.com.tr dahil 13 dijital yayını bulunmaktadır. Grubun medya dışında yatırımı bulunmamaktadır.

Koza İpek Holding’in FETÖ ile finansal bağlantıları nedeniyle Ekim 2015 tarihinde tüm şirketleri kapatılmış ve sahip olduğu şirketlere kayyum atanmıştır (Tunç, 2018). İpek Medya Grubu’nun 2005 yılında Bugün Gazetesi ile medya sektörüne girdiği belirtilmiştir. 2008 yılında Kanaltürk ve Kanaltürk Radyo, 2009 yılında da Bugün TV yayına başlamıştır. Samanyolu Yayıncılık Grubu’nun tüm yayınları FETÖ bağlantıları nedeniyle durdurulmuştur. Grubun sahip olduğu Samanyolu TV dahil 24 yayın RTÜK tarafından iptal edilmiştir (Tunç, 2018).

2.5.1.12. Uluslararası Haber Şirketleri

24 Şubat 2007 tarihinde TGRT’nin isim ve yayın hakları News Corporation şirketine satılmış ve FOX Türk adlı yayın organı kurulmuştur. Türkiye’de, DW, BBC, France 24 ve Voice of America’nın (VOA) ortaklığı ile kurulan +90 Youtube kanalı ve Independent Turkish gibi uluslararası medya kuruluşlarının Türkçe servislerinin 2019 yılı itibari ile dijital yayına başladığı belirtilmiştir (bianet.org, 03.05.2019). Bunun yanında Sputnik Türkçe, Euronews Türkiye ve Independent Türkiye, Türkiye’de yayın yapan diğer uluslararası haber kuruluşları arasında bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENERJİ HABERLERİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Problemi

Medya, toplumdaki ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel sistemlerle arasındaki dinamik ilişkiler içinde yapılanmıştır. Bu durağan olmayan yapılanma hegemonik olarak sürekli üretilerek varlığını koruma altına almaktadır. Bu üretimin gerçekleştiği alanlardan biri olarak medya toplumda baskın olan düşüncelerin normal, ebedi ve evrensel olarak kabul edilmesinde önemli bir güce ve işleve sahiptir. Araştırmanın problemini, haber gerçeği üzerindeki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklı etkinin hegemonik olarak nasıl kurulduğu ve böylelikle medyada toplumsal rızanın nasıl üretildiği oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, medya sektöründe yer alan özel şirketlerin enerji sektörü ile bütünleşik sahiplik yapısının ve daha geniş ekonomik ve politik yapılarla olan ilişkilerinin haber gerçeği üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Söz konusu etki ile toplumdaki çelişkilerin ve çatışmaların gizlenmesi ve hegemonik mücadelenin aktarılan haberler üzerinden ne şekilde yürütüldüğünün açıklanması hedeflenmiştir. Bu amaçla, ana akım medyalardan Hürriyet, Milliyet, Sabah, Habertürk, NTV haber portallarında yer alan haberler ve haber gerçeğinin kurulmasındaki ideolojik farklılığın etkisine örnek olarak Cumhuriyet gazetesi haber portalındaki haberler incelenmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada sosyal bilimlerde nitel araştırmalar içinde tanımlanan tarihsel betimleyici analiz kullanılmıştır. Bookchin, tarihin zaman içindeki olaylar dizisi olmadığını ancak, usun kültürel ve toplumsal açınımı olduğunu belirtmiştir (1996:12). Bu çerçevede seçilen veriler eleştirel ekonomi politik ve hegemonya kavramı aracılığıyla araştırılmıştır.

Yapılan analizlerde öncelikle Herman ve Chomsky'in haber süzgeçleri arasında yer alan medya sahipliği, gündem belirlemede resmi kaynaklara bağımlılık ve eleştirel tepki araştırılmıştır. Veri analizinde Thompson'un ideolojik işleyiş modelinden faydalanılmıştır. İlgili araştırma kategorileri ile analiz yapılmıştır. Söylem ve anlamlandırma politikaları çerçevesinde Hall'un medyaya ilişkin tespitlerinden parçanın bütün olarak gösterildiği önermesine (fetişizm) ve kültürel olarak kurulan eşdeğerlilikler sistemi çözümlemelerine

başvurulmuştur. Haber fotoğraflarının çözümlemesinde göstergebilim ve Barthes'ın mit kavramından faydalanılmıştır. Laclau ve Mouffe'un hegemonik ittifaklar ve hegemonik eklemlenmeyi açıklamakta kullandıkları eşdeğerlilik zinciri incelenerek rıza üretimi sorgulanmıştır. Bazı haber incelemelerinde van Dijk'ın eleştirel söylem analizinden faydalanılmıştır. Van Dijk'ın eleştirel haber çözümleri kapsamında haber temalarının söylem içinde yapılandırılması, makro şematik çözümleme kapsamında başlık, spot başlık, giriş cümlesi kullanımı, enformasyon eksiltimi, genelleştirme, ardaan bağlam bilgisi, mikro çözümlemeler kapsamında sözcük seçimi, anlam ilişkilerinin kurulması, toplumsal aktörler ve iktidar arasındaki etkileşim, savın duygusal hale getirilmesi, metafor ve retorik kullanımı araştırılmıştır⁸⁷.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

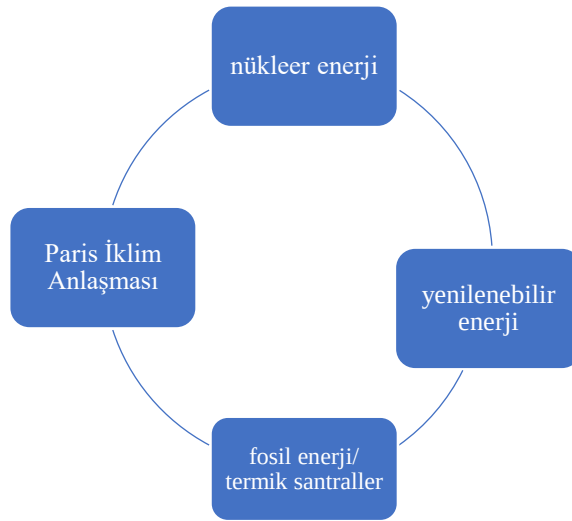
Araştırmanın evrenini Türkiye'de haber medyası oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye'de gündem belirleme gücüne ve büyük kaynaklara sahip olan Hürriyet, Milliyet, Sabah, Habertürk, NTV ve fikir gazeteciliğini temsilen Cumhuriyet gazetesine ait haber siteleridir. Cumhuriyet gazetesi dışında incelenen medyalar aynı zamanda Türkiye'de farklı sektörlerde yatırımları olan büyük şirketleri temsil etmektedir. Bu medyalar ana akım medyalar kapsamında incelenmiştir.

3.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında nükleer enerji, fosil enerji ile ilişkisi bağlamında termik santraller, yenilenebilir enerji ile ilişkili HES, RES, GES ve JES haberleri ve Paris İklim Anlaşması haberleri incelenmiştir. Toplumsal ekoloji perspektifi takip edilerek çevre sorunları toplumsal sorunlar olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, çevre gazeteciliği ve çevre iletişimi konuları kapsam dışında bırakılmıştır.

Araştırma çerçevesinde sadece 6 gazetenin haber sitelerinde yer alan haberler incelenmiştir. Alternatif medyaya yer verilmemesi araştırmanın önemli bir sınırlılığı olarak değerlendirilmiştir.

⁸⁷ <http://www.discourses.org> (erişim tarihi: 16.02.2021).

Şekil 3.1 İncelenen Haber Kategorileri

Tablo 3.1 İncelenen Haberlerin Dağılımı

			Nükleer Enerji			
milliyet.com.tr , hurriyet.com.tr , ntv.com.tr , haberturk.com.tr , sabah.com.tr , cumhuriyet.com.tr	2008- Akkuyu Nükleer Santral İhalesi 2009- İhalenin iptali	2010- Türkiye Rusya Nükleer Santral Anlaşması	2011- Fukuşima Nükleer Santral Kazası	2015- Türkiye- Rusya Uçak Krizi	2016- Cengiz İnşaat Ortaklığı- Akkuyu Liman ihalesi	2018- Nükleer Santral Temel Atma Törenleri
			Fosil Enerji/ Termik Santral			
milliyet.com.tr , hurriyet.com.tr , ntv.com.tr , haberturk.com.tr , sabah.com.tr	2014-Soma Maden Kazası	2014-Yırca Köylüleri Kolin Termik Santral	2019-Termik Santral Bacalarına Filtre Muafiyetinin			

cumhuriyet.com.tr		Direnişi	Ertelenmesi			
			Yenilenebilir Enerji			
milliyet.com.tr , hurriyet.com.tr , ntv.com.tr , haberturk.com.tr , sabah.com.tr , cumhuriyet.com.tr	2011-HES protestosu-Metin Lokumcu	RES, JES ve GES Haberleri				
			İklim Değişikliği/ Uluslararası Anlaşma			
milliyet.com.tr , hurriyet.com.tr , ntv.com.tr , haberturk.com.tr , sabah.com.tr , cumhuriyet.com.tr	2021-Türkiye'nin Paris Anlaşmasını onaylaması					

3.6. Araştırmanın Analizi

3.6.1. Nükleer Enerjiye İlişkin Haberlerin Analizi

Araştırmada enerji ve enerji politikalarına ilişkin haberler kapsamında ilk olarak nükleer enerji haberleri ele alınmıştır. Türkiye’de yapım aşamasında olan Akkuyu Nükleer Santrali’ne ilişkin gelişmelerin haberlerde nasıl yer aldığı incelenmiştir.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu’nun 20 Aralık 2008’de Türkiye’nin ilk nükleer santralının yapımı için açılan ve yalnızca Rus devlet şirketi Atomstroyexport-Inter RAO ve Park Teknik’ten oluşan ortaklığın katıldığı ihaleyi, 9 güvenlik kriteri çerçevesinde değerlendirdiği ve ihaleyi uygun bulduğu açıklanmıştır. Enerji Bakanlığı’nın 2008’den önceki süreçte üç kez açılan nükleer santral ihalelerinden sonuç alamadığı, dördüncü kez açılan ihalede 13 şirketin şartname aldığı halde, yalnızca Atomstroyexport-Inter RAO ve Park

Teknik'ten (Ciner Grubu) oluşan grubun teklif verdiği belirtilmiştir⁸⁸. CHP ve TMMOB ihaleyi kanuna aykırılığı nedeniyle yargıya taşımış ve Yargı 5 Temmuz 2009'da ihalenin iptaline karar vermiştir. İzleyen süreçte, nükleer santral için Rusya ile müzakerelere tekrar başlandığı açıklanmıştır. Rusya ve Türkiye Hükümetleri arasında 12 Mayıs 2010'da "Türkiye'de Nükleer Santral Tesisi Konusunda İşbirliği Ortak Beyannamesi anlaşması imzalanmış ve 20 Temmuz 2010'da dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanmıştır. 2014 yılında Akkuyu NGS için Çevre Etki Değerlendirmesi Raporu'nda olumlu görüş alındığı" belirtilmiştir⁸⁹.

Akkuyu Nükleer Enerji Santrali, 4 Kasım 2015'te Türkiye ve Rusya arasında yaşanan uçak düşürme krizinde gündeme gelmiştir. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkileri kopma noktasına getiren olayda Rus savaş uçağının Türk hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle Türkiye tarafından düşürüldüğü ve Rusya'nın olay sonrası ekonomi ve dış ticaret olmak üzere birçok konuda Türkiye'ye yaptırım uygulama kararı aldığı ifade edilmiştir⁹⁰.

2015'te santral yapım ihalesinin Cengiz Holding'e verildiği açıklanmıştır. Aynı yıl "Rusya nükleer enerji şirketi Rosatom'un Akkuyu'da inşaatı devam eden nükleer santral projesini askıya aldığına dair bazı haberler gündeme gelmiştir. Rosatom 20 milyar dolar değerindeki santral projesi sözleşmesini feshedilmediğini, ancak projenin durdurulduğu açıklarken Enerji Bakanlığı'nın iddiaları yalanladığı" aktarılmıştır (bbc.com, 09. 12. 2015).

2016'da TBMM tarafından santrale stratejik yatırım statüsü verilmiştir. Bu süreçte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın projenin altyapısında çalışacak müteahhitlerin listesini Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e verdiği iddia edilmiştir. İnşaata ilk olarak Cengiz İnşaat başlamıştır. Ancak, Rus tarafı yetersiz oldukları gerekçesiyle bu şirketleri değiştirmek istemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan devreye girse de Rusya kabul etmemiştir. Ardından Rusya projenin ana müteahhidini değiştirmiş ve Titan 2 adlı şirket devreye girmiştir. Cengiz İnşaat projeden çıkarılmış ve yerine IC Holding getirilmiştir⁹¹.

3 Nisan 2018'de Akkuyu nükleer santralinin birinci ünitesinin temeli Rusya Devlet Başkanı Putin ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katıldığı bir törenle atılmıştır. Putin, törende

⁸⁸ "<https://www.birgun.net/haber/nukleer-felakete-onay-44021>." (erişim tarihi:01.12.2020).

⁸⁹ "<http://nukleerakademi.org/nukleer-enerji/ulkemizdeki-nukleer-enerji/>." (erişim tarihi: 20.11.2020).

⁹⁰ "<https://www.ntv.com.tr/dunya/ucak-krizi-sonrasi-turk-rus-iliskilerinde-neler-yasandi,nqUpARHsW0Sizw9Jx9LgZQ> ." (erişim tarihi: 15.03. 2021).

⁹¹ "<https://www.gazeteduvar.com.tr/aydin-sezer-turkiyenin-nukleerde-rusya-disinda-secenegi-yoktu-haber-1516080> ." (erişim tarihi:15.03. 2021).

yaptığı konuşmada, 2016 yılında Akkuyu nükleer santrale ayrıcalıklı yatırım statüsü kararı veren TBMM milletvekillerine bu kararından dolayı teşekkür etmiştir.

Araştırma kapsamında, bu gelişmeler göz önünde bulundurarak şu olaylara ilişkin haberler incelenmiştir: 2008 nükleer santral ihalesinin onaylanması ve ardından iptal edilmesi; 2009 nükleer santral ihalesinin yargıya taşınması ve muhalefetin açıklamaları; 2010 Rusya ile imzalanan nükleer santral anlaşması; 2011 Akkuyu Nükleer Santral ile ilişkisi bağlamında Fukushima nükleer santral kazası; 2015 Rusya ile yaşanan uçak krizi ve Akkuyu NGS; 2016 Türk şirketlerin nükleer santral yapım aşamasındaki konumları; Dönemin Enerji Bakanı Taner Yıldız'ın katıldığı temel atma töreni; Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı'nın 2018'de Akkuyu nükleer santral temelini atması.

3.6.1.1. Hurriyet.com.tr

Akkuyu nükleer santral ihalesinin yapılacağı 2008 yılında Türkiye'nin gündemini AKP'nin çeşitli nedenlerle Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılması davası meşgul etmektedir. Anayasa Mahkemesi, 14 Mart 2008'de açılan kapatma davasının 30 Temmuz 2008'de onaylanmaması kararını vermiştir. Siyasal sistemin kriz ve karmaşa içinde olduğu bu dönemde Hürriyet ve Milliyet gazetesi Doğan Grubu bünyesinde bulunmaktadır ve şirketin politik iktidarla arasında uzlaşmazlıklar söz konusudur. Bu uzlaşmazlıkların en önemli nedenleri arasında siyasal iktidarın Doğan Grubu'nun Ceyhan petrol rafinerisi ve elektrik dağıtım ihaleleri gibi ekonomik yatırımlarını engellenmesi gösterilmiştir. Doğan Grubu yayınlarında bu dönemde, özellikle Deniz Feneri Derneği yolsuzluk soruşturması ile ilgili olarak hükümet karşıtı haberler öne çıkmıştır.

Akkuyu'da nükleer santral kurulması için yapılan anlaşma “Rusya-Türkiye 17 anlaşmaya imza attı, ‘nükleer’ 12.35 sente indi” başlığı ile aktarılmıştır. Haber başlığına 17 anlaşma ile nükleer fiyatının ucuza gelmesi arasındaki ilişki taşınmıştır. Haberde indirimin oranı hakkında bilgi verilmemiştir. Belirtilen 17 anlaşma, nükleer santralin fiyatını düşüren gerekçeler olarak sunulmuştur. Haber, “20 milyar dolarlık santral”, “Türkiye farklı konuma taşınacak”, “ihtiyacın yüzde 70'i Rusya'dan”, “Bölgemizde kesinlikle nükleer silah istemiyoruz”, “Hedef 5 yılda 100 milyar dolarlık ticaret yapmak”, “Dünyaya Ceyhan'dan açılma imkanımız olacak”, “İki ülke sözde değil gerçek stratejik ortak”, “imzalanan anlaşmalarda neler var” spot başlıkları ile devam etmiştir. Haberde, anlaşmaya ilişkin olumlu ekonomik bakış açısı öne çıkarılmıştır. Aktarılan bilgiler farklı boyutları ile sorgulanmamıştır. Karşıt görüşlere yer verilmemiştir (hurriyet.com, 13.05.2010).

Anlaşmanın yapılacağı gün “Akkuyu nükleer santrali yargıya taşınacak” başlıklı habere yer verilmiştir. Bu haberde Milliyet gazetesinde aynı gün, aynı başlıkla yer alan habere benzer şekilde, anlaşmanın “kentte soğuk duş etkisi” yarattığı belirtilmiştir. Haber “yeri görseler, yapmazlar”, “Deprem riski”, “kapalı kapılar ardında”, “Türkiye’de Nükleer enerjinin serüveni” spot başlıkları ile açıklanmıştır. Haberde ilgili konuda karşıt görüşlere ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Haberde ilgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklar ve çelişkiler aktarılmıştır. Haberde muhalefet partisinin açıklamaları üzerinden karşıt görüşlere yer verilmiştir (hurriyet.com, 13.05. 2010).

Akkuyu’da nükleer santral kurulmasına tepki göstermek amacıyla toplanan imzaların, Enerji Bakanı Yıldız’a verilmesi “170 bin nükleer karşıtı imza Meclis’te” başlığı ile aktarılmıştır. Haberde TBMM Genel Kurulu’nda devam eden kanun tasarısına ilişkin CHP Grubu Sözcüsü’nün karşıt görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşler “Türkiye’nin geleceği ve enerjisinin, Rusya’ya teslim edildiğini” savundu; “Buram Rus hakimiyeti koktuğunu” ifade etti; “Türkiye’de enerji uzmanlarının görüşleri alınmadı. Rusya adeta, bu metni hazırlayıp, bizimkilerin önüne koydu, ‘nereden geçerseniz geçirin, Meclise getirin’ dedi. Ne hazin ki bizimkiler de aynen böyle yaptı” şeklinde yer almıştır. Anlaşmanın, “Türkiye’nin çıkarlarını Rusya’ya peşkeş çektiler, milleti aşağılama ve ihanet belgesi” olduğunun ileri sürüldüğü aktarılmıştır. “Anlaşma Türkiye’ye yakışmıyor” spot başlığı ile dönemin muhalefet partisi olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Grubu’nun görüşlerine yer verilmiştir. MHP Grubu, ülke yararına olmadığı düşünülen bu tasarı yerine yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin düzenlemenin yasalaşması gerektiğini belirtmiştir (hurriyet.com, 14.07.2010).

“Nükleer uyku” başlığı ile verilen haberde uyuyan bir milletvekilinin fotoğrafı yer almıştır. Haberin giriş cümlesinde Meclis Genel Kurulu’nda Akkuyu’da nükleer santral kurulmasını düzenleyen uluslararası anlaşmanın sert tartışmalar sonucunda kabul edildiği bilgisi verilmiştir. Fotoğraftaki milletvekilinin hangi partiden olduğu ve ismi verilmemiş, ancak birçok milletvekilinin sabaha kadar süren görüşmelere dayanamadığı için uyuduğu aktarılmıştır. Haber başlığı yan anlam olarak değerlendirildiğinde uyanık olamamayı ve ilgili konudaki bilgisizliği ya da aldatılmayı çağrıştırmıştır. Meclis Genel Kurul toplantısında milletvekillerinin uyuması sorgulanmamıştır. Haberde, “Mersin çöplüğe dönüşecek” spot başlığı altında CHP Mersin Milletvekili Vahap Seçer’in açıklaması aktarılmıştır. Açıklama şu şekildedir: “Hangi biraderin, hangi kardeşin bu ganimeti paylaşacağı, kapalı kapılar ardında tespit edilmiştir. Sayın Başbakan’a yakın holdingler, enerji şirketleri bu konsorsiyumun içerisinde yer alacaktır. Mersin’in göbeğine atom bombası atılıyor, nükleer çöplüğe

dönüştüreceksiniz”. MHP Edirne Milletvekili Cemalettin Uslu’nun konuşması ise şu şekilde aktarılmıştır: “Bu anlaşma, Türkiye’yi kendi topraklarında figüran yapıyor. Bu teslimiyet anlaşmasıdır. Osmanlı’daki kapitülasyonlar bile bu anlaşmanın gölgesinde kalıyor”. Haberde anlaşmaya ilişkin çelişkiler muhalefet partisi sözcüsünün açıklaması üzerinden aktarılmıştır. Öne çıkarılan uzlaşmazlıklar hegemonik iktidarın kullanımına benzer şekilde zamanın yerinden edilmesini ve tarihsel argümanlar ile savların desteklenmesini içermiştir. Haberde AK Parti adına TBMM Çevre Komisyonu Başkanı Haluk Özdalga’nın nükleer projeyi savunduğu belirtilmiş, ancak açıklamasına yer verilmemiştir (hurriyet.com, 16.07. 2010).

“CHP, Akkuyu’ya nükleer santrali Anayasa Mahkemesi’ne götürüyor” başlıklı haberde muhalefet ve iktidardaki siyasal partinin anlaşmanın anayasaya uygunluğuna ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. CHP açıklamasında “bir ihale anlaşmasının Anayasa’nın 90’ıncı maddesinin uluslararası anlaşmalara verdiği üstün statüden yararlanmak için uluslararası anlaşma haline getirilerek denetim dışı bırakıldığını” belirtmiştir. Açıklamada, siyasal iktidar hukuk devleti ilkesine uymamakla suçlanmıştır. Siyasal iktidar ise muhalefetin ilgili konuda yetkisi olmadığını ifade etmiş, suçlamalara ilişkin açıklama yapmamıştır. Haberde açıklamaların gerçekte ne anlama geldiği sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 23.07.2010).

2011’de yaşanan Fukushima nükleer santral kazası Akkuyu ile ilişkisi bağlamında “Mersin’de nükleer santral tedirginliği” başlığı ile yer almıştır. Haberde Fukushima Santrali’ndeki nükleer sızıntının “dünyada kaygıyla izlenirken”, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın “Mayıs’ta kazma vururuz” açıklaması yan yana getirilmiştir. Bu uzlaşmazlık üzerinden siyasal iktidar eleştirilmiştir. Santralin yapılacağı belde halkını “nükleer kabusun” sardığı bildirilmiştir. Haberin devamında MHP Belediye Başkanı’nın açıklamalarına detaylı bir şekilde yer verilmiş ve yerel halkın nükleer santral istemediği açıklanmıştır. Haberde “Ecemiş fay hattı geçiyor” spot başlığı ile CHP Mersin Milletvekilinin siyasal iktidarı deprem riski ve yapılacak reaktörlerin güvenli olmayışı nedeniyle nükleer sevdadan vazgeçmeye çağırان görüşlerine yer verilmiştir. “Emekli verdi” spot başlığı ile 1976’dan beri santral yapılacak arazinin korunduğu ve 50’ye yakın kişinin buradan emekli olduğu bilgisi verilmiştir. “Belde halkı ikiye bölündü” spot başlığı ile yerel halkın tepkisi aktarılmıştır. Ancak, nükleer santral konusunda olumlu görüşlere sahip olan yerel halkın görüşlerine yer verilmemiştir. Haber “Türkiye’de nükleer enerjinin serüveni” spot başlığı ile kronolojik olarak verilen gelişmelerle bitirilmiştir. Haberde toplumsal uzlaşma ve çelişkilere yer verilmiştir (hurriyet.com, 18.03.2011).

Akkuyu nükleer santralinin ilk temelini atılması töreni “İndirimli nükleer” başlığı ile yer almıştır. Haber başlığında bahsedilen indirim Cengiz İnşaat’ın kazandığı nükleer santralin deniz yapıları ve limanın ihalesine ilişkindir. Haberde özel çıkarlar genel çıkarlar olarak sunulmuştur. Ancak, haberin giriş cümlesinde, temelin yoğun protestolar eşliğinde atıldığı bilgisi ile ihale haberi yan yana verilmiştir. Haberde, ROSATAM yetkilisi teklif veren dokuz firma arasında en ucuz teklifi Cengiz İnşaat’ın verdiğini ve ihaleyi kazandığını açıklamıştır. Haberde şirketin en düşük teklifi nasıl verebildiği sorgulanmamıştır. Rus yetkilinin, santrali “sürdürülebilir, kalkınmaya katkısı olan, işsizliğe çözüm” olarak tanımladığı açıklaması aktarılmıştır.

Haberin devamında güvenlik güçlerinin santrali protesto eden eylemcilere müdahale ettiği belirtilmiştir. Bu gelişme devletin baskı aleti olarak askeri müdahale ve müdahaleye maruz kalan grubun gayri meşrulaşması arasındaki ilişki kapsamında değerlendirilmiştir. “Çevrecilerden kapıya kilit eylemi” spot başlığı ile Nükleer Karşıtı Platform adlı sivil toplum kuruluşu üyeleri ve CHP Mersin Milletvekili Aytuğ Atıcı olduğu belirtilen çevrecilerin kapıyı kilitlemesi sonucu törene katılanların ve gazetecilerin 2 saat alanda mahsur kaldığı bilgisi verilmiştir. Bakan Yıldız’ın tören alanına helikopterle gelip helikopterle gittiği belirtilmiştir. Yıldız’ın “Çevreci bir yaklaşım sergiledik” açıklaması spot başlık olarak yer almıştır. Bu açıklamada nükleer santral ve çevreciliğin yan yana konulması ilgili konunun meşrulaştırılmasında etkili olmuştur (hurriyet.com, 15.04.2015).

“Rus uçağı düştü sosyal medya sallandı” başlığı altında bir araştırma şirketinin çıkardığı sosyal medya profili aktarılmıştır. Haberde iki ülkenin bayrağını zıt yönlerde gösteren fotoğraf kullanılmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin olumsuz olmasına gönderme yapılmıştır. Habere göre uçak düşmesi olayı ile gündeme gelen üç konudan biri “Rus şirketin kazandığı Akkuyu nükleer santral ihalesidir”. Ancak, haberde nedeni açıklanmamıştır (hurriyet.com, 26.10. 2015).

“Tek çare yenilenebilir enerji” başlıklı haber Rus savaş uçağının düşürülmesi ile ilişkili olarak ele alınmıştır. İki uzman görüşünün aktarıldığı haberde “Türkiye’nin yenilenebilir ve yerli enerji kaynaklarına yönelerek bu krizi fırsata çevirebileceği” belirtilmiştir. “Türkiye Yüzünü Batıya Çevirdi”, “Yalnızca Rüzgarla İki katını üretebiliriz”, “Elektrikte yüzde 54,5 yerli, yüzde 45,5’i ithal kaynaklardan”, “Danimarka ve Almanya Örneği”, “Doğalgaz Depolama Kapasitesi” spot başlıkları ile yenilenebilir enerjinin önemi öne çıkarılmıştır. Ancak, haberin sonunda “Nükleer Enerji” spot başlığı altında Akkuyu ve Sinop nükleer santrallerinin Türkiye’nin elektrik üretiminin yüzde 25’ini karşılayabileceği

belirtilmiştir. Haberde yenilenebilir enerji pozitif bir gelişme olarak öne çıkartılırken onun içinde varsayılan nükleer enerji meşrulaştırılmıştır. Özellikle haber başlığı ile bu durum gizlenmiştir. Haber gerçeğine uygun bir şekilde aktarılmamıştır (hurriyet.com, 11.12.2015).

“Nükleer ortaklık” başlıklı haberde Akkuyu Nükleer Santrali’nin yüzde 49 hissesinin Cengiz-Kolin-Kalyon (CKK) ortaklığına açıldığı aktarılmıştır. Haber giriş cümlesinde Türkiye’nin ilk nükleer santralının artık Türk ortakları olduğu belirtilmiştir. Rusya ile eşit olmayan ortaklık haber içinde sorgulanmamıştır. CKK, hükümete yakınlığı ile bilinen ve Türkiye’de son dönemde enerji dahil en büyük kamu ihalelerini kazanan şirketlerden oluşmaktadır. “Eşit paylaşılacak” spot başlığı ile Türk şirketlerin yüzde 49’luk hisseyi eşit bir şekilde paylaşacağı belirtilmiştir. Haberde özel şirket çıkarları genel çıkarlar olarak sunulmuş ve ulusal kimlik kullanılarak olay meşrulaştırılmıştır. Bir gün sonra aynı haber Milliyet gazetesinde benzer şekilde yer almıştır (hurriyet.com, 19.06.2017).

Hürriyet gazetesini 22 Mart 2018 tarihinde siyasal iktidara yakınlığı ile bilenen Demirören Grubu satın almıştır. Gazetenin devir tesliminden yaklaşık 10 gün sonra, 2 Nisan 2018 tarihinde nükleer santralin temel atma töreni gazetede “Son dakika...Putin Türkiye’de...Akkuyu’nun temeli atıldı, ilk harç döküldü” ve “Yeni çağın ilk harcı” başlıkları ile yer almıştır. Haberde temel atma törenine ilişkin olaylar dakika gelişmekte olan haber biçiminde kurgulanmıştır. Haber, 14 fotoğraf ve bir video ile desteklenmiştir. Kullanılan fotoğraflarda Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin yan yana yürümekte, arkalarındaki Türk askeri onlara eşlik etmektedir. İkinci fotoğrafta temel atma törenine katılan resmi yetkililerin kasklı fotoğrafı bulunmaktadır. Üçüncü fotoğrafta Putin Türk bayrağının yanındadır ve Cumhurbaşkanı Erdoğan Putin’e parmağı ile bir şeyi işaret etmektedir. Rusya Devlet Başkanı Putin’in ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak’ın kürsüden yaptığı konuşma fotoğraflarına yer verilmiştir. Paylaşılan beşinci fotoğrafta Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sağ eli havadadır ve selam veriyor görünümündedir. Yanında bulunan Rusya Devlet Başkanı Putin gözleri ve yüzü Cumhurbaşkanı Erdoğan’a dönük olarak onu alkışlamaktadır. Diğer fotoğraflar Rusya Devlet Başkanı Putin’in Türkiye’ye varışı ve Akkuyu nükleer santral inşaatına aittir. Fotoğraflarla kurulan haberde kullanılan dil kısa cümlelerden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın damadı olan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Albayrak, törende yaptığı açıklamada nükleer rüyanın gerçeğe dönüşmesinde Cumhurbaşkanı’nın liderliği ve bu projeyi sahiplenmesinin önemli bir rolü olduğunu belirtmiştir. Açıklamada kamusal bir proje kişiselleştirilmiştir. İlgili kişiselleştirme, egemen ideolojinin işleyişine ilişkin bilgi vermesi açısından değerlendirilmiştir. Nükleer santralin

temel atma töreni siyasal iktidar ile özdeşleştirilerek meşrulaştırılmıştır. Bu birleştirme hegemonik iktidarın güçlendirilmesinde etkili olmuştur (hurriyet.com, 03.04.2018).

Nükleer santral temel atma törenine ilişkin ikinci haber “Yeni çağın ilk harcı” başlığı ile yer almıştır. Haber başlığında olay evrenselleştirilmiştir. Haber girişinde nükleer santralin 10 bin kişiye istihdam sağlayıp, enerji ihtiyacının yüzde 10’unu karşılayacağı aktarılmıştır. Rusya Devlet Başkanı Putin, konuşmasında nükleer enerjiyi çevre dostu olarak tanımlamış, Türk ortaklarına Akkuyu’ya stratejik yatırım statüsü verilmesi kararından dolayı teşekkür etmiştir. Putin, ayrıca “bu imtiyazların santral inşasını ekonomik açıdan da cazibeli hale getireceğini” belirtmiştir. “NÜKLEER AİLESİNDEYİZ”, spot başlığı altında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın törendeki konuşması aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan “dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olma hedefi nedeniyle enerji ihtiyacının artacağını” belirtmiştir. Konuşmasında, diğer ülkelerdeki santrallerden de örnekler vermiştir. İlgili proje akrabalık ilişkileri içinde tanımlanmıştır. “ÖNEMLİ BİR MİLAT YAŞIYORUZ” spot başlığı altında Bakan Albayrak’ın açıklamasına yer verilmiştir. Açıklamada, nükleer enerjinin sıfır emisyonla çalıştığı ve sera gazı salımı (salınımı olarak haberde yanlış yazılmıştır ya da Bakan yanlış telaffuz etmiştir) yapmadığı belirtilmiştir. Haberin devamında, “DAHA SAĞLIKLI ENERJİ SEPETİ” spot başlığı altında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamasına yer verilmiştir. Açıklamada, nükleer enerji karbondioksit salınımı (salımı olmalı) yapmadığı için temiz bir enerji kaynağı olarak tanımlanmış ve iklim değişikliği ile mücadeledeki rolünün önemi vurgulanmıştır.

Nükleer santral anlaşmasının yapıldığı 2010 yılında, santralin 2017’de tamamlanacağı açıklanmıştır. Ancak, 2018’deki santral temel atma töreninde bu tarih 2023 olarak değiştirilmiştir. Santralin açılış tarihi olarak Cumhuriyet’in kuruluşunun 100.yılına denk gelen 2023 yılının hedeflendiği belirtilmiştir. İlgili konu tarihsel bağlamından kopartılarak henüz olmayan geleceğe aktarılmıştır. Tarihsel bağlamın edilgenleştirilmesi olayın meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Akkuyu santralinin ülkedeki elektrik ihtiyacının yüzde 10’unu karşılayabileceği açıklaması ise 2015’te Bakan Yıldız’ın, Türkiye’nin elektrik ihtiyacının yüzde 28’ini karşılayacağı açıklaması ile çelişmiştir. Ancak, haberde bu durum sorgulanmamıştır. Nükleer santralin meşrulaştırılmasında fosil yakıtların neden olduğu karbondioksit salımı ve iklim değişikliği argümanı kullanılmıştır. İklim değişikliği politika alanında meşrulaştırıcı sav olarak yer almıştır. Ancak, küresel sera gazlarının salımını düzenleyen Paris İklim Anlaşması’nın niçin henüz onaylanmadığı açıklanmamıştır. Karşıt

görüşlere yer verilmemiştir. İlgili haber sorgulanarak aktarılmamıştır (hurriyet.com, 04.04. 2018).

3.6.1.2. Sabah.com.tr

Sabah gazetesi ve atv, TMSF tarafından 22 Nisan 2008’de 1,1 milyar dolar karşılığında Çalık Grubu’na satılmıştır. 2013’te Rekabet Kurulu kararı ile Sabah- atv’yi Kalyon Grubu bünyesindeki Zirve Holding satın almıştır (hurriyet.com, 20.12. 2013). Satın alma sürecinde iktidar yanlısı yatırımcıların finansal destek sağlamak için havuz oluşturduğu belirtilmiş, ancak bu iddiaların henüz kanıtlanmadığı ifade edilmiştir (bbc.com, 11.03.2018).

Akkuyu’da yapılma aşamasında olan nükleer santralin temel atma töreni “Türkiye’nin nükleer serüveninin ilk projesi olan Akkuyu Nükleer Santrali’nin temeli atıldı” başlığı ile yer almıştır. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ülkenin kalkınması ve Rusya ile enerji iş birliğinde tarihi bir ana şahitlik edildiği şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haberde kalkınma ve işbirliği kavramlarının detayları sorgulanmamıştır. Rusya Devlet Başkanı Putin’in Akkuyu’nun güvenli ve çevre dostu olacağı şeklindeki açıklamasına yer verilmiştir. Bu kavramların yan yana getirilmesi santral yapımının meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Haberin sonunda Akkuyu sahasının nükleer santral alanı olarak 1976’da lisanslandığı ve yer raporunun 2013’te onaylandığı bilgisi verilmiştir. Santralin maliyetinin tamamının Rusya’ya bağlı devlet kurumları tarafından karşılanacağı ve santralin 60 yıl işletmede kalmasının planlandığı eklenmiştir. Habere konu olan olay Türkiye açısından pozitif bir gelişme olarak kurgulanmıştır. Haberde karşıt görüşlere yer verilmemiştir (sabah.com, 03.04. 2018).

3.6.1.3. Cumhuriyet.com.tr

Cumhuriyet gazetesinde Akkuyu Nükleer Santrali ilk temel atma töreni olayına “Akkuyu’da çevrecilerden nükleer ablukası” başlığı ile yer verilmiştir. Haber girişinde temel atma törenine tepki gösteren çevrecilerin, inşaat alanındaki kapıyı kapattığı ve içeride bulunanların dışarıya çıkmasına engel olduğu aktarılmıştır. Haberin devamında Bakan Yıldız’ın katılımıyla yapılan temel atma töreni ile nükleer karşıtı slogan ve amblemlerin olduğu bir tişört giydiği belirtilen, CHP Mersin Milletvekili Aytuğ Atıcı’nın santral alanına alınmaması yan yana verilmiştir. Buradaki çelişki aktarılarak siyasal iktidarın hegemonyası sorgulanmıştır.

Haber başlığına törenin değil, ancak çevrecilerin protestolarının taşınması olaya atfedilen önemi tersine çevirmiştir. Haber gerçeğinin kurulmasında resmi kaynaklara bağımlı

kalinmamış ve iktidarın bürokratik hiyerarşisi takip edilmemiştir. Akkuyu NGS'nin ÇED raporu ile ilgili mahkeme süreci devam ederken santralin hidroteknik tesislerinin açıldığı bilgisi aktarılmıştır. Bu konudaki yasal uzlaşmazlığa yer verilerek olay meşrulaştırılmamıştır.

Haberde paylaşılan ilk fotoğraf çevrecileri tek sıra halinde yolda yürürken ve ellerinde “nükleer santral istemiyoruz” yazılı dövizlerini göstermektedir. Haberin devamında törene “Cihan Haber Ajansı, Zaman gazetesi ve Bugün gazetesi muhabirlerinin akredite yasağı nedeniyle alınmadığı, diğer gazetecilerin de önceden akredite edilmiş olmak kaydıyla alındığı” bilgisi aktarılmıştır. İlgili bilgiye diğer gazetelerde yer verilmemiştir. Haberde Mersin Nükleer Karşıtı Platformu, Çevre ve Doğa Derneği ve Greenpeace üyelerinin eylemine yer verilmiştir. CHP Milletvekili, yanındaki milletvekili adayları ve Silifke Belediye Başkanı'nın santral sahasına girme çabalarına ayrıntıları ile yer verilmiştir. Milletvekilinin “Tören alanına Mersin'e ihanet eden, Türkiye'ye ihanet eden onlarca kişinin aracı girdi ama ben milletvekili olarak giremedim. Belediye Başkanımız giremedi. Ve burada bizi askerimizle, polisimizle karşı karşıya getirdiler. Askerimizi, polisimizi bu hale getiren, hırsızların karşısından ceket ilikleme zorunda bırakan bizi artık daha fazla yönetmemelidir. Bu bir parti meselesi değildir. Bu Türkiye'nin meselesidir” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haberde sivil toplum örgütlerinin açıklamalarına kısaca yer verilmiştir. Haberin sonunda çevrecilerin üzerlerine TOMA'nın tazyikli su sıkmasına rağmen kapıdan ayrılmadığı belirtilmiştir. Polis ve jandarma yetkililerinin, milletvekilleri ve çevreciler ile yaptığı görüşmeler sonunda eylemin bitirildiği bilgisi paylaşılmıştır. Olaya ilişkin çelişkilerin ve uzlaşmazlıkların aktarılmasıyla, siyasal iktidarın tören ile ilişkili hegemonik eklemlenmesi sekteye uğratılmıştır (cumhuriyet.com, 14.04.2015).

“Milletin ihalesine girdiler” başlıklı haber Akkuyu liman ihalesine ilişkindir. Haberde Akkuyu ihalesi olarak tanımlanan, Cengiz Holding'in aldığı nükleer santral liman yapım ihalesidir. Bu ihaleye ilişkin Rus tarafına bir firmanın 250 milyon dolar teklif etmesine rağmen Ankara'nın devreye girmesi ile ihalenin 500 milyon dolara Mehmet Cengiz'e verildiği belirtilmiştir. Düşük teklif veren şirketin İC inşaat olduğu belirtilmiştir. Ancak, resmi açıklama yapılmadığı için bu bilginin teyit edilemediği aktarılmıştır. İC inşaat hakkında bilgi verilmemiştir. Haberin sonunda enerji bürokratu olarak tanımlanan uzman görüşüne yer verilmiştir. Bu görüşlere göre verilen fiyat nükleer santralin genel maliyetini yükseltecek ve bunun faturası Türk halkına yansıtılacaktır. İhalenin bu fiyata verilmesine itiraz edilmiştir, ancak Ankara'nın talimatı değişmemiş ve ihale Mehmet Cengiz'e kalmıştır. Haberin sonunda Cengiz'in teklifinin yüksek olmasının Enerji Bakanlığı'nın da dikkatini çektiği belirtilmiştir.

Ancak, bu konuda bilgi verilmemiştir. Haber başlığında kamuya karşı yapılmış bir haksızlığa gönderme yapılmıştır. Bu haksızlığı yapan siyasal iktidar “Ankara” olarak tanımlanmıştır. Haber, siyasal iktidar ve sermaye grupları arasındaki ilişki hakkında bilgi vermiştir. Bu yönüyle ilgili konudaki ussallaştırmaya karşı konulmuştur (cumhuriyet.com, 14.04. 2015).

“Akkuyu Nükleer Santrali’nin temeli atıldı” başlıklı haber Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin’in katıldığı temel atma törenine ilişkindir. Tören ritüeli “Rus ve Türk bayraklarını taşıyan atlı süvariler”, “21 pare top atışı”, “iki ülkenin milli marşı”, Rusya Devlet Başkanı Putin’in “Merhaba asker” diye selamlaması, “iki ülke heyetinin takdimi”, iki Devlet Başkanı’nın iki ülke bayrakları önünde “el sıkışıp basın mensuplarına poz vermesi” şeklinde kurulmuştur. Tören miti üzerinden ilgili konudaki toplumsal ilişkiler süreklileştirilmiştir. Haber olayın gerçekleşme sırasına uygun verilmiştir. Bakan Albayrak’ın konuşması ve konuşma yaptığını gösteren fotoğrafı, “Albayrak: Önemli bir miladı yaşıyoruz” spot başlığı ile verilmiştir. Bakan Albayrak konuşmasında “tarihi bir ana şahit olunduğunu ve 63 yıllık bir rüyanın gerçekleşme kavşağında durulduğunu” belirtmiştir. Aynı zamanda 10 bin kişinin istihdam edileceğini ve sanayiye milyarlar dolarlık iş imkanı oluşturulacağını belirtmiştir. Bakan Albayrak’ın Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ilişkin açıklamasına haberde yer verilmemiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin’in açıklaması “Putin: Türkiye’nin potansiyelini arttıracak” spot başlığı ile verilmiştir. Haberin sonunda “Erdoğan: Tarihi bir Ana Şahitlik Ediyoruz” spot başlığı ile Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamasına yer verilmiştir. Erdoğan’ın, “Cumhuriyetin 100.yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmayı hedefliyoruz. Bu durum enerji ihtiyacımızın artması anlamına geliyor”, “Halen 16 ülkede 55 nükleer santral inşa halinde”, “Elektrik ihtiyacının yüzde 10’unu karşılayabilecek”, “Enerji güvenliğine katkı sağlarken iklim değişikliğinde de önemli bir rol oynayacaktır” şeklindeki açıklamaları aktarılmıştır. Aktarılan açıklamalar santralin ussallaştırılmasında etkili olmuştur (cumhuriyet.com, 03.04. 2018).

3.6.1.4. Milliyet.com.tr

Milliyet gazetesinde nükleer santral ihalesi haberi, “Nükleer santral ihalesinde geri sayım başladı” başlığı ile aktarılmıştır. Haber girişinde Türkiye’nin üç kez denemesine rağmen başarılı olamadığı, bu ihalenin belki de son deneme olacağı vurgulanmıştır. Haberin sonunda Çernobil kazası dahil çeşitli nedenlerle nükleer planların ertelendiği, son olarak 25 Temmuz 2000 tarihinde dönemin Başbakanı Bülent Ecevit’in nükleer enerji planlarını çok pahalı bulduğu için projeden vazgeçildiği bilgisi aktarılmıştır.

İhale haberi aktarılırken nükleer enerjiye ilişkin geçmişte yaşanan olumsuz gelişmeler öne çıkarılmıştır. Haber örgüsü olumsuz nitelikteki ilişkiler üzerinden kurulmuştur. Haberde devletin alım garantisi vermesi nedeniyle ihalenin elektriği en ucuz üretecek firmaya verileceği bilgisi yer almıştır. Bu bilginin aktarılması ile ihale ussallaştırma yoluyla meşrulaştırılmıştır. Ancak, alım garantisinin detayları hakkında bilgi verilmemiştir. Nükleer santrale ilişkin “küresel kriz nedeniyle yarışma ertelenir mi?”, “10-11 milyar avroluk yatırım” (haberlin ayrıntısında bu yabancı para birimi değışmiş ve 10-11 milyarlık dolar olarak verilmiştir), “lisanslama”, “en az 40 yıl hizmet edecek, yüzde 60 katkı olacak”, “teknolojik sınanmışlık”, “15 yıllık alım garantisi”, “12 firma şartname aldı”, “nükleer enerji rüyası 1960’ta başladı” spot başlıkları altında bilgi aktarılmıştır. Bu başlıkların hepsinde ve içeriğinde ihalenin olumlu yönleri öne çıkarılmıştır. İhale konusunda karar verecek kurumun Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı TETAŞ olduğuna işaret edilmiştir. Aktarılan toplumsal ilişkilerdeki bürokratik işleyişe gönderme yapılmıştır. TETAŞ resmi yetkilisi ihaleyi yarışma olarak tanımlanmıştır. Yarışma ile şirketler arasındaki rekabete gönderme yapılmıştır. Bahsedilen ihale için gerekli görülen “nükleer şartname” ise nükleer santralin kendisinin ve uygulayıcısının ve bu uygulayıcıya karar verecek resmi kurumların meşrulaştırılmasında kullanılan önemli bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Rekabet edecek bu şirketler arasında Atostroyexport (Rusya) sayılmasına rağmen, bu şirketin Türk ortağı olan Ciner Grubu’na ait Park Teknik’in adına yer verilmemiştir. Ulusal kalkınma, enerjide dışa bağımlılık ve çevre kirliliğinin azaltılması yan yana getirilerek nükleer santral meşrulaştırılmıştır (milliyet.com, 22.09. 2008).

İhale haberi iki gün sonra “Nükleer santral ihalesine tek teklif geldi” başlığı ile aktarılmıştır. İhaleye katılan 6 şirketten sadece Rus-Türk ortaklığı ile oluşan Grubun teklif verdiği aktarılmıştır. Diğer şirketlerin neden ihaleden çekildiği bilgisi verilmemiştir. İlgili Rus şirketin adı verilmiş, ancak şirket hakkında bilgi verilmemiştir. Ciner Grubu’na ait Inter Rao-Park Teknik Ortak Girişim Türkiye ile birleştirilmiştir. Şirketin ulusal niteliği öne çıkarılarak şirket çıkarları ülkenin genel çıkarları olarak sunulmuştur. “Rus-Türk ortaklığı” olarak tanımlanan ihale teklifindeki ortaklığın ne şekilde olduğuna ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Söz konusu ortaklıkta özel çıkarlar genel çıkarlar olarak sunulmuştur.

Aynı haberde adı verilmeyen Enerji Bakanlığı’ndan bir yetkilinin açıklamasına dayanarak ihalenin iptal edilebileceği belirtilmiştir. Ancak, nedeni açıklanmamıştır. Haberde bilgi eksiltilmiştir. Gazetede 3 gün önce aktarılan ardaan bilgisi “50 yıllık rüya

gerçekleşecek mi?” spot başlığı altında haberin sonunda tekrar verilmiştir. 24 Mart 2008 tarihinde duyurusu yapılan rekabet için teklif veren yerli ve yabancı şirketler şunlardır:

- AECL Atomic Energy of Canada Limited (Kanada)
- Itochu Corporation (Japonya)
- Vinci Construction Grand Projets (Fransa)
- Suez Tractebel (Fransa-Belçika)
- Atomstroyexport-Inter Rao-Park Teknik (Rusya-Türkiye)
- KEPCO (Güney Kore-Türkiye)
- China Nuclear Power Components Co. (Çin)
- Unit Investment N.V. (Hollanda)
- Hacı Ömer Sabancı Holding (Türkiye)
- Alsim-Alarko Sanayi Tesisleri (Türkiye)
- Hattat Holding-Hema (Türkiye)
- RWE (Almanya)
- Ak Enerji (Türkiye) (milliyet.com, 24.09. 2008).

İhaleden yaklaşık üç ay sonra ihale haberi “TAEK, Rus-Türk ortaklığının nükleer ihale teklifine onay verdi” başlığı ile paylaşılmıştır. Bu şirketler ülkelerinin adıyla temsil edilmiştir. Haberde ilgili konuda gelişmelerin TAEK’in kontrolü ve denetimi altında gerçekleştiği vurgulanmış ve karar verici kurum olarak Bakanlar Kurulu işaret edilmiştir. Devlet içindeki bürokratik yapının denetleyici rolü vurgulanarak sistem meşrulaştırılmış ve yeniden üretilmiştir. Haberin sonunda Rusya’da bulunan benzer reaktör inşaatları, yapılması planlanan nükleer santrale örnek olarak gösterilmiştir. Nükleer santral ve ihale normalleştirilerek meşrulaştırılmıştır (milliyet.com,11.05.2010).

“Medvedev’in dev projesine soğuk duş!” başlıklı haber nükleer santral anlaşmasının ertelenebileceğine ilişkindir. Bahsedilen anlaşmanın imzalanmasından bir gün önce gazetede yer almıştır. Bu haberde nükleer santral anlaşması Medvedev’in “dev projesi” olarak tanımlanmıştır. Anlaşmayı imzalaması beklenen Başbakan Erdoğan’ın ya da Türkiye tarafının açıklamalarına yer verilmemiş haber eksik olarak aktarılmıştır. Haberde, anlaşma maddeleri üzerinde uzlaşma sağlanamadığı başka bir internet haber kaynağına dayanılarak aktarılmıştır. Haber başlığında Rusya Devlet Başkanı’nın soy ismi kullanılmış, nükleer santral Devlet Başkanı’nın şahsında kişiselleştirilmiş ve doğallaştırılmıştır. Haberde Başbakan Erdoğan ve Medvedev’in el sıkıştığını gösteren fotoğraf ise haber başlığı ile çelişki oluşturmuştur.

Dostluk ve işbirliği çağrıştıran el sıkışma eylemi ile haberin negatif kurulumu arasında çelişki ortaya çıkmıştır (milliyet.com, 11.05.2010).

Ertesi gün anlaşmaya ilişkin haber “Nükleer 7 yılda bitecek” başlığı ile gazetede yer almıştır. Haberde anlaşmanın kendisi değil, yedi sene sonra bitecek olması başlığa taşınmıştır. İlerleyen süreçte nükleer santralin açılması için verilen tarih, Cumhuriyet’in 100. yıl dönümü olan 2023 yılına taşınmıştır. Bu değişim şimdinin tarihsizleştirilmesi kapsamında tarihsel olaylarla eşdeğerlilikler zinciri kurularak hegemonik iktidarın ideolojik olarak kendini yeniden üretmesine örnek olarak değerlendirilmiştir (milliyet.com, 13.05. 2010).

Aynı gün yayınlanan “Akkuyu nükleer santrali yargıya taşınacak” başlıklı haberde anlaşmanın “kentte soğuk duş etkisi yarattığı” aktarılmıştır. Habere göre, Mersin’de toplanan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri anlaşmanın iptali için Danıştay’a dava açma kararı almıştır. Dava gerekçesi olarak santral yapılacak alanın turizm alanı olması gösterilmiştir. Haberde çeşitli sivil toplum örgütlerinin anlaşmaya karşı çıkma nedenleri ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu nedenler arasında seçilmiş alanın uygun olmaması, bu alanın turizm için kullanılarak yerel halka iş imkânı sağlanması gerektiği, deprem açısından güvensiz oluşu, yer lisansının iptali için açılan davanın devam etmesi sayılmıştır. Haberin sonunda “Türkiye’de nükleer enerjinin serüveni” spot başlığı ile 1957’den 2010’a kadar yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Bu gelişmeler arasında, 2009’da Danıştay’ın nükleer santral projesini Rusya’daki en pahalı benzerinden iki kat daha fazla para talep edildiği gerekçesi ile durdurduğu aktarılmıştır. 2010 yılında nükleer santralin ihalesiz olarak Ruslara verildiği tekrar edilmiştir. Haberde konunun farklı taraflarına yer verilmiştir. İlgili konuda meşrulaştırmaya gidilmemiş, haber konusunun tarafları ötekileştirilmeden aktarılmıştır. İhalenin Ruslara neden ihalesiz verildiği açıklanmamış, ancak haberde bu bilgiye yer verilmiştir (milliyet.com, 13.05.2010).

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun nükleer anlaşmaya ilişkin açıklaması “Başbakan nükleer uzmanlığına da soyundu” başlığı ile aktarılmıştır. Anlam kaymasına yol açan imalar ile haber bağlamındaki toplumsal ilişki eleştirilmiştir. Siyasal iktidara yapılan eleştiri haber başlığına taşınmıştır. Kılıçdaroğlu, açıklamasında nükleer anlaşmaya ilişkin çelişkilere dikkat çekmiştir (milliyet.com, 17.03. 2011).

2011’de Milliyet ve Vatan gazetesi siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen Demirören Grubu’na satılmıştır. 2011 sonrasında gazetede yer alan haberler bu kapsamda incelenmiştir.

Fukuşima nükleer kazası sonrasında Akkuyu ile ilişkisi bağlamında “SIRA 3. NÜKLEER SANTRALDE” başlıklı habere yer verilmiştir. Doğan döneminde gazetede yer alan Akkuyu nükleer santraline ilişkin siyasal iktidara karşı mesafeli olarak tanımlanabilecek

haberlerin aksine, 3. nükleer santralin de kurulması gerektiğine yönelik resmi açıklama aynı şekilde aktarılmıştır. Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, Fukuşima’da yaşanan kaza nedeni ile Türkiye’nin bir yıl zaman kaybettiğini belirtmiştir. Fukuşima felaketinden sonra, santrale ilişkin müzakere görüşmelerinde güvenlik ile ilgili ek başlıklar getirildiği bilgisini vermiş ve nükleer santral yapımını meşrulaştırmıştır. Bu açıklama aynı zamanda siyasal iktidarın enerji politikaları hakkında bilgi vermesi açısından değerlendirilmiştir (milliyet.com,16.10.2012).

2011 Fukuşima nükleer kazası, Akkuyu ile ilişkisi bağlamında siyasal iktidar tarafından önlemlerin arttırılmasıyla aşılabilecek bir güvenlik sorununa indirgenmiştir. Zararları normalleştiren resmi açıklamalara rağmen aynı dönemde ve sonrasında nükleer santraller ve çevre konularında toplumsal tepki ya da karşıt hegemonya oluşmuştur. 2013’te Akkuyu nükleer santral projesi çalışmalarının durdurulması için sivil toplum örgütleri İstanbul ve Mersin’de çeşitli protesto gösterilerinde bulunmuştur. “Nükleer Santral protestosuna polis engeli” başlıklı haberde, nükleer çalışmaları durdurmak için yürüyüş yapan grup ile polis arasında trafiğin engellendiği gerekçesi ile arbede yaşandığı aktarılmıştır. Bu haberde grup ve polis karşı karşıya kurgulanmıştır. Bu durum yasaları ve devleti temsil eden güvenlik güçlerinin karşında tanımlanan göstericilerin gayri meşru olarak konumlandırılmasına neden olmuştur. Haberde protesto gösterisinin nedeni açıklanmıştır. Yaşanan arbedeyi gösteren fotoğrafa yer verilmiştir. Aynı gün yer alan “Galata Köprüsü’nde nükleere karşı insan zinciri” başlıklı haberde, İstanbul’da Nükleer Karşıtı Platformu üyesi 100 kişinin “Nükleere hayır” yazılı döviz ile Galata Köprüsü üzerinde insan zinciri oluşturduğu aktarılmıştır. 100 kişinin sayılmış olması haber gerçeğe uygun görülmemiştir. Haberde, “eylemcilerin”, “Nükleere inat yaşasın hayat”, “Nükleer santral istemiyoruz” şeklinde slogan attığı belirtilmiştir. Toplanma ve ifade özgürlüğü çerçevesinde ele alınması beklenen bu haberlerin kurulmasında gayrimeşrulaştırıcı bir dil kullanılmıştır. Haber içinde tekrar eden etken eylem, “slogan”, “döviz”, “arbede” gibi kelimelerle kurulan kısa cümleler haber anlatımında negatif unsurlar olarak öne çıkmıştır. Bu dil nükleere tepki gösteren grupların ötekileştirilmesine neden olmuştur (milliyet.com, 10.03.2013).

Anlaşmanın imzalanmasından 5 yıl sonra, santral kapsamında Akkuyu nükleer deniz yapılarının temel atma töreni gazetede “Türkiye’nin ilk nükleer santralinin temeli protestolarla atılacak” başlığı ile yer almıştır. Temeli atılacak olan nükleer santralin sadece Cengiz İnşaat tarafından yapılacak bir bölümüdür. Haberde genellemeye gidilmiş ve haberin bir parçası bütün olarak sunulmuştur. Bunun karşısında konumlandırılan protestocular

“çevreci” olarak tanımlanmıştır. Haberde çevrecilerin “Akkuyu Fukuşima olmasın” yazılı pankartını gösteren fotoğrafa yer verilmiştir. Siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen şirkete yönelik herhangi bir bilgi paylaşılmamıştır (milliyet.com, 14.04.2015).

Aynı gün habere “Mersin’de olaylı temel atma töreni” başlığı ile tekrar yer verilmiştir. Törenden sonra “temel atma törenine” tepki gösteren bir grup çevreciye, jandarma ekiplerinin dağılın uyarısını dikkate almadığı için tazyikli suyla müdahale edildiği bilgisi aktarılmıştır. Haberin sonunda gelişmeler “yoğun güvenlik önlemi”, “CHP’li Atıcı, törene alınmadı”, “Toma ile müdahale ettiler”, “Atıcı’dan Jandarmaya tepki” spot başlıkları ile aktarılmıştır.

Temel atma töreninde konuşan Bakan Yıldız’ın, siyasi nitelikteki açıklamaları aynı şekilde haberde aktarılmıştır. Yıldız, konuşmasında nükleer santral yapımlarının ilerleyememesi ve siyasal istikrarsızlık arasında bağlantı kurmuştur. Açıklamasında 92 yılda toplam 62 tane hükümetin değiştiğini ve bunların ömrünün 1,5 yıl olduğunu belirtmiştir. Bakan Yıldız, nükleer santral kurulamamasının tarihini 1923 Cumhuriyet’in kuruluş tarihinden başlatmıştır. Daha önceki hükümetlerin iktidardaki sürelerini de genelleyerek önemini azaltmıştır. Ancak, haberde bu unsurlar sorgulanmamış, açıklama aynı şekilde aktarılmıştır.

Bakan Yıldız’ın santralin ussallaştırılmasında etkili olan açıklamaları şu şekildedir: “Nükleer uzun süre çalışabilecek bir enerji kaynağıdır; ülkenin bu enerji kaynağına ihtiyacı vardır; nükleer santral Türkiye’nin dünyada ve Avrupa’da ekonomik büyüme hızını arttıracaktır; İstanbul gibi büyük bir şehrin tüm elektrik ihtiyacını ve hatta Türkiye’nin elektrik ihtiyacının yüzde 28’ini karşılayacak bir kapasiteye sahiptir; büyük bir ekonomik yatırımdır; ülkede 10 bin insana istihdam sağlayacaktır; nükleer santral yapılıyor olması turistlerin kaçmasına neden olmayacaktır; Avrupa’da Londra, Paris ve Madrid’de bulunan nükleer santraller turist kaçırmamıştır; 9 büyüklüğündeki bir depremin ortaya çıkaracağı tüm sorunları giderecek şekilde inşa edilecektir.” Açıklamada, nükleer santral işsizlik, ekonomik kalkınma, enerji ihtiyacı, kalkınma politikaları, siyasal istikrarsızlık gibi toplumsal yaşamda uzlaşmazlık yaratan birçok konuya çözüm olarak sunulmuştur.

Haberin sonunda bölgede yaşayan ve bölgede nükleer santral kurulmasını destekleyen “köylülerden birinin” ve “TEDAŞ’tan emekli Mehmet Ali Sarı” adlı vatandaşın açıklamasına yer verilmiştir. Sarı’nın, nükleer yapılacak olan araziye, metrekaresi 1 lira karşılığında devlete bırakıp gittiği, çünkü ülkenin enerjiye ihtiyacı olduğunu bildiği aktarılmıştır. “Köylülerden birinin” ise santral kararının devlet kararı olduğu için tartışılmasının yersiz olduğu, santralin yapılmasının ülkenin yararına olduğu şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. TEDAŞ yetkilisinin

adına ve unvanına yer verilirken köylülerden biri olarak tanıtılan kişiye ilişkin bilgi verilmemiştir. Haberde karşıt görüşe yer verilmemiştir (milliyet.com, 14.04.2015).

Rusya ile 2015'te yaşanan uçak düşürme krizi sonrasında Akkuyu nükleer santralinin askıya alındığı iddialarına ilişkin haber "Akkuyu'da iş makineleri çalışıyor" başlığı ile yer almıştır. Haberde, iş makineleri çalışmaya devam ettiği halde çalışmaların devam edip etmediği yönündeki soruların yanıtsız kaldığı aktarılmış, soruların kime ya da hangi kuruma sorulduğu bilgisi verilmemiştir. Haberde santral girişindeki bayrakların indirildiği bilgisi aktarılmıştır. "Bayrak direkleri boş" spot başlığı altında iki ülkenin bayraklarının ne zaman indirildiği sorusunun da yanıtsız kaldığı belirtilmiştir. Bayrak ulusu temsil etmektedir ve yan yana asılan bayraklar da ulusların dostluk ve birliktelik mitine gönderme yapmaktadır. Haber yeterli bilgiye sahip olmamasına ve aksi yönde bilgi içermesine rağmen gerçeğine uygun verilmemiş, ilgili konudaki varsayım ile uçak krizi sonrası Akkuyu nükleer santralinin devam ettiği ifade edilmiştir. İki ülke arasında yaşanan siyasal krizin nükleer santralin yapılmasını etkilemesi üzerinden ulusal bağımsızlık ve enerjide dışa bağımlılık tartışılmamıştır (milliyet.com, 10.12. 2015).

Uçak krizi sürecinde santrale ilişkin bir başka habere "NÜKLEER TAM GAZ" başlığı ile yer verilmiştir. Haberde iki ülke arasında kriz sürse de santral yapımında ilerleme olduğu belirtilmiştir. Dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak'ın bir ay önce yaptığı belirtilen şu açıklaması aktarılmıştır: "Proje ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne iletilmiş herhangi olumsuz bir mevzu yok. Hem Rusya hem şirket projeye devam ediyor". Haberin bir ay önceki açıklamalara dayandırılması habercilik açısından sorunlu bulunmuştur. Haberde tarihsel bağlam gözetilmemiştir (milliyet.com, 09.01. 2016).

"Ruslar Akkuyu'nun yarısını satacak" başlıklı haberde Rusya'da yaşanan ekonomik kriz nedeniyle, Rusya'nın nükleer santraldeki hisselerinin yüzde 49'unu satışa çıkardığı bilgisi verilmiştir. Bu hisselerle hükümete yakınlığı ile tanınan Cengiz İnşaat'ın ilgilendiği aktarılmıştır. Uzman görüşlerine yer verilen haberde bunun iyi bir yatırım olduğu ve hisse satışının olumlu görülmesi gerektiği aktarılmıştır. Bu gelişme, 2015 uçak krizi sonrasında ikili ilişkilerin normalleşmesinin bir adımı olarak nitelendirilmiştir. Haberde karşıt görüşe yer verilmemiştir (milliyet.com, 28.04. 2016).

Uçak krizinden yaklaşık 8 ay sonra iki ülke arasındaki siyasi ve ticari ilişkilerin tekrar başladığı bildirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya ziyareti ile ilgili haberde "Türkiye'nin hava sahasını ihlal ettiği ve yapılan uyarılara uymadığı için düşürüldüğü" açıklanan Rus uçağı krizinde FETÖ bağlantısından" bahsedilmiştir. Cumhurbaşkanı'nın

ziyareti “Rusya ile yeni sayfa açılıyor”, “Enerjik başlangıç” başlıkları ile gazetede yer almıştır. Rusya ile açılan yeni sayfa tanımlamasıyla tekrar başlayan diplomatik ilişkilere gönderme yapılmıştır. Bu ilişkinin “enerjik” olarak tanımlanması ile enerji alanına dikkat çekilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ziyaretinde Akkuyu’ya stratejik yatırım statüsü verildiğini açıklamıştır. Haberde stratejik yatırımların “KDV istisnası, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, sigorta primi desteği, arazi tahsisi, kredi faizi desteği, stopaj desteği ve bazı şartlarda KDV iadesi gibi olanaklar sağladığı belirtilmiştir. Nükleer santral için alınacak izinlerde de önemli kolaylıklar sağlanacağı” ifade edilmiştir. Stratejik yatırım statüsü ya da belirtilen ayrıcalıkların neden verildiği ve sonuçlarının ne olabileceğine ilişkin bilgi aktarılmamıştır. Haberde tahakküm ilişkileri gizlenmiştir (milliyet.com, 09.09. 2016; milliyet.com, 10.09. 2016).

“Nükleer Santrale Türk ortak geldi” başlıklı haberde “Akkuyu nükleer santralının yüzde 49 hissesini Cengiz-Kolin-Kalyon (CKK) ortaklığına devredeceğine dair ön anlaşma imzalandığı” belirtilmiştir. Söz konusu habere göre, üç şirket yüzde 49 hisseyi eşit şekilde paylaşacaktır. Konsorsiyumda yer alan Cengiz Holding’in halihazırda Akkuyu NGS projesinde deniz hidroelektrik yapıların anahtar teslimi inşaatında müteahhit olarak yer aldığı belirtilmiştir. Adı geçen konsorsiyum, hükümete yakınlığı ile bilinen ve Türkiye’de son dönemde enerji dahil en büyük ihaleleri kazanan şirketlerden oluşmaktadır. Haberde özel şirket çıkarları genel çıkarlar olarak sunulmuş ve ulusal kimlik öne çıkarılarak olay meşrulaştırılmıştır (milliyet.com, 20.06. 2017).

“Türk firmalarından nükleer atak! O kapı sonuna kadar açılıyor” başlıklı haber “Enerji Bakanlığı’nca yürütülen nükleeri destekleme projeleri kapsamında 36 milyon TL’lik projeye onay verilmesine” ilişkindir. Haberde Ruslarla birlikte nükleer santral inşaatında kullanılacak parçaları üretecek firmaların eğitilmesi “nükleer atak” olarak tanımlanmıştır. Nükleer santral kurulmasının meşrulaştırılmasında önemli argümanlardan olan ekonomik kalkınma, istihdam yaratma ve milli olma öne çıkarılmıştır (milliyet.com, 09.10.2017).

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin tarafından nükleer santralin birinci enerji bloğunun inşaatını başlatan temel atma töreni, “Tarihi gün! Akkuyu Nükleer Santrali’nin temeli Erdoğan ve Putin tarafından atıldı”, “Nükleer Güç Türkiye” başlıkları ile aktarılmıştır. “Nükleer Güç Türkiye” tanımlamasıyla parça tamamlanmış bir bütün olarak sunulmuş ve ebedileştirilmiştir. Haberde, nükleer santral Türkiye’yi nükleer güç haline dönüştüreceği varsayılarak olay tarihsel bağlamından kopartılmıştır.

“Hayali Kurulmayacak Projeleri Hayata Geçirdik” spot başlığı ile Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklaması aktarılmıştır. Haberde tören üzerinden siyasal iktidar varlığını yeniden üretmiştir. Akkuyu’nun ülkedeki elektrik ihtiyacının yüzde 10’unu karşılayabileceği açıklaması 2015’te Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Yıldız’ın, Türkiye’nin elektrik ihtiyacının yüzde 28’ini karşılayacağı açıklaması ile çelişmiştir. Ancak, haberde buna ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir. Diğer bir konu ise nükleer enerjinin meşrulaştırılmasında fosil yakıtların yarattığı iklim değişikliğinin öne çıkarılmasıdır. Haberde resmi haber kaynaklarına bağlı olarak nükleer enerji temiz bir enerji kaynağı olarak tanımlanmıştır.

Görsel 3.1 Milliyet, 03.04.2018

Nükleer santral temel atma törenine “Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) Başkanı Yıldırım Demirören, Demirören Medya Grubu İcra Kurulu Başkanı Mehmet Sosyal, Doğu Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Ferit Şahenk’inde katıldığı” belirtilmiş ve yukarıdaki fotoğraf paylaşılmıştır. Nükleer santral temel atma töreninde siyasal iktidara yakın medya şirket sahiplerinin katılması medya-siyaset-enerjiye ilişkin hegemonik ittifakları göstermesi açısından önemli bir belge olarak değerlendirilmiştir.

Milliyet’te 17 Mart 2010’da nükleer santral anlaşmasının “kentte soğuk duş etkisi” yarattığına ilişkin bir haber yer almıştır. Demirören Grubu içinde yer alan Milliyet’te ise “100’üncü yıl piyangosu o ile vurdu!” başlıklı haberde temeli atılan santralin Mersin’in Gülnar ilçesinde bayram havası estirdiği ve ilçeye bağlı Büyükeceli köyü halkının “Bize 100’üncü yıl piyangosu vurdu” dediği aktarılmıştır.

Haberin devamında, ilçeye bağlı 52 köyde (mahalle) büyük heyecan ve mutluluk yaşandığı ve bu heyecanın Turkuvaz/ Zirve Holding bünyesindeki Sabah gazetesi ile paylaşıldığı belirtilmiştir. Sabah gazetesindeki habere dayanarak “HALKI PROVOKE ETTİLER”, “GENÇLERİN GELECEĞİ AYDINLANACAK”, “GEREKLİ BİLGİYİ ALINCA İKNA OLDUK”, “KARA PROPAGANDA ANLAMSIZ” spot başlıkları ile

bölgede yaşayanların ifadelerine yer verilmiştir. Aktarılan görüşlerin hepsi santral yapımının ullaştırılmasında etkili olmuştur. Bu görüşler arasında, Avrupa'nın birçok ülkesinden “sözde çevrecilerin heyetler halinde gelerek halkı kışkırttığı, kendi ülkelerinde nükleer santral olmasına rağmen amaçlarının Türkiye'nin gelişmesini önlemek olduğu” aktarılmıştır. Santrale karşı çıkanlar dışarıdaki düşmanlar-ötekiler olarak tanımlanarak sansürlenmiştir. Bu ülkelerin hangileri olduğu belirtilmemiştir. Haberin sonunda santrali yapan şirket yetkililerinin köyün ileri gelenleri ile toplantılar yaparak halka gerçeği anlattığı ve halkın ikna olduğu, inşaatın yeni başlamasına rağmen köyden 100 kişinin santralde istihdam edildiği belirtilmiştir. Haberin sonunda, köy imamının nükleer santralin son teknoloji ile yapılan çevreye duyarlı bir proje olduğu şeklindeki görüşlerine yer verilmiştir. Köy imamı diğer köylerdeki din görevlileri ve imamlarla birlikte halka projenin olumlu olduğunu anlattıklarını ifade etmiştir. İlgili konuda inanç sistemine ait kişilerin görüşlerine yer verilerek konu meşrulaştırılmıştır (milliyet.com, 03.04. 2018).

3.6.1.5. Ntv.com.tr

“Nükleer ihalesine onay çıktı” başlıklı haberde ilgili konu yasal düzenlemeler ve bunları gerçekleştirecek bürokratik yapılar üzerinden aktarılmıştır. Giriş cümlesinde nükleer santrale karar verecek otorite olarak TAEK ve Bakanlar Kurulu kararına işaret edilmiştir. Haberin devamında ihaleye ilişkin teknik detaylara yer verilmiştir. “İhale için 13 şirketin şartname aldığı halde, yalnızca Atomstroyexport-Inter RAO ve Ciner grubuna ait Park Teknik'ten oluşan grubun teklif verdiği bilgisi” aktarılmıştır. “Reaktör tasarımı en son model” spot başlığı altında TAEK internet sayfasından alınan bilgiler aktarılmıştır. Santral, en son model tanımlamasıyla meşrulaştırılmıştır. Haberde ihaleye ya da nükleer santrale ilişkin karşıt görüşe yer verilmemiştir (ntv.com, 19.12. 2008).

“Nükleer santral ihalesi iptal edildi” başlıklı haberde nükleer santral için açılan “dördüncü ihalenin de sonuçsuz kaldığı” aktarılmıştır. “Türkiye'nin yaklaşık 50 yıllık nükleer santral macerası yine sekteye uğradı” ara başlığı ile devam eden haberde, TETAŞ yetkilisinin açıklaması aktarılmış, ancak iptal nedenine ilişkin açık bir bilgi verilmemiştir. Adı belirtilmeyen bir enerji yetkilisinin açıklamasına dayanılarak iptal kararının arkasında Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Danıştay'ın bu kararı neden aldığına ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Olay aktarılmış, ancak gerçekte ne olduğuna ilişkin bilgi eksiltilmiştir (ntv.com, 20.11. 2009).

“Nükleerde tarihi imza” başlıklı haber nükleer anlaşmaya ilişkindir. “Tarihi imza” tanımlamasıyla anlaşmanın önemi pekiştirilmiştir. “Türkiye’nin yaklaşık 50 yıllık macerasında tarihi bir viraj dönüldü” spot başlığı kullanılmıştır. Türkiye için nükleer santralin önemi “tarihi bir viraj” tanımlanmasıyla güçlendirilmiş ve meşrulaştırılmıştır. Haberde, Başbakan Erdoğan’ın nükleer santral anlaşması imzalanmasına ilişkin basın açıklamasında Samsun-Ceyhan ham petrol taşıma boru hattının yapımı ve rafineri kurulmasının büyük bir önem taşıdığını vurguladığı aktarılmıştır. Erdoğan, ilgili projeyi bir “çevrecilik projesi” olarak tanımlamıştır. “Ciddi manada tankerlerin geçişi sebebiyle boğazlar her an tehdit altında” diyerek “boğazların kurtarıldığını” ifade etmiştir. Tankerlerin boğazlardan geçişi risk ve tehdit unsuru olarak tanımlanmıştır ve çevrecilik projesi olarak Samsun-Ceyhan boru hattı meşrulaştırılmıştır. Marmara Boğazlarını korumak için gösterilen hassasiyetin nükleer santralin yapılacağı Akkuyu’da göz ardı edilmesindeki çelişki sorgulanmamıştır. Başbakan’ın, nükleer santralin yedi yılda biteceği açıklaması aktarılmıştır. “Medvedev: İki ülke sözde değil gerçek stratejik ortak” ara başlığında Medvedev’in Mavi Akım, Güney Akım, Samsun-Ceyhan ham petrol projelerinin önemine ilişkin verdiği bilgiler aktarılmıştır. Haberin sonunda nükleer anlaşma konusunda uzman görüşüne yer verilmiştir. Bu görüşlerde, Rusya ile “ihalesiz nükleer bağımlılığın” kaygı verici olduğu belirtilmiştir. Kullanılacak reaktörlerin de daha önce denenmemiş olduğu bilgisi aktarılmıştır. “İhale yapılmadı ama” spot başlığında ise daha önce Türk-Rus ortaklığının kazandığı ihalenin iptal edildiği, ancak hükümetin ihalesiz nükleer enerji modelini seçerek Rusya ile pazarlık yürüttüğü belirtilmiştir. Haberde karşıt görüşe yer verilmiştir. İlgili konudaki uzlaşmazlıklar aktarılmıştır (ntv.com, 11.05.2010).

“CHP ‘nükleer’i’ mahkemeye taşıdı” başlıklı haber muhalefetteki siyasal partinin Akkuyu’da nükleer santral kurulmasına itiraz etmesi ile ilgilidir. Olayla ilgili bilgiler bürokratik bir dil ile aktarılmıştır. Haberde muhalefetteki siyasal partinin iptal gerekçesine kısaca yer verilmiştir. Nükleer santral konusundaki uzlaşmazlık aktarılmıştır (ntv.com, 22.07.2010).

“Erdoğan Rusya’dan nükleer güvence istedi” başlıklı haber Fukuşima’daki nükleer sızıntının hemen sonrasında, Başbakan Erdoğan’ın Medvedev ile görüşmesine ilişkindir. Habere “Dünyanın gözünün Japonya’daki sızıntılarda olduğu bugünlerde” zaman ve bağlam tanımlaması yapılarak başlanmıştır. Bu tanımlama ile aktarılan olay yan yana getirilerek haberdeki çelişkiye gönderme yapılmıştır. Başbakan Erdoğan’ın, “Nükleer enerjiden vazgeçmiyoruz ancak sizden de ek güvenlik önlemleri bekliyoruz” şeklindeki açıklaması

aktarılmıştır. Başbakan'ın "Aygaz tüpü de riskli, geri adım atmayız" yönündeki açıklamasında, nükleer santral ile aygaz tüpü eşdeğerlilik zincirinde yan yana konulmuştur. Aktarılan açıklama ile konu doğallaştırılmıştır ve olası bir nükleer santral kazasının önemi azaltılarak zararlar normalleştirilmiştir (ntv.com, 15.03.2011).

Fukuşima nükleer kazası sonrasında Akkuyu nükleer santral yapımını protesto eden birçok eylem gerçekleştirilmiştir. NTV, 2011'de toplumsal tepkilere geniş bir şekilde yer vermiştir. "Başbakan'a gençlerden mektup" başlıklı haberde "19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nda bir sivil toplum örgütü olan Greenpeace Akdeniz Gençlik Ekibi'nin mektubu" aktarılmıştır. Söz konusu mektupta Başbakan'a seslenen gençler Fukuşima kazası sonrası nükleer santralin durdurulmasını ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmesini istemiştir (ntv.com, 19.05.2011).

"Nükleersiz gelecek' için destek" (ntv.com, 08.06. 2011), "Nükleere karşı 'insan zinciri' (ntv.com, 18.04. 2011), "Nükleer karşıtlarının isyanı" (ntv.com, 07.09 2011), "Taksim'de 'nükleer kamp'" (ntv.com, 03.03. 2011), "Nükleer karşıtı eylemler" (ntv.com, 21.03.2011) başlıkları ile birçok habere yer verilmiştir. Bu haberlerde WWF, Greenpeace Akdeniz, Nükleer Karşıtı Platformu, Küresel Eylem Grubu gibi sivil toplum örgütlerinin açıklamaları detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Eylemciler çevreci ya da nükleer karşıtları olarak tanımlanmıştır. İlgili konuda aktarılan haberlerde toplumsal tepkilere yer verilmesi hegemonik uzlaşıya karşı bir duruş olarak değerlendirilmiştir.

"Akkuyu'da ihale Cengiz İnşaat'ın" başlıklı haberde nükleer santralin deniz hidroteknik ihalesini Cengiz İnşaat'ın kazandığı belirtilmiş, ancak şirkete ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir. Kısaca verilen haberde ihalenin mali değerine ilişkin herhangi bir bilginin yer almadığı belirtilmiştir. Haberde olay aktarılmış, ancak şirket hakkında bilgi verilmeyerek haber eksiltilmiştir (ntv.com, 08.04. 2015).

"Mersin'de olaylı temel atma töreni" başlığı ile aktarılan olay Milliyet gazetesinde de aynı başlıkla yer almıştır. Olay, Akkuyu nükleer santralinin deniz yapıları inşaatının temel atma töreni ve bunun çevreciler tarafından protesto edilmesi ile ilgilidir. Haberde Bakan Yıldız'ın, nükleer santrali güvenlik sorunu ile çözümlenecek, kalkınma için gerekli bir proje olduğuna yönelik açıklamaları aktarılmıştır. "Nükleer karşıtı grubun protestosu" spot başlığı ile eylemciler olarak tanımlanan gruba polis ve jandarmanın dağılın uyarısını dikkate almadığı için tazyikli su ile müdahale edildiği bilgisine kısaca yer verilmiştir (ntv.com, 14.04. 2015).

Rusya ile yaşanan uçak krizinden iki gün sonra “Akkuyu Nükleer Güç Santrali projesi iptal olmaz ama ertelenebilir” başlığı ile çıkan haberde Rusya hükümetine bağlı bir Merkez’den (Stratejik Enerji Araştırmaları Analiz Merkezi) uzman görüşüne yer verilmiştir. Anadolu Ajansı’ndan alınan haberde nükleer santralin bitmiş halini gösterdiği belirtilen 3 fotoğrafa yer verilmiştir. Dördüncü fotoğraf ise alev almış bir uçağı göstermektedir. Bu fotoğrafın altında “Rus savaş uçağı düşürüldü” açıklaması yer almıştır. Aktarılan uzman görüşüne göre, Türk hava sahasını ihlal eden Rus savaş uçağının düşürülmesi mevcut projeleri etkilemeyecektir. “gaz satışı ticari bir olgudur”, “proje iptal olmaz” spot başlıkları ile uzman görüşü güçlendirilmiştir. Ancak, haberin sonunda Lahey Stratejik Araştırmalar Merkezi adlı bir kurumdan uzmanın görüşüne yer verilmiştir. Bu uzman, projenin süreçten etkilenebileceğini belirtmiştir. Haber başlığında iki uzmanın görüşü birleştirilerek sunulmuştur. Bu haberin kendi içindeki yanlışla işaret etmektedir. Genelleme yapılarak başlığa taşınan bilgi gerçeğine uygun aktarılmamıştır (ntv.com, 26.10. 2015).

“Akkuyu Nükleer’in yüzde 49’u satışa sunuldu” başlıklı haberde “Rus devlet şirketi Rasatom’un yaşadığı finansman sıkıntısı nedeniyle şirketin hisselerini satışa çıkardığı” bilgisi verilmiştir. Bu hisselerle “Akkuyu liman ihalesini de kazanan Cengiz İnşaat’ın ilgilendiği” belirtilmiştir. Şirkete ilişkin bilgi verilmemiştir. Uzman görüşüne yer verilen haberde “yüzde 100 hissesinin Ruslara ait olduğu için bu hisse devrinin normal olduğu” aktarılmıştır. Bu sahiplik yapısı sorgulanmamıştır. Haberın sonunda Bakan Albayrak’ın “geçtiğimiz günlerde” santral yerinde incelemelerde bulunduğı belirtilmiş, ancak net bir tarih verilmemiştir. Bakan’ın olay yerini incelemesi ile birleştirilen haber nükleer santrale ilişkin gelişmelerin normalleştirerek meşrulaştırılmasında etkili olmuştur (ntv.com, 27.04. 2016).

“Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Putin Beştepe’de Akkuyu Nükleer Santrali’nin temelini attı” başlıklı haberde 13 fotoğraf kullanılmıştır. Kullanılan iki fotoğrafta Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Putin gülümseyerek karşı karşıya oturmaktadır. Üçüncü fotoğrafta Devlet Başkanı Putin, sağ elini havaya kaldırmış selam verdiği anlaşılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı alkışlamaktadır. Dördüncü fotoğrafta, her iki ülkenin Devlet Başkanları ve iki ülkenin folklorik kıyafetlerini giymiş kız ve erkek çocukları gösterilmiştir. Arkalarında her iki ülkenin bayrakları yer almaktadır. Ekonomik bir yapı olarak değerlendirilen nükleer santralin temel atma töreninde kültürel, ulusal mitlerin yan yana konulması konunun ussallaştırılmasında ve meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Diğer fotoğraflarda Akkuyu’daki inşaat, Rusya Devlet Başkanı Putin, inşaatın önündeki resmi yetkililer gösterilmiştir. Temeli atılanın nükleer santralin birinci ünitesi olduğu bilgisi haberde

yer almamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Cumhuriyetin 100.yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olmayı hedefliyoruz. Bu durum enerji ihtiyacımızın artması anlamına geliyor", "Halen 16 ülkede 55 nükleer santral inşa halinde", "Elektrik ihtiyacının yüzde 10'unu karşılayabilecek", "Enerji güvenliğine katkı sağlarken iklim değişikliğinde de önemli bir rol oynayacaktır" şeklindeki açıklamaları aktarılmıştır. Bu açıklamalar santralin ussallaştırılmasında etkili olmuştur. Bunun yanında "Cumhuriyet'in 100.yıldönümü" ile tarihsel bir bağlam kullanılarak gelecekteki bir zaman işaret edilmiştir. Zamanın şimdiliği tarihsizleştirilerek, tarihsel bağlama müdahale edilmiştir (ntv.com, 03.04.2018).

Temel atma törenine Doğuş Grubu Yönetim Kurulu Başkanı Ferit Şahenk'te katılmıştır. Milliyet gazetesinde yer alan törene ilişkin fotoğrafa, NTV haber sitesinde yer verilmemiştir. İlgili fotoğrafta TFF Başkanı Yıldırım Demirören, Demirören Medya Grubu İcra Kurulu Başkanı Mehmet Sosyal'ın ve Şahenk'in yan yana oturduğu görülmektedir. Nükleer santral temel atma töreninde siyasal iktidara yakın medya şirketlerinin katıldığını gösteren fotoğraf medya-siyaset-enerji arasındaki hegemonik ittifakı göstermesi açısından önemli bir belge olarak değerlendirilmiştir.

3.6.1.6. Haberturk.com.tr

Mersin Akkuyu'da kurulacağı açıklanan nükleer santral için yapılan ihaleye "Nükleere tek teklif geldi" başlığı ile yer verilmiştir. Haber girişinde teklifin sadece Atostroyexport-Park Teknik-TGR Enerji ortaklığından yapıldığı bilgisi verilmiştir. Ortaklığın niteliğine ilişkin bilgi verilmemiştir. Haberin devamında ortakların Rus Atostroyexport-Park Teknik ve İnterrau olduğu belirtilmiştir. TGR Enerji ve İnterrau şirketlerine ilişkin bilgi verilmemiştir. İhaleyi, devlete 15 yıl boyunca elektriği en ucuza verecek firmanın kazanacağı belirtilmiştir. Herhangi bir fiyat bilgisi paylaşılmamıştır. Haberin sonunda "kamunun santrali kuracak ve işletecek şirkete 15 yılı aşmamak kaydı ile santralde üretilecek elektriğe alım garantisi verdiği" bilgisi tekrar edilmiştir. Aktarılan gerekçeler çerçevesinde ihale karlı bir yatırım olarak sunulmuştur. Haber içinde şartname alan 13 şirketin isimleri iki kez tekrar edilmiştir. Şirketler arasındaki ekonomik rekabet "ihale yarışı" olarak tanımlanmıştır, ancak ihaleye tek teklif verilmiştir. Park Teknik haberturk.com.tr'nin sahibi olan Ciner Grubu'na ait bir şirkettir. Haber içinde Park Teknik'e ilişkin bilgiye yer verilmemiştir (haberturk.com, 24.09.2008).

"Nükleere TAEK'ten onay" başlıklı haber nükleer enerji konusunda otorite olarak tanıtılan kurumun onayına ilişkindir. Haber girişinde AtomstroyExpot-Inter Rao-Park Teknik

konsorsiyumun teknik olarak yeterli bulunduğu bilgisi verilmiştir. Haberin devamında, Park Teknik'in Ciner Grubu'na bağlı olduğu belirtilmiştir. TAEK'in onayından sonraki diğer bürokratik kurumlarda devam edecek süreç kısaca açıklanmıştır. Diğer yetkili kurumlar olarak Enerji Bakanlığı'na bağlı TETAŞ ve Bakanlar Kurulu gösterilmiştir. “Rusya'nın TAEK'i” ara başlığı altında Rasotom'a ilişkin açıklama aktarılmıştır. Rasotom, “Rusya'da TAEK benzeri bir kurum olarak tanıtılmıştır. Rusya'da nükleer enerji sektörünü düzenleyici ve kurucu role sahip olduğu” belirtilmiştir. Rasotom'un bünyesinde Atomenergoprom adlı bir holdingin bulunduğu anlaşılmaktadır. Atomenergoprom'un bünyesinde ise “santral işletmecisi Rosenergoatom, nükleer yakıt üreticisi TVEL, uranyum ticareti yapan Tekhnabexport (Tenex), nükleer tesis inşaatı yapan Atomenergomash ve uluslararası alanda nükleer santral yapımcısı Atomstroyexport” bulunmaktadır. Haberde yer alan şirketlerden Rasotom'un TAEK benzeri bir kurum olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak, spot başlığında benzetme yapılmış ve haber gerçeğine uygun bir şekilde kurulmamıştır⁹². Haberin devamında, “Aynı anda 5 ayrı santral kuruyor” spot başlığı altında teklif veren Atomstroyexport'un ana şirketi Rasotom'un alanında dünyadaki en başarılı şirket olduğu belirtilmiştir. Şirketin İtalya, Çin, Hindistan ve İran'da yatırımları bulunmaktadır. Habere göre bu santraller yıllardan beri kazasız çalışmaktadır. “Rusya'nın en başarılı şirketi seçildi” spot başlığı altında Atomstroyexport'a ilişkin bilgi verilmiştir. Şirketin, 2007'de kurulduğu ancak nükleer santral inşaatında tecrübeli olduğu belirtilmiştir. Habere göre, 2007'de kurulan şirket 2008'de “Ulusal EPCM” gelişim ödülü almıştır. “EPCM” neye karşılık geldiği bilgisi verilmemiştir. Şirket, “Rus enerji şirketi VO Atomenergoexport ve VPO Zarubezhatomenergostroy adlı şirketlerin birleşmesi” ile kurulmuştur. Haberin devamında şirketin diğer ülkelerde tamamladığı ve inşaatı devam eden nükleer santrallere ilişkin detaylı bilgi aktarılmıştır. Bu ülkeler arasında “Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya bulunmaktadır. Çin, Hindistan, Bangladeş, Uruguay, Fas, Mısır ve İngiltere'de de inşa çalışmalarına devam edildiği” aktarılmıştır. “Yurtdışında Atomstroexport” spot başlığı altında şirketin dünyadaki mali değerine ilişkin bilgi verilmiştir. Şirket, “milyon kW kurulu gücü”, “reaktör piyasasının yüzde 20'sine sahip olması”, “milyar

⁹² “1956 yılında kurulan TAEK Türkiye’de radyasyon ve nükleer enerji politikalarına yön vermek amacıyla Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş bir kurumdur. Kurum 2020’de kapatılmış yerine Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu (TENMAK) kurulmuştur.”

https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye_Atom_Enerjisi_Kurumu (erişim tarihi: 20.11.2020).

dolarlık anlaşmalar yapması” ile güçlü bir şirket olarak tanımlanmıştır. “Inter RAO UES” konsorsiyuma üçüncü ortak olarak tanıtılmıştır. 1997’de kurulduğu belirtilen şirket Rusya’nın en büyük elektrik üretim ve dağıtım şirketidir. Haberde şirketin, 2007’de TGR Enerji’nin yüzde 70 hissesinin satın aldığı belirtilmiştir. Ancak, TGR Enerji’ye ilişkin bilgi verilmemiştir. Haberde şirketler hakkında verilen bilgi ile şirketler güçlü ve güvenilir olarak tanımlanmıştır. Park teknik ile yapılan ortaklığın mahiyetine ilişkin bilgi verilmemiştir (haberturk.com, 19.12. 2008).

“İki nesil nükleerden emekli” başlıklı haberde santral ihalesinin iptal kararı ile “nükleer santral macerasında” yeni bir döneme girildiği belirtilmiştir. Bakan Yıldız’ın zaman kaybedilmeden tekrar başlanacağına ilişkin açıklaması “nükleerde sürecin yine uzayacağı” yorumuyla yan yana verilmiştir. Haberde santralin yapılacağı Büyükeceli Belediye Başkanı Mehmet Kale’nin açıklaması başlığa taşınmıştır. “4-5 bin TL emlak vergisi” spot başlığında Kale’nin santral kurulacak alanda uzun zaman geçmesine rağmen, bir şey yapılmamasına duyduğu tepkiye yer verilmiştir. Belediye Başkanı, Akkuyu’dan 4-5 bin TL emlak vergisi aldıklarını, 33 yıl önce arazinin telle çevrilerek köylülerden ayrıldığını, turizmcilerin bölgede nükleer santral yapılacağı için yatırım yapmaktan kaçtığını, tarımın bitirildiğini, artık yapılması ya da vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiştir. “1960’tan beri bir santral kuramadık” ara başlığında Türkiye’de nükleer enerji projesinin tarihsel gelişimine kısa başlıklarla yer verilmiştir. 1983’te Turgut Özal ile projenin gündeme geldiği, 1994’te danışmanlık ihalesinin açıldığı ve 2000’de dönemin Başbakanı Bülent Ecevit tarafından iptal edildiği belirtilmiştir. İptalin gerekçesine yer verilmemiştir. 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Nejdet Sezer tarafından temel maddeleri yeniden görüşülmek üzere reddedilen nükleer yasaya ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. 24 Eylül 2008’de “yarışma” sürecinin tekrar başladığı ve tek teklifin Atomstroyexport-Inter Rao- Park Teknik grubundan geldiği belirtilmiştir. Danıştay’ın kararı ile ihale sürecinin “yine” iptal edildiği bilgisi verilmiştir. “Santral sayısı 4 kat artacak” ara başlığında nükleer santralin meşrulaştırılmasında önemli bir argüman olarak küresel ısınma ve sıfır karbondioksit salımı öne çıkarılmıştır. Önümüzdeki yıllarda dünyada nükleer santral sayısının dört kat daha artacağı varsayımı aktarılmıştır. Haberin sonunda “Yeni süreç ihaleli de olabilir ihalesiz de” spot başlığı ile Bakan Yıldız’ın açıklamasına yer verilmiştir. Açıklamada nükleer enerji santrali konusundaki kararlılığının devam ettiği, Danıştay’ın kendi yetkisine dayanarak ihaleyi iptal ettiği, yeni sürecin ise kamuyu da içine alacak bir süreç olabileceği belirtilmiştir. İlgili haberde hiyerarşik sıra takip edilmemiştir. Haber değeri açısından değerlendirildiğinde Bakan Yıldız’ın açıklaması haber girişinde kısaca ele alınmış,

ancak kalan açıklama haberin sonunda yer almıştır. Belediye Başkanı'nın açıklamasına Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın açıklamasından önce yer verilmiştir. Bu yer değiştirme ve başlığa taşınan konu ile ilgili konudaki olumsuz görüş öne çıkarılmıştır (haberturk.com, 22.10. 2009).

“Dev anlaşmalar imzalandı” başlıklı haber nükleer enerji anlaşmasına ilişkindir. Haber başlığına nükleer enerji santrali taşınmamıştır. Haberin devamında Başbakan Erdoğan ve Rusya Devlet Başkanı Medvedev'in nükleer enerji anlaşması imzaladığı, ancak anlaşmanın Parlamento'da onaylanması gerektiği bilgisi arka arkaya verilmiştir. Başbakan Erdoğan'ın “En önemli adım vize muafiyeti” açıklaması ilk spot başlığa taşınmıştır. Ancak, anlaşmanın en önemli maddesi nükleer enerji santraline ilişkindir. Haberde dikkatler stratejik bir şekilde farklı bir konuya çekilmiştir. Haberin devamında “Türkiye transit doğal gaz üssü oluyor” spot başlığı ile Başbakan Erdoğan'ın açıklaması aktarılmıştır. Erdoğan'ın enerji alanında “Güney Akım, Mavi Akım, Samsun-Ceyhan petrol boru hattı projelerinin önemini vurguladığı” belirtilmiştir. Açıklamanın tamamına yer verilmemiştir. “Hacim 100 milyar doların üzerine çıkabilir” spot başlığı ile Devlet Başkanı Medvedev'in açıklaması aktarılmıştır. Haberin sonunda Enerji Bakanı'nın anlaşmanın 10 gün içerisinde TBMM'ye sevk edileceği yönündeki açıklaması “10 gün içinde Meclis'te” spot başlığı ile yer almıştır. Haberde, nükleer enerji santrali anlaşmasının önemi azaltılarak gizlenmiştir (haberturk.com, 12.05. 2010).

“Nükleer şirketi yüzde 100 Rus” başlığıyla bir sonraki gün anlaşmaya ilişkin habere yer verilmiştir. Haber girişinde, “Türkiye ile Rusya arasında Akkuyu'da inşa edilecek nükleer santrale ilişkin 15 sayfalık anlaşmanın ayrıntılarına habertürk'ün ulaştığı” bilgisi aktarılmıştır. Başbakan Erdoğan'ın açıklaması, “Nükleerde Rusya ile anlaşmamız manidar” spot başlığı ile yer almıştır. Haberin devamında Başbakan Erdoğan, petrol ve doğalgazda Türkiye'nin ihtiyacının yüzde 70'ini Rusya'dan sağladığı ve bunun anlamlı olduğu yönündeki açıklaması aktarılmıştır. Ancak, bu anlamın ne mahiyette olduğu belirtilmemiştir. İlgili konuda karşıt görüşe yer verilmemiştir. Enerjide dışa bağımlılık olgusu sorgulanmamıştır. “Dünyaya Ceyhan'dan açılacağız” spot başlığı altında Başbakan Erdoğan'ın çevrecilik projesi olarak tanımladığı Samsun-Ceyhan boru hattının önemine ilişkin açıklaması aktarılmıştır. Haberin devamında “işte nükleer için kritik maddeler spot başlığı altında “kamu ortak olmayacak”, “Türkiye devletine kardan yüzde 20 pay”, “Akkuyu'da dört üniteli santral”, “özel ve devlete %30-70 formülü”, “Proje 7 yılda tamamlanacak” başlıkları ile detaylı bilgi aktarılmıştır. Haberin sonunda, Rus şirketinin santralin hem atık yönetimi hem de sökülmesinden sorumlu

olacağı bilgisi verilmiştir. Bu önemli bilgiye diğer gazetelerde yer verilmemiştir. Haberde anlaşılmaya ilişkin bilgiler detaylı bir şekilde aktarılmış, ancak konuya ilişkin farklı görüşlere yer verilmemiştir. Anlaşmanın “ele geçirilen” maddeleri sorgulanıp kamuya olayın gerçeği ile ilgili bilgiler aktarılmamıştır (haberturk.com, 13.05. 2010).

“‘Nükleere Hayır’ protestosu!” başlıklı haber Muğla Çevre Geliştirme Derneği ve adı verilmeyen diğer sivil toplum kuruluşu üyelerinin Sinop ve Akkuyu’da kurulması planlanan nükleer santral projesini protesto etmesiyle ilgilidir. Haberde sivil toplum örgütlerinin basın açıklaması aktarılmıştır. Açıklamada, Çernobil nükleer kazasının olumsuz etkileri hatırlatılmış ve Fukuşima felaketinden ders çıkartılması gerektiği belirtilmiştir. Yetkilileri nükleer politikalardan vazgeçmeye çağıran açıklamada, güneş enerjisinin enerji ihtiyacını karşılayacağı vurgulanmıştır. Haberde, nükleer santral yapımı konusundaki tepkiler aktarılmıştır. Yenilenebilir enerji nükleer enerjiye alternatif olarak toplumsal gündeme taşınmıştır. Haberde karşıt görüşlere yer verilmiştir (haberturk.com, 24.03.2011).

“Nükleer santralde flaş gelişme!” başlıklı haber girişinde “Akkuyu’nun yüzde 49’unu satacağız” açıklaması aktarılmıştır. Haberin devamında, “NGS Akkuyu A.Ş. Moskova Temsilcilik Ofisi Başkanı Oleg Titov’un nükleer santralin yüzde 49 hissesini satmayı ‘düşündükleri’, ‘satmayı planladıkları’” bilgisi verilmiştir. Titov’un, satış gerekçesine ilişkin yabancı ortak almak istedikleri yönündeki açıklaması aktarılmıştır. Satış nedenine ilişkin farklı görüşlere yer verilmemiştir. Haber, “ÇED raporunun onaylamasını bekliyoruz”, “Yapım aşamasında Türk inşaat şirketlerinin görev alacağından hiç şüphem yok” spot başlıkları ile devam etmiştir. İlgili konudaki ulusal çıkarların öne çıkarılması olayın meşrulaştırılmasında rol oynamıştır. Flaş gelişme olarak değerlendirilen hisse satışı olasılığına ilişkin Titov’un açıklaması gerçeğine uygun verilmemiştir (haberturk.com, 21.02. 2014).

“Akkuyu Türk şirketlerine emanet!” başlıklı haber nükleer santral inşaatının Türk şirketlere verilmesine ilişkindir. Akkuyu NGS’den yapılan açıklamaya dayanan haberde toplam yatırım büyüklüğü 20 milyar dolar olan projede Türk firmaların iş hacminin 8 milyar dolar olduğu bilgisi verilmiştir. İnşaatın yüzde 80’ini yapacak firmaların bu yatırım büyüklüğü içindeki yeri 8 milyar olarak belirtilmiştir. Şirketlerin ulusal kimliklerinin öne çıkartılması nükleer santralin meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Haberde özel çıkarlar genel çıkarlar olarak sunulmuştur. “Yerli üreticiye 8 milyar dolarlık fırsat”, “12.500 kişi çalışacak” spot başlıkları ile nükleer santral yapımı milli kalkınma miti üzerinden meşrulaştırılmıştır (haberturk.com, 11.07.2014).

“Mersin Akkuyu hidroteknik ihalesini Cengiz İnşaat kazandı” başlıklı haber Akkuyu nükleer santrali limanının ihalesi ile ilgilidir. Haberde paylaşılan santralin maket fotoğrafının üstünde haber başlığından daha büyük puntolarla “Türkiye’nin kaderini değiştirecek proje” başlığı atılmıştır. Haberde ihalenin mali değerine ilişkin bilgi verilmemiştir. Haberde Türkiye’nin geleceği Cengiz İnşaat’ın kazandığı liman ihalesi ile yan yana konulmuştur. Şirket çıkarları ile ülkenin kaderinin değişebileceği miti yeniden üretilmiştir. Bu konudaki farklı görüşlere yer verilmemiştir (haberturk.com, 08.04. 2015).

“Akkuyu Nükleer Güç Santrali’nin temeli atıldı” başlıklı haber nükleer santralin birinci ünitesi temeline harç dökülmesi töreni ile ilgilidir. Olay bürokratik bir dil ile kurulmuştur. Törene katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konuşması “Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın temel atma töreninde yaptığı konuşma şöyle:” spot başlığı ile aktarılmıştır. Ancak tüm konuşmaya yer verilmemiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin’in konuşması “Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in temel atma töreninde yaptığı konuşma şöyle:” spot başlığı aynı şekilde aktarılmıştır. Törende ilk konuşmayı yapan Enerji Bakanı Albayrak’ın açıklamaları haberin sonunda yer almıştır. Bakan Albayrak’ın konuşması “Törende ilk konuşmayı Enerji Bakanı Berat Albayrak yaptı. Albayrak’ın konuşması şöyle:” spot başlığı ile aktarılmıştır. Ancak, diğer gazetelerde yer alan Bakan Albayrak’ın Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın şahsında kişiselleştirdiği nükleer santrale ilişkin açıklamasına yer verilmemiştir. Haberin devamında Kalkınma Bakanı Lütfi Elvan’ı nükleer yatırım hakkındaki olumlu görüşleri aktarılmıştır. “Hazırlık çalışmalarında neler olmuştu?”, “Santralin özellikleri” spot başlıkları altında santrale ilişkin 2010’da imzalanan anlaşma sonrasındaki gelişmelere yer verilmiştir. Haberde farklı görüşlere yer verilmemiştir. Haber eksiltiyle aktarılmıştır (haberturk.com, 03.04. 2018).

3.6.2. Termik Santraller

3.6.2.1. Soma Maden Faciasına İlişkin Haberlerin Analizi

Araştırmada fosil enerji kapsamında ilk olarak termik santraller ve bir maden olarak kömürle ilişkisi bağlamında 2014’te yaşanan Soma maden faciasına ilişkin haberler incelenmiştir. İlgili haberlerde medyada enerji politikalarının ve toplumsal ilişkilerdeki çelişki ve uzlaşmazlıkların ne şekilde ele alındığı ve bunun daha geniş ekonomik ve politik yapılarla ilişkisi araştırılmıştır. Eleştirel ekonomi politik yaklaşımda etik ya da ahlak felsefesi ile toplumsal ilişkilerdeki eşitsizliğe dikkat çekilmiş ve bu eşitsizliğin kamu yararı adına değiştirilebileceği belirtilmiştir. Yaşanan olaylara ilişkin haberler kar amaçlı ekonomik

politikalar ve faydacı ahlak duygusunun karşısında azınlığın çıkarlarını korumaya yönelik toplumsal adalet düşüncesini sorgulaması bakımından değerlendirilmiştir. Soma'daki olaylarla ilgili siyasal iktidarın açıklamaları, uzman raporları ve hukuki sürece ilişkin örnek haberler incelenmiştir. Haberlerdeki duygusal anlatımın haber aktörlerini kurban olarak tanımlayarak edilgenleştirmesinin ideolojik yönü araştırılmıştır. Bunun yanında, Althusser'i takip ederek devletin baskı aleti olarak mahkemelerin negatif eğitsel rolü ve Soma sonrasında sorumluların devam eden mahkemeleri arasında ilişki kurulmuştur.

Soma faciası 30 Mart 2014 yerel seçimlerden sonra ve Ağustos 2014'te yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminden önce yaşanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en çok can kaybı ile sonuçlanan facia, 13 Mayıs 2014'te Türkiye'nin Manisa ilinin Soma İlçesi'nde meydana gelmiştir. Faciada 301 madenci hayatını kaybetmiştir. Olayın araştırılması sonucu ocağın işletilmesinde birçok ihmal ve kusurun bulunduğu açıklanmıştır. DW'de yer alan habere göre "Faciaya kurban giden madencilerden en genci 18 en yaşlısı, 53 yaşındadır. Bu madencilerden 217'sinin çocuğu vardır ve olay sonucunda toplam 432 çocuk babasız kalmıştır⁹³."

Olayla ilgili açılan soruşturmada madeni işleten Soma Kömür İşletmeleri A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Can Gürkan'ın da aralarında bulunduğu şirketin sekiz yetkilisinin faciadan beş gün sonra tutuklandığı belirtilmiştir. Faciaya ilişkin toplam 51 kişi hakkında iddianame hazırlanmış ve hukuksal süreç 2 Nisan 2015'te başlamıştır. Hazırlanan iddianamede "şirketin patronu Gürkan ile Genel Müdür Ramazan Doğru, İşletme Müdürü Akın Çelik, Teknik Müdür İsmail Adalı, Teknik Nezaretçi Ertan Ersoy ve tutuksuz yargılanan vardiya amiri Mehmet Ali Günay Çelik'in 'olası kasıtlı öldürme'suçundan 301 kez 20 yıldan 25 yıla kadar hapisle cezalandırılmaları" talep edilmiştir. İlk bilirkişi heyeti "yoğun duman ve sıcaklık nedeniyle faciadan üç gün sonra ocağa girebilmiş ve olayın meydana geliş şekli ile olası ihmallerle ilgili bir rapor hazırlamıştır. Bilirkişi heyeti, olayın ocaktaki elektrik trafolarından birinin etrafındaki kömürün kontrolsüz biçimde 'kendiliğinden' yanmasıyla başladığını" tespit etmiştir. Raporda ayrıca farklı başlıklarda eksik ve kusurlara yer verilmiştir. Uzmanların hazırladığı rapor şu şekildedir:

- "Ocaktaki 48 gaz ve 19 karbonmonoksit sensörü arızalıdır.

⁹³“ <https://www.dw.com/tr/soma-facia-ve-davayla-ilgili-unutulmaması-gerekenler/a-44608276> .” (erişim tarihi: 01.05.2021).

- Havalandırma sistemi ocağa uygun değildir. Ayrıca işçilerin temiz havaya çıkabileceği mesafe yoktur.
- Ahşap destekler, PVC borular ve bantlar yangına dayanıklı değildir. Bant motorlarından bazıları ve elektrik kabloları alev sızdırmayan nitelikte değildir.
- Olay esnasında gaz maskeleri işlevini yerine getirememiştir. Maskelerin kontrollerinin uzun süre yapılmadığı anlaşılmıştır.
- ‘Üretim zorlaması’ gerekli tedbirlerin alınmamasına ve tehlikeli çalışma koşullarına” neden olmuştur (sözcü.com, 11.07. 2018)⁹⁴.

Dava sürecinde hazırlanan yeni bilirkişi raporunda “önlemlerin alınması halinde kazanın önlenilebileceği” açıklanmıştır. “Teftişlerin yetersiz olması sebebiyle Enerji Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın da kusurlu olduğu” belirtilmiş, ancak bu tespitlere rağmen Soma davasında hiçbir kamu görevlisinin yargılanmadığı, haklarında soruşturma izni istenen kamu görevlileri için gerekli izinlerin verilmediği bildirilmiştir (dw.com, 01.05.2021).

Soma’da bulunan kömür havzasında “rezerv olarak 70-80 yıl daha işletilebilecek kadar linyit kömürü bulunduğu ve bu kömürün kalorifik değerinin diğer linyit rezervlerine kıyasla daha yüksek ve kaliteli olduğu” belirtilmiştir. Soma Eynez Yeraltı Kömür işletmesinin daha önce bir devlet kurumu olan Türkiye Kömür İşletmeleri (TİK) tarafından işletildiği daha sonra TİK’in yeraltı işletmelerini taşeron şirketlere uzun süreli kiralamaya başladığı aktarılmıştır. Söz konusu ocak, ilk olarak 2006 yılında TİK tarafından Ciner Holding’e bağlı olan Park Teknik şirketine verilmiştir. Pamukçu hazırladığı raporda şirketin tam mekanizma üretim sistemini uygulamaya çalıştığını, ancak başarılı olamayınca 2009’da kömür sahasındaki yatırımlarını geri çektiğini belirtmiştir. Soma Holding ise sahayı 2009 yılında devralmış ve üretilen kömürü Soma’daki termik santrale çok daha ucuza satacağına dair

⁹⁴ “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Soma Kömür İşletmelerinin, 2012 yılında 2 kez, 2013 yılında 2 kez, 2014 yılında ise 13, 14, 17 ve 18 Mart’ta iş sağlığı ve iş güvenliği yönünden teftiş edildiğini, mevzuata aykırı bir durum olmadığını açıklamıştır. Enerji Bakanı Taner Yıldız, Temmuz 2013’te aynı işletmenin farklı bir ocağının açılışını yapmış, örnek bir işletme olduğunu belirtmiştir.” <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/aci-facia-soma-soma-maden-katliami-nasil-meydana-gelmisti-iste-301-kisinin-hayatini-kaybettigi-soma-2515129/> (erişim tarihi:01. 06.2021).

taahhütte bulunmuştur. “Kazada rol oynayan en önemli faktörlerin ihmal, gereksiz özgüven ve üretim zorlaması olduğu” belirtilmiştir. (Pamukçu, 2014).

Olayın ardından bölgeye giden Başbakan Erdoğan kalabalık bir grup tarafından protesto edilmiştir. Bu protestolarda Başbakan’ın bir vatandaşı yumrukladığı iddia edilmiştir. İlgili vatandaş Başbakan’ın kendisini koruduğunu söylemiştir. Olaydan sonra yaşanan diğer gelişme o dönemde Başbakanlık müşaviri olan Yusuf Yerkel’in iki özel harekât görevlisi tarafından yere yatırılan maden işçisini tekmelemesi olmuştur. Yerkel’in, olaydan sonra istifa etmemesi ve bir hafta iş göremez raporu alması tepkiyle karşılanmıştır. Başbakan’ın Soma maden faciasına ilişkin “Bunun yapısında, fitratında bunlar var” şeklindeki açıklaması geniş tepkilere neden olmuştur. Soma faciası daha sonraki yıllarda bilirkişi raporları ve devam eden hukuki sürece ilişkin haberler ile gazetelerde yer almıştır. “Temmuz 2018’deki duruşmada 15 yıl cezaya çarptırılan şirket sahibi Can Gürkan, 18 Nisan 2019’de tahliye edilmiştir. Böylelikle şirket sahibi yaşamını yitiren her bir madenci için yalnızca 5 gün cezaevinde kalmıştır (cumhuriyet.com, 19.04. 2019).

3.6.2.1.1. Hurriyet.com.tr

“Bakan Yıldız’dan ilk açıklama” başlıklı haber Yıldız’ın Soma’daki “maden kazasıyla” ilgili yaptığı açıklamaya ilişkindir. Bakan Yıldız açıklamasında ölen maden işçilerini “şehit kardeşlerim” olarak tanımlamıştır. İlk amaçlarının “işçi kardeşlerimize” ulaşmak olduğunu söylemiştir. Açıklamada, inanç sistemi ve akrabalık bağlarına ait ifadeler ölen madencilerle birleştirilerek eşdeğerlilik zinciri kurulmuştur. Bu olayın meşrulaştırılmasında ve toplumsal uyuma şekil verilmesinde etkili olmuştur (hurriyet.com, 13.05. 2014).

“Bakan Taner Yıldız: 205 işçi kardeşimizi kaybettik” başlıklı haber olaydan 1 gün sonra aktarılmıştır. Olay maden kazası olarak tanımlanmıştır. Haberde Bakan Yıldız ve yanında takım elbise ve kravatları olan hepsi erkek, resmi yetkilileri gösteren bir fotoğraf paylaşılmıştır. Bu fotoğrafta devlet yetkililerinin önünden yaralı bir madenciyi taşıyan iki madencinin geçtiği gösterilmiştir. İlgili fotoğraf, devlet ve vatandaş arasındaki hiyerarşik ilişkiyi göstermesi bakımından değerlendirilmiştir. Bakan’ın olaydan “13 saat sonra sabaha karşı saat 05:00’de” açıklama yaptığı belirtilmiştir. Zamanın ayrıntılı olarak belirtilmesi ile Bakan’ın görevini yaptığına gönderme yapılmıştır. Bu bağlantı siyasal iktidarın konumunu pekiştirmiştir. Bakan Yıldız, ölü ve yaralı sayıları ile ilgili bilgiler aktarmıştır. “İşçi kardeşlerimizin” karbonmonoksit zehirlenmesinden “şehitlik mertebesine” ulaştığını

belirtmiştir. Aktarılan açıklamada inanç sistemi ve akrabalık ilişkileri ile ilgili ifadeler madenciler ile birleştirilerek eşdeğerlilik zinciri kurulmuştur. Aktarılan duygusal ifadeler ideolojik olarak kullanılmış ve toplumsal uyuma şekil verilmiştir (hurriyet.com, 14.05. 2014).

Görsel 3.2 Hürriyet, 14.05.2014

“Soma’da maden faciası:151 ölü” başlıklı haberde çelişkili ölü ve yaralı sayıları paylaşılmıştır. Resmi kurumlar tarafından madendeki işçi sayılarının farklı aktarılması yetkililerin madende ne kadar işçi çalıştığını bilmediğini ortaya koymuştur. Haber “içeridekilerin sayısı bilinmiyor”, “mahsur kalan işçilerin yakınları Soma devlet hastanesine akın etti”, “Kaymakam:200-300 işçi mahsur kaldı”, “ Ak Partili Yurttaş önce ’20 işçi öldü’ dedi sonra düzeltti”, “ Yurttaş: Yanlış bilgi verildi”, “Soma itfaiyesi: 3 kişi öldü, 5 kişi kurtarıldı”, “Temiz hava pompalanıyor”, TTK kurtarma ekibi madene gidiyor”, “Türk Kızılay’ı bölgeye hareket etti”, “CHP heyet gönderdi”, “ Yüksel: Ambulanslar vızır vızır yaralı taşıyor”, “Bakanlık heyeti yola çıktı”, “ 73 yılda 3 binden fazla madenci öldü”, “Olaya tepkiler” spot başlıkları ile devam etmiştir. Haberde ardaan bilgisi ve karışt görüşlere yer verilmiştir (hurriyet.com, 14.05. 2014).

“Başbakan Soma Belediyesi’nde konuştu” başlıklı haber Başbakan Erdoğan’ın Soma’da yaptığı açıklamaya ilişkindir. Haber girişinde Erdoğan’ın “Bu kadar tehlikeli iş yapıp da böyle bir kazaya hazırlıklı olmayan bir işletme nasıl olup da faaliyetlerine devam edebildi?” sorusuna Başbakan Erdoğan’ın “...lütfen buralarda bu olaylar hiç olmaz diye yorumlamayalım. Bunlar olağan şeylerdir. Bunun yapısında fitratında bunlar var” yanıtı verdiği aktarılmıştır. Yaşanan olayda zararların normalleştirilmesinde inanç sistemine ait

kavramlar kullanılmıştır. “238 işçimizi hakka uğurladık” spot başlığı altında Başbakan’ın açıklaması aktarılmıştır. İnanç sistemine ait kavramlar kullanılarak toplumsal ilişkilerdeki uzlaşmazlıklar gizlenmiş ve toplumsal uyuma şekil verilmiştir. İnanç sistemine ait ifadelerin kullanılması madencilerin ihmal nedeniyle katledilmiş olmalarının toplumsal, ekonomik ve politik gerçeğinin gizlenmesinde etkili olmuştur. “77 milyon çok büyük bir acı yaşıyoruz” spot başlığı altında aktarılan Başbakan’ın açıklamasında yaşanan “acı” genelleştirilmiş ve tüm Türkiye’ye sahiplendirilmiştir. Parça bütün olarak genellenmiştir. Başbakan açıklamasına “ekmek parası için alın teri döken emekçi kardeşlerimiz”, “Kur’anı Kerim’de hakikaten insan oğlu için emeğinden başkası yoktur buyuruyor rabbimiz”, “Rabbim ekmeğinin peşinde rızkının peşinde hayatını yitiren bu kardeşlerimizin mekanını cennet eylesin” şeklindeki inanç sistemine ait ifadelerle devam etmiştir. Aynı şekilde Diyanet’e danışılarak selalar verildiği, Cuma hutbelerinin bu “kardeşlerimize” yönelik olacağı açıklanmıştır. Haberin devamında medya ve siyasilere teşekkür eden Başbakan Erdoğan, devlet olarak tüm imkanları ile Soma’da olduklarını belirterek siyasal iktidarını yeniden üretmiştir. “Bu kaza en küçük detaylarına kadar araştırılacak” spot başlığı ile Başbakan’ın herkesin bu konudaki ihmale izin verilmeyeceğinden emin olmasını istediği aktarılmıştır. Olay konusunda ortaya çıkabilecek olumsuz tepkiler bu yolla denetim altına alınmıştır. “Fırsatçılara, daha da dikkatli olunmasını rica ediyorum” spot başlığında, Başbakan’ın “tüm medya huzurunda bu havaları fırsat bilip bunları istismar etmek isteyen aşırı uçlu gruplara karşı” uyarıda bulunduğu aktarılmıştır. Böylelikle adı verilmeyen diğer gruplar marjinalleştirilmiştir. Bir kontrol mekanizması olarak kamuda korku şekillendirilmiştir. Başbakan açıklamasında diğer ülkelerde yaşanan kömür kazalarındaki ölüm sayılarını vererek bunların “olağan” şeyler olduğunu belirtmiştir. “Olağan” tanımlamasıyla ilgili konudaki çelişkiler ve uzlaşmazlıklar gizlenmiş ve toplumsal uyuma şekil verilmiştir (hurriyet.com, 15.05. 2014).

Aynı gün gazetede “Soma için iki bakana suç duyurusu” başlıklı habere yer verilmiştir. Soma’da yaşanan olay “maden kazası” olarak tanımlanmış ve Çağdaş Hukukçular Derneği’nin Bakan Yıldız ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik’in de içinde olduğu 12 kişi hakkında suç duyurusunda bulunduğu aktarılmıştır. Verilen dilekçede “kazalarda artış var”, “ocak özelleştirildi”, “münferit bir kaza değil” spot başlıkları ile ocağın devlet tarafından özelleştirilmek üzere kiralandığı ve özel şirketin iş sağlığı ve güvenliğini dikkate almayıp kar hırsıyla madeni işlettiği vurgulanmıştır. Haberde karşıt görüşlere yer verilmiştir. Yaşanan olay ve iktidarın enerji politikaları arasında ilişki kurulmuştur (hurriyet.com, 15.05. 2014).

“Madende 5 saat, ölümle burun buruna”, “Madene kardeşiyle girdi yalnız çıktı” başlıklı haberlerde olaya ilişkin tanıklıklara yer verilmiştir. Her iki haber başlığıyla olay kişiselleştirilerek aktarılmıştır. Aktarılan kişisel trajediler olayın ve ardındaki toplumsal ilişkilere yönelik çelişkilerin gizlenmesinde etkili olmuştur (hurriyet.com, 18.05. 2014).

“Erdoğan yine aynı Erdoğan” başlıklı haber yabancı basında olaya ve Başbakan Erdoğan’ın tutumuna ilişkin yer alan haberlerden oluşmaktadır. Bu haberlerin birincisi BBC’den alınmıştır ve milli felaketlerin bir liderin gelecekteki iktidarını belirleyebileceği aktarılmıştır. Bu haberlerde özellikle Başbakanlık müşavirinin bir protestocuyu tekmelemesi eleştirilmiştir. Haberde Başbakan Erdoğan’ın kızgın bir yüz ifadesi ile ve sağ baş parmağıyla bir erkeği işaret ettiğini gösteren fotoğraf kullanılmıştır. Çevresinde kimisi koruma olduğu anlaşılan başka erkekler bulunmaktadır. Hem haber başlığı hem de paylaşılan fotoğrafta siyasal iktidara yönelik tepkilere yer verilmiştir (hurriyet.com, 16.05. 2014).

“Kaza değil cinayet” başlıklı haberde olay bir iş kazası değil, bir cinayet olarak tanımlanmıştır. Haberde “Herkes suçlu”, “kapkaçtı madenciliği yapılıyor”, “iş güvenliği uzmanı maaşını işverenden almamalı”, “çalışan sayısı belli değil demek sigortasız çalışmaya delalet”, “5510 sayılı yasa pek çok hakkı tırpanlandı”, “Avustralya’da 100 bin dolar Soma’da 19 bin TL”, “Geçen yıl 1.235 işçi öldü” spot başlıkları farklı görüşlere ve ardalın bilgisine yer verilmiştir. Haberde konuya ilişkin çelişki ve uzlaşmazlıklar aktarılmıştır. Yurtdışında yaşanan benzer örnekleri ile karşılaştırılarak haber savı güçlendirilmiştir. Yaşanan olay farklı boyutları ile sorgulanarak aktarılmıştır. Haber gerçeğinde eksiltmeye gidilmemiştir (hurriyet.com, 19.05. 2014).

“Çalışma Bakanı Faruk Çelik: Sorumlu Enerji Bakanı, madenler ona bağlı” başlıklı haber Bakan Çelik’in Soma’daki sorumluluğun Enerji Bakanı Yıldız’a ait olduğuna ilişkin açıklamasıyla ilgilidir. Haber, Bakan Çelik’in Cumhuriyet gazetesine verdiği röportaja dayanılarak aktarılmıştır. Haberde, AKP hükümetinin olaydan sonraki beş gün içinde üç farklı politika izlediği ifade edilmiştir. Olayın yaşandığı ilk günlerde siyasal sorumluluğun alınmadığı olayın “olağan kaza” olarak gösterilip, madeni devlet adına işleten özel şirketin dahi korunmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Daha sonra gösterilen tepkiler üzerine “şirketin sorumluluğu” gündeme getirilmiştir. Son olarak “siyasi sorumlu” arayışında okların Bakan Çelik’e yöneltildiği bildirilmiştir. Bakan Çelik’in “...Siyasi sorumluluk varsa bu oturup konuşulabilir. Kimin ne kadar sorumlu olduğu konuşulabilir. Maden ocakları benimle ilgili değil...Ocaklar, ruhsatlar ve işleyiş ise tamamen Enerji Bakanlığı’na bağlı” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haber siyasal iktidarın enerji politikalarındaki uyumsuzlukları

göstermesi açısından değerlendirilmiştir. Haberde Çelik'in açıklamaları, “Koltuk sevdalısı değilim”, “O madene 8 şikayet gelmiş”, “Bu madenler kapatılmalı”, “Bilmeden eleştiriyorlar”, “Güvenlik için nefes tükettik”, “madene dozer sokmuşlar”, “patır ocak kapatıyorum” spot başlıkları ile devam etmiştir. Açıklamada, Bakanlığın yürüttüğü politikalar ve siyasal kimlik savunulmuştur. Ancak, yaşanan olay Bakanlığın sorumlulukları ve ilgili konudaki ihmalleri dahilinde sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 20.05. 2014).

Ertesi gün “Bakanlar arasında Soma Polemiği” başlıklı bir haber yer almıştır. Habere göre, AK parti hükümetinde “sorumluluk polemiği” söz konusudur. Enerji Bakanı Yıldız, TBMM’de yaptığı konuşmada Çalışma Bakanlığı’nın da sorumluluk taşıdığını söylemiştir. Aynı haberde Başbakan’ın maden kazalarının işin fitratında olduğuna ilişkin açıklamasına karşılık, Enerji Bakanı Yıldız’ın olayın “kusur” olduğunu söylediği aktarılmıştır. Ancak, bunun ne anlama geldiği sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 21.05.2014).

“Soma, en büyük önlenebilir katliamdır” başlıklı haber CHP Manisa Milletvekili Özgür Özel’in, Soma olayının yıldönümünde yayınlanan yazılı açıklamasına dayanmaktadır. Özel, açıklamasında “Soma’nın kader ya da fitrat olmadığını ve ülkemizin önlenebilir trajedisi, en büyük işçi katliamı” olduğunu belirtmiştir. Haberde siyasal iktidara yönelik tepkiye detaylı bir şekilde yer verilmiştir (hurriyet.com, 14.05.2015).

“Bile bile felaket” başlıklı haberde daha önce aynı maden ocağını işleten Park Holding işletme müdürünün görüşleri aktarılmıştır. Haberde, Park Holding’in Ciner Grubu bünyesinde yer aldığı belirtilmemiştir. Habere göre “Soma madencilik işletmeleri eski yöneticisi yangın riskine karşı TKİ’yi uyarmış, ‘sıkıntı olmaz’ yanıtını almış ve iş güvenliği olmadığı gerekçesiyle sahadan çekilmiştir. Sahadan çekilirken ocağı devrettikleri şirketi de uyarmıştır.” Haber, “Benzer tehlike atlattık”, “Yangın 3-4 yıl sürdü”, “Dayıbaşlar bana da geldi”, “‘Dikkat edin’ diye şirketi de uyardık”, “Bundan sonra çalıştırılmaz” spot başlıkları ile devam etmiştir. Madendeki üretim kapasitesinin arttırılmasının yanında taşeronlaşmanın da önemli sorunlar olduğu belirtilmiştir. Aktarılan haberde hem yetkili TKİ hem de şirketin sorumluluğu öne çıkarılmış, ancak iktidarın enerji politikaları ile bağlantıları kurulmamıştır. Haberde uygulamadaki çelişkilere yer verilmiştir (hurriyet.com, 24.05.2014).

Doğan Medya’da Soma’da yaşananlara ilişkin hükümete yönelik tepkilere geniş yer verilmiştir. Sabah gazetesinde, Hürriyet gazetesi sahibi Aydın Doğan, Başbakan hakkında yalan haber üretmekle suçlanmıştır. Buna karşılık Hürriyet gazetesi yazı işleri müdürü Enis Berberoğlu gazetede ki köşe yazısında “hükümet medyasının” gerçekleri görmezden geldiğini ifade etmiştir. Sabah gazetesini gündem değiştirmekle suçlamıştır. Sabah gazetesinde yer alan

“Hürriyet, Soma’daki maden sahibini koruyor” iddialarını kabul etmemiştir. Berberoğlu, Hürriyet’in Soma’daki olumsuzlukları aktardığı haberleri örnek göstermiştir⁹⁵.

Görsel 3.3 Yeni Akit, 03.06.2014

Aynı dönemde siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen Yeni Akit gazetesinde, Doğan’a ait bir madende işçilerin yaşadıkları olumsuzluklara ilişkin habere yer verilmiştir. İlgili haber gazetelerin farklı sektörlerdeki faaliyetlerinin ve politik ilişkilerin haberin gerçeğine olan etkisini göstermesi açısından değerlendirilmiştir⁹⁶.

Görsel 3.4 Takvim, 17.05.2014

Bu duruma ek olarak, siyasal iktidar ile yakın ilişkileri olan Turkuvaz Medya’nın sahibi olduğu Takvim gazetesinde Doğan’ı eleştiren bir habere yer verilmiştir. “Yüz Karası” manşeti ile paylaşılan haberde, Doğan ve Gürkan yan yana getirilmiş, Gürkan’ın yüzü siyaha boyanmıştır. Fotoğrafa yapılan bu müdahale ile kömür madeni çalışanlarına ya da yan

⁹⁵“<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/enis-berberoglu/orada-gazeteci-var-mi-26440096>.” (erişim tarihi: 04.04.2021); “<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/simdi-zamani-degil-26434803>.” (erişim tarihi: 04.04. 2021).

⁹⁶ “<http://www.medyagundem.com/bu-da-aydin-doganin-somasi/>.” (erişim tarihi: 04.04. 2021).

anlamı ile utanılacak bir duruma ve suçlu olmasına gönderme yapılmıştır. Doğan'ın yüzünü gösteren fotoğrafa müdahale edilmemiştir. Doğan'ın Hürriyet'inin halkı tahrik ettiği belirtilmiştir⁹⁷.

3.6.2.1.2. Sabah.com.tr

“Başbakan’dan Soma faciası açıklaması” başlıklı haber, “Erdoğan madende incelemelerde bulundu” spot başlığı ile devam etmiştir. Haberde, bürokratik hiyerarşiye bağlı kalınarak Başbakan’ın yanında bulunan resmi heyetteki yetkililerin isimleri aktarılmıştır. “Yalvarırım eşimi kurtarın” spot başlığı ile Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç’ın eline sarılan bir kadının Arınç’tan yardım istediği belirtilmiştir. “Bu kadını teselli etmeye çalışan Arınç’ın gözlerinin dolduğu” bilgisi verilmiştir. Haber, duygusal ifadelerle kurulmuştur. Bu durum olayda mağdur olan tarafın edilgenleştirilmesinde ve kurban olarak sunulmasında etkili olmuştur. Yaşanan gelişmeler saat geriye gidilerek aktarılmıştır. Olayın yetkililer tarafından kontrol altında olduğu savı pekiştirilmiştir (sabah.com, 14.05.2014).

“Soma’daki maden faciasının temel nedeni” başlıklı haberde uzman görüşüne yer verilmiştir. “Olayda zaaf değil zaafılar zinciri var”, “Acil durum senaryoları gözden geçirilmeli” spot başlıkları ile ihmal ve güvenlik önlemlerinin basite alınması nedeniyle 301 kişinin öldüğü belirtilmiştir. İlgili konuda yasaların şirket tarafından uygulanmadığı ifade edilmiştir. “Verilen hiçbir ceza maden şehitlerini geri getiremez” spot başlığı altında işveren ve Bakanlıkların üzerine düşeni yapması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, siyasal iktidar ile bağlantı kurulmamış, ilgili Bakanlıkların ve Bakanların adı verilmemiştir. Kazada kişisel sorumluluk ve şirket sorumluluğu öne çıkartılmıştır. Toplumsal çelişkiler aktarılmıştır (sabah.com, 19.05.2014).

Soma faciası ile ilgili olarak Sabah gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Erdal Şafak, Berberoğlu’nun Hürriyet gazetesinde yer alan gazeteye yönelik “Sahi, orada gazeteci var mı?” yazısına karşılık, “sadece ama sadece gazeteci var” şeklinde yanıt vermiştir. Şafak, köşe yazısında siyasal iktidarla hiçbir ilişkilerinin olmadığını aktarmıştır. Soma’daki olaylara ilişkin Hürriyet gazetesinde yer alan haberlere “Ey Hürriyet Gazetesi’ndeki meslektaşım” şeklinde seslenerek bu haberlerin yalan çıktığını ifade etmiştir. “Sahi orada vicdan var mı?”

⁹⁷“<https://www.internethaber.com/hurriyetten-sabaha-sert-soma-yaniti-673521h.htm>.”

(erişim tarihi:

04.04.2021).

başlıklı köşe yazısında meslektaşına utanıp, özür dilemesi ya da susması gerektiğine yönelik tepkilerini aktarmıştır⁹⁸.

3.6.2.1.3. Cumhuriyet.com.tr

“Masalı bırakın katlettiniz” başlığı ile aktarılan haber girişinde olayın sorumlusu olarak iktidar, işveren ve sarı sendikalar olarak tanımlanan işveren yanlısı işçi sendikaları gösterilmiştir. Haber başlığında iktidarın hegemonyasına karşı duruş olarak değerlendirilebilecek gerçek taşınmıştır. İlgili olayda gerçeğin dile getirilmediği belirtilerek ilgili kurumlara meydan okunmuştur. Haberin devamında olaya ilişkin olağan tanımlaması yapan iktidar, kar öncelikli üretim yapan ve önlem almayan işveren ve işçileri korumayan sendikalar “emekçi” olarak tanımlanan soma madencilerini öldürmekle suçlanmıştır.

“787 işçi vardı” spot başlığı ile patlama esnasında 787 işçinin madende olduğu bilgisi aktarılmıştır. “İhmaller zinciri” spot başlığı ile Elektrik Mühendisleri Odası’nın açıklamasına yer verilmiştir. Açıklamada madendeki tesisatın yetersiz ve eski olduğu belirtilmiştir. Haber, “ihmaller zinciri”, “1.500 lira için ÖLDÜRDÜLER!”, “FACİA GÖZ GÖRE GÖRE GELDİ”, “16 yaşında ağır işe onay verilmişti”, “YARALI ÇOCUKLAR VAR”, “TÜRKİYE İSYAN ETTİ” haber başlıkları ile detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Haberin devamında Türkiye’nin çeşitli illerinde Soma’da yaşananların protesto edildiği, Manisa Tabipler Odası Başkanı’nın olay sonrasında bölgedeki hastahaneleri dolaşıp yaralılarla görüştüğü, madende 15 yaşında bir çocuğun bulunduğu iddiasına yönelik ucuz işgücü çalıştırılmasına olanak tanıyan yönetmelik değişikliğinin sorumlusunun AKP olduğuna, olay yerine gelen CHP ve MHP milletvekillerinin facianın önlenabilir olduğuna ve hükümetin bilgi akışını engellediğine yönelik iktidarı eleştiren açıklamalarına, işçilerin çok düşük bir ücret karşılığında hayatlarını kaybettiğine ilişkin detaylı bilgiler aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 15.05.2014).

“Soma kazaları’ araştırmasını AKP 15 gün önce reddetmişti” başlıklı haberde CHP’nin “29 Nisan 2014’te TBMM Genel Kurulu’na Soma’daki maden ocaklarında meydana gelen iş kazalarına ilişkin araştırma önergesi verdiği, ancak önergenin AKP’lilerin oylarıyla reddedildiği” aktarılmıştır. Haberde, ilgili konudaki siyasal iktidarın ihmali ortaya koyan bilgilere yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 13.04. 2014).

⁹⁸ “<https://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2014/05/19/sahi-orada-vicdan-var-mi>.” (erişim tarihi: 04.04.2021).

“Taner Yıldız: 301 kardeşimizi kaybettik” başlıklı haberde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Yıldız’ın kazanın 5. günü yaptığı açıklama aktarılmıştır. Bakan, açıklamasında maden işçilerini akrabalık sistemi içindeki kavramla tanımlamıştır. Bakan Yıldız’ın madende kalan işçiler için arama kurtarma çalışmalarına ilişkin verdiği bilgiler “Geniş bir koordinasyon yapıldı, 250 araç ile çalışıldı”, “Koordinasyon bundan sonra devam edecek”, “Zamana karşı bir yarış verildi” spot başlıkları ile detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

“Soruşturmalar devam edecek” spot başlığı ile kazadan sorumlu olanlar için adli ve idari soruşturma açılacağı ifade edilmiştir. “Teşekkür etti”, “Millet onları affetmeyecek”, “Salı Bakanlar Kurulu’nda sunum yapılacak”, “Aileler mağdur olmayacak” spot başlıkları ile Bakan Yıldız’ın açıklamaları aktarılmıştır. “114 maden ocağı kapatıldı” spot başlığı altında Bakan Yıldız’ın mevzuata uymadığı için 114 maden ocağının kapatıldığına yönelik açıklamasına yer verilmiştir.

“Yılmaz Özdil’e tepki”, “77 MİLYONUN YARALI OLDUĞUNU SÖYLEMİŞTİM ONDAN 1 KİŞİ ÇIKARIN” spot başlığı ile Bakan’ın gazeteci yazar Özdil’in Soma’da yaşananlara ilişkin yaptığı yorumu eleştirdiği aktarılmıştır. Bakan Yıldız’ın, Özdil’e ilişkin yaptığı açıklama şu şekildedir: “Bir adam kalkıyor diyor ki ‘bunlar müstahaktı.’ Buradaki hayatını kaybeden işçilerimize yalnızca AK Parti mitingine gittiğinden dolayı, yalnızca başbakanımıza parti lideri dediklerinden dolayı bunlar müstahaktır diyor. Buna tahammül etmemiz söz konusu olmaz. Ben 77 milyonumuzun yaralı olduğumuzu söylemiştim, o sayıdan bir kişi çıkarın. Demek ki bu adam yaralı değilmiş”.

Haberin devamında Bakan’ın tüm gazetecilere Özdil ile nasıl yan yana çalışabildiklerini soran, kendilerinin basın özgür olmasını istediklerini ancak basının bir istismar aracı olarak kullanıldığını belirten açıklaması aktarılmıştır. Bakan, konuşmasında Özdil’in açıklamasını insafsızlık, kutsalsızlık olarak tanımlamıştır. Bakan kendisinin “işçi kardeşlerimiz” adına konuştuğunu belirtmiştir. Haber, “Sabah yapılan ilk açıklama”, “BAŞKA YERDE LOKAL BİR YANGIN ÇIKTI” spot başlıkları ile haber sona ermiştir (cumhuriyet.com, 17.05. 2014).

“Soma’ya kelepçe” başlıklı haber “Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Başkanı Selçuk Kozağaçalı ve bazı yönetim kurulu üyelerinin katliamda hayatını kaybeden işçi ailelerine hukuki destek vermek için Soma’ya gelmeleri, ancak darp edilerek gözaltına alınmalarına” ilişkindir. Haberin devamına ilçenin güvenlik güçleri tarafından abluka altına alındığı ve ilçeye giriş çıkışların kontrol edildiği aktarılmıştır.

Haberde, “ilçe merkezinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın gelmesiyle ‘fiili olağanüstü hal’ ilan edildiği, Soma’da kömür kokusuna biber gazı kokusunun karıştığı, önceki günlerde camları kırılan AKP ilçe binasında güvenlik önlemlerinin en üst seviyede olduğu” belirtilmiştir. Abluka olarak tanımlanan güvenlik önlemlerinin facianın yaşandığı madende de görüldüğü ifade edilmiştir. “Avukatlar yaka paça...”, “Gözaltı işlemi yapılmadı” spot başlığı altında sivil toplum örgütünün güvenlik güçleri ile yaşadığı durum hakkında bilgiye yer verilmiştir. Başkan’ın “Bize neden saldırdılar. Yüzlerimizdeki, kollarımızdaki darp izlerinin açıklamasını birilerinin yapması gerek. Gözaltına alınmadıysak, yapılan işlemi hukuksal olarak birilerinin açıklaması gerekir. Bizleri dövme izni mi verdiler?” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. “Maden durduruldu” spot başlığı ile İş Teftiş Kurulu Başkanlığı’nın madende kazanın etkilerini silmek dışındaki tüm etkinliklerin durdurulduğuna yönelik kararı bildirilmiştir. Haberde tepkilere ve yaşanan olumsuz olaya yer verilmiştir (cumhuriyet.com,17.05.2014)

“Soma faciasıyla ilgili önemli tarih”, başlıklı haber Soma faciası sonrasında yapılan ilk duruşmaya ilişkindir. “NE CEZA İSTENİYOR?” spot başlığı ile hazırlanan iddianamede “tutuklu sekiz sanığın olası kastla öldürme suçundan 301 kez 20 yıldan 25 yıla, neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçundan 162 kez 2 yıldan 6 yıla kadar hapisle cezalandırılmasının talep edildiği” belirtilmiştir. Haberde Manisa Barosu eski Başkanı Zeynel Balkız’ın “adli yargılama süreci kapsamında kamu görevlileri hakkında da soruşturma açılıp bu davaya dahil edilmesi gerektiğine” yönelik açıklaması aktarılmıştır. Haberde olaya ilişkin farklı görüşlere yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 09.03.2015)

“450 Soma daha var” başlıklı haberde Eski Maden Mühendisleri Odası Başkanı Mehmet Torun’un açıklaması aktarılmıştır. Haber girişinde Türkiye genelinde 450 maden ocağının daha patlamaya hazır olduğu, devletin maden ocaklarına para kazanma odaklı baktığı, denetimleri göstermelik yaptığı, ihalelerin yandaşlara verdiği belirtilmiştir. Türkiye’nin diğer illerindeki maden ocaklarında da benzer ölümlerin yaşanabileceği belirtilip Çalışma

ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yetkilileri önlem almaya çağırılmıştır. Aktarılan açıklamada enerji politikaları eleştirilmiştir. İlgili konudaki çelişkiler aktarılmıştır. Haberde toplumsal tepkilere ve farklı görüşlere yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 20.05.2014).

3.6.2.1.4. Milliyet.com.tr

“Soma’daki kazadan yaralı kurtulanlar dehşet anlarını anlattı” başlıklı haber kişisel tanıklıkların aktarılması ile kurulmuştur. Haber girişinde kazadan kurtulan işçinin, “Kelime-i Şahadet getirenler vardı, 2 dakikada öleceğimizi biliyorduk” açıklaması aktarılmıştır. Haberde madenden kurtulduğu anlaşılan bir madenciyi öpen bir erkeğin fotoğrafı paylaşılmıştır. Gözleri yaşlı, üzüntü ve sevinç duyguları içinde olduğu anlaşılan madenci ile onu mutlu bir şekilde sarılıp öpen erkeğin fotoğrafındaki tezatlığa güçlü bir duygusal anlatı olarak yer verilmiştir. Haberde madenciler “işçi”, maden sahibi ise “işveren” olarak tanımlanmıştır. Yaşanan faciadan yaralı kurtulan 80 madenci adına 4 kişinin tanıklığı aktarılmıştır. Başlıkta genelleştirmeye gidilmiştir. “Gitmeyin dedim”, “Kimi bayılıyor, Kimi Kelime-i Şahadet geriyordu”, “İmdat sesleri birbirine karıştı”, “20 dakika ile kurtuldu” spot başlıklarıyla haber dramatikleştirilerek aktarılmıştır. Haberdeki dramatik ve kişisel anlatı yaşanan gerçek olayın ve ardındaki toplumsal ilişkilerin gizlenmesine neden olmuştur. Olay henüz neden kaynaklandığı anlaşılmadığı halde “kaza” olarak tanımlanmıştır. Aktarılan inanç sistemine ait kavramlar ve duygusal ifadeler olay aktörlerinin kurban olarak sunulmasında etkili olmuştur (milliyet.com, 14.05. 2014).

“#Soma Türkiye Yasta” başlıklı haberde Soma’da yaşananlar “felaket” olarak tanımlanmıştır. Haber, “Ölü”, “ölen işçilerin cansız bedeni”, “yürek burkan ölümler”, “ölümlü iş kazaları”, “ölü sayısı”, “ölüm nedenleri”, “işçi hayatını kaybediyor”, “mucizevi kurtuluş” spot başlıklarıyla devam etmiştir. Kullanılan duygusal ifadeler olaya ilişkin çelişkilerin gizlenmesinde etkili olmuştur. Haberde Bakan Yıldız’ın gelişmelerle ilgili açıklama yaptığı ve ölü sayısının arttığını bildirdiği aktarılmıştır. Olay anında madende kaç işçinin olduğuna ilişkin bilgi belirsiz kalmıştır. Ancak, bu durum sorgulanmamıştır. Haberin sonunda “Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı’nın (TEPAV)” hazırladığı bir rapora yer verilmiştir. Rapora göre “Türkiye’nin maden kazaları konusunda geçmişi çok da parlak değildir.” Araştırma sonuçları ile yaşanan “maden kazası” tanımlaması birleştirilmiştir. Habere ilişkin farklı görüşlere yer verilmemiştir. Mevcut durum ve sorumlular arasındaki ilişki kurulmamıştır (milliyet.com, 15.05.2014).

“Soma Holding’den ‘yaşam odası itirafı’” başlıklı haberde sorumlu şirketin açıklamalarına yer verilmiştir. Şirket yetkilisi açıklamasında olayda ihmallerinin olmadığını, Bakanlığın incelemesine önem vereceklerini, ihmali yapanın cezasını çekeceğini belirtmiştir. Şirket yetkilisi “Yaşam odası kapatılmıştı. Yenisi hazırlanıyordu” şeklinde açıklama yapmıştır. Şirket sahibi Gürkan ise “üst bölümde yoktu, alt bölümde de yeni yapılıyordu”

şeklinde bilgi vermiştir. Her iki açıklamada da maden faciasındaki işverenin ihmali ortaya konulmuştur. Haber başlığına bu ihmal taşınmış, ancak haber içeriğinde bu durum sorgulanmamıştır. Söz konusu ihmalleri denetlemesi gereken kamu kurumlarının sorumluluğu ile ilişki kurulmamış ve çelişkili toplumsal ilişkiler gizlenmiştir (milliyet.com, 16.05.2014).

Soma faciasından 4 gün geçmesine rağmen olayın meydana geliş nedenine ilişkin net bir açıklama yapılamamıştır. “Şok iddia! Sensörler üretimi yavaşlattığı için kapatılmış” başlığı ile isminin verilmesini istemeyen iki madencinin tanıklıkları aktarılmıştır. Bu tanıklıklar “iddia” olarak tanımlanmıştır. “İşte 3 yıl önce o madenin içi”, “denetimlerden bir hafta önce haberdar oluyorduk”, “Sensörleri ölçen cihazların gösterge değerleriyle oynamak mümkün” spot başlıkları ile maden ocağının işleyişindeki aksaklıklar aktarılmıştır. Bu tanıklıkların “iddia” olarak tanımlanması ve ilgili konuda farklı görüşe yer verilmemesi haberin eksik olarak kurulmasına neden olmuştur (milliyet.com, 18.05. 2014).

Olaydan altı gün sonra “3 Maymunu Oynadılar” haber başlığı ile tutuklanan şirket yöneticilerinin açıklamaları aktarılmıştır. “Şüpheli” olarak tanımlanan şirket yöneticilerinin madende yaşanan ihmallere ilişkin birbirlerini suçladığı belirtilmiş ve suçlamalar detaylı olarak açıklanmıştır. Olayın sorumluları olarak şirket yöneticileri öne çıkartılmıştır. Haberde sorumlu kamu görevlilerine ilişkin bilgi verilmemiştir. Yaşanan olay kişilerin kusuru ile gerekçelendirilmiştir. Olayın daha geniş anlamda enerji politikalarının uygulanmasındaki aksaklıklarla ilişkisi kurulmamıştır. Toplumsal sistem içindeki yeri ile bağlantısı kesilerek olay tekilleştirilmiş ve meşrulaştırılmıştır (milliyet.com, 20.05. 2014).

“Acı bir fotoroman gibi!” başlıklı haber olaydan yaklaşık iki ay sonra yayınlanan adli soruşturma sonuçlarına ilişkindir. Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Laboratuvarı’nca incelenen görüntülerin de paylaşıldığı haberde ocakta daha önce iki ayrı yangın çıktığı, ancak şirket yetkililerinin önlem almayıp üretimi sürdürdüğü belirtilmiştir. Yangınların madende tutulan deftere de işlenmediği aktarılmıştır. Haberde maden ocağındaki ihmaller ve üretim baskısı gerçeği dile getirilmiştir. Ancak, haber aktarımda kullanılan masalsi dil ve olaya ilişkin başlığa taşınan “fotoroman” tanımlaması gerçeğin yerinden edilmesine neden olmuştur. Duygusal ifadeler ile olaydan etkilenenler kurban olarak konumlandırılmış ve edilgenleştirilmiştir. Haberde şirket yetkililerinin düzenlediği raporda her şeyin normal gösterildiği bilgisi de aktarılmıştır. Ancak, bu bilginin ne anlama geldiği açıklanmamıştır (milliyet.com, 07.07.2014).

“Soma’da 85 sorumlu bürokrat yargılsın” başlıklı haber Kamu Denetçiliği Kurumu’nun (KDK) olaya ilişkin hazırladığı rapora ilişkindir. “Sürpriz tespitler” olarak tanımlanan raporda “Soma maden kazasının rahatlıkla engellenebilir olmasına rağmen en temel tedbirlerin dahi alınmadığı için meydana geldiği” belirtilmiştir. Haber “İhmal zinciri sonucu”, “Adalet duygusu sarsılır” spot başlıkları ile devam etmiştir. Raporda “bütün aşamalarda sorumlu 85 bürokrat için soruşturma izni verilmediği hatırlatılmış ve bunun da AB tarafından eleştirildiği” aktarılmıştır. Haberde maden ocağından sedye ile çıkartılan bir işçi, 2 doktor ve bekleyen insanları gösteren bir fotoğraf paylaşılmıştır. Fotoğraftaki olay ile haber başlığı arasında bağlantı kurulmuştur. Olaydan birinci derecede sorumlu olan Enerji Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ya da bu bürokratların kimler olduğuna ilişkin bilgi aktarılmamıştır. Haberde olaya ilişkin karşıt görüşlere yer verilmiştir (milliyet.com, 01.01. 2015).

“Yıldız hakkındaki gensoru reddedildi” başlıklı haberde CHP’nin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Yıldız hakkında verdiği gensoru önergesinin reddedilmesiyle ilgili. Önergede, “Bakan Yıldız’ın Soma maden sahasında rödovans ve hizmet alım sözleşmeleri ile çalışan firmaları kolladığı ve işlerin ihalesiz ve usulsüz yapılmasına göz yumduğu” belirtilmiştir. Gensorunun gündeme alınması AK parti vekillerinin oyları ile reddedilmiştir. Bakan Yıldız’ın, Meclis Genel Kurulu’ndaki konuşmasından şu bölüm aktarılmıştır: “Gensoru her iki tarafı keskin bir bıçaktır. Karşıdakine dokunmazsa gelir size dokunur. O yüzden bu işin dünyası var, ahireti var. İftiralarla sizi sakınmaya davet ediyorum”. Bakan Yıldız Meclis’in iç denetimde önemli bir bürokratik mekanizma olan gensoruyu inanç sistemine ilişkin kavramlarla yan yana getiren açıklaması aktarılmıştır. Haber sorgulanmamıştır (milliyet.com, 06.02. 2015).

Soma cinayetinin 1.yıldönümünde gerçekleştirilen törene, “Yeraltı güneş’leri yüreklerde yaşıyor” haber başlığı ile yer verilmiştir. Haberde yeraltı güneşleri metaforu hayatını kaybeden madenciler için kullanılmıştır. Bu mecaz kullanım ile gerçek gizlenmiştir. Haberin devamında olay. “301 madencinin şehit olduğu facia” olarak tanımlanmıştır. İnanç sistemine ilişkin kavramın kullanılması olayın meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Kutsal bir ülkü ya da inanç uğruna ölen kimse olarak tanımlanan “şehitlik” ile maden işçileri yan yana konulmuştur. İnanç sistemine ilişkin kavramlar ve ulusal mitler bir araya getirilerek eşdeğerlilik ilişkisi kurulmuştur. Haberin devamında 36 madenci için Soma’da yapılan şehitlikteki anma töreni aktarılmıştır. “365 gün acı ve gözyaşı”, “Mezar taşlarını okşadı” spot başlıkları ile mezarlığa gelen madencilerin ailelerinin duygusal açıklamalarına yer verilmiştir.

“Törende siyasal gerginlik”, “siyaset yapmayın” spot başlığı ile bazı ailelerin resmi yetkililerin açıklamalarına gösterdiği tepki aktarılmıştır.

“Sorun pahalı taşlardan mezar yapmakla aşılamaz” spot başlığı ile şehitlik programına katılmadığı belirtilen, CHP Manisa Milletvekili Özel’in açıklamalarına yer verilmiştir. “16 Mayıs’taki mitinge çağrı” spot başlığı altında DİSK Genel Başkanı Kani Beko’nun cinayet olarak tanımladığı olayı anmak için yapacakları miting çağrısı aktarılmıştır. “Ölüm madenine çelenk” spot başlığı altında sivil toplum örgütü ve madenci yakınlarından oluşan bir heyetin madendeki ocağa karanfil bırakmak istediği belirtilmiştir. Ocağın özel güvenlik ekipleri, işletmenin özel alan olduğu gerekçesi ile girilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak, heyetten bir grubun güvenlik barikatını aşarak işletmeye girdiği aktarılmıştır. Bunu izlemek isteyen üç basın mensubu güvenlik görevlileri tarafından darp edilmiştir. Ölen kişiler için karanfil bırakmak kültürel bir gösterge olarak değerlendirilmiştir. Anma töreninde resmi yetkililer de mezar başlarına karanfil bırakmıştır. Ancak, resmi yetkililerin karanfil bıraktığı işçilere ait mezar başları özel alan olarak değerlendirilmezken, başka bir grubun madencilerin öldürüldüğü ocağa bırakmak istediği karanfillere, şirkete ait özel bir yer olduğu gerekçesi ile izin verilmemiştir. İlgili konudaki çelişkiler haberde sorgulanmamıştır (milliyet.com, 14.05.2015).

3.6.2.1.5. Ntv.com.tr

“Soma’da maden faciası” başlıklı haberde olay “maden kazası” olarak tanımlanmıştır. Haber girişinde ölen madencilerin sayısına yer verilerek olayın önemi pekiştirilmiştir. Haberde 200’ün üstünde işçinin yangının devam ettiği maden ocağında olduğu belirtilmiştir. Olayın nedeni henüz kesinleşmemesine rağmen olayın trafo patlamasından kaynaklandığı aktarılmıştır. Haberde, olay yerindeki gelişmelere ilişkin birçok fotoğraf kullanılmıştır. İlk fotoğraf Bakan Yıldız ve resmi yetkili olduğu anlaşılan kravatlı erkekleri göstermektedir. Sadece, Bakan Yıldız’da kravat yoktur. Diğer fotoğraflar kurtarma çalışmalarına ilişkindir. Kullanılan fotoğraflar ile olayın resmi yetkililer tarafından kontrol altında olduğu gösterilmiştir (ntv.com, 14.05.2014).

“Soma’da davanın seyrini değiştirecek rapor” başlıklı haberde faciaya ilişkin iki ayrı bilirkişi raporu aktarılmıştır. İstanbul Üniversitesi’nden istenen ve Soma İş Mahkemesine gönderilen iki ayrı raporda olayla ilgili kurumların kusurluluk oranı belirtilmiştir. Birinci raporda en fazla kusur yüzde 70 ile Soma Kömür İşletmeleri’nde bulunmuştur. TKİ yüzde 15 kusurlu görülmüştür. İkinci raporda ise Soma Kömür İşletmeleri yüzde 50, TKİ yüzde 30

kusurlu bulunmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ise ilk raporda yüzde 5, ikinci raporda ise yüzde 10 kusurlu bulunmuştur. Haberde rapor sonuçlarının hukuki süreci ne yönde etkileyeceğine ilişkin bağlantıya yer verilmemiştir. Aktarılan teknik bilgi sorgulanmamıştır. (ntv.com, 22.10. 2015).

“Soma faciasında son bilirkişi raporu açıklandı” başlıklı haber konu ile ilgili yetkilendirilen akademisyen grubu tarafından hazırlanan rapora ilişkindir. Raporda, olayın sorumlusu olarak öncelikle şirket yöneticileri ve daha sonra resmi kurumlar gösterilmiştir. Ancak, bu kurumların hangileri olduğu haberde açıklanmamıştır. Siyasal bağlantılar kurulmamıştır. Rapor sorgulanarak aktarılmamıştır (ntv.com, 16.08. 2016).

“Doğuş Grubu’ndan Soma’ya 306 konut” başlıklı haber ölen madencilerin aileleri için yaptırılan evlerin teslim törenine ilişkindir. Haber başlığına halkla ilişkiler kapsamında değerlendirilebilecek, Doğuş’un sosyal sorumluluk projesi taşınmıştır. Törene Cumhurbaşkanı Erdoğan, Enerji Bakanı Albayrak ve Başbakan Yardımcısı Recep Akdağ katılmıştır. Haberde kullanılan ilk fotoğraf Doğuş Holding Başkanı Ferit Şahenk Cumhurbaşkanı Erdoğan ve aralarında baş örtülü bir kadını göstermektedir. Şahenk ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın elinde beraber tuttukları bir hediye paketi bulunmaktadır. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Doğuş Holding’i ve Şahenk’i şahsı ve milleti adına tebrik ettiği aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan madencileri “Soma şehitleri” olarak tanımlamıştır.

Görsel 3.5 Ntv, 11.03.2017

Haber “Erdoğan: Şahenk’i şahsım ve milletim adına tebrik ediyorum”, “Albayrak: Duygulu ve anlamlı bir proje”, “Akdağ: Çok hayırlı bir iş olmuş”, “Akhan: Acıları bir nebze dindirmek istedik” spot başlıkları ile devam etmiştir. Haberde, özel bir şirket sahibinin ülkenin Başbakanı aracılığıyla yoksul maden işçilerinin ailelerine barınma imkanı sağlaması

sorgulanmamıştır. Hayatını kaybeden madencilerin inanç sistemine ait şehitlik kavramı ile tanımlanması gerçeğin gizlenmesinde etkili olmuştur (ntv.com, 11.03. 2017).

3.6.2.1.6. Haberturk.com.tr

“Facia: Soma’da maden kazası” başlığı ile olay “kaza” olarak tanımlanmıştır. Haber girişinde Başbakan Erdoğan’ın “Soma’da hayatını kaybedenlerin sayısını 232 olarak açıkladığı” bilgisi aktarılmıştır. Olayın trafo patlaması sonucu ortaya çıktığı belirtilmiştir. Haberin devamında Enerji Bakanı Yıldız’ın yaptığı basın açıklamasında 205 işçinin hayatını kaybettiği, 80 işçinin de yaralı olduğunu bildirdiği yer almıştır. Bakan Yıldız, açıklamasında 3 günlük milli yas ilan edildiğini, Başbakan’ın irade ve tavsiyesi ile Cuma hutbesinin de maden kazasıyla ilgili olacağını belirtmiştir. “Milli yas”, “Cuma hutbesi” ile ulusal mitler ve inanç sistemine ilişkin kavramlar olay ile yan yana getirilmiştir. Bu eşdeğerlilik zinciri ile süregiden kriz ortamında toplumsal uyuma şekil verilmiştir. İlgili konuda ortaya çıkabilecek çatışmalar bastırılmıştır.

Bakan Yıldız, haberin devamında “maden içinde kalan işçi sayısının sorulması üzerine ‘yüksek bir sayı söyleyerek kamuoyunu yanıltmak istemem’ şeklinde açıklama yapmıştır. Ancak, bu sayıyı 205 olarak açıklamıştır. Olay sonrasında bölgeye giden Başbakan ise “ölen işçi sayısının 232 olduğunu” belirtmiştir. Haberin devamında “Manisa Büyükşehir Belediye Başkanı Cengiz Ergün’ün 157 kayıp 75 yaralı olabilir” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. AFAD ve Soma Kaymakamı’nın kayıplara ilişkin verdiği farklı rakamlara yer verilmiştir. Haberde resmi makamların madende bulunan işçilerinin sayısına yönelik neden farklı rakamlar açıkladığı sorgulanmamıştır. Haberin devamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın yaptığı açıklama aktarılmıştır. Açıklamaya göre “Soma Kömür 2012’de 2 kez, 2013 yılında 2 kez ve son olarak da 13-14, 17-18 Mart 2014 tarihlerinde denetlenmiş ve mevzuata aykırı bir durumla karşılaşılmamıştır.” Haberde yapılan açıklama aynı şekilde aktarılmıştır. Ancak, neden bu olayın yaşandığı sorgulanmamıştır. Haber “Cumhurbaşkanı Gül’den Vali Savaş’a talimat”, “AK Parti’li Vekil Yurttaş’ın açıklamaları”, “Ölümler gaz zehirlenmesi sonucu boğulma”, “İlk Acı Haberi Soma Kaymakamı Verdi”, “Soma İtfaiye Müdürü Habertürk’e açıkladı: 300-400 işçi mahsur, yangın sürüyor!”, “CHP Heyet Gönderdi”, “Maden İçine Temiz Hava Pompalanıyor”, “3 İş Müfettişi Görevlendirildi”, “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan Açıklama”, “İstanbul’dan Soma’ya Yardım Ekibi Gönderildi” spot başlıkları ile sona ermiştir. Haberin olayla ilgili tüm resmi kurumların açıklamaları ile kurulması, olayın ilgili resmi kurumların denetimi altında olduğu savını

pekiştirmiştir. Kamuda oluşabilecek toplumsal tepkiler kontrol altına alınmıştır (habertürk.com, 13.05.2014).

“Soma’da oğlunu kaybeden annenin yürek yakan çığlıkları” başlıklı haber ölen bir madencinin madenden çıkartılmasına ve madencinin annesinin bu duruma verdiği tepkiye ilişkindir. Haberde ölen madencinin abisinin açıklamalarına da yer verilmiştir. Abisi, “kardeşinin cansız bedenini nasıl teşhis ettiğini, kardeşinin henüz çok genç olduğunu, 2 çocuğu olduğunu, kardeşini bulmadan önce en az 50-60 cesede baktığını, kardeşinde yanma olmadığını gazdan zehirlendiği için öldüğünü bildiğini” anlatmıştır. Haber anlatısı “yürek burkan”, “yürek yakan”, “yürek dağlayan” gibi mecaz kullanımıyla dramatikleştirilmiştir. Haberde olayın trafo patlamasından kaynaklandığı açıklanmış ve olay kaza olarak tanımlanmıştır. Bakan Yıldız’ın maden önünde bekleyen ailelerin yanında gidip bilgi verdiği aktarılmıştır. Ancak, bu bilginin mahiyeti hakkında açıklama yapılmamıştır (haberturk.com, 14.05.2014).

“Başbakan’ın Soma’daki ‘fitrat’ açıklamasına ISSA’dan ilk yorum” başlıklı haber girişinde Uluslararası Sosyal Güvenlik Kuruluşları Birliği Genel Sekreteri’nin görüşlerine yer verilmiştir. Genel Sekreter açıklamasında, “madencilğin riskli bir sektör olduğunu, ancak bunun kazaların önüne geçilemeyeceği anlamına gelmediğini” belirtmiştir. BBC Türkçe’nin sorularına verilen yanıtların aktarıldığı haberde “Türkiye’de kazaların önlenmesi için daha çok yatırım yapılması gerektiği, bu konuda siyasi irade olduğu ve güvenlik önlemlerinin AB standartlarına getirilmesi gerektiği, ancak yasaların yaşama geçirilmesinde eksiklikler olduğu” belirtilmiştir. Haberde siyasal iktidara yönelik tepkiye yer verilmiştir (haberturk.com, 15.05.2014).

Olaydan 6 gün sonra “Soma’da tek sorumlu işletmeciler değil” başlığı ile Bakan Yıldız ve bazı milletvekillerinin TBMM Genel Kurul’unda yaptığı açıklama aktarılmıştır. Gündem dışı konuşmalarda söz alan “MHP Manisa Milletvekili Erkan Akçay’ın olayın kaza değil katliam gibi bir cinayet olduğuna ilişkin açıklamasına” yer verilmiştir. Akçay, bu tür kazaların daha önce de olduğunu ve önlem alınmadığını belirtmiştir. CHP Manisa Milletvekili Hasan Ören’in, “301 işçinin ölümüne şahit olmanın zor olduğunu” ve “Allah’ın düşmanına bile böyle bir acı yaşatmamasını temenni ettiği” aktarılmıştır. Bakan Yıldız olayı “kaza” olarak tanımlamış ve krizin doğru yönetildiğini belirtmiştir. “Soruşturma ortaya çıkaracak” spot başlığı ile Bakan Yıldız, bürokratik hiyerarşiyi izleyerek “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, TBMM Başkanı Cemil Çiçek, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve diğer partilerin Genel Başkanları’na kadar acıyı ortak paylaştıklarını” aktarmıştır. Bu acıyı “siyaset üstü” olarak

tanımlamıştır. “Acı” olarak tanımlanan duygusal ifade ile olayın nedeni gizlenmiştir. Siyaset üstü kavramı ile olayın siyasiler tarafından kullanılmaması gerektiğine gönderme yapılmıştır. Olayın kamusal politikalar ile bağlantısı nedeniyle siyasetin ana konusu olduğu göz ardı edilmiştir. Haberde sadece resmi açıklama aktarılmış farklı görüşlere yer verilmemiştir.

Haberin devamında Bakan Yıldız, “konunun insani, siyasi, idari, adli, hukuki, teknik, denetimler gibi birçok yönden incelenmesi gerektiğini” belirtmiştir. Bakan Yıldız, bu işin odağında özel sektör olsa da hem hukuki hem de insani olarak özel sektörün tek başına sorumlu olmadığını belirtmiştir. “TKİ ve nezaretçilerinin, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Çalışma Bakanlığı’nın da içinde olduğu bir sorumluluk alanı” tanımlamıştır. Haber başlığına da bu açıklaması taşınmıştır. Soma’da resmi kurumların da sorumluluğu olduğunu belirten Bakan Yıldız, kim ve hangi kurum olursa olsun gerekli incelemelerin yapılacağına inanılmasını istemiştir. Haberde resmi açıklama aktarılmıştır. Diğer parti temsilcilerinin görüşlerine kısaca yer verilmiştir (haberturk.com, 20.05. 2014).

“Başbakan’dan jet yanıt” başlıklı haber Bakan Yıldız’ın istifasını isteyen muhalefet milletvekillerinin çağrısına Başbakan Ahmet Davutoğlu’nun verdiği yanıtı ilişkindir. Haber girişinde Bakan Yıldız’ın konu ile ilgili açıklaması aktarılmıştır. Bakan Yıldız, istifa çağrısının makul bir istek olduğunu kendisinin de bunu değerlendirmek üzere Bakanlar Kurulu’na ilettiğini ve bu bilgiyi Başbakan ile de paylaşacağını söylemiştir. Habere göre bu açıklamaya Başbakan Davutoğlu hemen yanıt vermiştir. Başbakan Davutoğlu, Bakan Yıldız’ın istifasına karar verecek olan kurumun muhalefet olmadığını belirtmiş ve Bakan’ın daha önceki çalışmalarını örnek göstererek Bakanı korumuştur. Başbakan’ın açıklamasından anlaşılan jet yanıt Bakan Yıldız’dan istifa istenmeyeceği yönündedir. Siyasal iktidar kendi içindeki bürokratını koruyarak toplumdaki bütünlük görüntüsünü pekiştirmiştir. Haber başlığı da bu yönde kurulmuştur (haberturk.com,13.11. 2014).

3.6.2.2. Yırca-Kolin Termik Santrale İlişkin Haberlerin Analizi

Manisa ili Soma ilçesinde bulunan Yırca köyü 2014 yılında Kolin Holding’in yapmak istediği termik santral projesi ile gündeme gelmiştir. Soma Kolin Termik Santrali’nin yapımı amacıyla bölgede bulunan “toplam 109 farklı parselin Maliye Bakanlığı tarafından hazine adına acele kamulaştırıldığı” belirtilmiştir. Manisa İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü’nün “kamulaştırmaya olumsuz görüş yazmasına rağmen, bu görüşün ÇED

raporuna girmediği ve bölgede yaşayan köylülerin kamulaştırma sürecinin iptali için dava açtığı aktarılmıştır⁹⁹.

Açılan dava sonucunda Danıştay, Bakanlar Kurulu'nun verdiği acele kamulaştırma kararı için yürütmeyi durdurma kararı aldığını açıklamıştır. Ancak, bu kararın açıklanmasından bir gün önce Yırca Köyü'nde 6 bin zeytin ağacı iş makinaları tarafından sökülmiş ve olay toplumsal tepkilere neden olmuştur.

3.6.2.2.1. Hurriyet.com.tr

Gazetede konuya ilişkin yer alan ilk haber "6 bin zeytin ağacını kestiler, Danıştay durdurdu" başlığını taşımaktadır. Haber başlığında yapılan eksiltme ve haber dilinde kullanılan zaman anlamı muğlaklaştırmıştır. Haberin devamında ağaçları kesen şirketin adı, termik santral yapmak için ağaçların kesildiğı, köylülerin bu karara karşı çıktığı ve 6 bin ağacın kesildiğı aktarılmıştır. Şirkete ait özel güvenlikçilerin köylüleri darp ettiğı belirtilmiştir. Buradaki "darp etmek" kendini koruyamaz durumda olan ve aralarında yaşlıların da bulunduğu köylülere uygulanan fiziksel şiddeti tanımlamak için kullanılmıştır.

Haber başlığında ve devamında ağaçların kesilmesi ve Danıştay'ın aynı gün akşamı yürütmeyi durdurma kararı arasındaki çelişki aktarılmıştır. Ancak, şirketin gerçekleştirdiğı bu eylem sorgulanmamıştır. Haberde köylülerin zeytin ağaçlarının kesilmemesi için daha önceden başlattıkları tepkilere yer verilmiştir (hurriyet.com, 08.10. 2014).

"6 bin zeytin ağacı kesildi, Danıştay yürütmeyi durdurdu" başlıklı haber girişinde nöbet tutan köylülere şirketin güvenlik görevlilerinin saldırdığı bilgisi aktarılmıştır. Haber girişinde CHP Milletvekili Özgür Özel'in "Sabah 06.00'da teyzelerin feryatlarıyla uyandım. 5 bin ağaç kalmıştı, hepsini kesmişler. Güvenlik görevlileri yakın yörelerden toplanmış. Köylü çocuğuna köylüyü üç kuruş için dövdürene lanet olsun" şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haber başlığının dilinde kullanılan zaman anlamının muğlaklaşmasına neden olmuştur. Haberin sonunda Danıştay kararının akşam saatlerinde geldiğı belirtilmiş ancak kararı beklemeden ağaçların neden kesildiğı sorusu sorulmamıştır. Jandarmanın neden ağaçlar kesildikten sonra olay yerine geldiğı bilgisi verilmemiştir. Haberde şiddete maruz kalan köylülerin ve Yırca köy muhtarının üzerinde hasat edilmemiş zeytinlerin bulunduğu ağaçların sökülmesine karşı

⁹⁹,"<http://www.diken.com.tr/kolini-tutabilene-askolsun-somada-termik-santral-icin-koylulerin-230-zeytin-agacini-kestiler/>."(erişim tarihi: 13.10.2021).

gösterdiği tepkiye yer verilmiştir. Toplumsal tepki ve toplumsal ilişkilerdeki çelişkilere yer verilmiş, ancak bu çelişkiler enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir (hurriyet.com, 07.10.2014).

“Danıştay şeffaf olmalı, kısa karar hemen açıklanmalı” başlıklı haber Danıştay’ın Yırca’da karar almasına rağmen, kararını açıklamadan bir gün önce Kolin şirketinin 6 bin ağacı kesmesi ve köylüler ve avukatlarının dövülmesine ilişkindir. Haberde Kolin şirketi ve Danıştay kararı arasındaki olası ve şüpheli görünen ilişkiye gönderme yapılmıştır. Ancak, bu görüşü destekleyen kanıt sunulmamıştır. Haber başlığında ilgili konuda Danıştay’ın ne yapması gerektiği dile getirilmiş, Danıştay’ın neden şeffaf olmadığı ve kısa kararını neden hemen açıklamadığı sorgulanmamıştır. Haberde uzman görüşlerine yer verilmiştir. Şirketin yürütme ile ilgili kararı beklemeden ağaçları kesmesinde sorumlunun kim olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Olay sorgulanmadan aktarılmıştır (hurriyet.com, 12.10.2014).

Yırca’da 6 bin zeytin ağacının sökülmesinden bir gün sonra “Biz zeytinden başka bir şey bilmeyiz kuzum” başlıklı haberde bölgede yaşayan köylü bir kadın ile yapılan röportaja yer verilmiştir. Haberde köylü kadının maruz kaldığı şiddet ve haksızlık karşısında yaşadığı üzüntü öykülenmiştir. Ağaçların neden kesildiğine ilişkin bilgi verilmemiştir. Duygusal ifadelerle kurulan haberde olay bağlamından soyutlanmış ve kişiselleştirilerek aktarılmıştır (hurriyet.com, 08.10.2014).

“Vahşi kapitalizme terk edemeyiz” başlıklı haberde dönemin Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş’un konuya ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir. Başlığa taşınan ifadede devletin kamu adına hareket eden koruyucu rolüne vurgu yapılmıştır. Ancak, ilgili olayın buna rağmen nasıl yaşandığı sorgulanmamıştır. Kurtulmuş’un vahşi kapitalizmin karşısında neyi varsaydığı belirsiz kalmıştır. Haberin devamında “santral ve zeytin”, “çevre ve kalkınma”, “ekonomi ve doğa” konularını birbirine karşıt olarak tanımlayan resmi açıklama aktarılmıştır. Başlığa taşınan açıklamada genellenen zaman gerçeğin gizlenmesinde etkili olmuş ve siyasal iktidarı pekiştirmiştir. Çünkü, olay yaşanmış ve bitmiştir. Haber dilinde genellenen zaman gerçeği gizlemiş ve iktidarın meşrulaştırılmasında etkili olmuştur (hurriyet.com, 07.10.2014).

“Aslan parçası, Yırca’daki eşkıyalık değil mi?” başlıklı haberde “MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli’nin iktidarı eleştiren” açıklamasına yer verilmiştir. Bahçeli’nin “aslan parçası” olarak seslendiği Başbakan Davutoğlu’dur. Bahçeli açıklamasında Yırca’da yaşananları zalimlik ve eşkıyalık olarak tanımlamıştır. AKP’yi, fırsatçı şirketleri devlet ihaleleri ile güçlendirmek ve vatandaşların yaşamsal ekonomik varlığını tehdit etmekle suçlamıştır.

Açıklamada “Havuzcu” olarak tanımlanan şirket ve Yırcalılara uygulanan şiddet arasında bağlantı kuran Bahçeli, bu durumun sorumlusu olarak da AKP’yi göstermiştir. Bahçeli’nin siyasal iktidara yönelik sert eleştirileri aynı şekilde aktarılmıştır (hurriyet.com, 11.11. 2014).

3.6.2.2.2. Sabah.com.tr

Olayın yaşandığı gün ilgili konudaki habere gazetenin internet haber sitesinde yer verilmemiştir. Konuya yer verilmemesi ile gazetenin enerji sektöründeki yatırımları arasında ilişki görülmüştür. Termik santrali yapacak olan Kolin İnşaat ile Sabah ve atv’nin sahibi Kalyon Holding arasında birçok sektörde iş ortaklığının bulunması etkili olmuştur.

3.6.2.2.3. Cumhuriyet.com.tr

“Yırca’da köylüleri dövdüler, 1 saatte 6 bin zeytin ağacını kestiler” başlıklı haberde toplumsal adaletsizlik ve çelişkiler başlığa taşınmıştır. Olayın sorumlusu olarak Kolin Grubu güvenlik görevlileri gösterilmiştir. Köy muhtarının, köylülerin ve çevreci grubun sözcüsünün olaya tepki gösteren açıklamalarına yer verilmiştir. Jandarma, Kaymakam gibi kamu görevlilerinin olaydaki pasif tutumu ile bir köylünün “Bu devlet bu sabah neredeydi? Burada devlet yoktu. Santrali yapacak şirket, jandarmalara rağmen ağaçları kesti. Burada dedelerimizden kalan asırlık ağaçlar vardı. Bu ağaçların hepsi katledildi. Bir zeytin ağacı 20 yılda yetişiyor. Biz şimdi ne yapacağız?” açıklaması aktarılarak olaydaki çelişki ve çatışmalara yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 07.10.2014).

Sosyal medyada olayla ilgili gelişen tepkilerin aktarıldığı haber “12 yılda 15 bin işçi, bir saatte 6 bin ağaç katledildi” başlığı ile yer almıştır. Haber girişinde yaşanan olay özetlenmiştir. Aktarılan çok sayıda fotoğraf ve sosyal medya mesajlarında olaydan siyasal iktidarın sorumlu olduğu belirtilmiştir (cumhuriyet.com, 07.10. 2014).

“Sabaha karşı katliam” başlığı ile verilen haberde ağaçların kesilmesi olayı “katliam” olarak tanımlanmıştır. Tanımlama ile olaya ilişkin olumsuz anlam güçlendirilmiştir. Haber girişinde şirket ismi verilmiştir. Danıştay kararının beklenmeden ağaçların söküldüğü bilgisi aktarılarak olaydaki çelişkilere dikkat çekilmiştir. Köylülerin, CHP Manisa Milletvekili Özgür Özel’in ve Çevreci Sivil Toplum Örgütü’nün olaya ilişkin eleştirel açıklamalarına geniş bir şekilde yer verilmiştir. Haber farklı boyutları ile aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 08.10.2014).

3.6.2.2.4. **Milliyet.com.tr**

Olayın yaşandığı gün ve sonrasında gazetenin haber sitesinde ilgili bir habere ulaşılamamıştır. Habere yer verilmemesi medya sahipliği ve siyasal iktidarla çatışma yaratacak durumlardan kaçınılmasının bir örneği olarak değerlendirilmiştir. İlgili konudaki toplumsal tepkiler gazetede yer almamıştır.

3.6.2.2.5. **Ntv.com.tr**

“6 bin ağaç kesildi, karar geldi” başlığı ile yer alan haber dilinde kullanılan zaman anlamı muğlaklaştırmıştır. Haberde karara ilişkin varsayılan gecikmenin eleştirel etkisi böylece azaltılmış ve konu meşrulaştırılmıştır. Haberin devamında 16 gün boyunca ağaçların kesilmemesi için nöbet tutan köylülerin güvenlik şirketi çalışanları ile tartıştığı aktarılmıştır. “Arbede” olarak tanımlanan olayda bir kişinin başından yaralandığı belirtilmiştir. Haberde köylülere uygulanan şiddet hakkında ve yaralananın kim olduğuna ilişkin bilgi verilmemiştir. Termik santral yapmak isteyen şirketin adı verilmemiştir. Danıştay kararının olaydan birkaç saat sonra alındığı aktarılmış, ancak buradaki uyuşmazlık sorgulanmamıştır. Köylülerin Danıştay’ın kararı ile sevindiği bildirilmiş, ancak ağaçların kesilmesine duydukları tepki aktarılmamıştır. İlgili konuda yer verilen son fotoğrafla desteklenen duygu ifadesi ile yaşanan olay bitmiş varsayılmıştır. Köylülerin toplumsal ve ekonomik olarak yaşam imkanı olan zeytinliklerin kesilerek yok edildiği ve yaşam alanlarına yapılan olumsuz müdahale gerçeği gizlenmiştir (ntv.com, 07.11. 2014).

Görsel 3.6 Ntv, 07.11.2014

3.6.2.2.6. **Haberturk.com.tr**

“6 bin zeytin ağacı kesildi” başlığı ile verilen haberde zeytin ağaçlarının kimin tarafından kesildiğine ve şirket ismine yer verilmemiştir. Olayın köylüler üzerinde yarattığı

hayal kırıklığı ve üzüntü aktarılmıştır. Yerel halk mağdur olarak edilgenleştirilmiştir. Haberde civarda bekleyen köylü ve çevreciler ile güvenlik kulübesinde belirsiz bir nedenle çıkan yangın yan yana getirilmiştir. İlgili konudaki tepkiler marjinalleştirilmiştir. Köylülerin avukatının Yırca'da kanunların çiğnendiğine ilişkin açıklamasına yer verilmiştir. Toplumsal tepkiler aktarılmış, ancak yaşanan olay farklı boyutları ile sorgulanmamıştır (haberturk.com, 07.11. 2014).

MHP Genele Başkanı Devlet Bahçeli'nin açıklaması “Davutoğlu'na ‘çamurlu başbakan’ lakabını takanları...” başlığı ile yer almıştır. Bahçeli'nin Başbakan Davutoğlu'nu aslan parçası olarak, Yırca'da yaşananları zalimlik ve eşkıyalık olarak tanımlayan açıklamasına yer verilmiştir. Ancak, Hürriyet gazetesinde yer alan ve konu ile ilgili iktidarı eleştiren sert açıklamalarına yer verilmemiştir (haberturk.com, 11.11.2014).

3.6.2.3. Termik Bacalarına Filtre Muafiyetine İlişkin Haberlerin Analizi

Termik santrallere çevre ve insan sağlığına verdiği zararları önlemek amacıyla baca filtresi takma zorunluluğu getirilmiştir. Gerekli önleyici tedbirlerin alınabilmesi için termik santral sahiplerine süre tanınmıştır. Bu süre, ilk olarak 2013'te CHP'nin Anayasa Mahkemesi'ne yaptığı itiraz üzerine iptal edilmiştir. 2015'te yeniden bir düzenleme yapılmış gerekli önleyici yatırımları gerçekleştirme şartı getirilerek termik santrallere tanınan süre 31 Aralık 2019'a kadar uzatılmıştır. Ancak, bu sürenin bitimine yakın ilgili yasanın TBMM'den geçmesiyle “termik santrallere baca filtresi takmadan 2,5 yıl daha çalışma izni” verilmiştir. AKP ve MHP milletvekilleri daha önce karşı oldukları teklifi TBMM'de oylarıyla desteklemiştir. CHP, HDP ve İYİ Parti tasarıya karşı çıkmıştır¹⁰⁰.

Bunun yanında, taahhüt etmelerine rağmen “çevre yatırımlarını yapmayan termik santrallere kamu kaynaklarından ödeme yapıldığı” belirtilmiştir. 2018'de TEİAŞ tarafından toplam 559 milyon 89 bin 672 TL ödeme yapılan santraller şunlardır: “18 Mart Çanakkale Termik Santrali (Kamu), Silopi Elektrik Termik Santrali (Ciner Enerji, GSD Holding), Afşin Elbistan A (Çelikler Holding) ve Afşin Elbistan B Termik (Kamu) Santralleri, Kardemir Karabük Termik Santrali (Kardemir A.Ş.), Kütahya Tunçbilek ve Seyitömer Termik Santralleri (Çelikler Holding), Soma A ve B Termik Santralleri (Konya Şeker Fabrikası), Sivas Kangal Termik Santrali (1. ve 2. üniteler) (Konya Şeker Fabrikası), Zonguldak

¹⁰⁰“<https://medyascope.tv/2019/11/22/akp-ve-mhp-once-karsi-cikti-sonra-savundu-termik-santrallere-verilen-izin-uzatildi/>.” (erişim tarihi:15.10.2021).

Çatalağzı Termik Santrali (Bereket Enerji), Ankara Çayırhan Termik Santrali (Ciner Enerji), Muğla Yeniköy ve Kemerköy Termik Santralleri (Limak- İçtaş), Bursa Orhaneli Termik Santrali (Çelikler Holding)¹⁰¹.”

Üçü hariç tümü özel şirketler tarafından işletilen bu termik santrallerin “çevre ve halk sağlığının korunması için gerekli olan baca gazı kükürt giderim tesisi, filtre sistemleri ve kül barajı gibi çevre yatırımlarını 2013’ten 2019 yılına kadar gerçekleştirmediği” belirtilmiştir. “10 tanesine yılda ortalama 70 milyon TL civarında kapasite mekanizması ödemesi yapılan bu santrallere verilen 60 milyon TL’lik cezanın hiçbir caydırıcılığının bulunmadığı” aktarılmıştır¹⁰².

Yasa tasarının TBMM’de onaylanmasının ardından Demirören Grubu’na ait CNNTürk TV kanalında yayınlanan haber kamuoyunda tepkilere neden olmuştur. Söz konusu haberde termik santrallerin filtresiz çalışmasının daha avantajlı olduğu savunulmuştur. Haberde “bir termik santrale filtre takmak için verilecek 10 günlük aranın maliyeti hesaplanmış ve santrallerin filtresiz çalışabileceği” belirtilmiştir¹⁰³. İlgili yasa yürürlüğe girmemiş Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından veto edilmiştir.

3.6.2.3.1. Hurriyet.com.tr

Gazetede erteleme kararına “Filtresiz 2,5 yıl daha” başlığı ile yer verilmiştir. Haberin devamında baca filtresi olmayan kömür santrallerinin çevre mevzuatına uyum zorunluluğunun dördüncü kez ertelendiği bilgisi aktarılmış ve muhalefet partisi CHP’nin kararın ertelenmesi için Anayasa Mahkemesi’ne başvuracağı belirtilmiştir. Haber, ilgili kararın alınması sürecinde Meclis’teki gelişmelere yer verilerek kurulmuştur. Bu yolla bürokratik işleyiş ve toplumsal uyum arasındaki ilişki meşrulaştırılmıştır.

Haberin devamında “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakan Yardımcısı Abdullah Tancan’ın taslağın yasalaşması halinde 10 santralin kapanacağı ve bu işletmelerin henüz herhangi bir önlem almadığına” yönelik açıklaması aktarılmıştır. Ancak, çevre mevzuatına uyumun gerekliliği ve şirketlerin sorumluluklarını neden yerine getirmediği hakkında bilgi verilmemiştir. Bakan’ın açıklamasında enerji üretimi ve çevre karşı karşıya getirilerek

¹⁰¹“<https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/iste-tartisma-yaratan-termik-santraller/>.” (erişim tarihi:15.09.2021).

¹⁰²“<https://artigercek.com/yazarlar/melis-alphan/kirli-termik-santrallara-yilda-559-milyon-tl-tesvik>.” (erişim tarihi: 15.10.2021).

¹⁰³ “<https://www.cumhuriyet.com.tr/video/cnn-turkte-skandal-haber-1705062>.” (erişim tarihi: 27 Ekim 2021).

kurulmuştur. Mecliste muhalefetin kararı protesto eden eylem ve açıklamalarına yer verilmiştir. CHP Zonguldak Milletvekili Deniz Yavuzylmaz'ın tasarısı “zehir tasarısı” olarak tanımlayan açıklaması ve CHP Grup Başkanvekili Özgür Özel'in kararı Anayasa Mahkemesi'ne götürecekleri bilgisi aktarılmıştır. Bu açıklamalarda bölge halkının tasarıya karşı çıktıklarını gösteren 100 bin imzaya, termik santral bölgelerinde artan kanser vakalarına işaret eden 15 çocuk onkoloji bölümünün açılmasına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Haberde muhalefet partisi MHP Grup Başkanvekili Levent Bülbül'ün “düzenleme” olarak tanımlanan yasa taslağına ilişkin savunması da aktarılmıştır. Bakanlık yetkililerinin termik santrallerin kapanması halinde 10 bin kişinin işsiz kalacağı ve şirketlerin çevre yatırımlarını yetiştiremeyeceği gibi gerekçelerle erteleme kararını meşrulaştıran açıklamaları “Bakanlık: 10 Bin Kişi İşsiz Kalır”; “Kapatmadan Yol Bulmalıyız” spot başlıkları ile aktarılmıştır. Bu açıklamalarda enerji ihtiyacı ile toplumsal bir sorun olarak işsizlik ve şirket merkezli bakış açısı öne çıkartılmıştır.

Haberde sivil toplum örgütlerinin karşıt görüşlerine de yer verilmiştir. “Çevre Mühendisleri Odası Başkanı Baran Bozoğlu'nun “termik santrallerin sadece havayı değil, toprağı ve tarım alanlarını da kirlettiğini, insan ve canlı sağlığını tehdit ettiğini” belirten açıklaması aktarılmıştır.

Haberin sonunda “düzenleme” olarak tanımlanan yasa taslağının 36 oya karşı 217 oyla geçtiği bilgisi verilmiştir. Bu bilginin devamında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın daha önce yaptığı filtre sistemi olmayan termik santrallere “kesinlikli müsaade edilmemeli” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haberin sonunda karara ilişkin iktidar içindeki uzlaşmazlığa dikkat çekilmiştir. (hurriyet.com, 23.11.2019).

3.6.2.3.2. Sabah.com.tr

Gazete haber sitesinde ilgili habere ulaşılammıştır. Habere yer verilmemesi ile medya şirketinin enerji sektöründeki yatırımları arasında ilişki kurulmuştur. Ancak, gazetede Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vetosu sonrasında “Üç Termik Santral Kapanabilir¹⁰⁴”; “Veto geldi filtreler takılıyor¹⁰⁵” gibi ekonomik bakış açısını ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kişiselleştirilen vetosunu öne çıkaran haberlere yer verilmiştir. Medya şirketi enerji sektöründeki yatırımları nedeniyle ilgili konudaki habere yer vermezken siyasal iktidarla olan

¹⁰⁴ “<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/12/14/uc-termik-santral-kapanabilir>.” (erişim tarihi: 15.10.2021).

¹⁰⁵ “<https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/12/07/veto-geldi-filtreler-takiliyor>.” (erişim tarihi: 15.10.2021).

ilişkilerini öne çıkararak şirket bakış açısıyla haber üretiminde bulunmuştur (sabah.com, 07.12.2019; sabah.com,14.12.2019).

3.6.2.3.3. Cumhuriyet.com.tr

Yasa tasarısının TBMM’de geçmesine ilişkin haber “Filtresiz termik santraller zehirlemeye devam edebilecek” başlığı ile aktarılmıştır. Haber girişinde “Türkiye’nin en eski santralleri arasında gösterilen 15 kömürlü termik santralin 2013’ten beri çevre yatırımlarını gerçekleştirme taahhütlerini yerine getirmediği” bilgisi aktarılmıştır. Filtresiz termik santral ve çevre arasındaki ilişki haber başlığına taşınmıştır. Şirketlerin, 2013’ten bu yana sorumluluğunu yerine getirmediği gerçeği aktarılmıştır. Haber şirket bakış açısının karşısında kamusal faydanın öne çıkartılmasıyla kurulmuştur.

Haberde, yapılan itirazlara rağmen alınan karara ilişkin CHP Zonguldak Milletvekili Deniz Yavuzılmaz’ın açıklamasına yer verilmiştir. Yavuzılmaz açıklaması şu şekildedir: “Altı yıldır bu santraller bacalarına filtre takmadılar. Evet, 15 termik santralin bulunduğu illerdeki toplam çocuk onkoloji hastanesi sayısı kaç biliyor musunuz? 15. Ne bu kararlar için ‘Evet’ diyerek el kaldıran ne de filtersiz termik santrallerin sahiplerinin çocukları bu bölgede oturuyor. Orada bahçelerden gıda alıp yemiyor. Dolayısıyla olan halk çocuklarına oluyor”. Aynı açıklama Hürriyet gazetesinde eksiltiyle ve bazı yerlerde genelleştirilerek aktarılmıştır. Yavuzılmaz’ın “lobileri tercih ettiler” şeklindeki beyanı Cumhuriyet gazetesinde spot başlık olarak devamında tüm açıklama ile yer alırken Hürriyet gazetesinde yer almamıştır. Haberin sonunda CHP’nin kararı Anayasa Mahkemesi’ne götüreceğine yönelik bilgi aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 23.11. 2019).

3.6.2.3.4. Milliyet.com.tr

Gazetede ilgili habere ulaşamamıştır. Ancak, olaydan yaklaşık iki hafta sonra “13 termik santral için sil baştan” başlığı ile yer alan haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “baca filtreleri için, para kazanacaksınız diye halkımızın zehirlenmesine fırsat veremeyiz” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Haberde bahsedilen termik santral bacalarına takılması zorunlu olan filtrelerin, takılma tarihinin uzatılması kararının Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından veto edilmesidir. Cumhurbaşkanı şirket karşıtı ve kamu yanlısı bir açıklama yapmıştır. Haberin devamında termik santrallerin “2’sinin kamuya gerisinin özel sektöre ait” olduğu bildirilmiştir. 2’si kamuya 11 tanesi özel sektöre ait denilmemiştir. Bu yolla özel şirketlerin verdiği zararlar normalleştirilerek gizlenmiştir. Uzman görüşüne dayanarak

kamuya ait santrallerin özelleştirilebileceğine ilişkin bilgi aktarılmış, ancak bu uzmanların kim olduğu belirtilmemiştir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakan Yardımcısı Tancan'ın, “çevre mevzuatına uymayan santral sayısının 13 olduğu ve bu santrallerin Türkiye'nin elektrik enerjisinin yaklaşık yüzde 17- 18'ini ürettiğine” ilişkin açıklaması aktarılmıştır. Haberin devamında sivil toplum örgütü sözcüsünün bu termik santrallerin düşük kapasite ile çalıştığına ve doğalgaz santrallerine geçici bir süre verilecek destekle, ortaya çıkacak enerji açığının kapanacağına yönelik verdiği bilgi aktarılmıştır (milliyet.com, 04.12. 2019).

3.6.2.3.5. Ntv.com.tr

“Termik santraller için 2 milyar dolar gerekli” haber başlığında olaya ilişkin ekonomik bakış açısı öne çıkarılmıştır. Haber girişinde baca filtresi takma zorunluluğunu erteleyen yasanın Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından veto edildiği belirtilmiştir. Haberin devamında Limak Şirket yetkilisinin açıklamasına yer verilmiştir. Bu açıklamada çevre mevzuatına uyuma yönelik yatırımların dört kez uzatılmasına rağmen gerekli önlemleri almayan şirketlerin sorumluluğu olan baca filtresi takma zorunluluğu “yük” olarak tanımlanmıştır. Kemerköy ve Yeniköy termik santrallerinin ortağı olan Limak sözcüsü bu yükün bedelinin 2 milyar dolar olduğunu belirtmiştir. Haberde belirtilen yasal süre içinde çevre mevzuatına uyumun neden gerçekleşmediği sorgulanmamıştır. Hürriyet gazetesine yapılan açıklamaya dayanan haberde Cumhurbaşkanı'nın vetosundan sonra şirketlerin yatırımlara başladığı aktarılmıştır. Neden daha önce bu sorumluluğun yerine getirilmediği sorgulanmamıştır. Konunun toplum sağlığı ve çevre mevzuatına uygunluk gibi farklı boyutları tartışılmamıştır. Haberde karşıt görüşlere yer verilmemiştir (ntv.com, 05.12. 2019).

3.6.2.3.6. Haberturk.com.tr

Termik santrallere baca filtresi takılmasının ertelenmesine ilişkin yasa hakkında haberle karşılaşılmamıştır. Ancak, gazetede “15 Ekim 2019'da CHP'nin termik santral bacalarına filtre takma sürelerini 36 ay uzatan yasa maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurduğu” bilgisi yer almıştır. “Termik santral filtreleri Anayasa Mahkemesinde” başlığı ile verilen haberde başvuru gerekçesi olarak “madde içeriğinde 36 aylık ek süre verilen hak ve yükümlülüklerin hangi hak ve yükümlülükler olduğunun belirsizliği” gösterildi denilmiştir. Haberde baca filtresi bulunmayan ve Ciner Enerji'ye ait

Çayırhan Termik Santrali (Ankara) ve Şırnak Termik Santrali (Silopi) hakkında bilgiye yer verilmemiş, gerçek gizlenmiştir (haberturk.com, 15.10. 2019).

“Habertürk ve Bülent Aydemir termik santral vetosuna kadar kafayı kuma gömmüşlerdi! Sebebi Turgay Ciner'in santralleri çıktı” başlıklı Yeni Akit haber sitesinde yer alan haberde ilgili yasa konusunda yapılmayan haberler ve gazetenin termik santral sahipliği arasında ilişki kurulduğu görülmüştür¹⁰⁶.

3.6.3. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimi

3.6.3.1. HES Protestosu: Metin Lokumcu'ya İlişkin Haberlerin Analizi

12 Haziran 2011 seçimleri öncesinde, Artvin Hopa İlçesi'nde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yapacağı seçim mitingi protesto edilmek istenmiştir. CHP, ÖDP, Eğitim-Sen ve Halkevleri'nin aralarında bulunduğu siyasal partiler ve sivil toplum örgütlerinin çağrısıyla AKP mitinginin yapılacağı sırada, bölgede yapılan HES'leri protesto etmek amacıyla vatandaşlar toplanmıştır. Başbakan Erdoğan'ın mitingi başlamadan önce polis protestoculara müdahale etmiştir. Protesto gösterisinde yer alan “emekli öğretmen Metin Lokumcu, polisin kullandığı biber gazından etkilenerek kalp krizi geçirmiştir”. HES protestosuna katılanların “Suyuma, çayıma, doğama dokunma” talebi ile bir araya geldiği belirtilmiştir.

Yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimine ilişkin gelişmeler enerjide geçiş sürecinin bir parçası olarak ve medya şirketlerinin bu alandaki yatırımları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bu geçiş sürecinin yol açtığı toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin haber gerçeğinde ne şekilde yer aldığı araştırılmıştır.

3.6.3.1.1. Hurriyet.com.tr

Gazete gelişmeleri “Hopa karıştı... Gazdan etkilenen bir kişi kalbine yenildi...” başlığı ile duyurmuştur. Haberin devamında “gazdan etkilenen bir kişinin kalbine yenildiği” bilgisi aktarılmıştır. Gaz ile varsayılan biber gazıdır. Yapılan genelleme ile anlam muğlaklaştırılmış ve zararlar normalleştirilmiştir. “Bir kişinin kalbine yenilmesi” olarak yapılan hüsnütaberleştirme ile bir kişinin polisin kullandığı biber gazı sonucu öldürüldüğü gizlenmiştir. Haberde olayı tanımlamakta kullanılan fotoğraf olaylara müdahale eden polislerin arkasından çekilmiştir.

¹⁰⁶

“<https://www.yeniakit.com.tr/haber/haberturk-ve-bulent-aydemir-termik-santral-vetosuna-kadar-kafayi-kuma-gommuslerdi-sebebi-turgay-cinerin-santralleri-cikti-960693.html>.” (erişim tarihi:17.10.2021).

Görsel 3.7 Hürriyet, 31.05.2011

Haberin devamında AK Parti mitinginden önce çıkan olaylar ile ilçenin savaşı alanına dönmesi arasında nedensellik kurulmuştur. Bu olaylardan sorumlu tutulan bölge halkı marjinalleştirilerek sansürlenmiştir. “Polisin biber gazı kullandığı olaylar sırasında bir emekli öğretmenin kalp krizinden ölmesi” ile “polis ve AK Parti’nin araçlarının hasar görmesi” aynı cümlede yan yana getirilmiştir. Yapılan birleştirme ile olayın etkileri normalleştirilmiştir. Böylelikle, ifade özgürlüğü kapsamında eylem gerçekleştiren bir kişinin öldürüldüğü gerçeği gizlenmiştir.

Haberde “bir binaya büyük boy CHP bayrağı, yanındaki binaya da ‘AKP Hopa’dan defol! Gençlik Muhalefeti’ yazılı pankart asan grubun mitingin yapılacağı meydana inip eğlenmeye başladığı bilgisi aktarılmıştır. Aralarında CHP, ÖDP ve Halkevleri Derneği üyelerinin de bulunduğu belirtilen grubun horon teperken, Cumhuriyet Meydanı üzerinde üç helikopterin alçaktan uçtuğu ifade edilmiştir. Gruptakilerin buna tepki gösterdiği” belirtilmiştir. HES protestosu için “Su haktır, satılamaz” pankartının açılmasıyla polisin gruba müdahale ettiği aktarılmıştır. Haberde yaşanan gelişmeler ayrıntıları ile olayın zamansallığı takip edilerek aktarılmış ve HES protestosu ile polisin müdahalesi arasında bağlantı kurulmuştur. Grup olarak tanımlanan bölge halkının “Su haktır, satılamaz” şeklindeki talebine haberde yer verilmiştir.

“BAŞBAKAN’IN BULUNDUĞU OTOBÜS TAŞLANDI” spot başlığı ile “Başbakan Erdoğan’ın içinde bulunduğu seçim otobüsü ve konvoydaki araçların ‘bazı gruplar’ tarafından taş yağmuruna tutulduğu” bildirilmiştir. “Hızlanan otobüsün üzerindeki koruma polisinin atılan bir taşın başına isabet etmesi sonucu düşerek ağır yaralandığı” aktarılmıştır.

“KALP KRİZİNDEN ÖLÜM” spot başlığı altında bir kişinin öldürülmesine haberin sonunda tekrar yer verilmiştir. Ancak, Lokumcu’nun “Başbakan Erdoğan’ın Hopa mitingine gelmeden önce Cumhuriyet Meydanı’nda çıkan olaylarda yaralanıp hastaneye kaldırılanlar arasında bulunduğu” ve Lokumcu’nun kalp krizinden yaşamını yitirdiği belirtilmiştir. Lokumcu’nun emekli öğretmen olduğu biber gazından etkilendiğinin ‘öne sürüldüğü’ aktarılmıştır (hurriyet.com, 31.05. 2011).

“Hopa meydan savaşı” başlıklı haberde olay mecaz kullanılarak “meydan savaşı” olarak tanımlanmıştır. Haberde elinde silah olan sivil giyimli bir erkeğin fotoğrafı kullanılmıştır. Elinde silah olan erkeğin kim olduğu bilgisine yer verilmemiştir. Enformasyonun eksiltilmesi anlamın muğlaklaşmasında etkili olmuştur. Haberde mitingden önce ve sonra çıkan olaylar bir gün önceki haberde yer aldığı şekliyle özetlenmiştir. Bu haberde de HES protestosu ve güvenlik güçlerinin müdahalesi arasında bağlantı kurulmuş, ancak sorgulanmamıştır. HES’leri protesto için bölge halkının “Su haktır, satılamaz” şeklindeki talebine haberde yer verilmiştir. Haberde devletin baskı aleti olarak güvenlik güçlerinin müdahalesi sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 02.06.2011).

Görsel 3.8 Hürriyet, 02.06.2011

3.6.3.1.2. Sabah.com.tr

Sabah gazetesinde haber “Erdoğan’ın otobüsüne taş yağmuru” başlığı ile aktarılmıştır. Haberde otobüsün taşlanması öne çıkartılması diğer gelişmelerin öneminin azaltılmasına neden olmuştur. Haberin devamında miting öncesi ve sonrasında olayların çıktığı, bir vatandaşın kalp krizi geçirdiği belirtilmiştir. Başbakan’ın seçim otobüsünün taşlanması önce verilmiş, daha sonra olayların gelişimi aktarılmıştır. Haber zamanına yapılan bu müdahale ile haberin ussallaştırılması arasındaki ilişki muğlaklaştırılmıştır. Haberde, CHP bayrağının yanında, “AKP Hopa’dan defol” pankartının asıldığı belirtilmiştir. Bu pankartın altındaki imzaya yer verilmeyerek haber eksiltilmiştir. Ardından CHP, ÖDP, Ezilenlerin Sosyalist

Platformu ve Halkevi üyesi yaklaşık 500 kişilik grubun horon teptiği, bu sırada alçaktan uçuş yapan üç helikopterin tepkiye neden olduğu, aynı anda HES'leri protesto eden pankartın açılmasıyla polisin gruba müdahale ettiği aktarılmıştır. Pankartta ne yazıldığına yer verilmemiştir. Ortalık, savaş alanı olarak tanımlanmıştır. Bunun üzerine güvenlik güçlerinin göstericileri dağıtmak için tazyikli su ve biber gazı kullandığı aktararak güvenlik güçlerinin müdahalesi ussallaştırılmış ve meşrulaştırılmıştır.

“İNCELEME BAŞLATILDI” spot başlığı altında İçişleri Bakanlığı’nın olaylarla ilgili inceleme başlattığı aktarılmış, devletin denetim mekanizması olarak varlığı yeniden üretilmiştir ve toplumsal uyuma şekil verilmiştir. HES’lerin neden protesto edildiğine ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. İktidarın çevre ve enerji politikalarına ilişkin bağlantı kurulmamış ve bu ilişki sorgulanmamıştır (sabah.com, 01.06.2011).

3.6.3.1.3. Cumhuriyet.com.tr

Gazetede olaya “AKP mitingi öncesi ortalık karıştı: 1 ölü, 1 yaralı” başlığı ile yer verilmiştir. Haberde AKP mitingi öne çıkarılmıştır. Haber girişinde “Başbakanı halay çekerek protesto eden grubun biber gazı ile dağıtılmak istendiği, biber gazından etkilenen emekli öğretmen Metin Lokumcu’nun kalp krizi geçirerek hayatını kaybettiği” aktarılmıştır. “Bir koruma polisinin de başına taş isabet etmesi nedeniyle yaralandığı” bildirilmiştir. Erdoğan’ın “olayların sorumlusu olarak CHP’yi sorumlu tuttuğu” belirtilmiştir.

Haberin devamında “mitingin yapılacağı alana yakın bir binada büyük bir CHP bayrağı asıldığı, onun yanındaki binada ‘AKP Hopa’dan defol! Gençlik Muhalefeti’ yazılı pankart asıldığı, aralarında CHP, ÖDP ve Halkevleri Derneği üyelerinin de bulunduğu belirtilen grubun horon teperken, üzerlerinde üç helikopterin alçaktan uçtuğu, gruptakilerin buna tepki için yuh çekip, HES’leri protesto için ‘Su haktır, satılamaz’ pankartı açınca polisin gruba müdahale ettiği” aktarılmıştır. “Protestocu grupta bulunan bazı kişiler kaldırım taşlarını sökerek polise atarken, polisin tazyikli su ve biber gazı kullandığı ve ilçenin bir anda savaş alanına” döndüğü aktarılmıştır. Olayın aktarılmasında oluş sırası takip edilmiştir.

“Erdoğan’ın otobüsü taşlandı” spot başlığı altında “Başbakan Erdoğan’ın içinde bulunduğu seçim otobüsü ve konvoydaki araçların bazı gruplar tarafından taş yağmuruna tutulduğu” belirtilmiştir. Bir koruma polisinin atılan bir taş nedeniyle ağır yaralandığı ve ortalığın bir anda karıştığı aktarılmıştır. “Bir gösterici yaşamını yitirdi” başlığı altında mitingten önce çıkan olaylarda gösterici olarak tanımlanan Metin Lokumcu’nun kalp krizi geçirdiği belirtilmiştir.

Haberin devamında ilçe kaymakamının açıklamalarına yer verilmiştir. Kaymakam “olaylarda ölen olmadığını, ancak daha önce kalp ameliyatı olan bir vatandaşın kalp krizi geçirdiğini” açıklamıştır. “Bu vatandaşımız belki de oradan geçiyordu. Bu konu henüz net değil” şeklinde açıklama yapmıştır. Kaymakam, göstericileri marjinal gruplar olarak tanımlamıştır.

“Eğitim-Sen’den açıklama” spot başlığı altında “HES’leri protesto eden Lokumcu ve polisın kullandığı biber gazı nedeniyle kalp krizi geçirmesi” arasında bağlantı kurulmuştur. İktidarın çevre politikaları ve güvenlik güçlerinin müdahalesi eleştirilmiştir. Haberin devamında beyin kanaması geçiren koruma görevlisinin sağlık durumuna ilişkin detaylı bilgi aktarılmıştır.

“Çaykur’un özelleştirilmesi yalan” spot başlığı altında Başbakan Erdoğan’ın açıklamasına yer verilmiştir. İlgili açıklamaya diğer gazetelerde yer verilmemiştir. Başbakan Erdoğan konuşmasında bölgenin geçim kaynağı olan ÇAYKUR’un özelleştirilmesi konusunun propaganda olduğunu söylemiştir. Bu propagandanın sorumlusu olarak muhalefet partileri CHP ve MHP’yi göstermiştir. Bölgede istihdamı arttırdıklarını belirtmiştir.

“Hopa’nın faturasını CHP’ye kesti” spot başlığıyla Erdoğan’ın “Zira ben Hopa’ya eşkiyaların indiğini bilmiyordum. Meğerse eşkiya Hopa’ya da inmiş. Eli taşlı eşkiyalar oraya da inmiş, Ve ne yazık ki taşlarla araçlarımıza saldırdılar” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Başbakan açıklamasında toplumsal tepkilerden CHP’yi sorumlu tutmuştur. Yapılan açıklama ötekinin farklılaştırılarak sansürlenmesine neden olmuştur. Haberde gelişmelere farklı boyutları ile yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 31.05. 2011).

3.6.3.1.4. Milliyet.com.tr

Milliyet gazetesinde haber “AK Parti mitinginde olaylar çıktı” başlığı ile aktarılmıştır. Yaşanan gelişmeler ve AK parti mitingi yan yana konulmuştur. Haberin devamında ise olayların mitingden önce başladığı belirtilmiştir. Başlıkta verilen bilgi haberin devamında değiştirilmiştir. Emekli öğretmenin kalp krizi geçirdiği ve yaşamını yitirdiği aktarılmıştır. Daha sonra Metin Lokumcu’nun HES protestosunda yoğun biber gazına maruz kaldığı aktarılmıştır. İki gelişme parça parça verilerek birbiri ile neden sonuç ilişkisi kesilmiştir. Haber içinde protesto nedeni olarak HES’lere yer verilmiştir. Haberde 34 fotoğraf kullanılmıştır. Gelişmeleri gösteren bu fotoğraflarda polisın müdahale gerekçesi olarak gösterilen HES karşıtı pankarta yer verilmemiştir. Toplumsal tepkiler siyasal iktidarın çevre ve enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir (milliyet.com, 31.05. 2011).

Aynı gün gazetede aynı başlıkla yer alan diğer haberde olaya ilişkin gelişmeler detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Haberin sonunda Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nin (ÖDP) açıklamasına yer verilmiştir. Haber spot başlığında “polis tekmesi iddiası” ile Lokumcu'nun arkadaşları ve yakınlarının Lokumcu'nun biber gazı ile müdahale eden polis tarafından tekmelendiği için kalp krizi geçirdiğine yönelik beyanları “iddia” olarak aktarılmıştır. Güvenlik güçlerinin müdahalesi sorgulanmamıştır (milliyet.com, 31.05. 2021).

“Hopa’da Büyük Gerilim” başlığıyla AK parti mitingi öncesinde gösteri yapan gruba polisin müdahale ettiği bilgisine haber girişinde yer verilmiştir. Devamında Başbakan’ın içinde bulunduğu otobüsün taşlandığı, bir korumanın araçtan düşüp yaralandığı, diğer korumaların havaya ateş açtığı aktarılmıştır. Haber girişinde öldürülen Lokumcu’ya ait bilgiye yer verilmemiştir. Kullanılan ilk fotoğraf Başbakanlık güvenlik korumasının, seçim otobüsünün yanında yol üstünde uzandığını göstermektedir. Yerdeki erkek görüntüsü sarı renkle bir daire içine alınarak okuyucuya işaret edilmiştir. Diğer gelişmeler Hürriyet gazetesinde yer aldığı şekliyle aktarılmıştır. Olaylarda 8 polis, 12 vatandaş olmak üzere 20 kişinin yaralandığı belirtilmiştir.

Haberin sonunda Başbakan Erdoğan’ın Artvin’de yaşanan taşlı saldırıyı “Ben Hopa’ya eşkıyaların indiğini bilmiyordum. Meğerse eşkıya Hopa’ya da inmiş. Eli taşlı eşkıyalar oraya da inmiş. Ve ne yazık ki taşlarla araçlarımıza saldırdılar” açıklaması aktarılmıştır. Yapılan açıklama ötekinin farklılaştırılarak sansürlenmesine neden olmuştur. Olayda ilgili toplumsal grup “eşkıya” olarak tanımlanmıştır. İçişleri Bakanlığı’nın gelişmelerle ilgili inceleme başlatacağı bilgisi verilerek, devletin denetim mekanizması olarak varlığı yeniden üretilmiş ve toplumsal uyuma şekil verilmiştir (milliyet.com, 01.06. 2011).

3.6.3.1.5. Ntv.com.tr

NTV haber sitesinde yaşanan gelişmeler “Hopa’da AK Parti gerginliği: 1 ölü” başlığı ile aktarılmıştır. Haber başlığında ölüm ve olayın siyasal iktidarla olan ilişkisi yan yana getirilmiştir. Haber polisin cop kaldırması, biber gazının ardında kendini korumaya çalışan polisler gibi şiddet içeren çok sayıda fotoğraf ile desteklenmiştir. Haberde Başbakan Erdoğan’ın neden protesto edildiği bilgisine yer verilmemiştir. “Olay” olarak tanımlanan gelişmelerin ne olduğu açıklanmamıştır. Habere konu olan olay aktarılırken bu aktarma yoluyla karartılmıştır. Artvin Hopa ilçesi “savaş alanı” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama ile taraflar birbirine karşıt-düşman olarak kurulmuştur.

Haberin devamında “AK Parti konvoyundaki araçların taşlanması, güvenlik güçlerinin havaya uyarı ateşi açması, seçim otobüsü üzerindeki bir koruma polisinin başına isabet eden taş nedeniyle düşmesi ve ağır yaralanması” aktarılmıştır. Bu gelişmeler ve nedenleri ile ilgili bağlantı haberin bu bölümünde kurulmamıştır. Önce sonuca yer verilerek haberin zamanı yerinden edilmiş ve meşrulaştırılmıştır. Haberin sonunda miting öncesindeki gelişmelere yer verilmiş ve olayların slogan atan, halay çeken “izinsiz gösteri yapan bir gruba polisin müdahale etmesi” nedeniyle ortaya çıktığı bilgisi verilmiştir. Olaylar sırasında bir kişinin biber gazından etkilenecek kalp krizi geçirdiği ve öldüğü bilgisi verilmiştir. Haberin sonunda ölen kişinin ismi verilmiş ve “Metin Lokumcu’nun ölümünün Ankara ve İstanbul’da da protesto edildiği ve bu protestolarda ‘olaylar’ çıktığı” aktarılmıştır. Haberde yerel halkın bölgede kurulmak istenen HES’leri protesto istediğine ilişkin bilgiye yer verilmemiştir (ntv.com, 31.05.2011).

“Hopa’daki olaylara pankartlı eleştiri” başlıklı haberde Başbakan Erdoğan’ın konu ile ilgili açıklaması aktarılmıştır. Resmî açıklamada kurulan ve başlığa taşınan ilişki yaşanan gelişmeleri ussallaştırma yoluyla meşrulaştırmıştır. Haberde olayların gerekçesi olarak bölgede açılan pankart işaret edilmiştir. Halkevine ait olduğu belirtilen söz konusu pankartta “Tek yol sokak, tek yol devrim” yazısı slogan olarak tanımlanmış ve Başbakan’ın bu slogana tepki gösterdiği aktarılmıştır. Anti komünizm argümanı ile karşı grup marjinalleştirilerek sistem yeniden üretilmiştir.

Başbakan Erdoğan açıklamasında protestocu grubu “eli sopalı, taşlı, şehir eşkıyaları” olarak tanımlamıştır. Lokumcu'ya ilişkin “Üzerinde de fazla durmak istemiyorum. Kalp krizi sonucu ölmüştür” şeklinde konuşmuştur. Bölge halkının protesto taleplerine ve gerekçelerine ilişkin bilgi açıklamada yer almamıştır. Başbakan seçim öncesinde yaşanan gelişmelerden muhalefeti sorumlu tutmuş ve konuşmasında seçim sandığına gönderme yaparak son vermiştir. Yaşanan olumsuz gelişmeler yerinden edilerek öteki olarak sorumluluk muhalefete yüklenmiştir. Tarihsel bağlama müdahale edilerek olay gelecekteki seçimle ilişkilendirilmiştir (ntv.com, 01.06. 2011).

3.6.3.1.6. Haberturk.com.tr

Olaylar, “Başbakan’ın Hopa mitinginde gerginlik!” başlığı ile aktarılmıştır. Haber giriş cümlesinde miting öncesinde ve sonrasında olaylar yaşandığı ve bir kişinin öldüğü belirtilmiştir. Olaylar, gerginlik olarak tanımlanarak toplumsal uzlaşmazlıklar normalleştirilmiştir.

Bir koruma polisinin AK Parti seçim otobüsünden düştüğü ve yaralandığı bilgisi önce verilmiş, daha sonra miting öncesinde polisin attığı gazdan etkilendiği söylenen emekli öğretmenin kalp krizinden vefat ettiği aktarılmıştır. Olayların meydana geliş zamanları ve sonuçlar arasındaki ilişki bu yolla muğlaklaştırılmıştır. Güvenlik güçlerinin kullandığı gaz biber gazıdır. Güvenlik polisinin yaralanmasına, öğretmenin ölümünden önce yer verilmiştir. Haber olaylardaki şiddeti gösteren 14 fotoğraf ile desteklenmiştir.

Olayların gerekçesi olarak “miting öncesinden toplanan Ezilenlerin Sosyalist Platformu üyesi bir grubun halay çekmesi ve çeşitli sloganlar atması” gösterilmiştir. Antikomünizm argümanı ile karşı grup marjinalleştirilmiştir. Protestocu diğer grupların adı verilmemiştir. Haber eksiltirilmiştir. Gelişmeler aktarılırken güvenlik güçlerinin gruba müdahale etme gerekçesi meşrulaştırılmıştır. Haberin sonunda Lokumcu’nun gazdan etkilendiği ve müdahaleye rağmen kalp krizi nedeniyle öldüğü aktarılmıştır. Haberde, HES protestosu ile ilgili bilgiye yer verilmemiştir.

Görsel 3.9 Habertürk, 31.05.2011

Paylaşılan haber fotoğrafında Başbakan Erdoğan’ın olaylara ilişkin ilk yorumu aktarılmıştır. Başbakan’ın göstericileri eşkıya olarak tanımladığı ve bu kişilerle muhalefet partisi CHP’yi yan yana koyduğu açıklaması manşet olarak verilmiştir. Bu karşıt grubunun marjinalleştirilerek sansüre uğramasına neden olmuştur. Açıklamadaki itibarsızlaştırmayla toplumsal ilişkilerdeki uzlaşmazlıklar gizlenmiştir.

Fotoğrafın altında “MİTİNG SONRASI KONVOYA SALDIRI!” spot başlığıyla mitingin bitmesinden sonra bazı kişilerin Başbakan Erdoğan’ın konvoyuna saldırdığı aktarılmıştır. Haberde siyasal iktidarın çevre ve enerji politikalarına ilişkin bir bağlantı kurulmamıştır (haberturk.com, 31.05. 2011).

3.6.3.2. RES, JES ve GES Haberlerinin Analizi

Yenilenebilir enerji üretim kaynakları arasında gösterilen doğal kaynaklardan elektrik üretmek için kurulan Rüzgar Enerji Santralleri (RES), Jeotermal Enerji Santralleri (JES), Güneş Enerji Santralleri'nin (GES) araştırma kapsamında farklı gazetelerde yer alma biçimleri araştırılmıştır. RES'lerin özellikle İzmir Karaburun ve Seferihisar'da ve Manisa'da yerel halkın gösterdiği toplumsal tepkilerle gündeme geldiği görülmüştür. İlgili olayların haberlerde nasıl kurulduğu araştırılmıştır. JES'ler İzmir'de ve Aydın'da yerel halkın itirazları ile gündeme gelmiştir. Bu toplumsal tepki genel bir değerlendirmede çevresel bozulma, yerel halkın geçim kaynaklarına ve toplum sağlığına tehdit gibi nedenlerden oluşmuştur. GES haberleri daha çok Konya Karapınar'da Kalyon Holding tarafından yapımı devam eden GES'in temel atma töreni ile gündeme gelmiştir. Özellikle, yakın tarihli enerji yatırım haberlerinde iklim değişiminin önlenmesinde çözüm olarak sunulan yenilenebilir enerji iklim adaleti, ekolojik denge ve enerjide geçiş süreci kapsamında değerlendirilmiştir. Medya şirketlerinin bu alanda artan yatırımlarının haberin gerçeğine olan etkisi araştırılmıştır.

Türkiye'de 2020 yılı itibari ile yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı kurulu güçte ve buna bağlı elektrik üretiminde artış olduğu belirtilmiştir¹⁰⁷.

3.6.3.2.1. Hurriyet.com.tr

“Ege'de ‘RES’leşme” başlığı ile aktarılan haber Çeşme ve Karaburun'da sayıları artan RES'lere, çevreci ve köylülerin karşı çıkma nedenleri ile ilgilidir. Haber, konuşmayı kabul ettiği belirtilen şirket çalışanının (şantiye şefi mühendisi) açıklaması ile başlamıştır. Haber kaynağının ismine yer verilmemiştir. Şirket yetkilisi, “Enerji Bakanlığı'nın istediği tüm koşulların yerine getirildiğini belirtmiştir. Bakanlığın ‘mesafe standardı’ koymaması nedeniyle pervaneleri bir köyün çok yakınına diktiklerini, köylülerin gürültüden şikayetleri üzerine, maddi kaybı göze alarak, zorunlu olmadıkları halde direkleri daha uzağa taşıdıklarını” aktarmıştır. Şirket yetkilisi, “temiz enerjiye karşı çıkanları turizm rantçıları ya da nükleer lobisinin adamları olarak” tanımlamıştır. Bu tanımlama ile ilgili konudaki toplumsal tepki parçalanmış ve marjinalleştirilerek sansürlenmiştir. Aktarılan açıklamada “bir rüzgar türbininin 20 yıl ömrü bulunduğu, her bir tribünün 1-2,5 milyon Euro değerinde

¹⁰⁷ “https://www.emo.org.tr/ekler/095e69ae7d0338f_ek.pdf?tipi=41&turu=X&sube=0.” (erişim tarihi: 21.10.2021).

olduğu ve şirketlerin ancak yedinci yıldan itibaren kara geçtiği” belirtilmiştir. Şirket bakış açısı haber girişinde aktarılmıştır. Siyasal iktidarın enerji politikalarının uygulanması bağlamında mevzuattan kaynaklı eksikliklere yer verilmiştir.

“NEDEN BU BÖLGE” spot başlığı altında Türkiye rüzgar haritasına göre rüzgar enerjisi için bölgenin en ideal yerlerin başında geldiği ve Türkiye’nin elektrik ihtiyacını karşılayacağı belirtilmiştir. Bu ihtiyacın oranı verilmemiştir. Halihazırda Çeşme’de 280 rüzgâr tribününün sayılarının 490 olacağı, Karaburun’da 50 olan sayının ise yenileri tamamlandığında 166 olacağı bilgisi aktarılmıştır. Santral sayısındaki hızlı artış sorgulanmamıştır. Ancak, 2013’ten itibaren bu RES’lere karşı idare mahkemelerinde birçok davanın açıldığı bilgisi aktarılmıştır.

“ULUSLARARASI STANDART NE” spot başlığı ile temiz enerji olarak değerlendirilen enerji üretim santrallerinden enerji üretiminin “çok da temiz görünmediği” belirtilmiştir. Uygulamalarda insan hayatının ve doğanın göz ardı edildiği eklenmiştir. Avrupa, ABD ve Kanada’da RES’lerin yaşam alanlarına azami mesafesi 1.4 kilometreyken Çeşme ve Karaburun’da bu mesafenin 400 metreye kadar indiği bilgisi aktarılarak, bu politikaların uygulanmasındaki çelişkilere dikkat çekilmiştir. Bunun yanında, pervanelerin neden olduğu gürültü kirliliğine de yer verilmiştir.

“ACELE KAMULAŞTIRMA” spot başlığıyla “köylülerin RES’lere karşı çıkmasının en büyük nedeni olarak arazilerinin ‘Acele Kamulaştırma Yasası’ kapsamına 49 yıllığına ellerinden alınması” gösterilmiştir. “Arazileri RES yapan şirketlere verilen köylülerin” ilgili yasanın savaş ve afet durumlarında uygulandığını, ancak Bakanlar Kurulu kararıyla bu yasanın RES’ler için uygulanmasından yakındığı” aktarılarak ilgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklar aktarılmıştır.

“FELAKET YÜKSEK GERİLİM HATTINDA” ve “ASKERE ÖZEL AYAR” spot başlıkları ile Çeşme Belediye Başkanı Muhittin Dalgıç’ın açıklamalarına yer verilmiştir. Bu açıklamalarda “temiz enerji olarak tanımlanan RES’e karşı çıkılmadığı, ancak RES’lerin bölge halkının yaşam alanlarının içine kadar girdiği” aktarılmıştır. “RES işgali olarak” tanımlanan bu uygulamanın “Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı sit alanlarının Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlandıktan sonra başladığı” aktarılmıştır. RES’lerden elektrik iletecek yüksek gerilim hatlarının bölgenin üstünden geçmesi bir facia olarak değerlendirilmiştir. Belediye Başkanı, “Yunan adalarına bakan tepelere kurulan RES’lerin, Genelkurmay’ın iletişim sinyallerini bozacağı için onaylanmadığını ve şirketlerin savaş halinde sökme taahhüdüyle Genelkurmay’dan izin alabildiklerini” belirtmiştir.

“FOKUMUZ, KARTALIMIZ, İNSANIMIZ NE OLACAK?” spot başlığıyla sivil toplum örgütü sözcüsünün açıklamasına yer verilmiştir. Bu açıklamada “doğanın tahrip edildiği ve EPDK’nın şirketlerin lehine hareket ettiğine yönelik” bilgi aktarılmıştır. “RES’lerin etkilerinin HES’ler gibi hızla ortaya çıkmadığı endemik bitki ve hayvanlara ve insanların geleceğinin ne şekilde etkileneceğinin bilinmediği” belirtilmiştir.

“YÜZDE 16’YA SIKIŞIP YAŞAYIN!” spot başlığıyla yerel halkın temsilcilerinin açıklamalarına yer verilmiştir. RES’lere ayrılan alandan yaşamak için adanın sadece yüzde 16’sının kaldığı belirtilmiştir. Açıklamada Çevre Bakanlığı’nın şirketlere verdiği izin eleştirilmiştir.

“PERVANELER ORTASINDA KÖY” spot başlığı altında “yoksul” olarak tanımlanan köyün etrafında 15 RES pervanesinin döndüğü belirtilmiştir. İsmi verilen bir köylünün “Tertemiz enerji. Hiçbir şikayetimiz yok. Köyümüze bedava elektrik verdiler. Eşim dahil 20 kişiyi sigortalı işe aldılar. Keçilerimizin de bir şikayeti yok. Direklerin dibinde otuyorlar” şeklindeki görüşleri aktarılmıştır.

“RÜZGÂR TÜRBİNİ SENDROMU BİLE VAR” spot başlığıyla uzman görüşüne yer verilmiştir. Uzman açıklamasına göre, gürültü ve gölge insanları ve çevredeki varlıkları etkilemektedir. Elektromanyetik alan etkisini değerlendirebilmek için ise daha uzun vadeli çalışmalar yapılması gerekmektedir. Haberde karışık görüşlere yer verilmiştir. İlgili konudaki toplumsal çelişkiler ve uzlaşmazlıklar detaylı bir şekilde aktarılmıştır (hurriyet.com, 27.12.2015).

“Karaburun’da Çalık’a Engel” ve “İkinci RES’e de durdurma kararı” başlıklı haberler Çalık Holding’in RES projelerinin mahkeme tarafından durdurulması kararına ilişkindir. Haberde Çevre ve Ekoloji Hareketi Avukatları (ÇEHAV) desteğiyle hukuk mücadelesi başlatıldığı ve RES yapılması planlanan iki köyde ÇED olumlu kararının iptal edildiği bildirilmiştir.

Gazetede iki gün sonra yer alan Çalık Holding’e ait ikinci haberde “İzmir Urla’daki 16 direkli RES projesi için verilen ÇED olumludur raporu için yürütmeyi durdurma kararı alındığı” bildirilmiştir. Haberde, çevreciler adına davayı yürüten avukatın, “Yenilebilir enerjiye taraftarız ama doğru yerlerde yapılmalı. Burası doğru yer değil” şeklindeki açıklamasına yer verilmiştir. İlgili şirketin üretim lisansını nasıl aldığı ve ilgili Bakanlıkların sorumlulukları sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 05.10. 2015; hurriyet.com, 07.10. 2015).

“Karaburun’da %71 isyanı” başlıklı haber bölgede altı firmaya RES üretim lisansı verilmesine ilişkindir. İlgili altı firmanın adı verilmemiştir. “Yaşam alanı: %16” spot başlığı

altında ilçenin doğal güzelliklere sahip olduğu, ancak balık çiftlikleri, RES ve taş ocaklarına karşı mücadele verdiği belirtilmiştir. Habere göre, RES’lerden sonra bölgede yaşamak için kalan alan yüzde 16’dır. Belirtilen rakamlarla bölgede uygulanan enerji politikalarının uyumsuzluğu aktarılmıştır. İlgili karar enerji politikaları ve ilgili Bakanlıklar nezdinde sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 13.02.2018).

2018’den sonra Karaburun RES ile ilgili haberle karşılaşılmamıştır. AYM’nin Karaburun RES için verdiği karara yönelik haber görülmemiştir. Bu durum, 2018 sonrası gazetenin el değiştirmesi ile ilişkilendirilmiştir.

“Çeşme’de tarım alanına jeotermale tepki” başlıklı haber İzmir’in Çeşme İlçesi’nde tarım alanlarında yapılmak istenen dokuz jeotermal kuyusuna gösterilen tepkiler ile ilgilidir. Haber girişinde konu ile ilgili yerel yönetim ve sivil toplum temsilcilerinin, çevrecilerin, vatandaşların CHP Çeşme İlçe Başkanı’nın hukuki süreç başlatacağı aktarılmıştır.

“ÇEŞME’NİN YOK EDİLMESİNE GÖZ YUMMAYACAĞIZ” spot başlığıyla yerel yönetim sözcüsünün ilgili konudaki resmi kurumların politikalarındaki çelişkilere dikkat çeken açıklamaları aktarılmıştır. “ÇEŞME BİR ENERJİ ÜRETİM MERKEZİ DEĞİLDİR” spot başlığı ile Çeşme’de JES kurma girişiminin doğa katliamı olduğu belirtilmiştir ve uygulamadaki çelişkilere dikkat çekilmiştir. “DEĞERLİ ARSALARI ELE GEÇİRME OPERASYONU” spot başlığıyla turizm ve doğa güzelliği ile öne çıkan Çeşme’de jeotermal sondaj yapmanın amacının arazi rantı olduğu belirtilmiştir. “YÜZEY SUYUNUN KİRLLENME TEHLİKESİ VAR” spot başlığıyla uzman görüşüne yer verilmiştir. “ÇED GEREKLİ DEĞİLDİR KARARI VALİLİĞİN YETKİSİNDE” spot başlığı ile CHP üyesinin enerji yatırımlarına karşı olmadıklarını ancak yatırımın doğru yerde olması gerektiğine yönelik açıklaması aktarılmıştır. Açıklamada ilgili resmi kurumların ÇED raporuna ilişkin çelişkili kararlarına gönderme yapılmıştır. “DENİZE SIFIR, 200 DÖNÜM ARAZİDE NE İŞİNİZ VAR?” spot başlığıyla uygulamayı sorgulayan açıklamaya yer verilmiştir. “OVACIKLILAR, EKMEKLERİNDEN OLACAKLAR” spot başlığıyla tarımla geçinen bölge halkının termalden olumsuz etkileneceği ifade edilmiştir. “GEREKİRSE MAKİNELERİN ÖNÜNDE DE DURURUZ” spot başlığı ile yerel yönetim sözcüsünün açıklamasına yer verilmiştir. Muhtar açıklamasında yerel gazetede görene kadar bölgedeki JES’lerden haberleri olmadığını belirtmiştir. Haberde, ilgili konunun toplumsal yaşamda yarattığı uzlaşmazlıklar farklı boyutları ile aktarılmıştır. JES yapmak isteyen şirkete ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. İlgili Bakanlıkların sorumlulukları sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 29.01.2018).

“Uzundere’de ‘JES’e iptal” başlıklı haberde İzmir Uzundere Mahallesi’nde yapılmak istenilen JES projesinin köylülerin açtığı dava sonucu durdurulduğu aktarılmıştır. Proje iptal gerekçesi olarak, “3 kilometrelik bölgede zeytinliklerin bulunması ve sondaj çalışmalarının çevreye vereceği zarar” gösterilmiştir. Haber girişinde bölgede yaşayanların karara ilişkin olumlu düşünceleri aktarılmıştır.

“GÜNLERCE NÖBET TUTTUK” spot başlığı ile bölgede nöbet tuttuğu belirtilen 61 yaşındaki mahalle sakinin kötü hava şartlarına rağmen, mücadele verdiklerine ve davayı kazanmaktan dolayı gurur duyduklarına yönelik açıklamasına yer verilmiştir. Haberde, JES kurmak isteyen şirket adına yer verilmemiştir. Yerleşim yerlerine yakın JES’lere üretim lisansı veren resmî kurumlar sorgulanmamıştır (hurriyet.com, 26.05.2021).

2020-2021 tarih aralığında Manisa JES’lerle ilgili haber görülmemiştir. Bu durum gazetenin değişen sahiplik yapısı ile ilişkilendirilmiştir.

“Elektrik yatırımlarına temiz kaynaklar damga vurdu”; “İlk YEKA türbini dönüyor” başlıklı haberlerde olduğu gibi yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi yatırımlarına ilişkin haberlerin ekonomik açıdan daha çok gündeme geldiği görülmüştür (hurriyet.com, 04.07. 2020). İlgili haber “Siemens-Türkerler-Kalyon konsorsiyumunun 2017’de düzenlenen ilk YEKA ihalesinin ardından kurduğu fabrikadaki üretim” ile ilgilidir. Söz konusu habere ilgili fabrikada üretim henüz başlamadığı ve işletmeye girmediği halde “türbin dönüyor” başlığı ile yer verilmiştir. İklim değişikliğine uyum politikaları çerçevesinde yenilenebilir enerji meşrulaştırıcı argümanlardan biri olarak kullanılmıştır. Haber gerçeğine uygun yapılmamıştır (hurriyet.com, 07.10. 2019).

“Güneş topla Türkiye için! 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak” başlığı ile aktarılan haber, Kalyon şirketine ait Karapınar GES’in bir bölümünün tamamlanması nedeniyle yapılan törene ilişkindir. Başlıkta özel çıkarlar genel çıkarlar olarak sunulmuştur. Yapılan hüsnütabirleşme ile anlam güçlendirilmiştir. Söz konusu törene “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa Varank ve Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat Kurum” katılmıştır. Haber girişinde aktarılan bu bilgi ile özel şirket girişimi ve siyasal iktidar temsilcileri yan yana getirilmiş ve var olan sistem meşrulaştırılarak yeniden üretilmiştir.

Kalyon Holding’in yerli ve yenilenebilir enerji ihtiyacını karşılamak için Karapınar GES inşa ettiği aktarılarak, özel şirket çıkarları meşrulaştırılmıştır. Güneş panellerinin yerli üretim olduğu ve Türkiye’nin en büyük GES’i olduğu aktarılmıştır.

“ÜRETİM SEFERBERLİĞİ” spot başlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanı Varank’ın, “tesisin enerjide dışa bağımlılığı azaltacağına, sürdürülebilir bir arz dengesi sağlayacağına ve çevreci bir yaklaşım içerdiğine” yönelik açıklamasına yer verilmiştir. Üretimde yerlilik ve milli imkanlar vurgulanmıştır. “Seferberlik” tanımlaması ile ulusal mitlere gönderme yapılarak eşdeğerlilik zinciri kurulmuştur.

“HAREKETLİLİK GETİRECEK” spot başlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanı Kurum’un, “Ben bu bölgede doğmuş, büyümüş bir çiftçi çocuğuyum. Bozkırda bizi yakıp kavuran kızgın güneşin, bir gün gelip de bize gelir kapısı olacak bir yatırıma dönüşeceğini hayal bile edemezdik” şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Kalkınma, modernleşme miti ile GES inşaatı birleştirilmiştir. TOPLAM YATIRIM 1.4 MİLYAR DOLAR” spot başlığıyla “Kalyon Holding Yönetim Kurulu Başkanı Cemal Kalyoncu’nun tesis hakkında bilgi veren” açıklamalarına geniş bir şekilde yer verilmiştir. “MERKEZ ÜLKE TÜRKİYE” spot başlığı ile Bakan Dönmez’in Türkiye’nin kaynak, teknoloji ve piyasalar bazında yenilenebilir

enerjinin merkez ülkesi olacağına yönelik açıklaması aktarılmıştır. Projenin YEKA GES-1 kapsamında yapıldığı hakkındaki bilgiye haber içinde yer verilmemiştir (hurriyet.com, 12.06.2021).

“GE Energy’e Kredi, GE, Karapınar GES’teki projesi için 291 milyon dolar kredi garantisi aldı” başlıklı haberde GE Energy adlı şirketin açıklamasına yer verilmiştir. Başlıkta GE Energy’nin Karapınar’da GES projesi olduğu ve proje için kredi garantisi aldığı belirtilmiştir. Ancak, haberin devamında “GE Energy Financial Services’in yaptığı açıklamaya dayanarak, Kalyon Grubu’na ait Karapınar GES inverter projesi için JP Morgan’dan 291 milyon dolarlık kredi garantisi alındığı” bildirilmiştir. Başlıkta verilen bilgi anlamı muğlaklaştırmıştır. Sonrasında “Kalyon Enerji’ye ait ve 1,35 gigabayt kapasiteye sahip olacak Karapınar GES’teki proje için Birleşik Krallık İhracat Kredisi Ajansı (UKEF) aracılığıyla kredi temin edileceği” belirtilmiştir.

Haberin devamında Birleşik Krallık Uluslararası Ticaret Bakanı’nın proje için sağlanan krediye ilişkin açıklamasına yer verilmiştir. Açıklamada “Birleşik Krallık’ın sağladığı 200 milyon sterlinin üzerindeki mali destekle, Türkiye’de iki milyon hanenin güneş enerjisinden faydalanmasına yardımcı olunacağı” belirtilmiştir. Bu mali destek ve iklim kriziyle mücadele arasında ilişki kurulmuştur. Aynı ajansın başka ülkelere de yenilenebilir enerji yatırımlarında finansman sağladığı belirtilmiştir. Ancak, mali desteğin hangi koşullarda sağlandığına haberde yer verilmemiştir.

Haberde Türkiye açısından bu kredinin ne anlama geldiğine ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Yüzde 70 yerli üretim koşuluyla uzaydan görülecek dev proje olarak tanıtılan Konya GES için açık adı verilmeyen GE şirketinin neden Birleşik Krallık’ın desteği ile Türkiye’deki yatırımı için 291 milyon kredi sağladığı sorgulanmamıştır. Milli bir proje olarak tanıtılan Karapınar GES için neden uluslararası kredi sağlandığı hakkında bilgi verilmemiştir (hurriyet.com, 15.12. 2021).

3.6.3.2.2. Sabah.com.tr

Sabah gazetesi 2013 yılına kadar Çalık Holding’e ait bir medyadır. 2013 sonrasında el değiştirmiş ve RES yatırımları olan Turkuvaz A.Ş.’ye geçmiştir. Sabah gazetesi portalında Karaburun RES’ler ile ilgili haberlere gazetenin haber portalında karşılaşılmamıştır. Bu haberlere yer verilmemesi ve medyanın enerji yatırımları arasında ilişki kurulmuştur.

“Salihli’de JES tepkisi” başlıklı haberde Salihli’de bir şirket tarafından iki yıl öncesi kurulan JES’in yöre halkının tepkisine neden olduğu belirtilmiştir. Şirketin özel olduğu

belirtilmiş, ancak ismi verilmemiştir. JES için kullanılan arazinin Belediye Başkanlığı tarafından 16 bin lira bedelle üç yıllığına kiralandığı, ancak mahalle sakinlerinin imar planında bu arazinin park ve çocuk oyun alanı olarak geçtiğini “öne sürdüğü” aktarılmıştır. Mahalle sakinlerinin sağlığa, çevreye ve tarıma zarar verdiği gerekçesiyle, JES istemediklerini belirten dilekçelerini Salihli Kaymakamlığına, Manisa Valiliği ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na gönderdiği belirtilmiştir. Bir mahalle sakininin JES hakkındaki tepkisine yer verilmiştir. Haberde bölge sakinlerinin bölge imar planına ilişkin iddiaları olarak tanımlanan talepleri sorgulanmamıştır. Belediyenin ve ilgili resmî kurumların şirkete nasıl izin verdiği açıklanmamıştır. İlgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklar aktarılmış, ancak iktidarın enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir (sabah.com, 09.07.2019).

“Sanko Enerji Salihli JES törenle açıldı” başlıklı haber, şirketin JES-2 ve JES-3 ile aynı şirketin diğer enerji yatırımlarının açılışı için yapılan törene ilişkindir. Haber girişinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın video konferans yolu ile açılışa katıldığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı, “yapımı tamamlanan enerji yatırımlarının, enerji üretim kapasitesinin yanı sıra sağlayacağı istihdamla Manisa’yı cazibe merkezi haline getireceğini” ifade etmiştir. Bu istihdamın büyüklüğüne ilişkin bilgiye haberde yer verilmemiştir. Yerli ve yenilenebilir kaynakların etkili bir şekilde değerlendirildiği belirtilmiştir. Yapılan açıklamada şirket özel çıkarları genel çıkarlar olarak sunularak meşrulaştırılmıştır. “SANKO Holding Yönetim Kurulu Başkanı Adil Sani Konukoğlu’nun açıklamasına” geniş yer verilmiştir. Açıklamada “kurulu güçlerde artış” olarak ifade edilen JES sayısındaki artışa ve bu artışla 200 bin hanenin elektrik ihtiyacının karşılandığına, 600 hanenin ısıtılmasının sağlandığına, bu üretim ile karbondioksit salımının engellendiğine ve santral çevresine 12 bin ağaç dikilerek yatırımın çevreci boyutunun öne çıkarıldığına yer verilmiştir. Gerçekleştirilen enerji yatırımı iklim değişikliği azaltım politikaları ile ilişkilendirilmiştir. İklim değişikliği santralin yapımında meşrulaştırıcı bir gerekçe olarak sunulmuştur (sabah.com, 16.01. 2021).

Sabah gazetesinde İzmir ve Manisa ilindeki JES protestolarına ilişkin haber görülmemiştir.

“Uzaydan görülecek dev eser: Karapınar GES” başlıklı haber Kalyoncu Holding’e ait GES’e ilişkindir. Yatırım ile “2 milyon kişinin elektrik ihtiyacının karşılanacağı” aktarılmıştır. Haberde şirket yetkilisinin açıklamasına yer verilmiştir. “ALBAYRAK’IN YEKA POLİTİKASIYLA BAŞLADI” spot başlığı ile 2016’da dönemin Enerji Bakanı Albayrak’ın YEKA politikalarını başlattığı aktarılmıştır. “YENİ BİR MODEL” spot başlığı ile Türkiye dışında bu modelde güneş enerjisi yatırımı planlamış başka bir ülke olmadığı

bilgisi verilmiştir. “BİTTİĞİNDE UZAYDAN GÖRÜLECEK” spot başlığı ile tesisin teknik bilgilerine yer verilmiş ve büyüklüğü öne çıkarılmıştır. “GÜNEŞİ TAKİP EDEN SANTRAL” spot başlığı ile teknik bilgiler aktarılmıştır. “KALYON ENERJİ’NİN YATIRIMLARI” spot başlığı ile şirket yetkilisi Türkiye’deki enerji yatırımlarına ilişkin bilgi aktarmıştır. Bu yatırımların Türkiye’nin geleceği için çok stratejik adımlar olduğu belirtilmiştir. Özel şirket çıkarları ulusal genel çıkarlar olarak sunulmuştur (sabah.com, 15.09. 2020).

3.6.3.2.3. Cumhuriyet.com.tr

“Karaburun Belediye Başkanı İlkay Girgin Erdoğan: Dağımız taşımız RES doldu” haber başlığı ile bölgede yapılması planlanan RES’lere karşı başlatılan hukuki sürece ilişkin açıklamaya yer verilmiştir. Başlığa taşınan açıklamada bölgedeki uyumsuz politikalara vurgu yapılmıştır. Haberin devamında, ilçede sayıları artan RES’lere karşı açılan davada Danıştay’ın olumsuz karar vermesinin ilçe halkını üzdüğü bilgisi aktarılmıştır. Habere göre bölgede 50 türbini olan enerji santraline sahip şirket, 37 türbin daha ekleyerek kapasitesini arttırmak istemiş, buna karşılık yerel halkın açtığı davada Danıştay olumsuz karar vermiştir. Haberde “bölgede tahsis edilen proje sahalarının toplamının yarımada yüzölçümünün yüzde 71’ini kapsadığı” aktarılmıştır. Bölgede yaşayan insanların mülkiyet hakkı dahil olmak üzere maruz kalınan hak ihlalleri ve kamu kurumlarının uyguladığı politikalar eleştirilmiştir. RES’lerin uygunsuz politikalar nedeniyle toplumsal ilişkilerde yol açtığı çatışma ve uzlaşmazlıklara yer verilmiştir.

Haberin sonunda “İZMİR’DEKİ HER 4 RES’TEN BİRİ KARABURUN’DA” spot başlığı ile “yerel yönetim sözcüsünün belediye olarak RES’lerin proje sahalarının belirlenmesi süreçleri ve yatırım izinlerine hiçbir müdahalede bulunamadığı” aktarılmıştır. İlgili konudaki hak ihlaline yer verilmiştir. Haberde şirket adına yer verilmemiştir (cumhuriyet.com, 03.06. 2020).

“Karaburun’da RES protestosu: AYM’ye dava açılar” başlıklı haber ilgili konudaki toplumsal uzlaşmazlığı ve hukuki süreci haber başlığına taşımıştır. Toplumsal muhalefetin düşüncelerine ve eylemlerine yer verilmiştir. Haber girişinde “Karaburun Yayla köyünde Lodos Elektrik Üretim A.Ş. tarafından inşa edilen Karaburun RES Projesi’nin kapasite artışı talebine karşı Anayasa Mahkemesi’ne sivil toplum örgütleri tarafından dava açıldığı” aktarılmıştır. “İÇ HUKUKTA SON DURAK AYM” başlıklı spot başlığı altında “Karaburun Kent Konseyi Genel Sekreteri’nin Özel Çevre Koruma Bölgesi olan yarımadaadaki RES proje

lisansları ve ÇED olumlu kararlarının birçok kez iptal edilmesine rağmen, ilgili Bakanlıkların izin ve faaliyetlerinin devam ettiğine” yönelik eleştirileri aktarılmıştır. Danıştay’ın daha önce açılan davayı reddetmesinin bölge halkının yargıya olan güvenini zedelediği bildirilmiştir. Beş yıldır süren hukuki sürecin sonunda AYM’ye başvuru haklarının kullanıldığı belirtilmiştir. “CHP İzmir Milletvekili Kani Beko’nun da eyleme destek verdiği” ve “RES yatırım şirketlerinin bölge doğasına ve yerel halka verdiği zararlara ilişkin” açıklama yaptığı aktarılmıştır.

Haberde, “Karaburun Belediye Başkanı Erdoğan’ın RES projelerinin yerel yönetimler ve STK’ların görüşleri dikkate alınmadan gerçekleştiğine” yönelik eleştirileri yer almıştır. Haberin sonunda “İzmir’den bölgeye gelen Ekoloji Birliği, Ege Çevre ve Kültür Platformu gibi pek çok sivil toplum kuruluşunun eyleme destek verdiği” belirtilmiştir. Konudan sorumlu Bakanlıkların isimlerine yer verilmemiştir (cumhuriyet.com, 19.07. 2020).

“Anayasa Mahkemesi’nden RES kararı: Karaburun’da doğa kazandı” başlıklı haberde doğa ve RES karşı karşıya konulmuş ve doğanın yanında olduğu varsayılan RES’e karşı çıkan vatandaşlar “çevreci” olarak tanımlanmıştır. Danıştay kararını bozan Anayasa Mahkemesi’nin çevrecileri haklı bulduğu aktarılmıştır. Haberin devamında Çalık Enerji’ye ait RES’e AYM’nin kararı ile izin verilmemesi hukuk zaferi olarak tanımlanmıştır. Haberin sonunda Karaburun Belediye Başkanı Erdoğan’ın AYM kararına yönelik olumlu açıklamasına yer verilmiştir. Haberde şirket ismine yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 10.06.2021).

“Tarım arazilerine JES işgali” başlıklı haber, “CHP Jeotermal Enerji Araştırma Komisyonu’nun İzmir, Aydın, Manisa, Muğla ve Denizli illerinde STK’ler, yurttaşlar ve JES şirketleriyle görüşme yaparak hazırladığı rapora” ilişkindir. Rapora göre, JES’ler bölge tarımına ve doğaya zarar vermektedir. JES’ler, usulsüz ve denetimsiz çalıştırılmaktadır. Raporda, JES alanlarında tarım ürünlerinin kalitesinin azalması, çevre kirliliği, sağlık sorunlarının artması gibi konulara dikkat çekilmiştir. Yerleşim yerlerine yakın kurulan JES’lerin deprem bölgesinde olması yaşam alanlarına tehdit olarak aktarılmıştır. Haberde karışık görüşlere yer verilmiştir. İlgili şirketlerin isimlerine yer verilmemiştir. Bakanlıkların ilgili konudaki sorumlulukları sorgulanmamıştır. İlgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklar ve çelişkiler aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 11.06. 2021).

“Manisa JES çöplüğüne döndü” başlıklı haberde “CHP Manisa Milletvekili Bekir Başevirgen’in Manisa’da açılışları yapılan bir termik ve üç jeotermal enerji santrali ile ilgili” açıklaması aktarılmıştır. Başlıkta JES sayısındaki artış olumsuz bir gelişme olarak öne çıkarılmıştır. Aktarılan açıklamada, JES uygulamalarındaki sorunlar ve devletin talanı olarak

tanımlanan yanlış politikalara yönelik tepkilere yer verilmiştir. “GEDİZ OVASI TÜKENİYOR” spot başlığı altında yapılan açıklamada şirketlerin çıkarlarının korunarak doğanın tahrip edildiği ve bunun sonucunda tarımın bitirildiği aktarılmıştır.

“MANİSA’DA 293 BİN KİŞİ TARIMLA GEÇİNİYOR” spot başlığıyla “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açılan JES enerji santrallerinde bin 670 kişinin istihdam edileceğini söylediği, ancak Manisa’da 293 bin 064 kişinin geçimini tarımdan sağladığı” bilgisi aktarılmıştır. Açıklamanın devamında ayrıntılı olarak JES’ler ve tarımsal ürünlerdeki bozulma arasındaki bağlantı aktarılmıştır. Yenilenebilir enerji kaynağından elektrik üreten JES’ler ve toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkiler arasındaki uzlaşmazlıklar aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 18.01. 2021).

“7 sahada JES ruhsatı: Manisa’yı yok edecek proje” başlıklı haberde TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Manisa Şubesi Başkanı’nın açıklaması aktarılmıştır. Açıklamada, Manisa’da yedi sahada jeotermal kaynak arama ve işletme ruhsatı ihalesine izin verilmesinin, JES’lerin doğa ve tarıma olan olumsuz etkileri nedeniyle kabul edilemez olduğu belirtilmiştir. Aktarılan açıklamada küresel iklim değişiklikleri ile tarım ve insan yaşantısındaki kötüleşme arasında ilişki kurulmuştur. Haberde enerji politikaları çerçevesinde projenin uygulanmasında ortaya çıkabilecek toplumsal çelişkilere yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 30.09. 2021).

“Çadırlarını söktüler...” başlıklı haberde JES karşıtı yerel halkın protesto çadırlarının jandarma tarafından söküldüğü bilgisi aktarılmıştır. Habere göre “direniş çadırı” Manisa Salihli’ye bağlı Hacibektaşlı köyü sakinleri tarafından JES’lerle mücadele için kurulmuştur. Haberde köylülerin santrale “kanser santrali” adını verdiği aktarılmıştır. Çadırların sökülmesinin ardından köylülerin CHP Grup Başkanvekili ve CHP Manisa milletvekillerinin ve kentin tanınmış aktivistlerinden Hakkı Uysal’ın da katılımıyla bir toplantı yaptığı belirtilmiştir. Toplantı sonrasında yapılan açıklamada, jandarma baskınının 200’den fazla askerin saldırmasıyla yapıldığı, ancak çadırdaki üç kadın ve 13 gencin bulunduğu aktarılmıştır. İlgili konuda devletin baskı aleti olarak güvenlik güçlerinin müdahalesindeki eşitsizlik öne çıkarılmıştır.

Haberin sonunda “Gediz Havzası’nda faaliyet gösteren JES’ler hakkında” uzman görüşü aktarılmıştır. “Elektrik için tarımı ve suyu tehlikeye atıyorlar. Biz insanız, elektrikle değil yiyecek ve suyla çalışıyoruz” şeklindeki açıklama ile ilgili konudaki temel çelişkiye dikkat çekilmiştir. Haberde şirket bilgisine yer verilmemiştir (cumhuriyet.com, 05.01. 2019).

“Hukuk mücadelesinde nihai zafer: Uzundere’ye JES projesi iptal” başlıklı haber İzmir Karabağlar’da zeytinlik alana JES kuyusu açılmasına yönelik proje için yapılan suç

duyurusuna karşılık ilgili yasal kurumun projeye verdiği iptal kararına ilişkindir. İptal kararının gerekçesi olarak “bölgede zeytinliklerin bulunması ve sondaj çalışmalarının çevreye zarar vermesi” gösterilmiştir. “OY BİRLİĞİYLE İPTAL” spot başlığı altında “firma yetkilileri” olarak tanımlanan “şirket temsilcilerinin karara itiraz ettiği, ancak Danıştay’ın kararının ardından Uzundere’ye yapılması planlanan JES projesinin iptal olduğu” belirtilmiştir. Haberde ilgili konudaki hak ihlalinin hukuki sürecine ilişkin bilgiye yer verilmiştir (cumhuriyet.com, 18.09.2021).

“Karaburun’da ‘temiz enerji’ adı altında doğa katliamı!” başlıklı haber GES kurmak için 300 dönümlük ormanın yok edilmesine gösterilen tepkiye ilişkindir. Haber başlığına temiz enerji olarak tanımlanan yenilenebilir kaynaklardan enerji üretimi ile doğanın katledilmesi arasındaki ilişki taşınmıştır. Haberin devamında, Enerji Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (ENSİA) adlı sivil toplum örgütünün Karaburun Belediye Başkanı’nı ziyaret ettiği ve bu ziyarette insan ve çevreye zarar veren her türlü enerji yatırımına karşı çıkmanın “ahlaki bir sorumluluk olarak benimsendiği” aktarılmıştır. “GÜNEŞ HER YERDE AYNİ GÜNEŞ” spot başlığı ile yerel yönetim temsilcisinin açıklamaları aktarılmıştır. Temsilci, yenilenebilir enerjiye düşman olmadıklarını, ancak uygulama hataları nedeniyle vatandaşların yenilenebilir enerjiyi doğa katliamı olarak kavradığını belirtmiştir. Temsilcinin çorak arazilerde de GES kurulabileceğini, sık çam ağaçlarının olduğu ormana GES kurulmasının dünyada başka bir yerde görülmediğine ilişkin açıklaması aktarılmıştır. Açıklamada enerji politikalarının uygulanmasının toplumsal ilişkilerde ortaya çıkardığı çelişkiler aktarılmıştır.

“ÇED SÜRECİNDEN MUAF TUTULDU” spot başlığında konudan sorumlu resmî kurumların işleyişindeki çelişkilere dikkat çekilmiştir. Uygulanan yanlış politikalar ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın ilişkisi kurulmuştur. Haberin sonunda proje sahasının, “15 Mart 2019’da T.C. Cumhurbaşkanlığı tarafından ilan edilen ve Resmî Gazete’de yayınlanan Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) sınırları içinde yer aldığı” belirtilmiştir. Haberde yerel temsilcilerin konuya ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. GES yapmak isteyen şirket bilgisine yer verilmemiştir (cumhuriyet.com, 05.10. 2020).

3.6.3.2.4. Milliyet.com.tr

“Karaburun’un RES mücadelesi sürüyor” başlıklı haber yenilenebilir enerji üretim proje alanlarının adanın yüzde 71’ine karşılık gelmesi nedeniyle sivil toplum örgütlerinin ek kapasite artışı yapan şirkete açtığı davaya ilişkindir. Haberde şirket ismine yer verilmiştir.

“Düzeltilme yolu kapalı” spot başlığı altında yerel yönetim temsilcileri hukuk sistemindeki çelişkileri aktarmıştır. Haberde, “CHP İzmir Milletvekili Beko’nun da eyleme destek verdiği” belirtilmiş, ancak Beko’nun yaptığı açıklamaya yer verilmemiştir (milliyet.com, 20.07. 2020).

“Karaburun’da RES zaferi!” başlıklı haberde Karaburun’da, özel bir şirket tarafından Sarpıncık köyünde kurulması istenen RES projesine karşı açılan davanın kazanıldığı bilgisi aktarılmıştır. Özel şirketin adı verilmemiştir. Yerel yönetim temsilcilerinin yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Bu açıklamada yerel yönetim temsilcilerinin “Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilen yarımadaadaki RES’lerin lisans ve ÇED olumlu kararlarının defalarca iptal edilmesine rağmen her seferinde Bakanlıkların izniyle faaliyetlerin devam ettiği” belirtilmiştir. “Örnek karar” spot başlığında AYM kararının önemini vurgulayan sivil toplum örgütü sözcüsünün açıklaması aktarılmıştır (milliyet.com, 11.07. 2021).

“Asırlık zeytinleri kesmeyin nöbeti” başlıklı haberde İzmir Seferihisar’da bulunan yerel halkın JES yapılacak alanda bulunan zeytinliklerin kesilmesini önlemek için yaptıkları eylem aktarılmıştır. Bölgenin “Kadim Üretim Havzası” olarak tanımlandığı, ancak JES şirketinin bölgedeki asırlık ağaçları kestiği belirtilmiştir. Şirketin adı Karen Kahramanmaraş Elektrik Üretim A.Ş. olarak haberde yer almıştır. Haberde, zeytinin köylülerin geçim kaynağı olduğu belirtilmiştir. “Zeytin kesilmesi yasak” spot başlığı altında köylülerin şirkete ilgili yasa gerekçesi ile dava açtığı ifade edilmiş ve bölgedeki sivil toplum örgütünün yaşam alanlarının JES’lere karşı müdafaa edileceğini belirten açıklamasına yer verilmiştir. İlgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklar ve yasal çelişkiler tanımlanmıştır. Ancak, haberde bu şirketin gerekli yasal izinleri nasıl alabildiği ve ilgili Bakanlıkların sorumlulukları sorgulanmamıştır. Bu çelişkiler iktidarın uyumsuz yenilenebilir enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir (milliyet.com, 15.07.2021).

“JES iptali sevinci” başlıklı haber İzmir Uzundere Mahallesi’nde JES kuyusu açılmasına karşı köylülerin açtığı davanın olumlu sonuçlanması ile ilgilidir. Hürriyet gazetesi haber portalındaki haber Milliyet gazetesinde de aynı şekilde yer almıştır (milliyet.com, 26.05. 2021).

“Aydın’ın müsilağı JES’ler” başlığı ile JES’lerin bölgede yarattığı tahribata yer verilmiştir. Haberde “müsilağ” tanımlaması ile aynı dönemde Marmara Denizi’nde yaşanan çevre kirliliğine gönderme yapılmıştır. Santrallerin neden olduğu kirlilik nedeniyle toplum sağlığının risk altında olduğu aktarılmıştır. Bölgedeki sivil toplum örgütü sözcüsünün açıklamasına göre, JES’lerden çıkan zararlı gazlar toprağa çökmektedir. Gazlar tarımsal sulama ile toprakta ağır metal birikimine neden olmaktadır. Bölgedeki kanser vakaları dört

kat artmıştır. Menderes Havzası'nda yeraltı kaynaklarının tükenmesiyle obruklar oluşmuştur. Haberde yenilenebilir enerji kaynağına bağlı elektrik üretim santralleri olarak JES'lerin uygulamada ortaya çıkardığı sorunlar ve çelişkiler aktarılmıştır (milliyet.com, 30.06. 2021).

“Bizi ezip geçemezler” başlıklı haberde, “İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'in JES, GES ve RES protesto toplantısında yaptığı açıklama” aktarılmıştır. Seferihisar'da kurulması planlanan enerji santrallerinin protestosuna yerel yönetim ve halkın da destek verdiği eklenmiştir. “Projenin yeri yanlış” spot başlığı ile Başkan Soyer'in, “bölgenin tarihsel bir miras olarak korunması gerektiği, ancak kâr amacı güdenlerin bölgeyi ranta kurban etmek için ellerinden geleni yaptığı, yapmaya devam edeceği” aktarılmıştır. Açıklamada, projenin yerinin yanlış olduğu, bu yatırımların başka bir yerde yapılabileceği belirtilmiştir. Haberde, şirket bilgisine yer verilmemiştir. Başkan'ın açıklamasında hedef aldığı ezip geçenlerin kim olduğu ve bu şirketlerin nasıl üretim izni aldığı sorgulanmamıştır (milliyet.com, 29.07. 2021).

“Kalyon Güneş Teknolojileri Fabrikası 1 yılda 1 milyon güneş paneli üretti” başlığı ile aktarılan haberde “şirketin 19 Ağustos 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından hizmete açıldığı ve GES tamamlandığında Avrupa'nın ve Türkiye'nin en büyük, dünyanın en büyük beş güneş enerjisi santrallerinden biri olacağı” belirtilmiştir. Haber girişinde projenin devasallığı vurgulanmıştır.

“EKONOMİYE, BİLİME VE ÇEVREYE KATKI” spot başlığı ile şirket açıklamasına yer verilmiştir. Kalyon Karapınar GES'in “Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılayacağı”, “enerjide dışa bağımlılığı azaltacağı”, “enerji ve yenilenebilir enerji teknolojileri üretileceği”, “karbon emisyonu üretiminin önüne geçeceği” aktarılmıştır.

Kalyon Holding Başkanı Kalyoncu'nun yaptığı açıklamaya geniş yer ayrılmıştır. GES'lerin iklim değişikliğine uyum ve azaltım politikaları ile yan yana getirilmesi ilgili konunun meşrulaştırılmasında etkili olmuştur. Projenin YEKA GES-1 kapsamında yapıldığına ilişkin bilgi haber içinde yer almamıştır (milliyet.com, 21.09.2021).

“İngiltere'den Kalyon Enerji'ye 217 milyon sterlin finansman” başlıklı haber Konya Karapınar GES'e sağlanan uluslararası kredi ile ilgilidir. Haberde şirket adı GE Energy Financial Services olarak verilmiştir. GE'nin açılımı verilmemiştir. Şirket açıklaması, Hürriyet gazetesi haber portalında aktarıldığı şekilde yer almıştır. Haberde Türkiye açısından bu kredinin ne anlama geldiğine ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Yüzde 70 yerli üretim koşuluyla uzaydan görülecek dev proje olarak tanıtılan Konya GES için açık adı verilmeyen GE şirketinin neden Birleşik Krallık'ın desteği ile Türkiye'deki yatırımı için 291 milyon

kredi sağladığı sorgulanmamıştır. Enerjide dışa bağımlılığı azaltacak, milli bir proje olarak tanıtılan Karapınar GES için neden uluslararası kredi sağlandığı hakkında açıklamaya yer verilmemiştir (milliyet.com, 15.10.2021).

3.6.3.2.5. Ntv.com.tr

NTV internet haber portalında Karaburun RES protestoları ve Anayasa Mahkemesi kararına yönelik haberlerle karşılaşılmamıştır. Haber sitesinde daha çok rüzgar enerjisi ihaleleri ve Türkiye'nin rüzgar enerjisi kurulu gücündeki artışa dikkat çeken haberlerin yer aldığı görülmüştür¹⁰⁸.

“Danıştay onadı: Uzundere’ye JES projesi iptal” başlıklı haber İzmir Uzundere’de yapılması istenen JES projesine karşı bölge halkının başlattığı hukuki sürece ilişkindir. Danıştay’ın JES’in zeytinlik alana vereceği zarar nedeniyle bu kararı aldığı aktarılmıştır. İlgili konu farklı boyutları ile sorgulanmamıştır. Şirket bilgisine yer verilmemiştir (ntv.com, 18.09.2021).

“Uzaydan görülecek, 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak” başlığı ile verilen haberde Kalyon Holding Şirket yetkilisinin açıklamaları aktarılmıştır. Haber başlığında projenin devasılığı ve 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacağı öne çıkartılmıştır. Yetkili, açıklamasında güneş panellerini petrole benzeterek “asrın petrolü” olarak tanımlamıştır. Yenilenebilir enerji kaynağı olarak güneş ve petrol yan yana getirilmiştir. Petrolden farklı olarak bu enerjinin tükenmediği belirtilmiştir. Şirket yetkilisi ilgili projenin Enerji Bakanlığı’nın politikaları ile uyumlu olduğunu ve Eski Enerji Bakanı Albayrak’ın “çok özel önem verdiği, üzerinde çok durduğu, kişisel olarak mimarlığını yaptığı bir yenilenebilir enerji kaynakları projesi olduğunu” aktarmıştır. Açıklamada enerji üretimi projesi kişiselleştirilerek siyasal iktidar öne çıkartılmıştır.

“TÜRKİYE TARİHİNİN EN STRATEJİK PROJELERİNDEN BİRİ” spot başlığı ile açıklamaya ilişkin teknik bilgilere yer verilmiştir. “BU PROJEYİ MİLLİ BİR PROJE OLARAK DEĞERLENDİRİYORUZ” spot başlığı ile projenin “bir firmanın gerçekleştirdiği proje olarak değil” milli bir proje olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Özel çıkarlar genel

¹⁰⁸“<https://www.ntv.com.tr/ekonomi/dev-ihaleyi-kazanan-belli-oldu,QqYMkss1GESjhRdvdcKMnQ.>”;
<https://www.ntv.com.tr/ekonomi/turkiyenin-ruzgar-enerjisi-kurulu-gucu-10-bin-megavati-asti,G91OrnFUjE-kKAX3g9KXuQ.>” (erişim tarihi: 17.10.2021).

çıkarlar olarak sunulmuştur. Projenin, Türkiye’ye büyük katkı sağlamasının yanında küresel ısınmanın neden olduğu kötü durumlara da çözüm getireceği vurgulanmıştır. Bu kötü duruma fosil yakıtların neden olduğu belirtilmiştir. GES ve iklim değişikliği azaltım politikaları arasında ilişki kurulmuştur. GES, bu tahayyül yoluyla şirket lehine meşrulaştırılmıştır (ntv.com, 28.09. 2021).

3.6.3.2.6. Haberturk.com.tr

“Karaburun’da RES’ler elektrik direklerinden fazla” haber başlığıyla İzmir Karaburun Belediye Başkanı’nın RES’lere ilişkin açıklamaları başlığa taşınmıştır. Aktarılan açıklamada “lisans ve izin süreçlerinde belediyenin dışarıda bırakılmasına, arazilerin acele kamulaştırılarak mülkiyet hakkının dikkate alınmamasına, uygulamadaki hatalar nedeniyle vatandaşların yenilenebilir enerjiye düşman olma noktasına geldiğine, RES’ler için tahsis edilen proje sahalarının toplamının, yarımada yüzölçümünün yüzde 71’ini kapsadığına, ağıl, ahır ve kümes gibi yapılara yakın mesafede inşa edilen santrallerin ses, uğultu ve gölgeleme nedeniyle bölge doğasını ve canlıları etkilendiğine” dikkat çekilmiştir. Bürokratik işleyişteki hatalara ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın bu konudaki rolüne değinilmiştir. Haberde toplumsal uzlaşmazlıklar ve siyasal yönetimden kaynaklanan çelişkiler aktarılmıştır. Haber başlığında RES sayısı ve elektrik direği sayısı karşılaştırılsa da haber içinde bu orana değinilmemiştir. Haberde resmi yetkililerin uygulama hatalarına değinilmiş, ancak RES sahibi şirketler hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir (haberturk.com, 22.09. 2019).

“ÖÇKA’ya rağmen RES için hazırlanan imar planları onaylandı” başlıklı haber RES uygulamaları konusundaki bürokratik çelişkilere ilişkindir. Haberde şirket adı verilmemiştir. Haberin devamında sivil toplum örgütlerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na RES yapılacak yarımada’nın Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Özel Çevre Koruma Alanı (ÖÇKA) ilan edildiğinin hatırlatıldığı aktarılmıştır. “ÇED İZİNLERİ VE ÜRETİM LİSANSLARI YENİLENDİ” spot başlığı altında sivil toplum örgütleri sözcüsünün, ÇED iptal kararlarına rağmen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın mahkeme kararlarındaki iptal gerekçelerini dikkate almadan üretim lisansları ve ÇED izinlerini yenilediğine yönelik açıklaması aktarılmıştır. ÖÇKA kararına rağmen RES kurmak için bölgenin doğasına zarar veren şirket eleştirilmiştir (haberturk.com, 25.03. 2019).

Habertürk haber portalında RES konusunda AYM’nin kararına ilişkin haber görülmemiştir.

“Aydın’da çevrecilerden JES’ler kapatılsın eylemi” başlıklı haber çevre derneklerinden oluşan sivil toplum örgütlerinin “İklim Adaleti İçin Küresel Eylem Günü” kapsamında, bölgedeki JES önünde yaptıkları eyleme ilişkindir. “Yaklaşık 70 kişi oldukları belirtilen, ‘Büyük Menderes İnisiyatifi Aydın Bileşenleri’ olarak bir araya gelen çevrecilerin, eylemde, ‘Aydın’da JES istemiyoruz’, ‘JES’ler kapatılsın’, ‘Zaman daralıyor, iklimi değil sistemi değiştir, eko kırım suçtur, havamızı suyumuzu zehirleyen jeotermal santrallere hayır’, ‘Endüstriyel tarıma son verilsin’ ve ‘Fosil yakıtlara hayır’ yazılı dövizler açtığı” aktarılmıştır. JES yetkililerinin çevrecilerin eylemini içeriden izlediği sivil giyimli jandarma ekiplerinin ise çevrede geniş güvenlik önlemi aldığı belirtilmiştir. “AYDIN’IN ALTI BOŞALDI” spot başlığı altında “Türkiye’de küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek iller arasında yer alan Aydın’da mevcut JES’lerin sayılarının 40’a yakın olduğu aktarılmıştır. Belirtilen sayıdaki JES’lerin termik santrallerden 2 kat, dünyadaki JES’lerden 12 kat daha fazla karbondioksit salımı yaptığı” ifade edilmiştir. “YER ALTI VE YER ÜSTÜ SULARI KİRLENDİ” spot başlığı altında “JES’lerin bölgede termik ve nükleer santral etkisi gösterdiği” belirtilmiştir. Çevreye verdiği zararların hiçbir resmi yetkili ve yerel yönetici tarafından dile getirilmediği vurgulanmıştır.

Yenilenebilir enerji kaynaklarına bağlı elektrik üretim sistemi içinde gösterilen JES’lerin iklim değişikliğini azaltma ve uyum politikaları ile ilişkilendirilerek meşrulaştırılmasına karşılık çevre ve insan yaşamında neden olduğu çelişkilere haberde yer verilmiştir. Haberde toplumsal tepkilere ve yerel halkın taleplerine yer verilmiştir. JES’lere üretim lisansı veren resmi kurumlar olarak ilgili Bakanlıklar ve siyasal iktidarın enerji politikaları sorgulanmamıştır (haberturk.com, 06.10. 2021).

“Danıştay onadı; Uzundere’ye JES projesi iptal” başlıklı haber İzmir Uzundere Mahallesi’ndeki zeytinlik alanda JES kuyusu açılmasına yönelik proje için verilen iptal kararının onaylanmasına ilişkindir. Haberde mahalle sakinlerinin suç duyurusunda bulunmasından sonraki hukuki süreç özetlenmiş ve iptal gerekçesi olarak zeytinlik alanlardaki olumsuz etki gösterilmiştir. İlgili projeyi yürüten şirket adına yer verilmemiştir. Proje inşası için yasal iznin nasıl alındığı sorgulanmamıştır (haberturk.com, 18.09.2021).

“Seferihisar’da köylülerden JES için ağaç kesimi tepkisi” başlıklı haberde İzmir’in Seferihisar ilçesinin Orhanlı Mahallesi’nde JES projesi için enerji sektöründe faaliyet gösteren özel bir firmanın 21 ağaç kestiğinin iddia edildiği aktarılmıştır. Şirket adı verilmemiştir. Olay yerindeki köylülerin, “Zeytin katliamına izin vermeyeceğiz. Köyümüzde JES’e hayır” şeklinde açıklama yaptığı ve protesto gösterisine sivil toplum örgütleri ve yerel

yöneticilerin de katıldığı belirtilmiştir. “KÖYLÜLERİ KANDIRMAYA ÇALIŞIYORLAR, BİZE YALAN SÖYLÜYÖRLAR” spot başlığı altında köylülerin açıklamalarına yer verilmiştir.

Bu açıklamalarda, köylülerin JES istemediklerine yönelik talepleri aktarılmıştır. Haberde ilgili konudaki toplumsal uzlaşmazlıklara yer verilmiştir (haberturk.com, 13.07.2021).

“Seferihisar köylüleri, JES’e karşı çıkıyor; zeytinliklerimize dokunmayın” haber başlığıyla aktarılan haberde JES projesine karşı çıkan köylülerin muhalefet gerekçelerine yer verilmiştir. JES kurmak isteyen şirketin adına yer verilmemiştir. Haber girişinde şirketin “Jeotermal Enerji Santrali ve Yardımcı Kaynak (GES + RES) Tesisleri projesi planlandığı ve proje kapsamında yılda 280 GWh elektrik üreteceği” bilgisi aktarılmıştır. Bu oranın ne anlama geldiği açıklanmamıştır. Bu kapsamda, “toplam 23 jeotermal kaynak arama (sondaj) çalışması yapılacağı” belirtilmiştir. “TARIM VE ÜRETİM KÜLTÜRÜNÜ BİTİRECEK” spot başlığı altında bölge halkının JES’ler nedeniyle karşı karşıya kalacağı olumsuz durumları dile getirdiği açıklamalarına yer verilmiştir. “KÖYLÜNÜN GEÇİM KAYNAĞI BİTECEK” spot başlığıyla bir mahalle sakininin düşünce ve talepleri aktarılmıştır. Köylüler JES için daha uygun başka bir yer bulunabileceğini belirtmiştir. İlgili konudaki toplumsal çelişkiler ve anlaşmazlıklar aktarılmıştır. Olay, enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir (haberturk.com, 11.04.2021).

“Güneş enerjisi alanındaki teknolojileri geliştirmeye devam edeceğiz” başlığı ile yer alan haber Konya Karapınar GES’in bir bölümünün temel atma törenine ilişkindir. Haber başlığına Kalyoncu Holding Başkanı Kalyoncu’nun açıklaması taşınmıştır. Gazete ilgili habere 24 sayfa yer ayırmıştır. Haber girişinde Kalyon Holding’e ait olduğu belirtilen Karapınar GES YEKA GES-1 kapsamında tanımlanmış ve yapılan temel atma törenine Enerji ve Tabii Kaynaklar, Sanayi ve Teknoloji ve Çevre ve Şehircilik Bakanı’nın katıldığı aktarılmıştır. Haber girişinde Bakanların yaptığı konuşmalara kısaca yer verilmiştir. Bakan Dönmez, teknolojilerin yerleştirilmesi açısından tesisin açılmasının önemli bir örnek olduğunu vurgulamıştır. Bakan Varank, “Karapınar Enerji San için desteğimizi verdik ve vermeye devam edeceğiz” şeklinde açıklama yaparak, hükümetin projeye verdiği desteği dile getirmiştir. YEKA GES projesinin uzaydan görülen nadir santrallerden biri olduğunu söylemiştir. Bakan Kurum, Kalyon enerjinin ülkemiz adına önemli bir yatırım yaptığını belirtmiştir. Açıklamasında özel çıkarlar genel çıkarlar olarak sunulmuştur.

Bakan Varank’ın açıklamaları şu spot başlıklarla aktarılmıştır: “TAMAMI 2022 SONUNDA DEVREYE ALINACAK”; “GECE GÜNDÜZ DEMEDEN ÇALIŞIYORUZ”;

“SERTİFİKASYON İHTİYAÇLARI DOĞRULTUSUNDA ÖNEMLİ ADIMLAR ATTIK”; “2022 SONUNA KADAR TAMAMLANACAK”; “TÜRKİYE’NİN DÖRT BİR YANINDA ÜRETİM SEFERBERLİĞİ BAŞLATTIK.”

Enerji Bakanı Dönmez’in açıklamaları şu spot başlıklarla aktarılmıştır: “TÜRKİYE YENİLENEBİLİR ENERJİNİN MERKEZİ OLACAK”; “FOSİL YAKIT KULLANIMINI AZALTMASI BAKIMINDA İKLİM DOSTU YATIRIMLAR OLARAK HAYATİ ÖNEM TAŞIYOR”; “DÜNYADA SADECE ÜLKELER DEĞİL ARTIK ŞEHİRLER YARIŞIYOR.”

Gerçekleştirilen törende iktidarın enerji politikaları hakkındaki açıklamalarına geniş yer verilmiştir. Spot başlıkla verilen Bakanların açıklamalarında zaman edilgenleştirilmiş ve iktidarın belirlediği hedefler gerçek olarak sunulmuştur. Toplumsal zamanın geleceğine müdahale edilmiştir. Böylelikle sistem meşrulaştırılarak yeniden üretilmiştir.

Haberde şirket sahibinin açıklamalarına geniş yer verilmiştir. Kalyoncu’nun açıklamaları şu spot başlıklarla aktarılmıştır: “2022 YILI SONUNA KADAR 1.4 MİLYAR DOLARLIK YATIRIMI TAMAMLAYACAĞIZ”; “GÜNEŞ ENERJİSİ ALANINDAKİ TEKNOLOJİLERİ GELİŞTİRMEYE DEVAM EDECEĞİZ”; “SANTRAL 400 MİLYON DOLARLIK DÖVİZ ÇIKIŞINI ENGELLEYECEK”. Haber “DÜNYANIN İLK TAM ENTEGRE GÜNEŞ PANELİ MERKEZİ”; “SCADA MERKEZİ SEKTÖRE VE BİLİME HİZMET EDECEK”; “AYDA 100 BİN PANEL KURULUMU” spot başlığıyla verilen GES’e ilişkin teknik bilgilerle sona ermiştir (haberturk.com, 12.06.2021).

3.6.4. Paris İklim Anlaşmasının Onaylanmasına İlişkin Haberlerin Analizi

Türkiye’nin Paris İklim Anlaşması’nı onaylayacağını açıklaması iklim değişikliği politikaları açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Enerji ile ilişkisi bağlamında tarihi öneme sahip olan anlaşmayı Türkiye beş yıl gecikme ile 2021 yılında onaylamıştır. Söz konusu anlaşma enerji politikaları ve enerjide geçiş süreci ile ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Anlaşma ile ekolojik dengenin korunması amacıyla uluslararası işbirliğinin oluşturulması amaçlanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, 2021’de BM Genel Kurul gündeminde anlaşmanın onaylanmasının planlandığına yönelik açıklamasından sonra, iklim krizine yönelik haberlerin anlaşmayla bağlantılı olarak gazetelerde geniş bir şekilde yer aldığı görülmüştür.

Türkiye, iklim krizini önlemeye yönelik yapılan anlaşmalardan biri olan Kyoto Protokolü’ne 2009’da taraf olmasının ardından “İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu’nu (2013) kurmuş, izleyen süreçte 2011-2023 Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı, 2010-2023 İklim Değişikliği Stratejisi, 2011-2023 İklim Değişikliği Uyum

Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanmıştır. Türkiye'nin Kyoto Protokolü ile diğer ülkelerden farklı olarak öne sürdüğü özel koşullar nedeniyle emisyon sınırlandırma / azaltım taahhüdünde bulunmadığı" belirtilmiştir (mfa.gov.tr, 17.01.2022).

Paris Anlaşması, 2015'te Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında imzalanmış ve 2016'da yürürlüğe girmiştir. Dünyanın ilk kapsamlı iklim anlaşması olarak tanımlanan Paris İklim Anlaşması'nın hedefinin ülkelere emisyon azaltım hedefi koymasa da taraf ülkelerin kendi iradeleriyle belirlediği ulusal katkı beyanlarını küresel ısınmayı iki derecenin, mümkünse 1.5 derecenin altında tutma ve bu amaç için de ülkelerin ortak çalışmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir. Anlaşma kapsamında gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere teknolojik ve mali destek sağlanması da istenmiştir.

Türkiye'nin "BM Sekretaryasına sunulan Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanında, Türkiye sera gazı emisyonlarını azaltma taahhüdü vermediği, 2030'a kadar emisyonlarını iki katından fazla artırabileceğini beyan ettiği" belirtilmiştir. Türkiye, "eğer hiç önlem alınmazsa emisyonlarının 2030'da 1 milyar 175 tona çıkacağını, verilen beyanla bu miktarın 929 milyon tonda tutulacağını ifade etmiştir. Bu beyanının 'artıştan yüzde 21 oranında azaltım' olarak tanıtıldığı" belirtilmiştir (bianet.org, 07.10. 2021).

3.6.4.1. Hurriyet.com.tr

"Bakan Kurum: Bugün Paris Antlaşması imzalanıyorsa, bu Sayın Cumhurbaşkanımızın vizyonudur" başlıklı haberde "Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı'nın açıklamalarına" yer verilmiştir. Bakan açıklamasında İklim anlaşmasının imzalanmasının Cumhurbaşkanının 2053 hedeflerinin bir göstergesi olduğunu belirtmiştir. Aktarılan açıklamada uluslararası iklim anlaşması kamusal politikalarla ilişkili olarak sunulmamış kişiselleştirilerek sunulmuştur. Anlaşmanın onaylanmasının beş yıl gecikmesinin Türkiye açısından ne anlama geldiğine ilişkin bilgi verilmemiştir.

Bakan Kurum, Turkuvaz Medya Merkezi'nde gerçekleştirilen bir programda yaptığı açıklamada, iklim değişikliğinin sadece bir çevre meselesi olarak görülmediğini kalkınma ve milli güvenlik meselesi olarak ele alındığını belirtmiştir. Açıklamada iklim değişikliği kalkınma ve milli güvenlik politikaları ile yan yana konulmuştur. İklim değişikliğinin gelişmiş ülkelerin 200 yıldır çevreyi kötü bir şekilde kullanmalarının bir sonucu olduğu belirtilmiştir. Paris Anlaşması'nın öngördüğü ülkelerin ortak, ama farklılaştırılmış sorumluluklarına değinilmemiştir. Türkiye'nin yeşil bir kalkınma sürecine girdiğini ve bu

sürecin “yeşil dönüşüm” olarak adlandırıldığını açıklamıştır. “Yeşil” metaforunun kullanılması ilgili politikaların meşrulaştırılmasında etkili olmuştur.

“2053’TE SIFIR EMİSYON HEDEFİ DOĞRULTUSUNDA İKLİM ŞURASI DÜZENLENECEK” spot başlığı ile Bakanlığın ilgili konuda gerçekleştireceği yapısal düzenlemeler aktarılmıştır. Karbon emisyonları ve fosil yakıtlar arasında bağlantı kurulmuştur. Bakan, Türkiye’de yenilenebilir enerji kaynaklarının iyi bir durumda olduğu bilgisi verilmiştir. Yeşil Mutabakat Belgesine uyum çerçevesinde üretim sektöründe iklim ve çevre dostu sürdürülebilir adımlar atılacağı belirtilmiştir. Sanayi ve Enerji Bakanlıkları ile “Emisyon Ticaret Sistemi” kurulacağı açıklanmıştır.

Haberin sonunda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın eşi Emine Erdoğan’ın da çevre projelerine dahil olduğu bilgisi verilmiştir. Uluslararası anlaşmanın imzalanmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan ve eşinin ilgisi öne çıkarılmıştır. Açıklama siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen Turkuvaz Medya Merkezi’nde yapılmıştır (hurriyet.com, 04.10. 2021).

“Paris anlaşması imzalandı” başlığı ile 5 Kasım 2021’de yanlış haber yayınlanmıştır. Haberin içeriğine bakıldığında, altı sene önce 2015’te imzalanan Paris Anlaşması’na ait bilgilerin aynı şekilde yeniden yayınlandığı görülmüştür (hurriyet.com, 05.10. 2021).

Paris İklim Anlaşması’na ilişkin haberler “Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın BM Genel Kurulu’nda, Türkiye’nin anlaşmanın onaylanmasının planladığına” yönelik açıklaması sonrasında artmıştır. Bu haberler daha çok anlaşmanın ne ile ilgili olduğuna yönelik bilgilerin aktarılması ile kurulmuştur. “5 maddede Paris İklim Anlaşması¹⁰⁹”; “Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri nelerdir? Paris İklim Anlaşması ile ilgili son dakika gelişmesi!¹¹⁰”; “Paris İklim Anlaşması nedir? İşte Paris Anlaşmasının maddeleri¹¹¹”; “Paris İklim Anlaşması nedir? İşte Paris İklim Anlaşması’nın anlam ve önemi¹¹²” başlıklı haberlerde genel olarak

¹⁰⁹“<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-maddede-paris-iklim-anlasmasi-41901737.>”

(erişim

tarihi:13.01.2022).

¹¹⁰“<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-maddel...ir-turkiyeden-paris-iklim-anlasmasi-ile-ilgili-onemli-adim->.”(erişim tarihi: 13.01.2022).

¹¹¹“<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-turkiy...anlasmasini-imzaladi-mi-iste-paris-anlasmasinin-maddeleri-41899966/1>.”(erişim tarihi: 13.01.2022).

¹¹²“<https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-iste-paris-iklim-anlasmasinin-anlam-ve-onemia-41907577>.”(erişim tarihi: 13.01.2022).

anlaşmaya ilişkin bilgiler verilmiş, Türkiye'nin anlaşmayı imzalamasına rağmen onaylamamasının nedenleri açıklanmış ve ekonomik bakış açısı öne çıkarılmıştır. Bunun yanında, onaylama kararından sonraki haberlerde iklim değişikliğinin olumsuz etkileri ve Türkiye arasındaki bağlantılar kurulmaya başlanmıştır. Paris anlaşmasının onaylanmasının gerekçeleri olarak, Türkiye'nin coğrafi konumu gibi konulara yer verilmiştir. Soyut olarak kurulan iklim değişikliği olgusu ulusal sorunlarla yan yana getirilmiştir. İlgili haberlerde kullanılan fotoğrafların genel olarak kuraklık, fabrika bacalarından tüten dumanlar, resmi yetkilileri masa başında toplantı halinde gösteren görsellerden oluştuğu görülmüştür. İklim değişikliğinin nedenleri ya da sonuçları olarak sunulan bu fotoğraflarda, ulusal ya da yerel örneklere yer verilmemiştir. Kullanılan fotoğraflar zaman ve mekân duygusundan yoksundur. Aynı fotoğrafların farklı zamanlarda yayınlanan haberlerde tekrar kullanıldığı görülmüştür (hurriyet.com, 24.09.2021).

Görsel 3.10 Hürriyet, 24.09.2021

3.6.4.2. Sabah.com.tr

Sabah gazetesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM'deki açıklaması sonrasında iklim krizi ile ilgili birçok habere yer verilmiştir. "Paris İklim Anlaşması Çevre Komisyonu'nda kabul edildi" başlıklı haberde komisyonda söz alan siyasi parti temsilcilerinin açıklaması aktarılmıştır. "Kanun teklifi görüşmelerinde Çevre ve Şehircilik Bakan Yardımcısı Mehmet Emin Birpınar'ın iklim krizi ve Türkiye'ye etkileri hakkında BM Raporlarına dayanarak, komisyonda açıklamalarda" bulunduğu belirtilmiştir. Açıklamada iklim değişikliği ekonomik ve toplumsal sonuçları ile ilişkilendirilerek kuraklık, sel ve göç gibi konular kapsamında aktarılmıştır. Anlaşmaya taraf olmamanın ekonomiyi, milli güvenlik ve kalkınmayı olumsuz etkileyeceği belirtilerek iklim değişikliği bu politikalarla yan yana konulmuştur.

Komisyonda "söz alan CHP Doğa Hakları ve Çevreden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Ali Öztunç anlaşmanın beş yıl sonra onaylanmasını Türkiye açısından kayıp

olarak” değerlendirmiştir. Öztunç’un “HES’lere, vahşi madencilige izin verildiğini, termik santrallerin filtresiz çalıştırıldığını iddia ettiğine” yönelik açıklaması aktarılmıştır. Haberde iklim değişikliği toplumsal bir sorun olarak tanımlanmış ve konu hakkında farklı görüşlere yer verilmiştir (sabah.com, 05.10. 2021).

“Paris İklim Anlaşması (/haberleri/paris-iklim-anlasmasi) maddeleri belli oldu! 2021 Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri nelerdir, Türkiye imzaladı mı?” başlıklı haberde anlaşmaya ilişkin detaylı bilgilere yer verilmiştir. Enerji ve iklim krizi ilişkilendirilmiş ve yenilenebilir enerjinin önemi aktarılmıştır. Paris Anlaşması hükümlerinin oluşmasında etkili olan uluslararası konferanslar hakkında ayrıntılı bilgi aktarılmıştır. “TÜRKİYE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ MÜZAKERELERİNİ NEDEN ÖNEMSIYOR?” spot başlığı ile anlaşma ve Türkiye arasında bağlantı kurulmuştur. Türkiye’nin Akdeniz havzasında bulunması nedeniyle susuzluk ve çölleşmeye dayalı ekolojik bozulmalarla karşı karşıya kalacağı belirtilerek riskler somutlandırılmıştır. Haberde hem fabrika bacalarından tüten dumanlar hem de yeşil bir dünyanın yer aldığı fotoğraf kullanılmıştır (sabah.com, 07.10.2021).

Aynı gün yayınlanan başka bir haber “Paris İklim Anlaşması onaylandı! Türkiye’de yeni dönem başlıyor” başlığı ile yer almıştır. Haberde STK’ların anlaşmaya ilişkin görüşleri aktarılmıştır. Bu ortak açıklamada “yeni hazırlanacak eylem planında önceliğin enerji sektöründe olmasına dikkat çekilmiş ve Türkiye’nin yeni iklim politikaları çerçevesinden fosil yakıt üretimini durdurması” istenmiştir. Böylelikle milli gelirin yüzde yedi artacağı belirtilerek iklim krizi için alınacak önlemlerin ekonomik maliyetinin olmayacağı ifade edilmiştir. Haberde farklı görüşlere yer verilmiştir (sabah.com, 07.10. 2021)

“Paris antlaşması nedir, neyi anlatıyor? Paris İklim Anlaşması maddeleri neler ve içeriği nasıl?” başlıklı haber infografik kullanılarak okuyucuya aktarılmıştır. İnfografikte “Türkiye Paris Anlaşması’nı onaylayarak iklim kriziyle mücadelede yeni bir döneme girecek” başlığı kullanılmıştır. Türkiye’nin 2030 yılı itibari ile emisyonlarını yüzde 23 azaltma taahhüdünde bulunduğu bilgisi verilmiştir. “PARİS İKLİM ANLAŞMASI NEDİR?” spot başlığı ile anlaşmaya ilişkin tarihsel gelişmeler aktarılmış ve enerji ile ilişkisi kurularak yenilenebilir enerjinin öne çıktığı belirtilmiştir. “BM, TÜRKİYE’NİN PARİS İKLİM ANLAŞMASI’NI ONAYLAMASINI MEMNUNİYETLE KARŞILADI” spot başlığı ile BM Sözcüsü’nün onaya ilişkin olumlu görüşleri aktarılmış uluslararası anlamda Türkiye’nin konumu pekiştirilmiştir. “BAKAN KURUM’DAN AÇIKLAMA:” spot başlığı altında Bakan Kurum’un sosyal medyada yer alan onaya ilişkin temennileri ve teşekkürleri haberleştirilmiştir. Haberde, Türkiye’nin anlaşmayı neden geç imzaladığı açıklanmamıştır.

İklim krizi ile ilgili “yeni bir döneme” girileceği belirtilmiş, ancak bu dönemin niteliği, neleri kapsadığı açıklanmamıştır (sabah.com, 08.10. 2021).

3.6.4.3. Cumhuriyet.com.tr

“Paris Anlaşması’na şartlı onay” başlıklı haber “Türkiye’nin Paris Anlaşması’nı geliştirmekte olan ülke olarak imzalayacağını duyurmasına” ilişkindir. BM sözleşmesinde gelişmiş ülke kategorisinde bulunan Türkiye’nin statü değişikliği talebi olduğu ve bu nedenle iklim fonlarından yararlanamadığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, “Türkiye’nin geliştirmekte olan bir ülke olarak ve ekonomik kalkınma hakkına halel getirmemesi kaydıyla anlaşmayı uygulayacağı” bilgisi aktarılmıştır. Onaylama kararının Paris Anlaşması’nın imzalanmasından beş yıl sonra gerçekleştiği belirtilmiştir. Bu durumun gerekçesi olarak “Türkiye’nin iklim değişikliği fonlarına erişim konusunda kendisiyle benzer konumdaki ülkelerle eşit muamele görmemesi” öne çıkarılmıştır.

“Türkiye’nin 31 Ekim-12 Kasım tarihleri arasında Glasgow’da yapılacak 26. BM İklim Konferansı’nda bu talebinin kabul görüp görmeyeceğinin henüz bilinmediği ve onaylamaya ilişkin yasa teklifinin, 5 Ekim’de TBMM Dışişleri Komisyonu’nda görüşüleceği” bilgisi verilmiştir. İlgili haber örgüsünde gelişmeler aktarılmış, ancak iklim krizine ilişkin somut bağlantılar kurulmamıştır. Paris Anlaşması’nın niteliğine ve Türkiye açısından önemine ilişkin görüşlere yer verilmemiştir. Türkiye açısından konunun “mağduriyet” ve “ekonomik yönü” aktarılmış ve iklim anlaşması ve ulusal kalkınma başlıkları yan yana getirilmiştir. İklim anlaşması uluslararası diplomasi alanında sunulmuştur (cumhuriyet.com, 04.10. 2021).

“Türkiye, Paris İklim Anlaşması’nı onayladı, atılacak adımlar bekliyor” başlıklı haber Türkiye’nin iklim anlaşması sonrası uygulaması gereken politikalara ilişkindir. Haberde iklim krizi, iklim anlaşması ve enerji arasındaki ilişki kurulmuştur. Kömürden çıkış ve enerji dönüşümü konularına haber girişinde yer verilmiştir. “İYİ NİYETLİ HEDEFLER BELİRLENMELİ” spot başlığı ile ilgili konudaki Sivil Toplum Örgütü Ekosfer temsilcisinin görüşleri aktarılmıştır. Aktarılan açıklamada Türkiye’de fosil yakıtlardan çıkış, enerji verimliliğinin artırılması, sıfır emisyonun amaçlanması gerektiği belirtilmiştir.

“DOĞRU POLİTİKAYLA MİLLİ GELİR ARTABİLİR” spot başlığı ile “15 sivil toplum örgütü kuruluşunun anlaşmanın onaylanmasına ilişkin yaptığı ortak basın açıklaması” aktarılmıştır. Açıklamada, “Türkiye’nin iklim politikaları çerçevesinde 2053 yılına kadarki süreci kapsayacak kısa vadeli iklim hedefleri belirlemesi gerektiği, halihazırda sera gazı

emisyonlarında artıştan azaltımı öngören Ulusal Katkı Beyanı'nı diğer ülkeler gibi gözden geçirmesi ve daha iddialı emisyon azaltım hedefleri sunması" istenmiştir. Açıklamada, "iklim değişikliği ve enerji sektörü arasındaki ilişkinin önemi" belirtilmiştir. Fosil yakıtlardan çıkış için destek ve teşviklerin sonlandırılması ve kamu kaynaklarının yenilenebilir enerji yatırımlarına aktaracak aktif bir iklim politikasının gerekliliğinin altı çizilmiştir. Haberde, anlaşma ile iklim krizi ve enerji arasındaki somut ilişkileri gösteren açıklamalara yer verilmiştir. İklim politikalarının bu somut zemin üzerinden yürütülmesi gerekliliği aktarılmıştır (cumhuriyet.com, 08.10. 2021).

3.6.4.4. Milliyet.com.tr

"Paris İklim Anlaşması'nın gerekleri yerine getirilmeli" başlıklı haberde CHP temsilcisinin açıklamasına yer verilmiştir. CHP Doğa Hakları ve Çevreden Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Ali Öztunç, filtresiz çalışan termik santrallerin kapanması gerektiğini belirtmiştir. Açıklamasında enerji ve iklim anlaşması arasındaki ilişkiyi öne çıkarmıştır. Öztunç, "Anlaşma ile termik santrallerin bittiğini ve HES'lerden vazgeçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Siyasal iktidarı bu konuda yeterli hazırlığı yapmadığı" için eleştirmiştir. İlgili haberde muhalefet partisinin görüşlerine yer verilmiştir (milliyet.com, 02.10. 2021).

"Paris Anlaşması'na Meclis'ten jet onay" başlıklı haber iklim anlaşmasının onaylanmasına ve Türkiye'nin değişen konumuna ilişkindir. Haberde iklim anlaşmasının amacının sera gazı salımının küresel düzeyde azaltılması olduğu belirtilmiştir. AK Parti Milletvekili ve Çevre Komisyonu Başkanı Muhammet Balta'nın Genel Kurul'da anlaşmanın gecikmesine ilişkin eleştirilere verdiği yanıtı yer verilmiştir. Balta, açıklamasında teknik olarak zaman kaybedilmediğini ve Kyoto ve Paris Anlaşması'nın sürelerinin henüz bittiğini belirtmiştir. İlgili konudaki mağduriyetin giderildiğini belirtmiştir. Genel Kurul'da CHP, MHP, İYİ Parti, HDP parti temsilcileri karardan duydukları memnuniyeti, Türkiye'nin iklim fonundan yararlanılacak olmasının önemini ve atılması gereken adımların uygulanması konusundaki endişelerini dile getirmişlerdir. Açıklamalarda, Kyoto ve Paris Anlaşması'nın içeriğinden soyutlanarak diplomatik anlaşma düzeyinde ele alındığı görülmüştür. Anlaşmanın ulusal çıkarlar gözetilerek onaylandığı bilgisine tüm siyasal parti temsilcilerinin açıklamalarında yer verilerek ulusal çıkarların korunduğu savı gösterilmiş ve bürokratik işleyiş meşrulaştırılmıştır (milliyet.com, 07.10.2021).

"Mecliste kabul edildi! Paris İklim Anlaşması nedir, amaçları nelerdir? Paris İklim Anlaşması maddeleri..." başlıklı haber anlaşmaya ilişkin verilen bilgiler ile kurulmuştur.

Haber girişinde anlaşmanın Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM Genel Kurulu'ndaki açıklaması sonrasında Meclise geldiği belirtilmiştir. Haberin devamında anlaşmanın merak uyandırdığı belirtilerek, Paris Anlaşması'nın iklim krizinin önüne geçme amacı ve hedeflerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu hedeflere nasıl ulaşılabileceğine ilişkin politikalara yer verilmemiştir (milliyet.com, 07.10. 2021).

“TÜRKİYE PARİS İKLİM ANLAŞMASINI İMZALADI MI?” spot başlığı ile 2021 yılında yasalaşma sürecine yer verilmiştir. Türkiye'nin anlaşmayı 22 Nisan 2016'da imzaladığı haber içinde belirtilmemiş, sadece 6 Ekim 2021'de tüm partilerin oy birliği ile kabul edildiği aktarılmıştır. Haberde kullanılan fotoğraflarda iklim krizi ile ilgili zaman, mekân bağlantısı kurulmamıştır. İklim krizi küresel ısınma sonucu buzların erimesi, aşırı iklim olayı ve kötü hava ile ilişkilendirilerek felaket teması aktarılmıştır. İlgili konuda Türkiye'den somut örneklerle yer verilmemiştir (milliyet.com, 07.10. 2021).

Görsel 3.11 Milliyet, 07.10.2021

“Türkiye için yeni dönem başlıyor” başlıklı haber anlaşmanın ardından Türkiye'nin uygulaması gereken politikalara yönelik farklı STK'ların yaptığı açıklamaya ilişkindir. İklim uzmanlarının, TEMA, WWF-Türkiye, Sürdürülebilir Ekonomi ve Finans Araştırmaları Derneği, 350.org, Avrupa İklim Eylem Ağı ve İklim Değişikliği Politika ve Araştırma Derneği'nin bulunduğu 15 sivil toplum örgütü ve temsilcileri ortak açıklamasında “2053'te net sıfır emisyon hedefi ile Türkiye'nin iklim politikasında yeni bir döneme girileceğini” belirtmiştir.

“YENİ HAZIRLANACAK EYLEM PLANINDA ÖNCELİK ENERJİ SEKTÖRÜNDE” spot başlığı ile yeni iklim politikası ile fosil yakıtların terk edilmesi gerektiği, hükümetin kömür santrallerine yatırım yapmaması ve kömür merkezli üretimden aşamalı olarak çıkılması gerektiği aktarılmıştır. Anlaşma sonrasında “2053 hedefine ulaşmak

için sadece enerji alanında değil, sanayi, ulaştırma, bina, tarım, atık ve doğal varlıkların kullanımı konularında da yeni eylem planlarının beklendiği belirtilmiş ve Türkiye’den sera gazı emisyonlarında artıştan azaltımı öngören ulusal katkı beyanını gözden geçirmesi” istenmiştir. Haberde konuya ilişkin farklı görüşlere yer verilmiştir. İlgili olay farklı boyutları ile aktarılmıştır (milliyet.com, 07.10.2021).

“Paris Anlaşması nedir? Paris İklim anlaşması maddeleri nelerdir?” başlıklı haber anlaşmaya ilişkin bilgilerle kurulmuştur. Haberde milyonlarca vatandaşın Paris Anlaşması ile ilgili araştırma yaptığı bilgisi aktarılmıştır. Ancak, haberde verilen bilgiler Türkiye ile ilişkilendirilmemiştir. Anlaşmanın amacı ve hedeflerine kısaca yer verilmiştir. Benzer bir haber “Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri neler? Türkiye Paris İklim Anlaşmasını imzaladı mı?” başlığı ile daha önce de gazetede yer almıştır (milliyet.com, 11.10.2021; milliyet.com, 12.10 2021).

3.6.4.5. Ntv.com.tr

“İklim kriziyle mücadelede yeni dönem: Türkiye, Paris İklim Anlaşması’nı onaylayacak” başlıklı haberde “Avrupa İklim Eylem Ağı Türkiye Politika Koordinatörü Özlem Katısöz ve Sürdürülebilir Ekonomi ve Finans Araştırmaları Derneği Kurucu Direktörü Bengisu Özenç’in” açıklamalarına yer verilmiştir. Anlaşmanın onaylanması ile iklim krizi ile mücadelede yeni bir sayfanın açılacağı aktarılmıştır.

Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın BM Genel Kurulu’nda anlaşmanın onaylanacağını açıklamasının yanında, “ABD’nin iklim finansmanı taahhüdünü iki katına çıkarmasının ve Çin’in diğer ülkelerde kömür santrali yatırımlarını durdurma kararının alınan önemli kararlardan olduğu” aktarılmıştır. Türkiye’nin, “BMİDÇS’in gelişmiş ülkeler kategorisini oluşturan Ek-1 listesinden çıkarılmayı ve gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer almayı talep ettiği için bugüne kadar anlaşmayı onaylamadığı” bilgisi verilmiştir. Haberde ard alan bilgisi verilmiştir.

“TÜRKİYE’NİN PARİS ANLAŞMASI KAPSAMINDA HEDEFLERİ” spot başlığında taraf ülkelerin ulusal katkı beyanı çerçevesinde politikalar yürütmelerinin beklendiği belirtilmiştir. “2050 İTİBARIYLA NET SIFIR EMİSYONA ULAŞMAYI HEDEFLEMELİ” spot başlığı ile “Türkiye’nin Paris Anlaşması kapsamında sunduğu hedefleri güncellemesi gerektiğini” aktarılmıştır. “TÜRKİYE İDDİALİ BİR İKLİM EYLEMİYLE MİLLİ GELİRİN YÜZDE 7 ARTIRABİLİR” spot başlığı ile küresel finansın yönlendiği karbonsuz bir kalkınma patikasına girilmesi gerektiği belirtilmiştir. “FOSİL

YAKITLARDAN ÇIKIŞ PLANLARINA BİR AN ÖNCE BAŞLAMALI” spot başlığı ile Katisöz’ün, iklim krizi ve enerji arasındaki ilişkiyi vurgulayan açıklaması aktarılmıştır. Türkiye’nin iklim kriziyle ortaya çıkan fırsatlardan yararlanabileceği, milli gelirini yüzde yedi arttırabileceği aktarılmıştır. Haberde iklim krizi konusunda farklı görüşlere yer verilmiştir. Anlaşmanın onaylanması sonrasında yürütülmesi gereken eylem planı ve enerji arasındaki ilişki tanımlanmıştır. İklim krizi ve enerji geçişi Türkiye için olumlu bir çerçevede sunulmuştur (ntv.com, 22.09.2021).

“Paris İklim Anlaşması Meclis’e geliyor: 9 ana başlıkta 32 hedef 81 eylem” başlıklı haberde anlaşmanın onaylanması sonrasında Türkiye’nin eylem planına ilişkin verilen bilgiler aktarılmıştır. Haber, Milliyet gazetesinde yayınlanan özel habere dayanmaktadır. Haber girişinde anlaşmanın tarihsel gelişimine yer verilmiş ve Türkiye’nin konumu açıklanmıştır. “TÜRKİYE’NİN KATKI BEYANI” spot başlığı ile anlaşmanın amacının, “2050’ye kadar küresel ortalama sıcaklığı 1,5 santigrat derece azaltmak ve fosil yakıt kullanımını sonlandırmak olduğu” belirtilmiştir. “Gelişmiş ülkelerin 2050’ye kadar karbon emisyonlarını sıfıra indirmeyi amaçladığı Türkiye’nin ise 2030 ile gerçekleşmesi öngörülen, niyet edilen ulusal katkı beyanı doğrultusunda sera gazı emisyonunu yüzde 21 artıştan azaltım olarak açıkladığı” aktarılmıştır. Bahsedilen artıştan azaltımın ne anlama geldiği sorgulanmamıştır.

Haberde, “AB’de Yeşil Mutabakat planının etkilerini izlemek üzere özel bir ekip kurulduğu ve kamu ve özel tüm sektör ile STK’larla diyalog içinde olan bu ekibin, Avrupa Yeşil Mutabakata Uyum Eylem Planı hazırladığı, bu çerçevede dokuz ana başlık altında, 32 hedef ve 81 eylem içeren planla AB’nin iklim standartlarına ulaşılacağı” açıklanmıştır. İlgili konudaki politika değişimleri hakkında bilgi verilmiştir. Ancak, planın ayrıntıları ve kapsamı açıklanmamıştır.

“KURUM: BAŞKAN TÜRKİYE’NİN YANINDA” spot başlığı ile “Çevre ve Şehircilik Bakanı Murat Kurum’un, Twitter’dan yaptığı açıklamaya” yer verilmiştir. Haberde, “BM 26. Taraflar Konferansı Başkanı Alok Sharma’nın, Türkiye’nin taleplerinin karşılanacağı ve Türkiye’nin iklim fonlarından yararlanmasına destek verileceğine” yönelik açıklaması aktarılmıştır. Haberde zaman ve mekân duygusundan yoksun fotoğraflar kullanılmıştır. İklim krizi sonuçlarına odaklanılmıştır (ntv.com, 23.09. 2021).

Görsel 3.12 Ntv, 23.09.2021

3.6.4.6. Haberturk.com.tr

“Paris Anlaşması Kanun Teklifi tüm partilerin oy birliği ile kabul edildi” başlıklı haber anlaşmanın Meclis Genel Kurul’unda kabul edilmesi ile ilgilidir. Genel Kurul’da söz alan milletvekillerinden sadece AK parti temsilcinin açıklamasına yer verilmiştir. Diğer parti temsilcilerinin yaptığı açıklamalara yer verilmemiştir. “YERYÜZÜ COĞRAFYASI İNSANLIK İÇİN BİR BÜTÜNDÜR” spot başlığı ile iklim değişikliğinin tüm ulusları etkilediği belirtilmiş, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın liderliğindeki AK Parti’nin iktidarında “sorunların çözümünde adil, samimi yaklaşımların” benimsendiği aktarılmıştır. Anlaşmanın imzalanması kamusal bir gereklilik olarak değil siyasal iktidarın başarısı olarak sunulmuştur.

“KARBON EMİSYONLARININ YÜZDE 68’İNDEN SADECE 10 ÜLKE SORUMLUDUR” spot başlığı ile anlaşmanın tarihsel gelişimi aktarılmış ve Türkiye’nin yürüttüğü müzakereler ve diplomatik mağduriyeti açıklanmıştır. Temsilci açıklamasında iklim değişikliğinde öncelikli sorumluluğun gelişmiş ülkelerde olması gerektiğini, ancak geline nokta anlaşmanın hedeflerine ulaşmasının mümkün görünmediğini belirtmiştir. Yapılan siyasal açıklamada, olayın uluslararası boyutu ve Türkiye’nin başarılı müzakereler yürütmesi öne çıkarılmıştır. Anlaşmanın imzalanmasından onaylanmasına kadar geçen süre içerisinde iklim krizine yönelik yeterli ulusal politikaların üretilmemesi sorgulanmamıştır.

Yayınlanan haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın anlaşmanın onaylanmasından bir ay önce BM Genel Kurulu’nda yaptığı açıklamaya fotoğrafıyla beraber yer verilmiştir. İki olay aynı zamanda birleştirilerek tarihsel bağlama müdahale edilmiştir. Haberin devamında anlaşmanın onaylanmasından sonra Genel Kurul’da “Kullanılmış Yakıt İdaresinin ve Radyoaktif Atık İdaresinin Güvenliği Üzerine Birleşik Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti’nin

Beyanlarla Birlikte Katılmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi ile 28 Ocak 1964 Tarihli Ek Protokol ve 16 Kasım 1982 Tarihli Protokol ile Değiştirilen 29 Temmuz 1960 Tarihli Nükleer Enerji Alanında Üçüncü Şahıslara Karşı Hukuki Mesuliyete Dair Sözleşmeyi Değiştiren Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifinin” görüşülerek kabul edildiği bilgisi yer almıştır. Ancak, kanun teklifinin içeriği ve kapsamı hakkında bilgi verilmemiştir. İlgili bilgiye diğer gazetelerde yer verilmemiştir.

“CUMHURBAŞKANI ERDOĞAN DÜNYAYA İLAN ETMİŞTİ” spot başlığı ile Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın küresel sorunlara karşı Türkiye’nin üzerine düşeni yapacağını belirten açıklaması aktarılmıştır. “İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ NEDİR?” başlığı ile iklim değişimi hakkında genel bilgiler verilmiş ve fosil yakıt kullanımıyla ilişki kurulmuştur. Ancak, bu bilgiler Türkiye’deki iklim krizi kaynaklı sorunlar ve enerji ve çevre politikaları ile ilişkilendirilmemiştir. İklım krizinin ekonomik ve toplumsal boyutu farklı açılardan aktarılmamıştır (haberturk.com, 06.10. 2021).

“Paris İklim Anlaşması nedir? İşte madde madde Paris İklim Anlaşması” başlıklı haber ilgili konudaki bilgilerin derlemesinden oluşmuştur. Haberin yazılma gerekçesi olarak vatandaşların anlaşmaya gösterdiği yoğun ilgi gösterilmiştir. Anlaşmanın, 2015’ten sonraki tarihsel gelişimi ve iklim değişikliği etkilerinin azaltımı, bu etkilere uyum için belirlenen hedefler ve iklim finansmanı konuları açıklanmıştır. Haberde zaman ve mekân boyutundan yoksun fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraflar Türkiye ile ilişkilendirilmemiştir (haberturk.com, 06.10.2021).

Görsel 3.13 Habertürk, 06.10.2021

“Paris İklim Anlaşması nedir? Paris İklim Anlaşması maddeleri nedir? İşte Paris İklim Anlaşması orijinal metni” başlıklı haber girişinde konunun son günlerin en çok merak edilen konulardan biri olduğu aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konunun gündeme

getirilmesinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Bir hafta önce konuya ilişkin yayınlanan haber aynı şekilde tekrar yayınlanmıştır. Bu haberde farklı bir fotoğraf kullanılmıştır. Kullanılan fotoğrafta anlaşma ve insanların avuçlarının içindeki dünya yan yana konulmuştur. İlgili fotoğraf ve iklim krizinde sorumlulukların bireyselleştirilmesi arasında ilişki kurulmuştur (haberturk.com, 11.10. 2021).

Görsel 3.14 Habertürk, 11.10.2021

İlgili konuda köşe yazarı Nagehan Alçı'nın, "Paris İklim Anlaşması sürecinin gizli kahramanı: Emine Erdoğan" başlıklı bir yazısı yayınlamıştır. Alçı, yazısının sonunda "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan'ın çevre konusunda özel bir çabası olduğunu ve özellikle sıfır atık projelerinde 2017'den bu yana çalışmalarda bulunduğunu" aktarmıştır. Paris Anlaşması'nın imzalanmasında etkisi olduğunu belirtmiştir. Anlaşma kişiselleştirilerek aktarılmıştır (haberturk.com, 12.10. 2021). Haberde Türkiye'nin ilk özel atık yönetim şirketinin Albayrak Grubu bünyesinde kurulduğu ve Grubun Erdoğan ailesi ile akrabalık ilişkileri bulunduğu belirtilmemiştir¹¹³.

Habertürk'te anlaşma sonrasında yayınlanan dikkat çekici haberlerden bir diğeri Akkuyu nükleer santral projesini yürüten Rasatom'un yaptığı açıklamaya ilişkindir. Bu haber diğer gazetelerde yer almamıştır. Haber, "Rosatom'dan Paris Anlaşması'nı onaylayan Türkiye'ye dayanışma mesajı 'Akkuyu NGS Projesi, Türkiye'nin sanayisinin ve ekonomisinin düşük karbona geçişine önemli katkı sağlayacak'" başlığı ile aktarılmıştır. Açıklamada, "nükleer enerji Paris Anlaşması kapsamındaki ulusal taahhütlerin yerine getirilmesine katkıda bulunacak bir enerji sistemi olarak tanımlanmıştır. Bir NGS'nin en az 60 yıllık temiz enerji kaynağı olduğu ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunacağı" belirtilmiştir. 60 yıl sonra santrale ne olacağına ilişkin bilgiye yer verilmemiştir.

¹¹³ "<http://www.yesiladamlar.com/hakkimizda/>." (erişim tarihi: 03.02.2022).

Şirket açıklaması ve konunun farklı boyutları kamusal farkındalık yaratması açısından sorgulanmamıştır (haberturk.com, 01.10.2021).

SONUÇ

Eleştirel ekonomi politik perspektif araştırmalarında ve analizlerinde toplumdaki kaynakların üretimi, dağıtımı, değişimi, tüketimi ve bunun toplumsal refahta yarattığı sonuçlara odaklanmıştır. Kapitalist sistemin işleyişindeki uzlaşmazlıklar, çelişkiler ve çatışmaların düzenlenmesinde etkili olan kontrol ve denetim mekanizmaları incelenmiştir. İletişim kaynaklarının araştırılmasını da içeren bu yaklaşımda iktidarlar ile olan ilişkiler tarihsel, bütünsel bir yöntemle mercek altına alınmıştır. Egemen çıkarlar karşısında kamusal faydanın öne çıkarılması gibi temel etik soruları önemseyen politikalar üretilmesi amaçlanmıştır.

Modern toplumlarda iletişim endüstrilerinin hem kendi başlarına endüstri olarak hem de sistemin genel olarak düşünüldüğü ve tartışıldığı başlıca temsil ve tartışma alanlarından biri olarak merkezi ve çifte bir rol oynadığı iletişimin ekonomi politikçileri tarafından vurgulanmıştır. Kapitalist sistemin fiziksel ve ideolojik baskıdan çok nasıl rıza ile üretildiğini araştıran Gramsci'nin hegemonya kavramının hem ideoloji hem de toplumu bir arada tutan ortak toplumsal değerleri içerdiği belirtilmiştir. Hegemonya toplumsal ilişkiler içerisinde anlamlandırma politikaları ile kendini güvence altına almakta ve varlığını toplumsal rızayı üreterek sürdürmektedir.

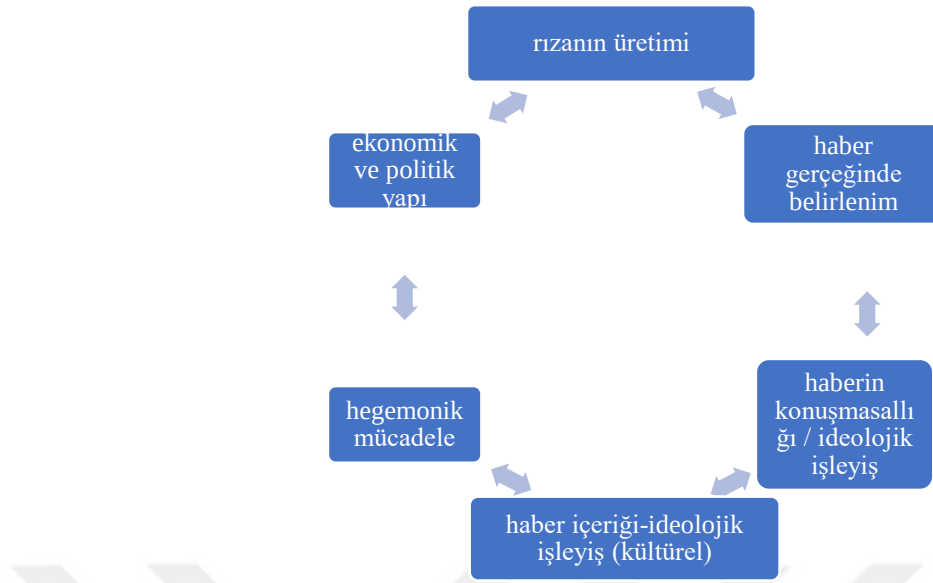
Medya endüstrisi ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel sistemlerle arasındaki dinamik ilişkiler içinde yapılanmıştır. Haber gerçeği üzerindeki ekonomik ve politik ilişkilerden kaynaklı etkinin hegemonik olarak nasıl kurulduğu ve medyada toplumsal rızanın nasıl üretildiği araştırmanın problemini oluşturmuştur. Araştırmada, medya sektöründe yer alan özel şirketlerin enerji sektörü ile bütünleşik sahiplik yapısının ve daha geniş ekonomik ve politik yapılarla olan ilişkilerinin haber gerçeği üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Söz konusu etki ile toplumdaki çelişkilerin ve çatışmaların gizlenmesi ve hegemonik mücadelenin aktarılan haberler üzerinden ne şekilde yürütüldüğünün açıklanması hedeflenmiştir. Enerji alanında ya da diğer sektörlerde yatırımı bulunmayan Cumhuriyet gazetesi haber portalındaki haberler, araştırmanın zaman aralığında süregiden hegemonik mücadelede haber gerçeğinin kurulmasındaki ideolojik belirlenim etkisini göstermesi açısından incelenmiştir. Haber analizleri ile ilgili konular araştırılmıştır.

Araştırma verileri “ekonomi politik etki”; “haberlerde alıntı- haberde konuşmasallığın ideolojik etkisi”; “gazetecilerin haber üretimi ve resmi kaynaklara bağımlılık”; “enerji ve iklim krizi” olmak üzere dört başlıkta değerlendirilmiştir.

Araştırma bulguları kapsamında, haber gerçeğinin karartılması ve bilgi üretiminin engellenmesinde medyanın ekonomik ve politik bağlantılarının etkisi görülmüş ve bu durum yapısal bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bulgular, ilgili konu kapsamında iletilen haberlerin gerçeğine uygun yapılmadığını, bu bozulmada, eşitsiz ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal yapının etkili olduğunu göstermiştir. Toplumsal ilişkilerdeki uzlaşmazlık ve çelişkilerin görünmez kılınmasındaki hegemonik mücadelenin iktidar lehine yürütülmesinde medyanın işlevselliğini ortaya koymuştur. Bu hegemonik mücadelede haberin biçimsel yapısı ve haberin konuşmasallığının da önemli bir rol oynadığı görülmüştür.

Araştırma kapsamındaki haber çözümlemelerinde iktidarların meşrulaştırılmasındaki sürekliliğin üretim alanı olarak tanımlanabilecek alıntılanan konuşma (İnal, 1996: 51-52) incelenmiştir. Haberlerde aktarılan olayın nasıl kurulduğu kadar ne ile kurulduğuna yönelik bir çaba olarak değerlendirilebilecek bu yöntem aracılığı ile ne aktarıldığı açıklanmıştır. Objektif, nesnel habercilik ideali altında, haberde aktarılan olan bağlılığın hâkim düşüncelerin ideolojik olarak üretiminde etkili olduğu görülmüştür. Haber üretiminde ideolojinin bu ikili işleyişi yapısal bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Haberde konuşan azaldıkça haber propagandaya açık hale gelmiştir.

Diğer bir deyişle, haber öncelikle medyanın şirket ve politik ilişkilerine göre belirlenmiştir. Bu belirlenim daha geniş ekonomik ve politik yapılarla bağlantılıdır. İkinci belirlenim alıntılanan konuşmanın içeriğinden kaynaklanmıştır. Haberlerde konuşan iktidar kültürel, toplumsal ve inanç sistemine ait kavramlarla toplumsal uyuma şekil vererek hegemonik mücadelesini sürdürmüştür. Haber gerçeğini kuran belirlenim ile haberde aktarılan belirleyen arasında bağımlı bir ilişki gözlenmiştir. Söz konusu ilişki paralel hareket ettikçe haberler propagandaya dönüşmüştür. Bu paralelliğin olmadığı durumlarda haber ters yönde hareket edebilmiştir. İlgili konudaki ekonomik belirlenimin yanında kültürel hegemonyanın ideolojik olarak işlevselleştirilmesiyle sistemin yeniden üretiminin bir bütün olarak iç içe geçtiği görülmüştür.

Şekil 1. Haber Gerçeğinde Belirlenim ve İdeolojik İşleyiş

Araştırma bulguları, medyanın enerji sektöründeki varlığının ve bu varlığı sürdürmek için politik yapılarla yürütülen ilişkilerin etkisinin şirket sermayesinin büyüklüğüne ve medya şirketlerinin politik ilişkilerinde iktidara yakınlık derecesine göre değiştiğine işaret etmiştir.

Araştırma soruları çerçevesinde değerlendirildiğinde, ana akım medyanın kendi şirket çıkarlarını korumak adına haber gerçeğine müdahale ettiği, diğer sektörlerdeki ekonomik çıkarları lehine haber üretiminde bulunduğu ya da bu üretimi hiç gerçekleştirmeyerek şirket çıkarlarını koruma altına aldığı görülmüştür. Enerji sahibi olan medya endüstrisi ile enerji sahibi olmayan, ancak ideolojik yönelimi farklı medya arasında haber üretiminde fark görülmüştür. Bunun yanında, enerji sektöründe faaliyet gösteren medyalarda sahip olunan enerji türüne göre de haber gerçeği farklılaşmıştır.

Araştırmada, öncelikle medya endüstrisi ve enerji sektörü arasındaki sahiplik ilişkileri açıklanmıştır. Türkiye’de medya şirketlerine sahip Albayrak Grubu, Ciner Grubu, Demirören Grubu, Doğan Grubu (2018’e kadar,) Doğuş Grubu, İhlas Grubu ve Turkuvaz/Kalyon/ Zirve Grubu’nun enerji sektöründe de yer aldığı görülmüştür. Cumhuriyet gazetesinin enerji sektöründe yatırımını bulunmamaktadır, ancak haber gerçeğinin kurulmasındaki ideolojik belirlenimin rolünü göstermesi bağlamında araştırma kapsamında incelenmiştir.

Doğan Grubu dönemi Hürriyet (2018) ve Milliyet’te (2014) yer alan enerjiye ilişkin haberlerde siyasal iktidara karşı eleştirel bir yayın çizgisi görülmüştür. Siyasal iktidara olan mesafe haberlerde kısmen farklı görüşlere yer verilmesinde ve enerji politikalarının sorgulanmasında etkili olmuştur. Bu durum, her iki gazetenin Demirören Grubu’na satışından sonra değişmiştir. Gazetenin el değiştirmesi sonrasında aktarılan haberlerde ağırlıklı olarak

iktidarların açıklamalarına yer verilmesi ile haberler propagandaya dönüşmüştür. Bazı olaylara ilişkin haberlere hiç yer verilmeyerek ilgili toplumsal gelişmeler yok sayılmıştır.

Akkuyu nükleer enerji santrali ihalesine ilişkin haberler Doğan dönemindeki Hürriyet ve Milliyet'te "kentte soğuk duş etkisi yarattı (2010); "belde halkını nükleer kâbus sardı (2011)"; "Nükleer Uyku" başlıklarıyla aktarılırken, Demirören dönemi Milliyet'te "Sıra 3.Nükleer Santralde (2012)"; "100'üncü yıl piyangosu o ile vurdu! (2018)" şeklinde aktarılmıştır. Milliyet'te 2018'de gerçekleşen nükleer santral temel atma törenine Ferit Şahenk, Yıldırım Demirören ve Demirören Medya Grubu İcra Kurulu Başkanı Mehmet Soysal'ın katıldığı belirtilmiş ve ilgili fotoğraf paylaşılmıştır. Törene siyasal iktidara yakın medya şirket sahiplerinin katıldığını gösteren fotoğraf medya-siyaset- enerjiye ilişkin hegemonik ittifakları göstermesi açısından önemli bir belge olarak değerlendirilmiştir. Doğu Grubu'nun nükleer santral yapım sürecine dahil olma girişimleri ile grubun sahibi Ferit Şahenk'in santralin temel atma törenine katılması arasında ilişki gözlenmiştir. Aynı haberde inanç sistemine ait kurum temsilcilerinin nükleer santrali "son teknoloji ve çevreye duyarlı" bir proje olarak tanıtan açıklamalarına yer verilerek santral yapımı meşrulaştırılmıştır.

Cumhuriyet'te nükleer santral temel atma töreni "Akkuyu'da çevrecilerden nükleer ablukası" başlığı ile aktarılmıştır. Haber bürokratik hiyerarşiye ve resmi haber kaynaklarına bağlı kalınmadan kurulmuştur. İlgili konudaki yasal uzlaşmazlıklar öne çıkarılarak olayın meşrulaştırılmasına karşı konulmuştur. Haberde farklı görüşlere yer verilmesi haberin ters yönde hareket etmesine neden olmuş ve haberin propagandaya dönüşmesi engellenmiştir. İlgili konuda süregiden hegemonik mücadelede gazetenin ideolojik belirlenimi ters yönde etkili olmuştur.

İncelenen haberlerde, 2015'te Enerji Bakanı olan Taner Yıldız'ın Türkiye'nin elektrik ihtiyacının yüzde 28'ini karşılayacağını açıkladığı nükleer enerji santralının, 2018'de Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından elektrik ihtiyacının yüzde 10'unun karşılanacağına yönelik açıklamasındaki çelişki sorgulanmamıştır. 2010 tarihinde 2017'de tamamlanacağı açıklanan santralin 2018'deki temel atma töreninde bu tarihin Cumhuriyet'in kuruluşunun 100.yılına denk gelen 2023 olacağı açıklanmıştır. İktidarın açıklamasında ilgili konu tarihsel bağlamından kopartılarak henüz olmayan geleceğe aktarılmış ve toplumsal zamana müdahale edilmiştir. Tarihsel bağlamın edilgenleştirilmesi olayın meşrulaştırılmasında etkili olmuştur.

Haberlerde ağırlıklı olarak iktidarın açıklamalarına yer verilmesi ile haberin propagandaya dönüşmesi Sabah'ta aktarılan haberler için de söz konusu olmuştur. Enerji ve yenilenebilir enerji alanındaki faaliyetleri göz önüne alındığında Turkuvaz/ Kalyon Grubu'na

ait olan Sabah gazetesinde ilgili konudaki toplumsal çatışmalara yer verilmeyerek haber gerçeği karartılmıştır. Ancak, şirketin yenilenebilir enerji kaynaklarına yaptığı yatırımlara ilişkin haberlere geniş yer verilmiştir.

Ntv ve habertürk'te genel anlamda enerji konusunda şirket bakış açısının öne çıkarılarak haberlerin toplumsal yönünün yeterince sorgulanmadığı görülmüştür. Bunun yanında, 2011 seçimlerine kadar olan süreçte incelenen haber içeriğinde görülen çok seslilik 2011 sonrasında azalmıştır. 2011'de nükleer karşıtı toplumsal tepkilere geniş yer veren haber sitesinde, 2015'teki nükleer temel atma töreni "Mersin'de olaylı temel atma töreni" olarak Milliyet gazetesi ile aynı başlıkla aktarılmıştır.

Habertürk'ün sahibi Ciner Grubu'nun nükleer santral yapımı ihalelerinde yer alması, daha sonraki süreçlere dahil olmak için girişimlerde bulunması bu konudaki haberlere diğer gazetelerden daha fazla yer vermesine neden olmuştur. 2010'da yayınlanan haberde, Rus şirketin santralin hem atık yönetimi hem de sökölmesinden sorumlu olacağı bilgisi verilmiştir. Bu önemli bilgi diğer medya haberlerinde yer almamıştır. Grubun yayınlarında, nükleer enerji iklim krizine karşı meşrulaştırıcı bir gerekçe olarak sunulmuştur. Ancak, şirketin filtresiz bacaları olan termik santral sahipliği sorgulanmamış ve habertürk'te yer almamıştır.

Termik santral için kömür madeni çıkartılan Soma'da yaşanan maden faciası haberleri enerji politikalarının uygulanmasındaki çelişkilerin ve çatışmaların hegemonik olarak nasıl karartıldığına ve toplumsal uyuma şekil verilerek rızanın üretilmesine örnek olarak değerlendirilmiştir. İncelenen haberlerde daha çok iktidarın açıklamalarına yer verilmiştir. Bu açıklamalarda inanç sistemine ait kavramlar ve akrabalık miti ölen madencilerle yan yana getirilip eşdeğerlilik zinciri kurulmuş ve zararlar normalleştirilmiştir. "İşçi kardeşlerimiz"; "Soma şehitleri"; "şehitlik mertebesine ulaşma"; "...Bunlar olağan şeylerdir. Bunun yapısında, fitratında bunlar var"; "Kur'anı Kerim'de hakikaten insan oğlu için emeğinden başkası yoktur buyuruyor rabbimiz"; "Rabbim ekmeğinin peşinde rızkının peşinde hayatını yitiren bu kardeşlerimizin mekanını cennet eylesin"; "238 işçimizi hakka uğurladık" vb. kültürel değerlere ait hegemonik tanımlamalar ile eşdeğerlilikler zinciri kurularak toplumsal uyuma şekil verilmiştir.

Doğan dönemi Hürriyet'te ilgili olaylar "Kaza değil cinayet"; "Soma için iki bakana suç duyurusu"; "Çalışma Bakanı Faruk Çelik: Sorumlu Enerji Bakanı, madenler ona bağlı"; "Bakanlar arasında Soma Polemiği"; "Soma, en büyük önlenebilir katliamdır"; "Bile bile felaket" gibi başlıklarla aktarılmış ve hükümete yönelik tepkilere geniş yer verilmiştir. Siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen Sabah gazetesinde Doğan medyası Başbakan hakkında yalan

haber üretmekle suçlanmıştır. Hürriyet gazetesi ise o dönemdeki yayınları nedeniyle “hükümet medyası” olarak tanımladığı Sabah gazetesinin gerçekleri görmezden geldiğini belirtmiştir. Hürriyet genel yayın yönetmeni Berberoğlu’nun “orada gazeteci var mı?”; “şimdi zamanı değil” başlıklı yazısına, Sabah genel yayın yönetmeni Şafak, “Ey Hürriyet Gazetesi’ndeki meslektaşım”; “sahi orada vicdan var mı?” başlıklı yazıları ile karşılık vermiştir. Aynı dönemde siyasal iktidara yakınlığı ile bilinen Yeni Akit gazetesinde ve Turkuvaz Medya’nın sahip olduğu Takvim gazetesinde Doğan medyasını hedef alan haberlere yer verilmiştir. Bu gelişmeler dönemin hegemonik ittifaklarının, medya sahiplik yapısının ve politik yapıların haber gerçeğine olan etkisinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Cumhuriyet’te ilgili olaylar “Masalı bırakın katlettiniz”; “Soma kazaları araştırmasını AKP 15 gün önce reddetmişti”; “Soma’ya kelepçe”; “450 Soma daha var” gibi başlıklarla aktarılmıştır. Bu haberlerin içeriğinde enerji politikalarındaki çelişkilere yer verilmiştir. Bakan Yıldız’ın gazeteci Özdil’i basın camiasına şikâyet etmesini de içeren açıklaması aktarılmıştır. Gazetenin ideolojik belirlenimi farklı olsa da Bakan’ın açıklamalarına haber sitesinde ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Milliyet ve habertürk’te “Soma’daki kazadan yaralı kurtulanlar dehşet anlarını anlattı”; “Acı bir fotoroman gibi”; “Soma’da oğlunu kaybeden annenin yürek yakan çığlıkları” gibi başlıklarla kurulan haberlerde olaydan etkilenenler kurban olarak konumlandırılmış ve edilgenleştirilmiştir. Bunun yanında, her iki yayında da “Soma Holding’den yaşam odası itirafı”; “Soma’da 85 sorumlu bürokrat yargılsın”; “Soma’da tek sorumlu işletmeciler değil” haberlerine de yer verilmiştir. Ancak, haber içeriğinde ilgili konular iktidarın enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir. Ntv haber sitesinde yer alan haberlerin daha çok bürokratik bir dille kurulduğu görülmüştür. “Doğu Grubu’ndan Soma’ya 306 konut” başlıklı haber Grubun halkla ilişkiler çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir.

Bunun yanında, Althusser takip edilerek devletin baskı aleti olarak mahkemelerin negatif eğitsel rolü ile Soma faciasına yol açan sorumluların ceza almamaları, günümüze kadar devam eden mahkeme sürecine ilişkin haberler arasında ilişki kurulmuştur.

Termik santral kurmak amacıyla, kamu ihalelerinde yer alan ve iktidarla yakın ilişkilere sahip olan Kolin şirketinin, Soma’nın Yırca köyünde Danıştay’ın ilgili konudaki kararını beklemeden 6 bin zeytin ağacını kesmesine ilişkin haberlere Sabah ve Milliyet haber sitelerinde yer verilmemiştir. İlgili konudaki toplumsal tepkiler aktarılmamıştır. Haberlere yer verilmemesi medya sahipliği ve siyasal iktidarla çatışma yaratacak durumlardan

kaçınılmasının bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Hürriyet “6 bin zeytin ağacı kestiler, Danıştay durdurdu”; “6 bin zeytin ağacı kesildi, Danıştay yürütmeyi durdurdu”; “Danıştay şeffaf olmalı, kısa karar hemen açıklanmalı” başlıkları ile yer verdiği haberlerde toplumsal tepkileri ve çelişkileri aktarmıştır. Haber sitesinde dönemin Başbakan yardımcısı Numan Kurtulmuş’un “Vahşi kapitalizme terk edemeyiz” ve “Aslan parçası, Yırca’daki eşkıyalık değil mi?” başlıkları ile muhalefet partisi MHP’nin, dönemin Başbakanı Davutoğlu’nu hedef aldığı açıklamalara yer verilmiştir. Bahçeli’nin açıklaması hükümete yönelik sert açıklamalar içermektedir. Habertürk’te habere yer verildiği halde bu açıklamaya yer verilmemiştir. Ntv’de ilgili gelişmeler “6 bin ağaç kesildi, karar geldi” başlığı ile muğlak bir dille kurulmuş ve sorgulanmadan aktarılmıştır. Olay sonrasında köylülerin Danıştay’ın kararına sevindiği ve köy meydanında oynadığı belirtilmiştir. Haberin kuruluşu köylülerin ekonomik, kültürel ve toplumsal ilişkilerle bağlı olduğu doğanın tahrip edilmiş olduğu gerçeğinin gizlenmesinde etkili olmuştur.

Termik santral bacalarına filtre muafiyetinin ertelenmesine ilişkin haberlerde genel anlamda kapanmanın yaratacağı işsizlik gibi ekonomik gerekçelerin öne çıkarıldığı görülmüştür. Bu haberlerde termik santral şirketlerinin daha önce de uzatma kararı olduğu halde neden çevre mevzuatına uymadığı sorgulanmamış, karar toplum sağlığı bağlamında değerlendirilmemiştir. İlgili haber Sabah, Milliyet ve filtresiz termik santrale sahip Ciner Grubu’nun yayın organı habertürk haber sitelerinde görülmemiştir. Ancak, sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın veto kararına ilişkin haberlere Sabah ve Milliyet’te yer verilmiştir. Ntv’de “Termik santraller için 2 milyar dolar gerekli” başlığı ile ekonomik bakış açısını öne çıkaran Limak şirket yetkilisinin açıklaması aktarılmıştır.

Yenilenebilir enerji konusu, yenilenebilir olduğu varsayılan kamuya ait doğal kaynaklardan elektrik üretimi gerçekleştiren santrallerin kurulmasına gösterilen toplumsal tepkilerin ve ilgili haberlerin ne şekilde aktarıldığı, iklim krizine uyum ve azaltım politikaları çerçevesinde enerjide geçiş sürecinin bir parçası olarak ne şekilde sunulduğuna ilişkin haberlerin taranmasıyla oluşturulmuştur. Bu kapsamda ilk olarak HES protestosunda Metin Lokumcu’nun hayatını kaybetmesine yol açan gösteriye ilişkin haberler incelenmiştir. Bölgede HES şirketlerine sahip Doğan Grubu’na ait Hürriyet’te ilgili haberlerde bölge halkı marjinalleştirilerek sansürlenmiş ve olayda devletin baskı aleti olarak güvenlik güçlerinin müdahalesi sorgulanmamıştır. Olayla ilgili haberde “Su haktır, satılamaz” talebine yer verilmiştir. “Hopa meydan savaşı” başlığı ile aktarılan haberde elinde silah olan sivil giyimli bir erkeğin fotoğrafı paylaşılmış, ancak bu kişinin kim olduğu bilgisi verilmeyerek haber

eksiltirmiştir. Sabah'ta haber "Erdoğan'ın otobüsüne taş yağmuru" başlığı ile aktarılmıştır. Otobüsün taşlanması öne çıkarılarak bir insanın hayatını kaybettiği gerçeği gizlenmiştir. Haberde protesto gösterisindeki bölge halkının HES konusundaki taleplerine yer verilmemiştir. Cumhuriyet'te olaylar oluş sırası takip edilerek aktarılmış ve diğer gazetelerde yer almayan dönemin Başbakanı Erdoğan'ın konuşmasına yer verilmiştir. "Hopa'nın faturasını CHP'ye kesti" spot başlığı ile Erdoğan'ın "Zira ben Hopa'ya eşkıyaların indiğini bilmiyordum..." şeklindeki açıklaması aktarılmıştır. Aynı açıklamaya habertürk'te "Hopa'ya Eşkıya İndi!" haber fotoğraf başlığında yer verilmiştir. Bu durum, haberlerde siyasal iktidar ile ilişkilerin haber gerçeğine yansımalarının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bölgede HES yatırımları da bulunan Doğu Grubu'na ait Ntv haber sitesinde gelişmeler "Hopa'da AK Parti gerginliği:1 ölü" başlığı ile aktarılmıştır. Haberde yerel halkın bölgede kurulmak istenen HES'leri protesto etmek istediğine ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Diğer haber sitelerinde olayların çıkış sebebi olarak verilen "Su haktır, satılamaz" yazılı pankarta haberde yer verilmemiştir. Ancak, olaydan bir gün sonra "Hopa'daki olaylara pankartlı eleştiri" haber başlığı ile Erdoğan'ın "Tek yol sokak, tek yol devrim" pankartına tepki gösterdiğine yönelik açıklaması aktarılmıştır. Açıklama anti-komünizm argümanı ile mağdur edilen grubun marjinalleştirilmesinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Milliyet, Hürriyet'te yer alan haberlere benzer şekilde haber üretiminde bulunmuştur. Haberlerde bilgi eksiltilerek aktarılmıştır.

Yakın dönemde toplumsal tepkiler ve yatırım haberleri ile gündeme gelen yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üreten RES, JES ve GES haberlerinde genel çerçevede şirket bakış açısı-ekonomik fayda öne çıkarılmıştır. Hürriyet'te 2018 öncesinde yerel halkın RES tepkileri aktarılmıştır. Hürriyet'te "Ege'de 'RES'tleşme" başlığı ile Çeşme ve Karaburun'da sayıları artan RES'lere yönelik toplumsal tepkiler dile getirilmiştir. Ancak, haber girişinde önce şirket yetkilisinin açıklamasına yer verilmiştir. Aktarılan açıklamada Enerji Bakanlığı'nın mevzuattaki eksikliği öne çıkarılmıştır. Sonrasında haber sitesinde gelişmelere ilişkin haber görülmemiştir. JES protestoları aktarılmış, ancak şirketlere üretim lisansı veren resmî kurumlar sorgulanmamış ve daha genel bir değerlendirmede çelişkiler enerji politikaları ile ilişkilendirilmemiştir. Sabah'ta RES tepkilerine yönelik habere yer verilmemiştir. İzmir ve Manisa'daki JES protestoları da haber sitesinde yer almamıştır. Cumhuriyet'te yerel halkın ve bölge temsilcilerinin RES ile ilgili talepleri haber başlığına taşınmıştır. Aynı şekilde "Tarım arazilerine JES işgali"; "Manisa JES çöplüğüne döndü"; "7 sahada JES ruhsatı: Manisa'yı yok edecek proje" başlıkları ile enerji politikalarının

uygulanmasının toplumda yarattığı uzlaşmazlıklar ve çelişkiler aktarılmıştır. “Karaburun’da ‘temiz enerji’ adı altında doğa katliamı!” başlıklı özel bir şirketin GES kurmak için 300 dönümlük ormanlık alandaki ağaçları kesmesine ilişkin haber diğer haber sitelerinde görülmemiştir. Habertürk’te “Karaburun’da RES’ler elektrik direklerinden fazla” başlığıyla ilgili konudaki toplumsal tepkiler aktarılmış, ancak RES sahibi şirketlere ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. Aynı durum JES haberleri için de geçerli olmuştur. Ntv haber sitesinde Karaburun RES’lere ilişkin haber görülmemiştir. İlgili haberler daha çok RES ihaleleri ve Türkiye’nin rüzgar enerjisi kurulu gücündeki artışa ilişkindir.

Kalyon Holding’in Konya Karapınar’daki GES yatırımına Hürriyet, Milliyet, Sabah, habertürk ve Ntv haber sitesinde geniş bir şekilde yer verilmiştir. “Güneş topla Türkiye için! 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak”; “Uzaydan görülecek dev eser: Karapınar GES”; “Kalyon Güneş Teknolojileri Fabrikası 1 yılda 1 milyon güneş paneli üretti”; “Uzaydan görülecek, 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak”; “Güneş enerjisi alanındaki teknolojileri geliştirmeye devam edeceğiz” başlıkları ile şirket çıkarları ulusal çıkarlar olarak sunulmuş, modernleşme ve kalkınma mitleri haber gerçeğinin kurulmasında etkili olmuştur. Söz konusu GES’in YEKA GES-1 kapsamında yapıldığına ilişkin bilgiye Hürriyet, Sabah, Milliyet, Ntv haber sitelerinde yer verilmemiştir. Daha sonrasında projeye uluslararası kredi sağlandığına ilişkin haberlere yer verilmiş, ancak milli ve enerjide dışa bağımlılığı azaltacak bir proje olarak tanıtılan Kalyon’a ait GES’e neden bu kredinin sağlandığına ilişkin bilgi verilmemiştir. Bilgi eksiltilerek haber gerçeği karartılmıştır.

Enerji alanında ya da diğer sektörlerde yatırımı bulunmayan Cumhuriyet’te haber gerçeğinin kurulmasında ideolojik etkinin belirleyici olduğu görülmüştür. İncelenen dönemde süregiden hegemonik mücadelede farklı ideolojik yapıya sahip olan gazetede enerji haberlerinin farklı boyutları ile aktarıldığı ve haberlerin enerji politikaları ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu politikalar aktarılırken sorgulanmıştır. Cumhuriyet gazetesinde toplumsal tepkilere geniş bir şekilde yer verilmiştir. Haberlerde sermaye grupları ve siyasal iktidar arasındaki ilişkiler eleştirel olarak aktarılmış ve ilgili konulardaki ussallaştırmaya, meşrulaştırmaya karşı konulmuştur.

Enerji haberleri kapsamında gazetecilerin kamu yararı adına gündemde olmayan konularda haber yapmadığı ve yaşanan gelişmeleri enerji politikaları ile ilişkilendirmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Hürriyet gazetesi ve Sabah gazetesi köşe yazarları arasındaki Soma faciası sonrasında yaşanan polemiğin gösterdiği üzere ana akım medyada gazeteciler medya sahiplik yapısı içinde tepkilerini dile getirmiştir. Bunun yanında, gazetecilerin resmi

haber kaynaklarına bağımlılığı haberin gerçeğine uygun yapılmasında bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, Paris Anlaşması öncesi görünürlüğü az olan iklim krizi haberlerine, siyasal iktidarın ani politika değişikliğine bağlı olarak anlaşma sonrasında geniş yer verilmiştir. Ancak, anlaşmanın geç imzalanması sorgulanmamış ve anlaşma siyasal iktidarla özdeşleştirilerek diplomatik bir başarı hikayesi olarak sunulmuştur.

Hürriyet'te haber "Bakan Kurum: Bugün Paris Antlaşması imzalanıyorsa, bu Sayın Cumhurbaşkanımızın vizyonudur" başlığı ile aktarılmıştır. Haberin sonunda Erdoğan'ın eşinin de çevre projelerine dahil olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında, haber sitesinde "Paris anlaşması imzalandı" başlığı ile 2015'te imzalanan anlaşma haberinin yeniden yayınlandığı görülmüştür. Bu yanlışlık ilgili konudaki bilgi eksikliğini göstermesi açısından değerlendirilmiştir. Sabah'ta Cumhurbaşkanı'nın açıklaması sonrası Paris İklim Anlaşması hakkında bilgi veren birçok habere yer verilmiştir. Cumhuriyet'te ilgili konunun "Paris Anlaşmasına şartlı onay"; "Türkiye, Paris İklim Anlaşması'nı onayladı, atılacak adımlar bekliyor" başlıkları ile aktarılmış, anlaşma kişiselleştirilmemiştir. Milliyet'te anlaşmanın imzalanmasını destekleyen birçok toplumsal grubun açıklamasına yer verilmiştir. Ntv'de anlaşma iklim krizi ile ilişkilendirilerek öne çıkarılmıştır. Habertürk'te Meclis Genel Kurulu'nda kanun teklifinin kabul edilmesi ile ilgili yer verilen haberde aynı gün radyoaktif atıkları da düzenleyen bir yasanın geçtiği bilgisi verilmiştir. Ancak, yasanın içeriği ve kapsamı hakkında bilgi verilmemiştir. İlgili bilgiye diğer haber sitelerinde yer verilmemiştir. Anlaşma sonrasında haber sitesinde Akkuyu nükleer santral projesini yürüten Rasotom'un Türkiye'ye dayanışma mesajı gönderdiğine ilişkin habere yer verilmiştir. Şirket açıklamasında Akkuyu santrali'nin anlaşma kapsamındaki düşük karbon geçiş sürecine katkı sağlayacağı belirtilmiştir. Santralin 60 yıllık temiz enerji kaynağı olduğu belirtilmiştir. Haberde 60 yıl sonrasında santral atıklarına ne olacağına ilişkin bilgiye yer verilmemiştir. İlgili haber diğer haber sitelerinde görülmemiştir. Bu haberler Ciner Grubu'nun Akkuyu Nükleer ihale süreci ile başlayan nükleer girişimlerinin haber gerçeğine devam eden yansıması olarak değerlendirilmiştir.

Herman ve Chomsky'in haber süzgeçleri arasında yer alan eleştirel tepki bağlamında, özellikle, ülkedeki politik iklimin çeşitli gerekçelerle ağırlaşması gazetecilerin yeterli derecede kamusal farkındalık yaratabilecek ve ifade özgürlüğünü geliştirebilecek haber üretiminde yapısal bir engel olarak değerlendirilmiştir.

Tez'de iklim krizi konusu enerji politikaları ve ekolojik denge bağlamında ele alınmıştır. İklim krizine ilişkin haberlerin birden fazla kamu politikasının kesiştiği ve

etkileştiği bir politika alanıyla ilişkilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. İncelenen haberlerde yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretiminin iklim değışikliğı argümanı ile desteklendiğı görülmüştür. Diğer bir deyişle, iklim değışikliğı meşrulaştırıcı bir sav olarak kullanılmıştır. Bunun yanında, yenilenebilir enerji tanımlaması ile şirketlerin kâr amaçlı elektrik ürettiğı ve yenilenebilir olduğı varsayılan doğal kaynakların özel şirketler tarafından sömürüldüğü gerçeğı gizlenmiştir.

Enerji haberlerinde ilgili Bakanlıklar ve şirketler ana aktörler olarak sunulmuştur. Konunun toplumsal boyutundan etkilenen gruplar mağdur edilmiş ya da ülkenin güvenliğini tehdit eden, kalkınmasına engel olan marjinal gruplar olarak tanımlanmıştır. Yerel çevreci hareketler ya da toplumsal tepkiler iklim adaleti ve ekolojik denge ile ilişkilendirilmemiştir. Araştırmada, toplumsal ekoloji perspektifi takip edilerek çevre sorunları toplumsal sorunlar olarak ele alınmıştır. Haberlerde “çevreci” ya da “çevre” olarak tanımlananın toplumsal yönünün gizlendiğı görülmüştür.

Ana akım medyada fotoğraflar haber savını güçlendirmek için kullanılmıştır. Haberlerde genel olarak iklim krizine ilişkin soyut, zaman ve mekân duygusundan yoksun kötü sonuçlara odaklı görseller kullanılmıştır. İlgili konu genel olarak Türkiye’nin gerçekleri ile ilişkilendirilmemiştir.

İncelenen konu sadece belli bir tarihsel dönemde gerçekleşen olayların kültürel, siyasal, toplumsal ve ekonomik açınığını içermiştir. İncelenen olgular ve hegemonik mücadele tamamlanmış değildir. Aksine yakın dönemde ekolojik dengeye yönelik önemli politika değışikliklerinin gerçekleşeceği öngörülmektedir. Günümüzde deneyimlediğimiz enerji üretiminden kaynaklı ulusal ve uluslararası sorunların ilgili konunun önemini pekiştirdiğı düşünülmektedir. Yaşanan bu toplumsal gelişmeler nedeniyle medyada enerji, ekolojik denge ve toplum bağlamında güncel araştırmaların devam etmesi gerektiğı düşünülmektedir. Bunun yanında, medya tüketimine yönelik çalışmalar ilgili konudaki eksikliği giderecektir. Alternatif gazeteleri ve muhafazakâr medyayı da kapsayan araştırmalar yapılması alanı zenginleştirecektir.

Akdeniz Üniversitesi’nin sağladığı olanaklar ve değerli hocaların verdikleri enerji sayesinde beraberce oluşturulan bu tezin geleceğı yönlendirilmesi noktasında genç kuşakların yararlanabilmesi ümidiyle...

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2010). “Gazetecilik Etiğini Belirleyen Yapısal Unsurlar: Mülkiyet ve Kontrol Sorunu”, B. Çaplı, H. Tuncel (Ed.). *Televizyon Haberciliğinde Etik*. Fersa Yayıncılık, Ankara, (61-96).
- Adaklı, G. (2006). *Türkiye’de medya endüstrisi: neoliberalizm çağında mülkiyet ve kontrol ilişkileri*. Ütopya yayınları, Ankara.
- Akman Yüceil, B. (2018). *Türkiye’de Ulusal Basında Çevre Haberciliği Üzerine Eleştirel Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Althusser, L. (2014). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Çev. A. Tümertekin), İthaki, İstanbul.
- Asa Berger, A. (2014). *Kültür Eleştirisi Kültürel Kavramlara Giriş*. (Çev. Ö. Emir), Pinhan yayıncılık, İstanbul.
- Barlow, D. M. ve Mills, B. (2009). *Reading Media Theory, Thinkers, Approaches, Context, Marxism*. Pearson Education Limited, England.
- Barthes, R. (2016), *Göstergebilimsel Serüven*. (Çev. M. Rifat, S. Rifat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka bir Modernliğe Doğru*. İthaki, İstanbul
- Beck, U. (2010). “Climate for Change, or How to Create a Green Modernity?”. *Theory, Culture & Society*. 27 (2-3): 254-266, DOI: 10.1177/0263276409358729
- Benjamin, W. (2015). *Teknik olarak Yeniden-Üretilbilirlik Çağında Sanat Yapıtı*. (Çev. G. Sarı), Zeplin, İstanbul.
- Beşikçi, İ. (1976). *Bilim Yöntemi*. Komal, Ankara.
- Berkes, N. (2012). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. (drl. A. Kuyaş). Yapı Kredi yayınları, İstanbul.
- Bookchin, M. (1999). *Toplumu Yeniden Kurmak*. (Çev. Ş. Kaya), Metis, İstanbul.
- Bookchin, M. (1996). *Toplumsal Ekolojinin Felsefesi*. (Çev. R.G. Ögdül), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Bottomore, T. (2002). *The Frankfurt School and Its Critics. Key Sociology Series*. Routledge. London, New York.
- Bottomore, T. ve Nisbet, R. (2019). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. (Çev. M. Tunçay ve A. Uğur), Kırmızı yayınları, İstanbul.

- Bourdieu, P. (2015). *Ayrim Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. D.F. Şannan, A. G. Berkurt), Heretik, Ankara.
- Cangöz, İ. (2015). *Değişen Anlam ve Değerleriyle Gazetecilik*. Sınırsız, Ankara.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı. Ekonomi, Toplum ve Kültür Birinci Cilt, Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev.E. Kılıç). Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Cerit Mazlum, S. ve İzci, R. (2012). “Rio+20 Arifesinde Çevre Rejimleri ve Söylemleri”. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi Çevre Özel Sayısı*, 2 0(1):1-5.
<https://docplayer.biz.tr/26700176-Cevre-ozel-sayisi-special-issue-on-the-environment-cilt-volume-20-sayi-no-1-issn.html>
- Chomsky, N. (2012). “İktidarı Anlamak”. P.T. Mitchell ve J. Schoeffel (Ed.), (Çev. T. Doğan), bgst Yayınları, İstanbul.
- Çoban, A. (2018). “Doğanın metalaştırılması”. *Toplum ve Bilim*, 143:209-243.
- Coşar, S. ve Yücesan-Özdemir, G. (2014). *İktidarın Şiddeti AKP’li Yıllar, Neoliberalizm ve İslamcı Politikalar*, Metis, İstanbul.
- Dağlı, N. (2012). *Türk Basınında Uzmanlaşma ve Çevre Gazeteciliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dağtaş, B. (1999). “İngiliz Kültürel Çalışmalarında İdeoloji”. *Kurgu Dergisi*, 16: 335-357.
- Dursun, Ç. (2004). *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Elips kitapları, Ankara.
- Eagleton, T. (2011). *Kültür Yorumları*. (Çev. Ö. Çelik), Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Eagleton, T. (2017). *Edebiyat Kuramı*. (Çev. T. Birkan), Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. (Çev. M. Özcan), Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Enerji ve İklim Değişikliği Vakfı (ENİVA), *Türkiye’de İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Enerji* Ediger, V.Ş. (2013), İstanbul.
- Environmental Performance Index 2020 (Enerji Performans İndeksi).
<https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20200911.pdf> (erişim tarihi: 15.09.2020).
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2002). *Öteki Kuram*. Erk, Ankara.
- Fishman, M. (1980). *Manufacturing the News*, University of Texas Press, United States of Amerika.
- Flew, T.(2007). *Understanding Global Media*. Palgrave Macmillian, New York.
- Forgacs, D. (2010). *Gramsci Kitabı Seçme Yazılar 1916-1935*. (Çev.İ. Yıldız), dipnot yayınları, Ankara.
- Giddens, A. (2013). “Çağdaş Temel Kuramlar”. Q. Skinner (drl). (Çev. A. Demirhan), İletişim Yayınları, İstanbul.

- Giddens, A. (2009). *The Politics of Climate Change*. Polity Press, UK, USA
- Garnham, N. (2014). The Political Economy of Communication Revisited, *Global Handbooks in Media and Communication Research, The Handbook of Political Economy of Communications*. (J. Wasko, G. Murdock ve H. Sousa (drl.). Wiley Blacwell, UK.
- Golding, P. ve Murdock, G. (2002). “Kültür, İletişim ve Ekonomi Politik”. *Medya, Kültür, Siyaset*. S. İrvan (drl.). Alp yayınevi, Ankara.
- Golding, P. ve Murdock, G. (2008). “İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu”. *Medya Popüler Kültür ve İdeoloji*. L. Yaylagül ve N. Korkmaz (drl.). Dipnot, Ankara.
- Goldman, L. (1998). *Diyaletik Araştırmalar*. Toplumsal Dönüşüm yayınları, İstanbul.
- Gramsci, A. (1967). Sanat ve Yeni Bir Uygarlık Savaşı. (Çev. B. Onaran), *Aydınlar ve Toplum*. Denemeler. (Çev. F. Edgü, V. Günyol), Çan yayınları 42, Gün basımevi, (Yer belirtilmemiş).
- Grossberg, L. (1997). “Cultural Studies, What’s in a Name(One More Time)”, *Media/Cultural Studies Critical Approaches*, Peter Lang Publishing, New York. 245-271.
- Guiraud, P. (2016). *Göstergebilim*. (Çev. M. Yalçın), İmge Kitapevi, Ankara.
- Güngör, N. (2018). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gürbüz, Ö. “Büyük barajlara teşvik kıyağı”. <https://www.birgun.net/haber/buyuk-barajlara-tesvik-kiyagi-25330> (erişim tarihi: 20.11. 2020).
- Gürsel, K. “Demirören, Doğan Grubu’nu satın aldı ve iktidarı Türkiye’nin tek büyük medya patronu olarak tescilledi”. <https://t24.com.tr/haber/demiroren-dogan-grubunu-satin-aldi-ve-iktidari-turkiyenin-tek-buyuk-medya-patronu-olarak-tescilledi,586845>(erişim tarihi: 21.03. 2020).
- Gürsel, K. (2018). *Ben de sizin için üzgünüm*. Destek yayınları, İstanbul.
- Habermas, J. (2012). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. T. Bora ve M. Sancar), İletişim yayınları, İstanbul.
- Hall, S.(2013). “Interview with Stuart Hall”, Hay J.,Hall S., Grossberg L., *Communication and Critical / Cultural Studies*, Routledge,10:1, 10-33, DOI:10.1080/14791420.2013.768404
- Hall, S.(2011a). “Stuart Hall Interview-2”, *Cultural Studies*, Taylor & Francis, 27: 5, (757-777) , DOI: 10.1080/09502386.2013.773674
- Hall, S. (2011b). “The Neo-Liberal Revolution”, *Cultural Studies*, Routledge, 25:6, 705-728, DOI: 10.1080/09502386.2011.619886.

- Hall, S. (1982). "The rediscovery of 'ideology': return of the repressed in media studies" M.Gurevitch, T.Bennett, J. Curran, J. Woollacott (drl). *Culture, Society and the Media*, Routledge, London, Newyork.
- Hall, S. (1992). *Encoding/ Decoding Culture, Media, Language*. Hall vd. (drl.). Routledge. London.
- Hall, S. (1992b). *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*. Hall vd. (drl). (Çev. B. Çoban, Z. Özarslan), Su yayınları, 2003, İstanbul.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2015). *İmparatorluk*. (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Herman, E.S. ve Chomsky, N. (2012). *Rızanın İmalatı Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. (Çev.E. Abadoğlu), bgst Yayınları, İstanbul.
- Held D. (1980). *Introduction to Critical Theory, Horkheimer to Habermas*. Hutchinson University Library, London, Melbourne, Sydney, Auckland, Johannesburg.
- Huebner, A. (2018). *Ain't no sunshine: The Political Economy of Florida's fight for Solar*. Florida Devlet Üniversitesi İletişim ve Bilgi Bölümü, Yayınlanmamış Doktora tezi. ABD. ProQuest Number: 10751780
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*, Temuçin yayınları, İstanbul
- İnal, A. (1995). "Yazılı basın haberlerinde 'yapısal' yanlışlık sorunu". *Toplum ve Bilim*, 111-134.
- İnal, A. (1993). "Haber Üretim Sürecine İki Farklı Yaklaşım". *İLEF Yıllık*, 1993: 155-177.
- Kadioğlu, M. (1994). *Bildiğimiz havaların sonu, Küresel İklim Değişimi Ve Türkiye*. Güncel Yayıncılık, (Yayın yeri belirtilmemiş).
- Kaya, R. ve Çakmur, B. (2011). Politics and Mass Media in Turkey. *Turkish Studies*, 11:4, 521-537. Doi: <https://doi.org/10.1080/14683849.2010.540112>
- Kaya, R. (2009). *İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Kaya, F. (2016). *Türkiye'nin Nükleer Enerji Politikaları ve Avrupa Birliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, İstanbul.
- Kocabaşoğlu, U. (2010). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri*. İletişim, İstanbul.
- Konak, A. (2019). "Türkiye'nin doğal gaz bağımlılığı ve alternatif enerji kaynakları üretiminin gerekliliği". *Uluslararası Afro-avasya Araştırmaları Dergisi*, 4 (7): 196-209.

- Kurban, D. ve Sözeri, C. (2012). “İktidarın Çarkında Medya. Türkiye’de Medya Bağımsızlığı ve Özgürlüğü Önündeki Siyasi, Yasal ve Ekonomik Engeller”, TESEV Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi-3, İstanbul.
- Laclau, E. ve Mouffe, C. (2017). *Hegemonya ve Sosyalist Strateji Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru*. (Çev. A. Kardam), İletişim, İstanbul.
- Larain, J. (1984). “Three Different Concepts of Ideology in Marx? A Rejoinder to Markus”. *Canadian Journal politique et sociale*. 8: 3, (Fall/Automne) 151-161.
- Mardin, Ş. (2012). *Türk Modernleşmesi, Bütün eserleri 9 Makaleler 4*, M. Türköne ve T. Önder(drl). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mavioğlu, E. (2012). *Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci. İthaki*, İstanbul.
- McChesney, R. W. (2018). *Digital Disconnect How Capitalism is Turning the Internet Against Democracy*, The New Press, New York, London
- McChesney, R.W. (2008). *The Political Economy of Media, enduring issues, emerging dilemmas*. Monthly Review Press, New York.
- Molotch, H. ve Lester, M. (1973). “News as purposive behaviour: on the strategic use of routine events, accidents and scandals”, *The manufacture of news, Social problems, deviance and the mass media*. S. Cohen ve J. Young (drl). Sage Publications Ltd. California.
- Mosco, V. (2009). *The Political Economy of Communication*. Sage Publications Ltd., London.
- Murdock, G. (2014). Political Economies as Moral Economies Commodities, Gifts and Public Goods, *Global Handbooks in Media and Communication Research, The Handbook of Political Economy of Communications*. J. Wasko, G. Murdock, H. Sousa (drl.). Wiley Blacwell, UK.
- Özbek, S. (2011). *İdeoloji Kuramları*. Notos kitap, İstanbul.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle İletişim Kuramları Kavramlar, Okullar, Modeller*. İletişim, İstanbul.
- Özer, Ö. (2010). *Liberal Basın*. Literatürk, Konya, İstanbul.
- Özer, Ö. (2012). “İletişimin Radikal Ekonomi Politik Yaklaşımı Çerçevesinde Haberin Ekonomi Politikliği”, Ö. Özer (Ed.). *Haberi Eleştirmek Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Çalışmaları*, Litaratürk, Konya, (21-52).
- Parsa, S. ve Parsa, A. F. (2012). “Göstergebilim Çözümlemeleri”, *İletişim Fakültesi*, Ege Üniversitesi Basımevi, Yayın No:27, Hiperlink, eBook Collection (EBSCOhost). İzmir, (erişim tarihi: 16. 01. 2017).

- Roussopoulos, D. (2017). *Politik Ekoloji İklim Krizi ve Yeni Toplumsal Gündem*. Sümer Yayıncılık, İstanbul.
- Sancar, S. (2014). *İdeolojilerin Serüveni, Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Sarup, M. (2017). *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm Eleştirel Bir Giriş*. (Çev. A. Güçlü), Pharmakon yayınevi, Ankara.
- Saygın, H., Oral V. H. ve Kardaşlar, S. (2019). "Environmental assessment of renewable energy scenarios for a sustainable future in Turkey". *Energy & Environment*, 31:2, 237-255. <https://doi.org/10.1177/0958305X19855992>, <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0958305X19855992>
- Schiller, H. (1991). "Not yet the post-imperialist era". *Critical Studies in Mass Communication*. 1.1/ 8, Konu 1: Cultural Diversity, 13-28. <https://doi.org/10.1080/15295039109366777> <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15295039109366777>
- Schudson, M. (1989). *Haber üretimin sosyolojisi*, (Çev. A. Altun, M. Ağduk-Gevrek) Media, Culture, Society, Sage, London, 11 (263-288).
- Shudson, M. (1978). *Discovering The News, A Social History of American Newspapers*, United States of America.
- Sevim, U. ve Karaman, G. (2019). "Türkiye’de yenilenebilir enerji yatırımları ve finansman yöntemleri: geçmişten günümüze eğilimlerin incelenmesi". *Asya Studies, Akademik Sosyal Araştırmalar*, 8: 97-109, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/749462>.
- Shoemaker, P. ve Reese, D.S. (2002), "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi". *Medya, Kültür, Siyaset*, S. İrvan(drl.). Alp yayınevi, Ankara.
- Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram*. (Çev. S. Güzelsarı, İ. Gündoğdu), Babil yayınları, İstanbul.
- Sözeri, C. (2015). Türkiye’de Medya-İktidar İlişkileri / Sorunlar ve Öneriler, Medya ve İletişim Merkezi, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Sözeri, C. ve Güney, Z. (2011). *Türkiye’de Medyanın Ekonomi Politikası: Sektör Analizi*, Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi-2, İstanbul.
- Sözeri, C. (2014). "Dönüşen Medya Dönüşmeyen Sorunlar", S. Çoban ve E. Arsan (ed.). *Medya ve İktidar Hegemonya, Statüko ve Direniş*. Evrensel Kültür Kitapları, İstanbul, 70-85.

- Stevenson, N. (2015). *Medya Kùltürleri, Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*. (Çev. G. Orhon, B.E. Aksoy), Ütopya yayınları, Ankara.
- Şahin, Ü. (2014). “Türkiye’nin İklim Politikalarında Aktör Haritası”. *İstanbul Politikalar Merkezi (İPM)*, İstanbul.
- Tekelioğlu, O. (1999). *Michel Foucault ve Sosyolojisi*. (Çev. İ. Sirkeci), Bağlam yayınları, Ankara.
- Temüroğlu, Ş.K. (2019). *Türk Basınında Enerji İhaleleri (2000-2017)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Thompson, J.B. (2013). *İdeoloji ve Modern Kùltür Kitle İletişimi Çağına Eleştirel Toplum Kuramı*. (Çev. İ. Çetin) , Dipnot yayınları, Ankara.
- Thompson, J.B. (2013). *İdeoloji ve Modern Kùltür Kitle İletişimi Çağına Eleştirel Toplum Kuramı*. (Çev. İ. Çetin) , Dipnot yayınları, Ankara.
- Topuz, H. (2003). *II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tuchman, G. (1978). *Making News, A Study in the Construction of Reality*, The Free Press, New York, London.
- Tunç, A. (2018). “All is Flux: A Hybrid Media Approach to Macro-Analysis of the Turkish Media.” *Middle East Critique*, 27:2, 141-159. DOI: <https://doi.org/10.1080/19436149.2018.1433581>
- Tunç, A. (2015). “Media ownership and Finances in Turkey. Increasing Concentration and Clientelism”, *South East European Media Observatory Report*. https://www.mom-rsf.org/uploads/tx_lfrogmom/documents/5-101_import.pdf
- Turner, G. (2003). *British Cultural Studies*. Routledge, Taylor & Francis Group, London and New York.
- Türkeş, M. (2008). “İklim Değişikliği ile Savaşım Kyoto Protokolü ve Türkiye”. *Mülkiyeliler Birliği Yayınları*, 32 (259): 101-131.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (2013). *Bir Bakışta Türk Medyası*, T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) (2016). *Enerji Politikaları ve Yatırımlar Üzerine Etkisi*, https://www.tepav.org.tr/upload/files/1475070941-5.Enerji_Politikalari_ve_Yatirimlar_Uzerindeki_Etkisi.pdf (erişim tarihi: 20.03.2021).

- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*, Gürbüz, Ö. (2020) *İklim krizi ve Türkiye*. (TMMOB :717). ISBN: 978-605-01-1367-9. Ankara.
- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*, Türkyılmaz, O. ve Bayrak, Y. (2020) *Elektrik Üretimi: Mevcut Durum ve Analizi*. (TMMOB: 717). ISBN: 978-605-01-1367-9. Ankara.
- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*, Bayrak, Y. (2020). *Yenilenebilir Enerji Kaynaklarından Elektrik Üretimini Destekleme Mekanizması (YEK-DEM)*. (TMMOB: 717). ISBN: 978-605-01-1367-9, Ankara.
- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*, Özen, E. (2020). *Doğal gaz Sektör Görünümü*. (TMMOB: 717). ISBN: 978-605-01-1367-9, Ankara.
- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*, Türkyılmaz, O. (2020). *Türkiye'de Nükleer Güç Santral Projeleri Üzerine Notlar*. (TMMOB: 717). ISBN: 978-605-01-1367-9, Ankara.
- Urry, J. (2014). *Climate Change and Society*, Polity Pres, UK, USA.
- Williams R. (1993). *Kültür*. (Çev. S. Aydın), İmge yayınları, Ankara.
- Williams R. (2013). *Kültür ve Materyalizm*. (Çev. F.B. Aydar), Sel yayıncılık, İstanbul.
- Wasko, J. (2004). The Political Economy of Communications. The SAGE Handbook of Media Studies, United States of America. 309-330.
- Wasko, J. (2018). Studying political economies of communication in the twenty-first Century, 25: 1–2, 233-239. <https://doi.org/10.1080/13183222.2018.1424031>
- Wasko, J., Murdock, G., Sousa, H. (2014). *Global Handbooks in Media and Communication Research, The Handbook of Political Economy of Communications*. Wiley Blackwell, UK.
- Yavuz Çakıcı, F. (2018). *İspanya ve Türkiye Örnekleri Üzerinden Nükleer Karşıtı Hareketin Yazılı Basındaki Temsiliyeti*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaylagül, L. (2016). *Kitle İletişim Kuramları-Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Dipnot yayınları, Ankara.
- Yüksel Özmen, Ş. (2011). *Çevre İletişimi: Çevre Haberciliğinin Yapısal Analizi ve Okuyucu Farkındalığı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Gazete Haberleri

- “#Soma Türkiye Yasta”, <https://www.milliyet.com.tr/konut/soma-turkiye-yasta-1882863> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “100’üncü yıl piyangosu o ile vurdu”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/100uncu-yil-piyangosu-o-ile-vurdu-2641442> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “12 yılda 15 bin işçi, bir saatte 6 bin ağaç katledildi”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/12-yilda-15-bin-isci-bir-saatte-6-bin-agac-katledildi-138283> (erişim tarihi: 07.09.2021).
- “Akkuyu Nükleer Güç Santrali projesi iptal olmaz ama ertelenebilir”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nukleer-santral-ertelenebilir,AyZWYM5xAkO4C7uyNr-aKQ> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Asırlık zeytinleri kesmeyin’ nöbeti”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/asirlik-zeytinleri-kesmeyin-nobeti-6553357> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Başbakan nükleer uzmanlığına da soyundu”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/basbakan-nukleer-uzamnligina-da-soyundu-1365414> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Biz zeytinden başka bir şey bilmeyiz kuzum”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/biz-zeytinden-baska-bir-sey-bilmeyiz-kuzum-27540076> (erişim tarihi: 17.09.2021).
- “Bizi ezip geçemezler”, <https://www.milliyet.com.tr/ege/bizi-ezip-gecemezler-6561886> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Danıştay şeffaf olmalı, kısa karar hemen açıklanmalı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/danistay-seffaf-olmali-kisa-karar-hemen-aciklanmali-27562591> (erişim tarihi: 17.09.2021).
- “Erdoğan yine aynı Erdoğan”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogan-yine-ayni-erdogan-26429785> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Geliyorum’ diyen faciada ihmaller zinciri”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/geliyorum-diyen-faciada-ihmaller-zinciri-72023> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Güneş enerjisi alanındaki teknolojileri geliştirmeye devam edeceğiz”, <https://www.haberturk.com/gunes-enerjisi-alanindaki-teknolojileri-gelistirmeye-devam-edecemiz-3100977-ekonomi> (erişim tarihi: 17.10. 2021).
- “Karaburun’da RES’ler elektrik direklerinden fazla”, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/72028528-karaburunda-resler-elektrik-direklerinden-fazla> (erişim tarihi: 17.10.2021).

- “Manisa JES çöplüğüne döndü”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/manisa-jes-coplugune-dondu-1806878> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Nükleer’ anlaşma imzalandı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nukleer-anlasma-imzalandi-151954> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleere hayır’ protestosu”, <https://www.haberturk.com/yasam/haber/613789-nukleere-hayir-protestosu> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Nükleersiz gelecek’ için destek”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/nukleersiz-gelecek-icin-destek,6aFpmPNPRUqOz4sv7QeNag> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Paris Anlaşması’na Meclis’ten jet onay”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/paris-anlasmasina-meclisten-jet-onay-6613877> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması’nın gerekleri yerine getirilmeli”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/paris-iklim-anlasmasin-in-gerekleri-yerine-getirilmeli-6610490> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Soma kazaları’ araştırmasını AKP 15 gün önce reddetmişti”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/soma-kazalari-arastirmasini-akp-15-gun-once-reddetmisti-71659> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma, en büyük önlenebilir katliamdır”, <https://www.hurriyet.com.tr/eg/soma-en-buyuk-onlenebilir-katliamdır-28991659> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’daki tek sorumlu işletmeciler değil”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/950018-somada-tek-sorumlu-isletmeciler-degil> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Termik santraller için 2 milyar dolar gerekli”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/termik-santraller-icin-2-milyar-dolar-gerekli,y7DlCKwWfkO9aJL05dpINA> (erişim tarihi: 27 Ekim 2021).
- “Yeraltı güneş’leri yüreklerde yaşıyor”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yeralti-gunes-leri-yureklerde-yasiyor-2058753> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “13 termik santral için sil baştan”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/13-termik-santral-icin-sil-bastan-6093105> (erişim tarihi: 15.10.2021).
- “16 yaşında ağır işe onay verilmişti” <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/16-yasinda-agir-ise-onay-verilmisti-72031> (erişim tarihi: 14.05.2014)
- “170 bin nükleer karşıtı imza Meclis’te”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/170-bin-nukleer-karsiti-imza-mecliste-15318263> (erişim tarihi: 27.04.2021).

- “3 MAYMUNU OYNADILAR!” <https://www.milliyet.com.tr/gundem/3-maymunu-oynadilar-1884957> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “450 Soma daha var”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/450-soma-daha-var-73983> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “5 maddede Paris İklim Anlaşması”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/5-maddede-paris-iklim-anlasmasi-41901737> (erişim tarihi:13.01.2022).
- “6 bin ağaç kesildi, karar geldi”, https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/6-bin-agac-kesildi-karar-geldi,maIhS7xwqUCEBjB_1LPAQA/vJqR8ZA7YUKZNNBYhHuxNw (erişim tarihi: 07.09.2021).
- “6 bin zeytin ağacı kesildi, Danıştay yürütmeyi durdurdu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/6-bin-zeytin-agaci-kesildi-danistay-yurutmeyi-durdurdu-27533366> (erişim tarihi: 07. 09.2021).
- “6 bin zeytin ağacı kesildi”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1007262-6-bin-zeytin-agaci-kesildi> (erişim tarihi: 07.09.2021).
- “6 bin zeytin ağacını kestiler, Danıştay durdurdu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/6-bin-zeytin-agacini-kestiler-danistay-durdurdu-27539128> (erişim tarihi: 13.09.2021).
- “7 sahada JES ruhsatı: ‘Manisayı yok edecek proje’”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/7-sahada-jes-ruhsati-manisayi-yok-edecek-proje-1873070> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “846 liralık asgari ücret için”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/846-liralik-asgari-ucret-icin-7204> (erişim tarihi: 14.05.2014)
- “Acı bir fotoroman gibi!”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/aci-bir-fotoroman-gibi-1907916> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “AK Parti mitinginde olaylar çıktı”, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/ak-parti-mitinginde-olaylar-cikti-473535/1> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Akkuyu Nükleer Güç Santrali’nin temeli atıldı”, <https://www.haberturk.com/son-dakika-akkuyu-nukleer-guc-santrali-nin-temeli-atiliyor-1903929-ekonomi> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Akkuyu nükleer santrali yargıya taşınacak”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/akkuyu-nukleer-santrali-yargiya-tasinacak-1237452> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Akkuyu nükleer santrali yargıya taşınacak”,<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/akkuyu-nukleer-santrali-yargiya-tasinacak-14712964> (erişim tarihi: 27.04.2021).

- “Akkuyu Nükleer’in yüzde 49’u satışa sunuldu”, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/akkuyu-nukleerin-yuzde-49u-satisa-sunuldu,k2YnDmFGEkColm_j5hGvPw (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Akkuyu Türk şirketlere emanet”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/968500-akkuyu-turk-sirketlere-emanet> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Akkuyu’da ihale Cengiz İnşaatın”, https://www.ntv.com.tr/ekonomi/akkuyuda-ihale-cengiz-insaatin,i_g_SNNgdES5m7kae3ZKHw (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Akkuyu’da iş makineleri çalışıyor”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/akkuyuda-is-makineleri-calisiyor-2161689> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “AKP mitingi öncesi ortalık karıştı:1 ölü 1 yaralı”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/akp-mitingi-oncesi-ortalik-karisti-1-olu-1-yarali-253896> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Anayasa Mahkemesinden RES kararı: Karaburun’da doğa kazandı <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/anayasa-mahkemesinden-res-karari-karaburunda-doga-kazandi-1843306> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Aslan parçası, Yırca’daki eşkıyalık değil mi”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/aslan-parcasi-yirca-daki-eskiyalik-degil-mi-27560744> (erişim tarihi: 17.09.2021).
- “Aydın’da çevrecilerden JES’ler kapatılsın eylemi”, <https://www.haberturk.com/aydin-haberleri/91940959-aydinda-cevrecilerden-jesler-kapatilsin-eylemi> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Aydın’ın müsilağı JES’ler” <https://www.milliyet.com.tr/gundem/aydinin-musilaji-jesler-6542046> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Bakan Kurum: Bugün Paris Antlaşması imzalanıyorsa, bu Sayın Cumhurbaşkanımızın vizyonudur”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bakan-kurum-bugun-paris-antla...si-imzalaniyorsa-bu-sayin-cumhurbaskanimizin-vizyonudur> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Bakan Taner Yıldız: 205 işçi kardeşimizi kaybettik”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-taner-yildiz-205-isci-kardesimizi-kaybettik-26414068> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Bakan Yıldız’dan ilk açıklama”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakan-yildizdan-ilk-aciklama-26412019> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Bakanlar arasında Soma polemigi”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/bakanlar-arasinda-soma-polemigi-26453971> (erişim tarihi: 29.05.2021).

- “Başbakan Soma Belediyesi’nde konuştu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-soma-belediyesinde-konustu-26418784> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Başbakan’a gençlerden mektup”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/basbakana-genclerden-mektup,JnTu3fl2bUGzBAyvWWpssQ> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Başbakan’dan jet yanıt”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1009187-basbakandan-jet-yanit> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Başbakan’dan Soma faciası açıklaması”,
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/05/14/basbakandan-soma-faciasi-aciklamasi>
(erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Başbakan’ın Hopa mitinginde gerginlik”,
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/635702-basbakanin-hopa-mitinginde-gerginlik>, (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Başbakan’ın mitinginden sonra Hopa karıştı, Gazdan etkilenen bir kişi kalbine yenildi”,
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakanin-mitinginden-sonra-hopa-karisti-gazdan-etkilenen-bir-kisi-kalbine-yenildi-17918378> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Başbakan’ın Soma’daki ‘fitrat açıklamasına’ ISSA’dan ilk yorum”,
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/948716-basbakanin-somadaki-fitrat-aciklamasina-issadan-ilk-yorum> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Bile bile felaket”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bile-bile-felaket-26476355> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “CHP ‘nükleer’i mahkemeye taşıdı”, https://www.ntv.com.tr/turkiye/chp-nukleeri-mahkemeye-tasidi,Y6TmVg6fsUWp_Fr-TcEgwQ (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “CHP Akkuyu’ya nükleer santrali Anayasa Mahkemesine götürüyor”,
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/chp-akkuyu-ya-nukleer-santrali-anayasa-mahkemesi-ne-goturuyor-15394492> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Putin Beştepe’de Akkuyu Nükleer Santrali’nin temelini attı”,
<https://www.ntv.com.tr/tKes7-dkC3Hq3vWKsi2A> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Çadırlarını söktüler”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cadirlarini-soktuler-1192414>
(erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Çalışma Bakanı Faruk Çelik: Sorumlu Enerji Bakanı, madenler ona bağlı”,
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/calisma-bakani-faruk-celik-sorumlu-enerji-bakani-madenler-ona-bagli-26452972> (erişim tarihi: 29.05.2021).

- “Çeşme’de tarım alanına jeotermale tepki”, <https://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/cesmede-tarim-alanina-jeotermale-tepki-40725439> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Danıştay onadı: Uzundere JES projesi iptal”, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/90642229-danistay-onadi-uzundereye-jes-projesi-iptal> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Danıştay onadı: Uzundere JES projesi iptal”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/danistay-onadi-uzundereye-jes-projesi-iptal,N1FxG3pXuk-I7bCQ5aALCg> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Davutoğlu’na ‘çamurlu başbakan’ lakabını takanları...”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1008203-davutogluna-camurlu-basbakan-lakabini-takanlari> (erişim tarihi: 07.10.2021).
- “Dev anlaşmalar imzalandı”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/514531-dev-anlasmalar-imzalandi> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Dev rüzgar enerjisi ihalesini kazanan belli oldu”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/dev-ihaleyi-kazanan-belli-oldu,QqYMkss1GESjhRdvdcKMnQ> (erişim tarihi: 17.11.2021).
- “Doğuş Grubu’ndan Soma’ya 306 konut”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/dogus-grubundan-somaya-306-konut,QZWV0clz0OAU202FeSMjw> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Doktor Tekbayık: Yaralı çocuklar var”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/doktor-tekbayik-yarali-cocuklar-var-72029> (erişim tarihi: 14.05.2021).
- “Ege’de ‘RES’leşme”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/egede-restlesme-40032670> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Elektik yatırımlarına temiz kaynaklar damga vurdu”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/elektrik-yatirimlarina-temiz-kaynaklar-damga-vurdu-41557129> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Enerjik başlangıç”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/enerjik-baslangic-2292252> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Erdoğan Rusya’dan nükleer güvence istedi”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-rusyadan-nukleer-guvence-istedi,YhM5f7wrUkSScsYkICITXg> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Erdoğan’ın otobüsüne taş yağmuru”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2011/06/01/erdoganin-otobusune-tas-yagmuru> (erişim tarihi: 17.10.2021).

- “Facia: Soma’da maden kazası”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/948040-facia-somada-maden-kazasi> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Filtresiz 2,5 yıl daha”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/filtresiz-2-5-yil-daha-41380554> (erişim tarihi:15.10.2021).
- “Filtresiz termik santraller zehirlemeye devam edebilecek”
<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/filtresiz-termik-santraller-zehirlemeye-devam-edebilecek-1703730> (erişim tarihi: 28 Ekim 2021).
- “Galata Köprüsü’nde nükleere karşı insan zinciri”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/galata-koprusunde-nukleere-karsi-insan-zinciri-1678618> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “GE Energy’e Kredi”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ge-energye-kredi-41939708> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “göz göre göre geldi”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/goz-gore-gore-geldi-72051>(erişim tarihi: 14.05.2021).
- “Güneş topla Türkiye için! 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gunes-topla-turkiye-icin-2-milyon-kisinin-elektrik-ihtiyacini-karsilayacak-41830550> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Hopa meydan savaşı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/hopa-meydan-savasi-17924007> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Hopa’da AK Parti gerginliği:1 ölü”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/hopada-ak-parti-gerginligi-1-olu,Kx0Zkc7pq02e87VuP-5KgQ> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “HOPA’DA BÜYÜK GERİLİM”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/hopa-da-buyuk-gerilim-1397060> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Hopa’daki olaylara pankartlı eleştiri”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/hopadaki-olaylara-pankartli-elestiri,D6MIKhox0-Ze9JfW5hAug> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Hukuk mücadelesinde nihai zafer: Uzundere’ye JES projesi iptal”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/cevre/hukuk-mucadelesinde-nihai-zafer-uzundereye-jes-projesi-iptal-1869886> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “iki nesil nükleerden emekli”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/188112-iki-nesil-nukleerden-emekli> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “İkinci RES’e de durdurma kararı”, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/ikinci-rese-de-durdurma-karari-30254283> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “İklim kriziyle mücadelede yeni dönem: Türkiye, Paris İklim Anlaşması’nı onaylayacak”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/iklim-kriziyle-mucadelede-yeni-donem-turkiye-paris->

- iklim-anlasmasini-onaylayacak,S2-THiycqUufShx2hk0sCw (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “İlk YEKA türbini dönüyor”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ilk-yeka-turbini-donuyor-41368489> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “İndirimli nükleer”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/indirimli-nukleer-28737906> (erişim tarihi:27.04.2021).
- “İngiltere’den Kalyon Enerji’ye 217 milyon sterlin finansman”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ingiltereden-kalyon-enerjiye-217-milyon-sterlin-finansman-6642599> (erişim tarihi: 17.12. 2021).
- “JES iptali sevinci”, <https://www.milliyet.com.tr/eg/jes-iptali-sevinci-6514361> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Kalyon Güneş Teknolojileri Fabrikası 1 yılda 1 milyon güneş paneli üretti”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/kalyon-gunes-teknolojileri-fabrikasi-1-yilda-1-milyon-gunes-paneli-uretti-6580006> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Karaburun Belediye Başkanı İlkay Girgin: Dağımız taşımız RES doldu”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/karaburun-belediye-baskani-ilkay-girgin-erdogan-dagimiz-tasimiz-res-doldu-1742801> (erişim tarihi: 17.10.2021)
- “Karaburun’da %71 isyani”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/karaburunda-71-isyani-40741062> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Karaburun’da ‘temiz enerji’ adı altında doğa katliamı!”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/karaburunda-temiz-enerji-adi-altinda-doga-katliami-1771244> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Karaburun’da Çalık’a engel”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/karaburun-da-calik-a-engel-30242137> (erişim tarihi:17.10.2021).
- “Karaburun’da RES protestosu: AYM’ye dava açtılar”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/karaburunda-res-protestosu-aymye-dava-actilar-1752566> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Karaburun’da RES zaferi!”, <https://www.milliyet.com.tr/eg/karaburunun-res-mucadelesi-suruyor-6262961> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Kaza değil cinayet”, <https://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/kaza-degil-cinayet-26445662> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Madende 5 saat, ölümle burun buruna...”, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/madende-5-saat-olumle-burun-buruna-26437658> (erişim tarihi: 29.05.2021).

- “Madene kardeşiyle girdi, yalnız çıktı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/madene-kardesiyle-girdi-yalniz-cikti-26440849> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Masalı bırakın katlettiniz!”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/masali-birakin-katlettiniz-72083> (19. 04.2021).
- “Meclis’te kabul edildi! Paris İklim Anlaşması nedir, amaçları nelerdir? Paris İklim Anlaşması maddeleri...”, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/paris-iklim-anlasmasi-maddeleri-nelerdir-paris-iklim-anlasmasi-nedir-amaclari-nelerdir-6613998/1> (erişim tarihi: 17.01. 2022).
- “Medyedev’in dev projesine soğuk duş”, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/medvedevin-dev-projesine-soguk-dus-1236491> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Mersin Akkuyu hidroteknik ihalesini Cengiz İnşaat kazandı”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/enerji/haber/1063367-mersin-akkuyu-hidroteknik-ihalesini-cengiz-insaat-kazandi> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Mersin’de nükleer santral tedirginliği”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/mersinde-nukleer-santral-tedirginligi-17306506> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Mersin’de olaylı temel atma töreni”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/mersinde-olayli-temel-atma-toreni-2043889> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Mersin’de olaylı temel atma töreni”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/mersinde-olayli-temel-atma-toreni,P0M8N5XUbEyxX6AE812FQg> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Milletin ihalesine girdiler”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/milletin-ihalesine-girdiler-254521>(erişim tarihi: 26.04.2021).
- “nükleer 7 yılda bitecek”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nukleer-7-yilda-bitecek-1237177> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer enerji protestosu”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/nukleer-enerji-protestosu-11994> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer güç Türkiye”, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/nukleer-guc-turkiye-449372/3> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer ihalesine onay çıktı”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nukleer-ihalesine-onay-cikti,upucSRGztUCUfo9uxW-GFQ> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Nükleer karşıtı eylemler”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/nukleer-karsiti-eylemler,OPKRRLIFa0SLs-TTra4QFA> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Nükleer karşıtlarının isyanı”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/nukleer-karsitlarinin-isyani,-Crg1tCpsUKpxBVlusc1Og> (erişim tarihi: 28.04.2021).

- “Nükleer ortaklık”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/nukleer-ortaklik-40495330> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Nükleer santral ihalesi iptal edildi”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nukleer-santral-ihalesi-iptal-edildi,yLhg9C0gcUeR9V1aGjgPgg> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Nükleer santral ihalesinde geri sayım başladı”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nukleer-santral-ihalesinde-geri-sayim-basladi-994244> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer santral ihalesine tek teklif geldi”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nukleer-santral-ihalesine-tek-teklif-geldi-995321> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer Santral protestosuna polis engeli”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/nukleer-santral-protestosuna-polis-engeli-1678475> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer santralde flaş gelişme”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/923681-nukleer-santralde-flas-gelisme> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Nükleer Santrale Türk ortak geldi”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nukleer-santrale-turk-ortak-geldi-2471305> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Nükleer şirketi 100 yüz Rus”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/514679-nukleer-sirketi-yuzde-100-rus> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “NÜKLEER TAM GAZ”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/nukleer-tam-gaz-2176075> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “nükleer uyku”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nukleer-uyku-15330220> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Nükleerde tarihi imza”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/nukleerde-tarihi-imza,HeaWOAI2Q0mDUoe5XRraMQ> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Nükleere karşı ‘insan zinciri’”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/nukleere-karsi-insan-zinciri,krOuYwA-k0GpkMT2IDS5zQ> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Nükleere TAEK’ten onay”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/115672-nukleere-taekten-onay> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Nükleere tek teklif geldi”, <https://www.haberturk.com/ekonomi/makro-ekonomi/haber/99340-nukleere-tek-teklif-geldi> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Orada gazeteci var mı?”, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/enis-berberoglu/orada-gazeteci-var-mi-26440096> (erişim tarihi: 04.04.2021).

- “ÖÇKA’ya rağmen RES için hazırlanan imar planları onaylandı”,
<https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/67826416-ockaya-ragmen-res-icin-hazirlanan-imar-planlari-onaylandi> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “ÖDP’den Metin Lokumcu için açıklama”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/odpden-metin-lokumcu-icin-aciklama-1396983> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Paris Anlaşması imzalandı”, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/paris-anlasmasi-imzalandi-40093269> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris Anlaşması Kanun Teklifi tüm partilerin oy birliği ile kabul edildi”,
<https://www.haberturk.com/son-dakika-paris-anlasmasinin-onaylanmasinin-uygun-bulunduguna-dair-kanun-teklifi-tbmm-genel-kurulunda-kab-3213607> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris Anlaşması nedir? Paris İklim anlaşması maddeleri nelerdir?”,
<https://www.milliyet.com.tr/galeri/paris-anlasmasi-nedir-paris-iklim-anlasmasi-maddeleri-nelerdir-6617395> (erişim tarihi: 17.01. 2022).
- “Paris Anlaşması’na şartlı onay”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/birlesmis-milletler-turkiyenin-paris-iklim-anlasmasindaki-statusunu-onaylayacak-1873931> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris Anlaşması’nı onaylayan Türkiye için yeni dönem başlıyor”,
<https://www.milliyet.com.tr/siyaset/paris-anlasmasini-onaylayan-turkiye-icin-yeni-donem-basliyor-6613985> (erişim tarihi: 17.01. 2022).
- “Paris antlaşması nedir, neyi anlatıyor? Paris İklim Anlaşması maddeleri neler ve içeriği nasıl?”, <https://www.sabah.com.tr/yasam/paris-antlasmasi-nedir-neyi-anlatiyor-paris-iklim-anlasmasi-maddeleri-neler-ve-icerigi-nasil-5696577> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması Çevre Komisyonu’nda kabul edildi”,
<https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/10/05/paris-iklim-anlasmasi-cevre-komisyonunda-kabul-edildi> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması maddeleri belli oldu! 2021 Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri nelerdir, Türkiye imzaladı mı?
<https://www.sabah.com.tr/spor/futbol/2021/10/07/paris-iklim-anlasmasi-maddeleri-2021-paris-iklim-anlasmasi-nedir-maddeleri-nelerdir-turkiye-imzaladi-mi> (erişim tarihi: 17.01. 2022).

- “Paris İklim Anlaşması Meclis’e geliyor: 9 ana başlıkta 32 hedef 81 eylem”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/paris-iklim-anlasmasi-meclise-geliyor-9-ana-baslikta-32-hedef-81-eylem,nKc4h52Fmke687XB3tyTp> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri neler? Türkiye Paris İklim Anlaşmasını imzaladı mı?”, <https://www.milliyet.com.tr/galeri/paris-iklim-anlasmasi-nedir-maddeleri-neler-turkiye-paris-iklim-anlasmasini-imzaladi-mi-6411371/2> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir, maddeleri nelerdir? Paris İklim Anlaşması ile ilgili son dakika gelişmesi”, <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-maddel...ir-turkiyeden-paris-iklim-anlasmasi-ile-ilgili-onemli-adim-> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir? İşte madde madde Paris İklim Anlaşması”, <https://www.haberturk.com/paris-iklim-anlasmasi-nedir-iste-madde-madde-paris-iklim-anlasmasi-3213610> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir? İşte Paris Anlaşmasının maddeleri”, <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-turkiy...anlasmasini-imzaladi-mi-iste-paris-anlasmasinin-maddeleri-41899966/1> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir? İşte Paris İklim Anlaşmasının anlam ve önemi”, <https://www.hurriyet.com.tr/galeri-paris-iklim-anlasmasi-nedir-iste-paris-iklim-anlasmasinin-anlam-ve-onemi-41907577> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması nedir? Paris İklim Anlaşması maddeleri nedir? İşte Paris İklim Anlaşması orijinal metni”, <https://www.haberturk.com/paris-iklim-anlasmasi-nedir-paris-iklim-anlasmasi-maddeleri-nedir-iste-paris-iklim-anlasmasi-orijinal-metini-3218463> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- “Paris İklim Anlaşması onaylandı! Türkiye’de yeni dönem başlıyor”, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2021/10/07/paris-iklim-anlasmasi-onaylandi-turkiyede-yeni-donem-basliyor> (erişim tarihi: 13.01.2022).
- “Rosatom’dan Paris Anlaşması’nın onaylayan Türkiye’ye dayanışma mesajı ‘ Akkuyu NGS Projesi, Türkiye’nin sanayisinin ve ekonomisinin düşük karbona geçişine önemli katkı sağlayacak””, <https://www.haberturk.com/mersin-haberleri/91794958-rosatomdan-paris-anlasmasini-onaylayan-turkiyeye-dayanisma-mesajiakkuyu-ngs-projesi> (erişim tarihi: 17 Ocak 2022).

- “Rus uçağı düştü sosyal medya sallandı”, <https://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/rus-ucagi-dustu-sosyal-medya-sallandi-40019210> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Ruslar Akkuyu’nun yarısını satacak”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/ruslar-akkuyu-nun-yarisini-satacak-2235176> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Rusya ile yeni sayfa açılıyor”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/rusya-ile-yeni-sayfa-aciliyor-2291652> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Rusya-Türkiye 17 anlaşmaya imza attı, ‘nükleer’ 12, 35 sente indi”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/rusya-turkiye-17-anlasmaya-imza-atti-nukleer-12-35-sente-indi-14708996> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Sabaha karşı katliam”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sabaha-karsi-katliam-138455> (erişim tarihi: 07.09.2021).
- “Sahi orada vicdan var mı?”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/safak/2014/05/19/sahi-orada-vicdan-var-mi> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Salihli’de JES tepkisi”, <https://www.sabah.com.tr/egeli/2019/07/09/salihlide-jes-tepkisi> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Sanko Enerji Salihli JES törenle açıldı”, <https://www.sabah.com.tr/manisa/2021/01/16/sanko-enerji-salihli-jes-torene-acildi> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Seferihisar köylüleri, JES’e karşı çıkıyor; zeytinliklerimize dokunmayın”, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/86233183-seferihisar-koyluleri-jese-karsi-cikiyor-zeytinliklerimize-dokunmayin> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Seferihisar’da köylülerden JES için ağaç kesimi tepkisi”, <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/88914526-seferihisarda-koylulerden-jes-icin-agac-kesimi-tepkisi> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “SIRA 3.NÜKLEER SANTRALDE”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/sira-3-nukleer-santralde-1612456> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Soma faciasında son bilirkişi raporu açıklandı”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/soma-faciasinda-son-bilirkisi-raporu-aciklandi,LB074IdjskKv6PNmclZYlg> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma faciasıyla ilgili önemli tarih”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/soma-faciasiyla-ilgili-onemli-tarih-229629> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Soma Holding ’ten ‘yaşam odası’ itirafı”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/soma-holdingten-yasam-odasi-itirafi-1883363> (erişim tarihi: 29.05.2021).

- “Soma için iki bakana suç duyurusu”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/soma-icin-iki-bakana-suc-duyurusu-26425718> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’da 85 sorumlu bürokrat yargılansın”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/soma-da-85-sorumlu-burokrat-yargilansin-1992564> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’da davanın seyrini değiştirecek rapor”, https://www.ntv.com.tr/turkiye/somada-davanin-seyrini-degistirecek-rapor,Ulo4eL_AMEaH-b6ZsKrtN-A (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’da maden faciası:151 ölü”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/somada-maden-faciasi-151-olu-26411298> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’da maden faciası”, <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/somada-maden-faciasi,0kxNkYtYAUO4nvRFC8gNfg/UnPRX7i8LkWBLS6EEXyN-g> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’da oğlunu kaybeden annenin yürek yakan çığlıkları”, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/948205-somada-oglunu-kaybeden-annenin-yurek-yakan-cigliklari> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’daki kazadan yaralı kurtulanlar dehşet anlarını anlattı”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/somadaki-kazadan-yarali-kurtulanlar-dehset-anlari-anlatti-1882600> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Soma’daki maden faciasının temel nedeni”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/05/19/somadaki-maden-faciasinin-temel-nedeni> (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Soma’ya kelepçe” <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/somaya-kelepce-73039> (erişim tarihi: 29.04.2021).
- “Son dakika...Putin Türkiye’de Akkuyu’nun temeli atıldı, ilk harç atıldı”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-akkuyu-nukleer-santrali-temel-atma-toreni-gerçekleştiriliyor-40793068> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Şok iddia! Sensörler üretimi yavaşlattığı için kapatılmış”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/sok-iddia-sensorler-uretimi-yavaslatladi-icin-kapatilmis-1884248> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “TAEK Türk-Rus ortaklığının ihale teklifine onay verdi”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/taek-rus-turk-ortakliginin-nukleer-ihale-teklifine-onay-verdi-1030074> (erişim tarihi: 26.04.2021).

- “Taksim’de ‘nükleer kamp’, https://www.ntv.com.tr/turkiye/taksimde-nukleer-kamp,fDz1546GCUuK_HhcMqTrGQ (erişim tarihi: 28.04.2021).
- “Taner Yıldız: 301 kardeşimizi kaybettik” <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/taner-yildiz-301-kardesimizi-kaybettik-72851> (erişim tarihi: 29.05.2021).
- “Tarım arazilerine JES işgali”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/tarim-arazilerine-jes-isgali-1843406> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Tarihi gün! Akkuyu Nükleer Santrali’nin temeli Erdoğan ve Putin tarafından atıldı”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/tarihi-gun-akkuyu-nukleer-santralinin-temeli-erdogan-ve-putin-tarafindan-atildi-2640290> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Tek çare yenilenebilir enerji”, <https://www.hurriyet.com.tr/ege/tek-care-yenilenebilir-enerji-40025745> (erişim tarihi: 27.04.2021).
- “Termik santral filtreleri Anayasa Mahkemesinde”, <https://www.haberturk.com/bursa-haberleri/72642391-termik-santral-filtreleri-anayasa-mahkemesinde> (erişim tarihi: 17.10.2021).
- “Türk firmalarından nükleer atak! O kapı sonuna kadar açılıyor”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turk-firmalarindan-nukleer-atak-o-kapi-sonuna-kadar-aciliyor-2533637> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Türkiye isyan etti”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye-isyan-etti-72037> (erişim tarihi: 19.04.2021)
- “Türkiye, Paris İklim Anlaşması’nı onayladı, atılacak adımlar bekleniyor”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/turkiye-paris-iklim-anlasmasini-onayladi-atilacak-adimlar-bekleniyor-1875080> (erişim tarihi: 13.01. 2022).
- “Türkiye’nin ilk nükleer santralının temeli protestolarla atılacak”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiye-nin-ilk-nukleer-santralinin-temeli-protestolarla-atilacak-2043874> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Türkiye’nin nükleer serüveninin ilk projesi olan Akkuyu Nükleer Santrali’nin temeli atıldı”, <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/turkiyenin-nukleer-seruveninin-ilk-projesi-olan-akkuyu-nukleer-santralinin-temeli-atiliyor> (erişim tarihi: 26.04.2021).
- “Türkiye’nin rüzgar enerjisi kurulu gücü 10 bin megavattı aştı”, <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/turkiyenin-ruzgar-enerjisi-kurulu-gucu-10-bin-megavati-asti,G91OrnFUjE-kKAx3g9KxuQ> (erişim tarihi: 17.10.2021).

“Uzaydan görülecek dev eser: Karapınar GES”,

<https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/09/15/uzaydan-gorulecek-dev-eser-karapinar-ges> (erişim tarihi: 17.10.2021).

“Uzaydan görülecek, 2 milyon kişinin elektrik ihtiyacını karşılayacak”,

https://www.ntv.com.tr/galeri/ekonomi/uzaydan-gorulecek-2-milyon-kisinin-elektrik-ihtiyacini-karsilayacak,PLgxeO6NrUOGrQ6zjl_XXQ (erişim tarihi: 17.10.2021).

“Uzundere’de ‘JES’e iptal””, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/uzunderede-jese-iptal-41818208>

(erişim tarihi: 17.10.2021).

“Üç termik santral kapanabilir”, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/12/14/uc-termik-santral-kapanabilir>

(erişim tarihi: 15.10.2021).

“Vahşi kapitalizme terk edemeyiz”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/vahsi-kapitalizme-terk-edemeyiz-27542358>

Sayfa 1 / 10 (erişim tarihi: 13 Ekim 2021’de gazete portalından ulaşılan habere 13 Aralık 2021 tarihinde ulaşılammıştır).

“Veto geldi filtreler takılıyor”, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2019/12/07/veto-geldi-filtreler-takiliyor>

(erişim tarihi: 15.10.2021).

“Yeni çağın ilk harcı”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yeni-cagin-ilk-harci-40793685>

(erişim tarihi: 27.04.2021).

“Yıldız hakkındaki gensoru reddedildi”, <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/yildiz-hakkındaki-gensoru-reddedildi-2009517>

(erişim tarihi: 29.05.2021).

“Yırca’da köylüleri dövdüler, 1 saatte 6 bin zeytin ağacını kestiler”,

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yircada-koyluleri-dovduler-1-saatte-6-bin-zeytin-agacini-kestiler-138123> (erişim tarihi: 07.09.2021).

İnternet Kaynakları

Adaklı, G. (2015). “Medya Sermayesi ve ultra çapraz bütünleşmeler”.

<https://tr.boell.org/tr/2015/05/28/medya-sermayesi-ve-ultra-capraz-butunlesmeler> (erişim tarihi: 20.03.2020).

Alan, Ü. “5 soruda AKP döneminde medyanın dönüşümü”. <https://www.birgun.net/haber/5-soruda-akp-doneminde-medyanin-donusumu-285105>

(erişim tarihi: 23.01.2020).

Alçı, N. “Paris İklim Anlaşması sürecinin gizli kahramanı: Emine Erdoğan”.

<https://www.haberturk.com/yazarlar/nagehan-alcı/3218655-paris-iklim-anlasmasi-surecinin-gizli-kahramani-emine-erdogan> (erişim tarihi: 17.01. 2022).

- Algedik, Ö. “Paris Anlaşmasının arkasındaki gizli nükleer anlaşmalar!”. <https://www.gazeteduvar.com.tr/paris-anlasmasin-in-arkasindaki-gizli-nukleer-anlasmalar-makale-1538035> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- Anadolu Ajansı (AA), “Bakan Dönmez: Sinop’ta Nükleer Santrali bir başka tedarikçi ile yapabiliriz”, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/bakan-donmez-sinopta-nukleer-santrali-baska-tedarikci-ile-yapabiliriz/1708075> (erişim tarihi: 01.12.2020).
- Ankara Barosu. (2014). *Bir Maden Mühendisinin Gözünden Soma Faciası, Soma Dosyası* Pamukçu, Ç. Ankara. <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2014-2/04.pdf> (erişim tarihi: 05.05.2021).
- Artigercek.com, “Kirli termik santrallere yılda 559 milyon TL teşvik”, <https://artigercek.com/yazarlar/melis-alphan/kirli-termik-santrallara-yilda-559-milyon-tl-tesvik> (erişim tarihi: 15.10.2021).
- Avrupa Çevre Ajansı (European Environment Agency), <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer> (erişim tarihi: 09.12.2020).
- Bbc.com, “Türk basınında son 40 yılın en önemli el değiştirmeleri”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43724656> (erişim tarihi: 13.04.2020).
- Bbc.com, “TANAP: Avrupa bağlantısı açılan doğal gaz boru hattı projesi hakkında neler biliniyor?”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50614446> (erişim tarihi: 01.12.2020).
- Bbc.com, “TürkAkım doğalgaz boru hattı açıldı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51033412> (erişim tarihi: 01.12.2020).
- Bbc.com, “4 soruda Türkiye'nin en büyük medya grubu olan Demirören Holding”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43501280> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Bbc.com, “Zaman gazetesine kayyum atandı”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160229_zaman_gazetesi_kayyum (erişim tarihi: 26.03.2016).
- Bbc.com, “Akkuyu Nükleer Santral Askıya Alındı iddiası”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151209_rusya_turkiye_akkuyu (erişim tarihi: 15.3.2021).
- Bianet.org, “Medya sahipliği önemlidir. Türkiye’de Medyayı Kimler Kontrol Ediyor?”, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/208089-turkiye-de-medyayi-kimler-kontrol-ediyor> (erişim tarihi: 20.03.2020).

- Bianet.org, “Siyasi İlişkiler”, <https://turkey.mom-rsf.org/tr/bulgular/siyasi-iliskiler/> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Bianet.org, “Çalık, Hükümet ve Doğan, Ceyhan Rafinerisi İçin Kapışıyor”, <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/109660-calik-hukumet-ve-dogan-ceyhan-rafinerisi-icin-kapisiyor> (erişim Tarihi: 18.04. 2020).
- Bianet.org, “Başbakan da Aydın Doğan da Bildiklerini Açıklasın”, <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/109566-basbakan-da-aydin-dogan-da-bildiklerini-aciklasin> (erişim tarihi: 18.04. 2020).
- Bianet.org, “İğneada’da yapılması planlanan nükleer santral neleri yok edecek?”, <https://m.bianet.org/bianet/kent/199819-igneada-da-yapilmasi-planlanan-nukleer-santral-neleri-yok-edecek> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Bianet.org, “Türkiye’de medya: Verilerle sahipler, bulgularla şeffaflık ve yoğunlaşma”, <https://m.bianet.org/bianet/medya/254428-turkiye-de-medya-verilerle-sahipler-bulgularla-seffaflik-ve-yogunlasma> (erişim tarihi: 17.02.2022).
- Bianet.org, “Paris Anlaşmasına İlişkin Kanun Yürürlüğe Girdi”, <https://m.bianet.org/bianet/iklim-krizi/251434-paris-anlasmasi-na-iliskin-kanun-yururluge-girdi> (erişim tarihi: 17.01.2022).
- BİK, “Yazılı medya istatistikleri açıklandı”, <https://www.bik.gov.tr/yazili-medya-istatistikleri-aciklandi-2/> (erişim tarihi: 19.04. 2020).
- Birgün.net, “5-10 şirkete halkın cebinden milyarlar vermek için bahaneler aranıyor: Teşvik santralları”, <https://www.birgun.net/haber/5-10-sirkete-halkin-cebinden-milyarlar-vermek-icin-bahaneler-araniyor-tesvik-santrallari-277981> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Birgün.net, “Show TV ve Habertürk Albayrak’a satılıyor iddiası”, <https://www.birgun.net/haber/show-tv-ve-haberturk-albayrak-a-satiliyor-iddiasi-212505> (erişim tarihi: 19.04.2020).
- Birgün.net, “Alo Fatih’in nedeni Konya İlgin Madeni”, <https://www.birgun.net/haber/alo-fatih-in-nedeni-konya-ilgin-madeni-68945> (erişim tarihi: 20 Mart 2021).
- Birgün.net, “9 Firmaya ait 15 Termik Santral 1,5 milyar teşvik alacak: Teşvik Santralleri Tam Gaz Devam”, <https://www.birgun.net/haber/9-firmaya-ait-15-termik-santral-1-5-milyar-tl-tesvik-alacak-tesvik-santrallari-tam-gaz-devam-281174> (erişim tarihi: 23.12.2019).
- Birgün.net, “Nükleer Felakete Onay”, <https://www.birgun.net/haber/nukleer-felakete-onay-44021> (erişim tarihi: 01.12.2020).

- Başlangıç, C. “AKP Kazansa da kaybetse de Türkiye gazete ve TV mezarlığı olacak!”. <https://t24.com.tr/yazarlar/celal-baslangic/akp-kazansa-da-kaybetse-de-turkiye-gazete-ve-tv-mezarligi-olacak,11931> (erişim tarihi: 26.04.2020).
- Bildirici, F. “Gazetecinin not defteri: Türkiye’de yeşil hareketin filizlenmesinin hikâyesi ve 30 yıl sonra yeniden ‘Otopark değil Güvenpark’ deme zamanı”. <https://t24.com.tr/yazarlar/faruk-bildirici/gazetecinin-not-defteri-turkiye-de-yesil-hareketin-filizlenmesinin-hikayesi-ve-30-yil-sonra-yeniden-otopark-degil-guvenpark-deme-zamani,26375> (erişim tarihi: 26.04.2020).
- Boğaziçi Üniversitesi, <http://climatechange.boun.edu.tr/gezegensel-sinirlar/> (erişim tarihi: 20.01.2021).
- Castells, M. (2008). “The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance”, 616: 78-93. <https://annenberg.usc.edu/sites/default/files/2015/04/28/The%20New%20Public%20Sphere.pdf> DOI: 10.1177/0002716207311877
- Climate Action Tracker, <https://climateactiontracker.org/countries/turkey/> (erişim tarihi: 15.09.2020).
- Çakır, R., “Sekizinci yılında MİT krizinin gösterdikleri”. <https://medyascope.tv/2020/02/15/sekizinci-yilinda-mit-krizinin-gosterdikleri/> (erişim tarihi: 26.04.2020).
- Cumhuriyet.com, “CNN Türk’te Skandal Haber”, <https://www.cumhuriyet.com.tr/video/cnn-turkte-skandal-haber-1705062> (erişim tarihi: 27.10.2021).
- Deveci, E. “Yeni Şafak’ın sahibi Albayraklar ve Sabah’ın sahibi Kalyon, İBB’den aldıkları ihalelerle büyüdü”. <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yeni-safakin-sahibi-albayraklar-ve-sabahin-sahibi-kalyon-ibbden-aldiklari-ihalelerle-buyudu-1333332> (erişim tarihi: 24.04.2020).
- Diken.com, “Kolin’i tutana aşk olsun: termik santral uğruna 214 zeytin ağacı daha kesildi”, <http://www.diken.com.tr/kolini-tutabilene-askolsun-somada-termik-santral-icin-koylulerin-230-zeytin-agacini-kestiler/> (erişim tarihi: 15.10.2021).
- Diken.com, “bakan resmen açıkladı: Trakya’ya nükleer santrali Çinliler yapacak”, <http://www.diken.com.tr/bakan-resmen-acikladi-trakyaya-nukleer-santrali-cinliler-yapacak/> (erişim tarihi: 01.12.2020).

- DW.com, “Soma: Facia ve Davayla İlgili Unutulmaması Gerekenler”, <https://www.dw.com/tr/soma-facia-ve-davayla-ilgili-unutulmaması-gerekenler/a-44608276> (erişim tarihi: 01.05.2021).
- Elmas, E. ve Kurban, D. (2011). İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim Türkiye’de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı Demokratikleşme Programı, TESEV yayınları, İstanbul. <https://www.tesev.org.tr/tr/research/iletisimsel-demokrasi-demokratik-iletisim-turkiyede-medya-mevzuat-politikalar-aktorler/> (erişim tarihi: 25.10.2018).
- Ekoloji Birliği, <https://ekolojibirligi.org/bergama-belgeseli-gibi/> (erişim tarihi: 03.03.2022).
- Ekolojist.net, “Yenilenebilir enerji nedir?”, <https://ekolojist.net/yenilenebilir-enerji-nedir/> (erişim tarihi: 03.12.2020).
- Ekolojist.net, “İklim değişikliği nedir?”, <https://ekolojist.net/iklim-degisikligi-nedir/> (erişim tarihi: 24.11.2020).
- Enerji Atlası, Sinop Nükleer Santrali, <https://www.enerjiatlasi.com/nukleer/sinop-nukleer-santrali.html> (erişim tarihi: 21.11.2020).
- Enerji Kaynakları Nelerdir? <https://www.enerjiportali.com/enerji-nedir-enerji-kaynaklari-nelerdir/> (erişim tarihi: 10.09.2020).
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-dogal-gaz-boru-hatlari-ve-projeleri> (erişim tarihi: 30.11. 2020).
- Evrensel, “Star TV el değiştirdi!”, <https://www.evrensel.net/haber/15782/star-tv-el-degistirdi> (erişim tarihi: 25.04.2020).
- Gazete Duvar, “Basının yeni tarihi: ye kürküm ye!”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/ekonomi/2018/03/28/basinin-kisa-tarihi-ye-kurkum-ye/> (erişim tarihi: 13.04. 2020).
- Gazete Duvar, “Aydın Sezer: Türkiye’nin Nükleerde Rusya Dışında Seçeneği Yoktu”, <https://www.gazeteduvar.com.tr/aydin-sezer-turkiyenin-nukleerde-rusya-disinda-secenegi-yoktu-haber-1516080> (erişim tarihi:15.03. 2021).
- Güntay, Ş. “Nükleer Santralin Küresel Etkileri Olacak”. <https://www.haberturk.com/yazarlar/guntay-simsek-1019/1902876-nukleer-santralin-kuresel-etkileri-olacak> (erişim tarihi: 03.04.2018).

- habersol.org., “AKP’nin gözdesi Cengiz-Kolin-Kalyon-Limak: Aldıkları ihaleler 150 milyar dolara yaklaştı”, <https://haber.sol.org.tr/emek-sermaye/akpnin-gozdesi-cengiz-kolin-kalyon-limak-aldiklari-ihaleler-150-milyar-dolara-yaklasti> (erişim tarihi: 06.05.2020).
- Hakkında, <http://www.cinergroup.com.tr/hakkimizda> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hakkında, <http://www.parkholding.com/park-holding> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/dogankent> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/enerji> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/kalen-ve-aksu-hes> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/kurtun-hes> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/ordu-hes> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/torul-hes> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://kalyonholding.com/enerji/yeka-ruzgar> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://www.albayrak.com.tr/hakkimizda/> (erişim tarihi: 21.03.2010).
- Hakkında, <https://www.albayrak.com.tr/sektorler-ve-sirketler/> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hakkında, <https://www.demiroren.com.tr/kurumsal/tarihce/> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hakkında, <https://www.doganholding.com.tr/sektorler/elektrik-uretimi/> (erişim tarihi: 20.02.2020).
- Hakkında, <https://www.dogusgrubu.com.tr/tr/sektorler> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hakkında, <https://www.ihlas.com.tr/hakkimizda> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <https://www.sancakenerji.com/Kurumsal/Hakkimizda> (erişim tarihi: 22.03.2020).
- Hakkında, <http://www.hamitabatelektrik.com/limak> (erişim tarihi: 06.12.2020).
- Hamsici, M. “10 soruda: 17-25 Aralık operasyonları”.
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141212_17_25_aralik_operasyonu_neler_oldu_10_soruda (erişim tarihi: 06.05.2020).
- Herman, E.S. ve Chomsky, N. (2009). “The Propaganda Model after 20 Years”, Westminster Papers in Communication and Culture, https://chomsky.info/200911__/ (erişim tarihi: 19.12.2019).
- Hürriyet.com, “ÇED Raporu, Uçaklara takıldı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ced-raporu-ucaklara-takildi-40127988> (erişim tarihi: 21.03.2020).
- Hürriyet.com, “Sabah ve ATV Kalyona Satıldı”, <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/sabah-ve-atv-kalyona-satildi-25407253> (erişim tarihi: 13.04. 2020).

- Hürriyet.com, “İhale üçlüsü Akşam ve SKY 360’ı da aldı”,
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ihale-uclusu-aksam-ve-sky-360-i-da-aldi-23769346> (erişim tarihi: 19.04. 2020).
- Hürriyet.com, “CLK Enerji, yoluna CK olarak devam edecek”,
<https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/clk-enerji-yoluna-ck-olarak-devam-edecek-40277012> (erişim tarihi: 27.04.2020).
- Hürriyet.com, “Şimdi Zamanı Değil”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/simdi-zamani-degil-26434803> (erişim tarihi: 04.04. 2021).
- İklimadaleti.org, “Termik Santral Gündemi”,
<https://secureservercdn.net/160.153.138.71/lne.40b.myftpupload.com/wp-content/uploads/2020/04/Mart-2020-termik-gundemi.pdf> (erişim tarihi: 06.12.2020).
- İklimhaber.org, “Türkiye’de İklim Değişikliği Algısı 2019”
<https://www.iklimhaber.org/wp-content/uploads/2019/07/TurkiyedeIklimAlgisi2019.pdf>
 (erişim tarihi: 15.10.2020).
- internethaber.com, “Hürriyet’ten Sabah’a Sert Soma Yanıtı”,
<https://www.internethaber.com/hurriyetten-sabaha-sert-soma-yaniti-673521h.htm>
 (erişim tarihi: 04.04.2021).
- Medyagundem.com, “Bu da Aydın Doğan’ın Soması”,
<http://www.medyagundem.com/bu-da-aydin-doganin-somasi/> (erişim tarihi: 04.04. 2021).
- Medyascope.com, “AKP ve MHP önce karşı çıktı, sonra savundu: termik santrallere verilen izin uzatıldı”, <https://medyascope.tv/2019/11/22/akp-ve-mhp-once-karsi-cikti-sonra-savundu-termik-santrallere-verilen-izin-uzatildi/>(erişim tarihi:15.10.2021).
- Medyaradar.com, “SHOW TV'DE DEĞER TESPİT KRİZİ! 600 MİLYONLUK KANAL 400 MİLYONA NASIL SATILDI?”, <https://www.medyaradar.com/show-tvde-deger-tespit-krizi-600-milyonluk-kanal-400-milyona-nasil-satildi-haberi-105912> (erişim tarihi: 19.04.2020).
- Milliyet.com, “Show TV Ciner Grubu’na verildi”,
<https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/show-tv-ciner-grubuna-verildi-1913866> (erişim tarihi: 19.04.2020).
- Milliyet.com, “Doğan Holding’den açıklama”, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/dogan-holdingten-aciklama-1085925> (erişim tarihi: 18.04. 2020).

- Milliyet.com, “Türkiye'nin bulduğu doğal gaz neyi değiştirecek? İşte cevabı...”, <https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/turkiyenin-buldugu-dogal-gaz-neyi-degistirecek-iste-cevabi-6288678> (erişim tarihi:02.12.2020).
- Mosco, V. (2008). “Current Trends in the Political Economy of Communication”. *Global Media Journal- Canadian Edition*,1 (1): 45-63
<https://core.ac.uk/download/pdf/25801540.pdf> (erişim tarihi: 01.02.2020).
- Ntv.com, “Uçak krizi sonrası Türk Rus İlişkilerinde Nelere Yaşandı?”, <https://www.ntv.com.tr/dunya/ucak-krizi-sonrasi-turk-rus-iliskilerinde-neler-yasandi,nqUpARHsW0Sizw9Jx9LgZQ> (erişim tarihi: 15.03.2021).
- Nükleer Akademi, <http://nukleerakademi.org/nukleer-enerji/ulkemizde-nukleer-enerji/> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Reading Üniversitesi, <https://showyourstripes.info>, (erişim tarihi: 20.03.2021).
- Sabah.com, “Show TV’nin yeni sahibi belli oldu”, <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/05/31/show-tv-ciner-grubuna-satiliyor> (erişim tarihi: 14.04.2020).
- Sabah.com, “Kayyumlar Zaman Gazetesi’nde”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/03/05/kayyumlar-zaman-gazetesinde> (erişim tarihi: 26.04.2020).
- Sabah.com, “Paris İklim Anlaşması ve Türkiye’nin İklim Politikası”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/busra-zeynep-ozdemir/2021/10/09/paris-iklim-anlasmasi-ve-turkiyenin-iklim-politikasi> (erişim tarihi: 15. 10. 2021).
- Sivil Sayfalar, <https://www.sivilsayfalar.org/tag/turkiyede-iklim-medyasi/> (erişim tarihi: 05.03.2022).
- Sönmez, M. “Bagajda TMSF Yağması ve Digitürk...”. <http://mustafasonmez.net/bagajda-tmsf-yagmasi-ve-digiturk/> (erişim tarihi: 24.04.2020).
- Sönmez, M. “Sermaye-AKP Kapatıyor, Gazeteciler de Durumdan Vazife Çıkıyor”. <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/109568-sermaye-akp-kapisiyor-gazeteciler-de-durumdan-vazife-cikariyor> (erişim tarihi: 18.04. 2020).
- Sözcü.com, “Acı facia Soma...Soma maden katliamı nasıl meydana gelmişti? İşte 301 kişinin hayatını kaybettiği Soma...”, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/aci-facia-soma-soma-maden-katliami-nasil-meydana-gelmisti-iste-301-kisinin-hayatini-kaybettigi-soma-2515129/> (erişim tarihi: 01.06.2021).

- Sözcü.com, “17 Aralık yolsuzluk operasyonunda neler olmuştu?”,
<https://www.sozcu.com.tr/2015/gunun-icinden/17-aralik-yolsuzluk-operasyonunda-neler-olmustu-1010713/> (erişim tarihi: 06.05.2020).
- Sözcü.com, “Gezi Parkı olayları neden ve nasıl başladı? Neler yaşandı?”,
https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/gezi-parki-olaylari-neden-ve-nasil-basladi-neler-yasandi-2-1247451/1/?_szc_galeri=1 (erişim tarihi: 10.05.2020).
- Sözcü.com, “İşte tartışma yaratan termik santraller”,
<https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/iste-tartisma-yaratan-termik-santraller/> (erişim tarihi: 15.09.2021).
- Sözeri, C. “Hükümeti destekleyene bütün kapılar açılıyor”. <http://platform24.org/medya-izleme/813/-hukumeti-destekleyene-butun-kapilar-aciliyor> (erişim tarihi: 14.04. 2020).
- Stanford Felsefe Ansiklopedisi, <https://plato.stanford.edu/entries/habermas/> (erişim tarihi: 05.02.2020).
- Stockholm Üniversitesi, <https://stockholmmresilience.org/research/planetary-boundaries/the-nine-planetary-boundaries.html> (erişim tarihi: 20.01.2021).
- Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi (2016). *Medya ve İklim Değişikliği*. (Şahin, Ü. Ve Üzelgün, M.). İstanbul.
<https://ipc.sabanciuniv.edu/Content/Images/Document/iklim-degisikligi-ve-medya-e5c784/iklim-degisikligi-ve-medya-e5c784.pdf> (erişim tarihi: 01.03.2019).
- The Guardian, “Arne Naes”,
<https://www.theguardian.com/environment/2009/jan/15/obituary-arne-naess> (erişim tarihi: 12.12.2020).
- The New York Times, “Turkish Media Group Bought by Pro-Government Conglomerate”,
<https://www.nytimes.com/2018/03/21/world/europe/turkey-media-erdogan-dogan.html> (erişim tarihi: 29.04.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
<https://iklim.csb.gov.tr/bmidcs-ve-turkiye-i-4376> (erişim tarihi: 04.02.2022).
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
<https://iklim.csb.gov.tr/karbon-piyasasina-hazirlik-ortakligi-pmr-i-4403> (erişim tarihi: 15.10.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı,
<https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363> (erişim tarihi: 09.12.2021).

- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/21_-yuzyilda-enerji-kullanimi-ve-iklim-decisiklici.tr.mfa (erişim tarihi: 10.10.2020).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/bm-iklim-degisikligi-cerceve-sozlesmesi.tr.mfa> (erişim tarihi: 17.01. 2022).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı, <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-iklim-degisikligi-ve-uluslararası-muzakereler> (erişim tarihi: 09.12.2021).
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ). *Türkiye Elektrik Üretim İletim İstatistikleri*. <https://www.teias.gov.tr/tr-TR/turkiye-elektrik-uretim-iletim-istatistikleri> (erişim tarihi: 19. 11. 2020).
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ). <https://www.teias.gov.tr> (erişim tarihi: 19.11. 2020).
- Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ). *2019 Sektör Raporu*. <https://www.teias.gov.tr>, Ankara (erişim tarihi: 01.09.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve-Uluslararası-Standart-Kitap-Numarasi-Istatistikleri-2020-37204> (erişim tarihi: 17.02.2022).
- Türkiye Makine Mühendisleri Odası Birliği (2020). *Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020*. Ankara. <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> (erişim tarihi: 05.02.2021).
- Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (2019). *Türkiye'nin Enerji Görünümü*, İstanbul <https://www.mmo.org.tr/istanbul/haber/turkiyenin-enerji-gorunumu-2019-paneli-yapildi> (erişim tarihi: 01.09.2019).
- Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (2021). *Türkiye Elektrik İstatistikleri*. https://www.emo.org.tr/ekler/095e69ae7d0338f_ek.pdf?tipi=41&turu=X&sube=0 (erişim tarihi: 21.10. 2021).
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO). *Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2019*, <https://www.tpao.gov.tr/file/2005/2019-tpao-sektor-raporu-3185ed3b4af5442c.pdf> (erişim tarihi: 01.09.2019).
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO). <https://www.tpao.gov.tr/file/2005/2019-tpao-sektor-raporu-3185ed3b4af5442c.pdf> (erişim tarihi: 19.11.2020).
- Türkiye Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Birliği (RATEM) Sektör Raporu (2018). İstanbul. https://docs.wixstatic.com/ugd/0349e3_ea9678d0902f4a359cced68a031cc9a3.pdf (erişim tarihi:25.04.2020)

- T24.com, “675.000.000 dolar! Devletin Doğan Medya Grubu'nu satın alan Demirören'e verdiği kredi”, <https://t24.com.tr/haber/675000000-dolar-devletin-dogan-medya-grubunu-satin-alan-demirorene-verdigi-kredi,599949> (erişim tarihi: 13.04.2020).
- T24.com, “Doğan Holding’e 826 milyon liralık vergi cezası”, <https://t24.com.tr/haber/dogan-holdinge-826-milyon-liralik-vergi-cezasi,29939> (erişim tarihi: 24.04.2020).
- T24.com, “Orman ve Su İşleri Bakanı, Enerji Bakanı’nı yalanladı: İğneada’ya nükleer santralle ilgili bir çalışma yok!”, <https://t24.com.tr/haber/orman-ve-su-isleri-bakani-enerji-bakanini-yalanladi-igneadaya-nukleer-santralle-ilgili-bir-calisma-yok,313146> (erişim tarihi: 1.12.2020).
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), <https://www.iaea.org/newscenter/news/iaea-releases-2019-data-on-nuclear-power-plants-operating-experience> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), <https://www.iaea.org> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), <https://www.iaea.org/newscenter/news/turkey-starts-construction-of-its-first-nuclear-power-plant> (erişim tarihi: 01.12.2020).
- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA), <https://www.iaea.org/topics/energy> (erişim tarihi: 20.11.2020).
- Union of Concerned Scientists (Endişeli Bilim İnsanları Birliği), <https://www.ucsusa.org/resources/each-countrys-share-co2-emissions> (erişim tarihi: 15.09.2020).
- Ülker, K. “Akkuyu’da Ruslar arasında hisse satışı tamamlandı”. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/akkuyuda-ruslar-arasinda-hisse-satisi-tamamlandi/613600> (erişim tarihi: 20.03.2021).
- Van Dijk, A. Teun, Discourse, Cognition, Society, www.discourse.org (erişim tarihi: 16.02.2021).
- Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/17_Aralık_yolsuzluk_ve_rüşvet_soruşturması (erişim tarihi: 06.05.2020).
- Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/28_Şubat_süreci (erişim tarihi: 20.04.2020).
- Wikipedia, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_\(gazete\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhuriyet_(gazete)) (erişim tarihi: 10.05.2020).
- Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/İletişim_Başkanlığı (erişim tarihi: 26.04.2020).
- Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/New_Age (erişim tarihi: 12.12.2020).
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye_Atom_Enerjisi_Kurumu, (erişim tarihi: 20.11.2020).

Yeniakit.com, “Habertürk ve Bülent Aydemir termik santral vetosuna kadar kafayı kuma gömmüşlerdi! Sebebi Turgay Ciner’in santralleri çıktı”, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/haberturk-ve-bulent-aydemir-termik-santral-vetosuna-kadar-kafayi-kuma-gommuslerdi-sebebi-turgay-cinerin-santralleri-cikti-960693.html> (erişim tarihi:17.10.2021).

Yeşil Adamlar, <http://www.yesiladamlar.com/hakkimizda/> (erişim tarihi: 03.02.2022).

Yeşil Ekonomi, <https://yesilekonomi.com/tetas-kapatildi/> (erişim tarihi: 15.11.2020).

Yeşiller Partisi, <https://yesiller.org.tr/2020/09/21/yesiller-partisi-kuruldu/> (erişim tarihi: 10.12.2020).

Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Yeşiller_ve_Sol_Gelecek_Partisi (erişim tarihi: 10.12.2020).

Yetkin, M. “Japonlarla Sinop nükleer santral projesi durdu: Erdoğan açıkladı”.

<https://yetkinreport.com/2019/06/27/japonlarla-sinop-nukleer-santral-projesi-durdu-erdogan-acikladi/> (erişim tarihi: 02.12.2020).

Yılmaz, M. “yandaş medya besleniyor, muhalifler cezalandırılıyor”. <https://www.birgun.net/haber/yandas-medya-besleniyor-muhalifler-cezalandiriliyor-228186?amp> (erişim tarihi: 21.04.2020).

EK 1- MEDYA GRUPLARI SAHİPLİK YAPISI

<https://graphcommons.com/graphs/09426282-c311-4b39-be2c-1bd4f93b5771> (erişim tarihi:10.05.2020).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Ayşe Gül de Faveri
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	İzmir Vali Nevzat Ayaz Lisesi
Lisans Diploması	İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Bölümü (1994-1999)
Tezli Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı
Tez Konusu	Tekel Sigaranın Satışı ve Toprak Arazi Koruma ve Kullanım Kanununa İlişkin Haberlerin Kültürel İnşası: 2008 Hürriyet Gazetesi Örneği (2013-2015).
Yabancı Dil / Diller	İngilizce, İspanyolca
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Güdekli İ.A., Zaimoğlu G., Demir I., De Faveri A., “Kültürel Emperyalizm Bağlamında Yeni Bir Tüketim Formu: Baby Shower Örneği”, <i>Innovation and Global Issues in Social Sciences II</i>, Antalya, Türkiye, 19-21 Ekim 2017, 344-361. Konyar H., DEMİR I., De Faveri A. G. (2017). “Following digital media practices on environmental lifestyle experiences: Etnographic observations in Antalya”, <i>Ecrea Digital Culture and Communication</i>, İngiltere, 06- 07 Kasım 2017, 1, Bildiri/ Özet Bildiri Şeker T., De Faveri A. (2019). “Televizyon ve Twitter Ortamında Bir Alımlama Analizi Denemesi: <i>Çalar Saat Ve #Hayırlıolsun</i> Etiket”. <i>Global Media Journal TR Edition</i>, 9 (18): 24-47. De Faveri, A. (2018). “Melez Medya Ortamında Gazeteciliğin Geleceği: Akışkan Gazetecilik”. Mersin, Türkiye, 18-19 Ekim 2018, Uluslararası Dijital Çağda İletişim Sempozyumu, E-Bildiri kitabı- 52-60. ISBN: 978-605-81001-0-760, ISBN: 978-605-81001-0-7	

De Faveri, A. (2022). “İklim Değişikliği Haber Çerçevesi: Hürriyet Gazetesi Örneği”. *Uluslararası İletişim ve Sanat Dergisi* .3(5): 1-31.

Sertifikalar

Boğaziçi Üniversitesi İklim Değişikliği ve Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, İklim:2030 Çocuklar ve Gençler ile İklim Değişikliği Katılım Belgesi (2021).

İŞ DENEYİMİ

Stajlar	Dispensario Tonantzin (2006), Cumhuriyet Gazetesi (1998)
Çalıştığı Kurumlar	Radyo Cumhuriyet (İstanbul), Londra Türk Radyosu (Londra), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (Ankara), Birleşmiş Milletler İnsani İlişkiler Koordinasyon Ofisi (Ankara, Ürdün), Serbest Gazeteci (Meksika), RadyoBox (Antalya), Akdeniz Üniversitesi (TÜBİTAK Bursiyer Öğrenci).